

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในพระพุทธศาสนาเถรวาท

AN ANALYTICAL STUDY OF SOVACASSATĀ
(OBEDIENCE) IN THERAVĀDA BUDDHISM

นายสุภกาญจน์ ชยาพัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘
ISBN 974-364-417-2

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

นายศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF SOVACASSATĀ
(OBEDIENCE) IN THERAVĀDA BUDDHISM**

Mr. SUPAKANJANA JAYAPATTANA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายใน
พระพุทธานุชาต

ผู้วิจัย : นายศุภกานจน์ ชยาพัฒน์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมานุวัตร ป.ธ. ๘ , M.A., Ph.D.

: นายสนธิ ศรีสำแดง ป.ธ. ๘, พธ.บ., น.บ., M.Ed.

: นายรังษี สุทนต์ ป.ธ. ๘, พธ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา : มีนาคม ๒๕๔๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุชาต ทตลอดจนการนำไปประยุกต์ใช้หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายไปใช้ในสังคมปัจจุบัน ตามแนวทางพระพุทธานุชาต

ผลของการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจัดไว้เป็นมงคลสูงสุดข้อหนึ่งใน ๓๘ ข้อ และในนาถกรณธรรม อีกทั้งทำให้ทราบลักษณะบุคลิกของผู้ว่าง่ายสอนง่ายมีพฤติกรรมสำคัญๆ ๓ ประการ คือ รับฟังด้วยความเคารพ ทำตามคำสอนด้วยความเคารพ และสำนึกในบุญคุณของผู้สอน ส่วนประเภทของคนว่าง่ายสามารถแบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ประเภทควรแก่การสรรเสริญ และประเภทไม่ควรแก่การสรรเสริญ การฝึกตนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายปรากฏในอนุমানสูตร เพื่อนำมาพิจารณาตนเอง แล้วนำมาเป็นกระบวนวิธีพิจารณาสำรวจตรวจสอบเทียบเคียงกับตัวเองโดยใช้หลักธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย ๑๖ ประการ ส่วนกรณีตัวอย่างของผู้ว่าง่ายสอนง่ายในหัวข้อวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกรณีของ พระราชเถระ

และชาดกต่างๆ อาทิ ดิปลัตถมิกชาดก วลาหกัสสชาดก นันทิวีสาลชาดก กัสสปมันทียชาดก และ
อุปสิงฆปุพพชาดก

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
เถรวาท คือ หลักมงคลสูตร เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นเหตุแห่งความเจริญอันนำ
ประโยชน์สุขแก่ตน และผู้อื่น หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ (เป็นธรรมที่เป็นอุปการะต่อความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะ เป็นหลักธรรมอันเป็นที่พึงแก่ตนเอง) กัลยาณมิตรธรรม ๗ เป็นธรรมที่ผู้ว่าง่ายเข้าไปหา
แล้วย่อมก่อให้เกิดความดีงามและความเจริญก้าวหน้าต่อชีวิต เพื่อความบริบูรณ์แก่ผู้ว่าง่าย ธรรม
ทำให้งาม ๒ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพราะผู้เดือนเห็น
อาการของผู้ถูกเตือนสงบเสงี่ยม ย่อมเกื้อกูล ให้อิโวาทโดยสะดวก ธรรมเทศกกรรม ๕ เป็น
หลักธรรมสำหรับผู้ตักเตือนหรือผู้ชี้โทษ เพราะผู้ชี้โทษ หรือผู้ตักเตือนที่ดีนั้นควรตั้งเอาไว้ในใจ
เพราะการแสดงโทษ หรือให้อิโวาทสั่งสอนตักเตือนคนอื่นนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย จักร ๔ เป็นหลักการ
สำหรับผู้ชี้แนะ ตักเตือน และโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเริ่มแห่งการปฏิบัติโดยชอบธรรม

การนำหลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไปประยุกต์ใช้ในสังคม
ปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่นด้านครอบครัว สามารถใช้การปวารณา การ
กำราบ และการลงโทษ และให้ปฏิบัติตามหลักทศ ๖ พร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ และปรโตโฆสะ
ควบคู่กันไปด้วย ด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต้องมีการปฏิบัติตามหลักทศ ๖
โดยเฉพาะทศเบื้องขวา ปัญญาจุฑาธิสูตร ๔ และประกอบด้วยธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ด้าน
สังคม เพื่อความสงบสันติสุข และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนไปสู่ความดีงามต่างๆ ในสังคม ต้องประยุกต์
หลักพุทธธรรมมาใช้กับสังคม เช่น เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย การเคารพเชื่อฟัง พลละ ๔ ทศ ๖
สาราณียธรรม ๖ และวัชชือปรีหานิยธรรม ๗ และด้านการพัฒนาชีวิต เมื่อฝึกตนเป็นผู้ว่าง่ายสอน
ง่ายแล้วจะสามารถพัฒนาชีวิตไปสู่ความดีงามต่างๆ มากมาย

Thesis Title : AN ANALYTICAL STUDY OF SOVACASSATĀ
(OBEDIENCE) IN THERAVĀDA BUDDHISM

Researcher : Mr. Supakanjana Chayapattana

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Sudhidhammanuwat Pāli ix M.A. Ph.D.

: Mr. Snit Sreesumdang Pāli ix B.A. (Buddhism) LL.B. M.Ed.

: Mr. Rangsi Suthon Pāli ix M.A. (Buddhism)

Date of Graduation : 2006

ABSTRACT

This thesis is intended to work on an analytical study of sovacassatā (obedience) the study of relevant dharma of obedience which appears in Theravāda Buddhism as well as the application of obedience to today society in accordance with Theravāda Buddhism.

From the study it is found that Sovacassatā is the important Dharma which the Buddha has categorized in the Mangala Sutta in 38th chapter and in Nāthakarana Dharma. It can identify the characteristics of an obedient person in 3 important qualities as: Listening to the instruction respectfully Following the instruction respectfully and Appreciating the gratitude to the instructor. The obedient ones can be categorized into 2 kinds namely: one who is noteworthy to be praised and another is the one not to be praised. Training oneself to be an obedient one is found in Anumāna Sutta. This research emphasizing the examples of the obedient persons such as Phra rādha Thera and other people found in many Jatakas such as Tipallathamigga Jataka Valāhakassapa Jataka Nandhivisāla Jataka Kassapamandhiya Jataka and Upasinghapubbha Jataka.

The Dharmas related to Sovacassatā which have been found in Theravāda Buddhism are Mangala Sutta 10 Nāthakarana Dharmas 7 Kalayānamitta Dharmas 2 Sobhanakarana 5 Dhammadesaka-dharmas 4 Cakkas and Yonisomanasikara.

The application of Buddhist teachings on the obedience in Theravāda Buddhism to the modern society can be found such as follows : Family can apply Dharma to the assembly warning punishment and the practice of 6 Disās (directions) Yonisomanasikāra and Paratoghosa (hearing from others) accordingly. In educational field in order to gain effective learning process it is essential to follow the 6 Disās especially Dakhina-disā 4 paññāvudhis and Sovacassatā dharma. Socially in order to gain the peace conducive to well beings and the goodness to the society it is vital to apply the Buddha Dharma such as the obedience respectful 4 Balas(strength) 6 Disās 6 Sārānīyādharma and 7 Vajjīparihāniyadharmas and life development. Developing oneself to be the obedient one one can develop oneself to the vast progress in life.

From the Analytical Study of Sovacassatā (obedience) in Theravāda Buddha we can help to find the solution in compliance with the objectives.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอระบุนามไว้เพื่อแสดงความขอบพระคุณดังต่อไปนี้

พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริวาโณ) คณบดีคณะพระพุทธศาสนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นกัลยาณมิตรในการจัดทำโครงร่าง แนะนำ และให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย อาจารย์สนิท ศรีสำแดง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำแก้ไขในสิ่งที่ควรแก้ไข ให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของงานเขียนวิจัย อาจารย์รังษิ สุทนต์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นผู้ให้กำลังใจ ให้ความรู้ในสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่รู้มาก่อน เป็นผู้เบิกทางให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งงานวิจัยนี้โดยสมบูรณ์ เป็นผู้แนะนำคำภีร์ ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ ในการทำวิจัย ซึ่งเป็นกัลยาณมิตรทางธรรมโดยแท้

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้ให้ความรู้ และคุณค่าให้กับวิทยานิพนธ์ พระมหาสุทัศน์ ดิสุสรวาที (นักการเรียน) เลขานุการสำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้แนะนำให้แก้ไขในสิ่งที่ควรแก้ไข เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ พระครูใบฎีกาสันต์ ทยรกุโข ผู้ให้กำลังใจ และให้แหล่งข้อมูลความรู้อันมีค่ายิ่ง และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ผู้อำนวยการตั้งแต่การเรียนในหลักสูตรตลอดจนขั้นตอนต่างๆ ในการส่งงานวิทยานิพนธ์ และเป็นกัลยาณมิตรธรรม อาจารย์ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ผู้ตรวจแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษ พระชัยเดช เอกกุลจิตโต ผู้ช่วยแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้สมบูรณ์ และคุณจุฬารัตน์ เขาประเสริฐ ผู้นำทาง ผู้ให้กำลังใจ และกัลยาณมิตรทางธรรมจนบรรลุความสำเร็จเป็นงานวิจัยนี้

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์นี้ แต่ คุณพ่อวิฑิตพัฒนา ชยาพัฒน์ ผู้ให้ปัญญา โอกาสทางการศึกษา และกำลังใจอันยิ่ง ตลอดจนคุณแม่ ผู้บำเพ็ญสมณธรรมอันเป็นกัลยาณมิตรทางธรรมโดยแท้ และคุณครูจิรวดี จันทิระ คุณครูคนแรกของผู้วิจัย ผู้ให้ความรู้ทางโลก และทางธรรม จนทำให้ผู้วิจัยมีจิตใจฝักใฝ่แห่งธรรมตราบเท่าทุกวันนี้

นายศุภกาญจน์ ชยาพัฒน์

... มีนาคม ๒๕๔๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวความคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ นิยามและความหมาย	๗
๒.๒ แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๓ ลักษณะของบุคคลผู้ว่าง่ายสอนง่าย	๒๒
๒.๔ ประเภทของคนว่าง่าย	๒๓
๒.๕ ความสำคัญและความจำเป็นของการเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย	๒๖

๒.๖ การฝึกตนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย	๓๑
๒.๗ กรณีตัวอย่างของผู้ว่าง่ายสอนง่าย	๔๑
๒.๗.๑ เรื่องพระราชเอระ	๔๑
๒.๗.๒ ตีปลัดถมิกษาดก	๔๔
๒.๗.๓ วลาหก็สสชาดก	๔๖
๒.๗.๔ นันทิวีสาดชาดก	๔๗
๒.๗.๕ กัสสปมันทียชาดก	๔๘
๒.๗.๖ อุปสิงฆปุพชชาดก	๕๐
๒.๘ กรณีตัวอย่างของผู้ว่ายากสอนยาก	๕๒
๒.๘.๑ การทำให้เสียสภาพของตน	๕๒
(๑) กรณีพระฉันทะ	๕๒
(๒) กรณีภิกษุชาวเมืองโกสัมพีทะเลาะกัน	๕๔
(๓) กรณีสุกชาดก ห้ามบุตรไม่ให้กินมะม่วงที่เกาะกลางมหาสมุทร	๕๕
๒.๘.๒ การทำให้เป็นผู้ว่าง่ายเทียม	๕๕
(๑) กรณีสัตถิเภทชาดก แสดงโทษของการเป็นคนหูเบา	๕๕
(๒) กรณีทุททายชาดก กระทบตื้นตุม	๕๖
(๓) กรณีแม่บ้านชื่อเวเทหิกา จากคนสงบเสงี่ยมกลายเป็นคนดุร้าย	๕๗
๒.๘.๓ การทำให้เสื่อมจากคุณธรรม	๕๗
(๑) เมฆียสูตร	๕๗
(๒) พระติสสเถระ	๕๘

(๓) เรื่องภิกษุผู้ว่ายาก

๕๕

๒.๕ สรุป

๖๐

บทที่ ๓ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๑ หลักมงคลสูตร

๖๓

๓.๒ หลักนาถกรรมธรรม ๑๐

๗๒

๓.๓ กัลยาณมิตรธรรม ๗

๗๘

๓.๔ ธรรมทำให้งาม ๒

๘๒

๓.๕ ธรรมเทศกธรรม ๕

๘๔

๓.๖ จักร ๔

๘๖

๓.๗ สรุป

๘๘

บทที่ ๔ การวิเคราะห์และประยุกต์ใช้หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๑ คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในฐานะเกื้อหนุนความดีต่อสังคม

๙๑

๔.๒ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายกับแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต

๙๖

๔.๒.๑ ด้านครอบครัว

๙๖

๔.๒.๒ ด้านการศึกษา

๑๐๖

๔.๒.๓ ด้านสังคม

๑๑๔

๔.๒.๔ ด้านการพัฒนาชีวิต

๑๒๐

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

๑๒๔

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๑๒๖

บรรณานุกรม

๑๒๕

ประวัติผู้วิจัย

๑๓๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก-อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และไวยากรณ์ เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวรรคปาติ	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฎิกวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มฺ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายมูลปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มฺ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายมูลปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายมัชฌิมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สํยุตตนิคายสคคาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สํยุตตนิคายสคคาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก องคฺคตฺตนิคายทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องคฺคตฺตนิคายทุกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก องคฺคตฺตนิคายจตุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก องคฺคตฺตนิคายจตุกนิปาต	(ภาษาไทย)

อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายสตตกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายสตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายนวกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายนวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก องคุตตรนิกายทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายเถรคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกายเถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก.	(บาลี)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิปาต ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ทุก.	(ไทย)	=	สุดตนต์ปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาวคคอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตนต์ปิฎก

ม.มฺว.อ.	(บาลี)	=	มชฺฉิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณาสกอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.มฺว.อ.	(ไทย)	=	มชฺฉิมนิกายปปญจสุทนี มูลปณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ.	(บาลี)	=	มชฺฉิมนิกาย ปปญจสุทนี อุปริปณณาสกอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.อ.	(ไทย)	=	มชฺฉิมนิกาย ปปญจสุทนี อุปริปณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ.	(บาลี)	=	องคุตตรนิกาย มโนรตปุรณี จตุกกนิปาตอกุฎฐกถา	(ภาษาบาลี)

อง.จตุกก.อ.	(ไทย)	=	อังคุดตฺรณิกาย มโนรตปุรณี จตุกกนินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.อ.	(บาลี)	=	องคุดตฺรณิกาย มโนรตปุรณี ทสกนินาตอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.อ.	(ไทย)	=	อังคุดตฺรณิกาย มโนรตปุรณี ทสกนินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปรมตฺถโชติกา ขุททกปาฐอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมตฺถโชติกา ขุททกปาฐอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ธมมปทอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธมมปทอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทกก.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ทกกนินาตอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ทกก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ทกกนินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ติกกนินาตอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ติก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ติกกนินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญจก.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปญจกนินาตอรรตถถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ปญจก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปญจกนินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉกก.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ฉกก.นินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉกก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ฉกก.นินาตอรรตถถา	(ภาษาไทย)

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.ฎีกา	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย ลินตฺตปฺปกาสินี มหาวคฺคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.ฎีกา	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย ลินตฺตปฺปกาสินี ปาฎีกวคฺคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ที.สี.อภิทฺตฎีกา	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย สาธุทิลาสินีสีลทฺตทคฺคอภิทฺตฎีกา	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.ฎีกา	(บาลี)	=	องคุดตฺรณิกาย ทสกนินาตฎีกา	(ภาษาบาลี)

ฎีกาปกรณ์วิเสส

เนตฺตวิ.	(บาลี)	=	เนตฺตวิภาวินี	(ภาษาบาลี)
----------	--------	---	---------------	------------

ไวยากรณ์

อภิธาน.ฎีกา	(บาลี)	=	อภิธานปฺปทีปิกาฎีกา	(ภาษาบาลี)
-------------	--------	---	---------------------	------------

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.จก.ก. (บาลี) ๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จก.ก.นิปาตปาติ เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๐ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น อัง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๗ หมายถึง มโนรตปุรณี อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตอรรถกถา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ อัง.เอกก.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๕๗ อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฎีกาปกรณ์วิเสส ภาษาบาลี ยกเว้น ปรมตมตบชฐสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้ง หน้า เช่น อภิ.วตารฎีกา (บาลี) ๑/๒ หมายถึง อภิธมฺมตฺถวิภาสีนึ อภิธมฺมวตารฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.จก.ก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จก.ก.นิปาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๔ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาภาษาไทย ในกรณีเลข ๓ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค หน้า เช่น อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๕๗-๘๑ หมายถึง มโนรตปุรณี อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาต อรรถกถา แปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้า ๕๗-๘๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในกรณีเลข ๔ ตอน หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค ตอน หน้า เช่น ชุ.ช.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๐ หมายถึง ชุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๑ หน้า ๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ .....ประธานกรรมการ
(พระสุธีวรญาณ)

.....กรรมการ
(พระสุธีธรรมานุวัตร)

.....กรรมการ
(นายสนธิ ศรีสำแดง)

.....กรรมการ
(นายรังษี สุทนต์)

.....กรรมการ
(นายสำเนียง เลื่อมใส)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระสุธีธรรมานุวัตร	ประธานกรรมการ
	นายสนธิ ศรีสำแดง	กรรมการ
	นายรังษี สุทนต์	กรรมการ

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมนุษย์ส่วนหนึ่งตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีค่านิยมทางวัตถุ คุณเคลนคุณค่าทางจิตใจ ห้างเหินจากศาสนา ขาดการอบรม ขาดการฝึกฝนทางศีลธรรม อันเป็นเหตุให้เป็นคน ว่ายากสอนยาก ก้าวร้าวรุนแรง ขกตนข่มท่าน หลงตัวเองว่าวิเศษดีกว่าคนอื่น มีความเห็นแก่ตัวจัด เป็นคนใจแคบ ไม่อยากเห็นใครดีกว่าตน เป็นคนขาดเหตุผลมักใช้อารมณ์ตัดสินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จนก่อให้เกิดปัญหาตั้งแต่ระดับครอบครัว เช่น ในงานวิจัยชิ้นหนึ่งระบุว่า

บิดามารดาหลายคนเล่าให้ฟังว่า ตอนที่บุตรของตนยังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาชั้นมัธยม มินิสัยดี เรียบร้อยมีความเคารพเชื่อฟัง อ่อนน้อมถ่อมตน จบจนเรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ก็ยังคงเรียบร้อยอยู่แต่เมื่อเข้าเรียนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พฤติกรรมของบุตรก็เริ่มเปลี่ยนไป มักจะมีพฤติกรรมแปลก เช่น ใช้คำพูดใหม่ตามศัพท์วัยรุ่น ชอบไปพักบ้านเพื่อน หรือพามาพักที่บ้าน มีพฤติกรรมกระด้างกระเดื่องมากขึ้น รู้จักการโต้เถียงกับบิดามารดา^๑

ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาความเป็นผู้ว่ายากในระดับครอบครัวจนอาจขยายปัญหาไปสู่ระดับชุมชน ระดับประเทศ จนถึงระดับโลก โดยปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากขาดหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในหลายประการนั้น ที่ไม่มีอยู่ในกาย วาจา ใจ ของมนุษย์ส่วนหนึ่งในสังคมปัจจุบัน หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนี้เป็นเครื่องมือพัฒนาตนให้เป็นคนดี มนุษย์ต้องอาศัยการว่ากล่าวตักเตือนแนะนำสั่งสอนจากผู้หวังดีมาตั้งแต่ไร้เดียงสา และรับฟังคำสั่งสอนด้วยความเคารพเชื่อฟัง ทำตนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ถ้าเป็นบุตรก็เป็นที่รักและเป็นที่เอ็นดูของครูอาจารย์ ถ้าเป็นผู้น้อย เป็นเพื่อน ก็ได้รับความรักใคร่เอ็นดูจากผู้ใหญ่

---

^๑ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงษ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๔๘.

หรือเพื่อน ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นต้นเหตุของความเจริญของตนเอง ครอบครัว และสังคม^๒ ดังพุทธภาษิตว่า “บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญาจักชื้อโทษ มักพูดปรามไว้ เหมือนผู้ชื้อบอกขุมทรัพย์ พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น เพราะเมื่อคบคนเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีวอดวายเลย”^๓ ส่วนมนุษย์อีกส่วนหนึ่งที่หัวใจคือว่ายากสอนยาก เป็นคนถือตัว ดูหมิ่นผู้อื่น ยกตนข่มท่าน โดยหลงตัวเอง คิดว่าตนวิเศษกว่าผู้อื่น ไม่รับฟังคำแนะนำหวังดีของผู้อื่น ย่อมนำตนไปสู่ความเสื่อม ดังนั้นการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ย่อมเป็นที่รักใคร่เอ็นดู นำยินดีจากผู้อื่น และเป็นธรรมเกื้อหนุนบรรลุดีความดีทั้งหลายยิ่งขึ้นไป

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเป็นมงคลชีวิตสำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้บุคคลน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งในครอบครัวและสังคมทั่วไปโดยยอมรับฟังเหตุผลด้วยปัญญา พุดกันง่าย จนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยจิตใจที่คิงาม ด้วยมรรควิธีนี้เองที่ทำให้สังคมมีสันติสุข ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพศาลยิ่งขึ้นไปอีกด้วย จึงจำเป็นที่บุคคลในสังคมควรน้อมนำหลักธรรมที่ว่าด้วย ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นธรรมที่เป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลาย ดังเช่นในเรื่องพระราชนิพนธ์ ผู้บ่าวเมื่อแก่ แต่เป็นผู้ว่าง่ายจนบรรลุดุริยคุณ^๔ เป็นต้น หลักธรรมนี้ยังสอดคล้องกับหลักธรรมข้ออื่นๆ เช่น นาถกรณธรรม ๑๐^๕ มงคล๓๘ประการ^๖ และธรรมทำให้งาม ๒^๗ อีกทั้งนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันในเรื่องการเมืองการปกครอง เช่น หลักจักรวรรดิวัตร ๕^๘ หลักสารณียธรรม ๖^๙

^๒ สมเด็จพระสังฆราช(จวน อุฏฐายี), มงคลในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๕.

^๓ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖/๕๑.

^๔ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/ ๓๖/๕๑.

^๕ อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๓๒.

^๖ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐/๘.

^๗ อัง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๖/๑๒๖.

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒.

^๙ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๒๑-๓๒๒.

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จะได้ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย รวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิต เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และได้เป็นแนวทางในการวางรากฐานชีวิตที่ดีงามในสังคมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์และประยุกต์ใช้หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัย และเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

- ๑.๓.๑ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย หรือโสวัจจสตา หมายถึง ความเป็นบุคคลที่พูดด้วยง่าย ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รู้จักรับฟังเหตุผล
- ๑.๓.๒ ว่าง่ายเทียม หมายถึง ความเป็นบุคคลที่ไม่สมบูรณ์พร้อมด้วยการสักการะเคารพพระธรรม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่หวังความเจริญในชีวิต
- ๑.๓.๓ คนหัวประจบ หมายถึง ความเป็นบุคคลที่ไม่เห็นแก่ธรรม จะทำชั่วหรือดี ก็เออออ ต่อหน้าสรรเสริญลับหลังนินทา
- ๑.๓.๔ คนหัวอ่อน หมายถึง ความเป็นบุคคลที่เชื่อง่าย โดยมีโยนิโสมนสิการ ต่างกับคนว่าง่ายตรงที่คนว่าง่ายมีเป้าหมาย แต่คนหัวอ่อนไม่มีเป้าหมาย
- ๑.๓.๕ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การพิจารณาในใจโดยอุบายอันแยบคาย ประกอบด้วยปัญญา โดยเห็นสิ่งนั้นๆตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เท่านั้น ซึ่งจะศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อนำมาสนับสนุนในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง“ศึกษาแนวความคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในพระพุทธศาสนา” ครั้งนี้มีเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ **ฐานวุทโตนิกขุ**^{๑๑} ได้กล่าวลักษณะโดยทั่วไปของผู้ว่าง่ายสอนง่ายคือ ใคร ใจความสำคัญว่า คนว่าง่ายสอนง่าย คือ คนที่อดทนต่อคำสั่งสอนได้เมื่อมีผู้แนะนำพร่ำสอน ตักเตือนโดยชอบธรรมแล้วปฏิบัติตามคำสอนนั้นโดยเคารพ ส่วนคนบางคนทนได้สารพัดแต่ทนไม่ได้เมื่อมีใครมาแนะนำสั่งสอนตักเตือน เกิดความรู้สึกคับแค้น ได้ตอบหักล้างขึ้นมาทันที เพราะ หัวคือ ว่ายากสอนยากอยู่ในตัว

๑.๕.๒ **พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต)**^{*} ได้กล่าวในหนังสือชื่อ พุทธศาสนากับสังคมไทย^{๑๒} ได้ใจความสำคัญว่า การจะนำหลักพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในประชาธิปไตยเบื้องต้นต้องมองจากแง่ให้ถูกเสียก่อน คือว่าจะต้องนำธรรมะมาใช้ให้ถูกต้องตามหลักธรรมที่ใช้ถูกหลัก ก็คือมองจากความรับผิดชอบของตนเอง ว่าเป็นหลักที่ต้องปฏิบัติกันทุกคน ถึงแม้หลักธรรมอื่นก็เหมือนกัน เช่น ขันติ ความอดทนที่จะรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น **โสวัจจสตา** ความเป็นผู้ว่าง่ายพูดกันง่าย หมายความว่า ยอมรับฟังเหตุผลความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น ถ้าเราทำได้อย่างนี้ ก็คือแนวทางแห่งประชาธิปไตย

^{๑๑} ฐานวุทโตนิกขุ, มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท, (กรุงเทพมหานคร : ฐานการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๒.

^{*} ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).

^{๑๒} พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐ - ๑๑.

๑.๕.๓ พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์^{๑๒} ได้กล่าวในหนังสือชื่อ มงคลชีวิต ภาค๓ ความว่า คนว่าง่ายมีอยู่ ๒ พวก คือพวกว่าง่ายเพราะเห็นแก่อำมิส และว่าง่ายเพราะเห็นแก่ธรรมะ คือความดี พวกแรก พระพุทธเจ้าไม่ยอมรับว่าเป็นคนว่าง่าย เพราะใจมุ่งอำมิส สิ้นจ้าง รางวัด ค่าจ้าง ทำตนเป็นคนว่าง่าย เพราะเห็นแก่ได้ ส่วนคนว่าง่ายเพราะเห็นธรรมอยากเป็นคนดี มีคุณธรรม พระพุทธเจ้าทรงชมว่า เป็นคนว่าง่ายที่ถูกต้อง เพราะคุณธรรมความว่าง่ายเกิดขึ้นในจิตใจทำให้เกิดความรู้สึก ๓ ประการ คือ ๑.) จิตน้อมรับคำสอน ด้วยจิตไม่มีกิเลส ๒.) รับทำตามคำสอนโดยไม่มี สิ้นจ้างรางวัด วุฒิบัตร และ๓.) รับรู้คุณความดีของผู้ให้คำสอน และตอบแทนคุณความดี ด้วยการศึกษเล่าเรียนด้วยความเคารพ มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนและคอยปรนนิบัติรับใช้ ช่วยเหลือตามโอกาส

๑.๕.๔ นายประโยชน์ ส่งกลิ่น^{๑๓} ได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีใจความว่า บุคคลที่อดทนต่อคำสั่งสอนได้ เมื่อบัณฑิตแนะนำพร้าสอนให้ ตักเตือนให้โดยชอบธรรมแล้ว ก็ยินดีปฏิบัติตามคำสอนนั้นด้วยความเคารพอ่อนน้อม ไม่ได้ตอบ ไม่คัดค้าน หรือไม่แก้ตัว ด้วยประการใดๆทั้งสิ้น

ดังนั้นพระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ก็เนื่องจากพุทธบริษัทต่าง ช่วยกันทำนุบำรุงและเผยแผ่ให้สืบเนื่องยาวนานต่อไป การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพ ว่าง่ายสอนง่าย ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ทรงให้ความสำคัญต่อพระธรรม ทรงเคารพพระธรรม ด้วยทรงมองเห็นว่า พระธรรมนี้แหละที่จะเป็นที่พึ่งได้

---

^{๑๒} ปิ่น มุกทุกันต์, พ.อ.. มงคลชีวิต ภาค๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๑ – ๒๐๕.

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๖.๑ ตำราเอกสารและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary Source) คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา

๑.๖.๒ ตำราเอกสารและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๑.๖.๓ เก็บรวบรวม จัดลำดับข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาวิเคราะห์ อธิบายความ และแสดงเหตุผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนมากที่สุด

๑.๖.๔ สรุปและนำเสนอข้อมูล

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบแนวคิดหลักธรรมเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ทราบแนวคิดหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๓ ได้ทราบการนำเสนอหลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่จะนำมาใช้ในสังคมปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

---

^{๑๑} นายประโยชน์ สังกิ้น, “การศึกษาวិเคราะห์กระบวนการของการพัฒนาตนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๑๒.

บทที่ ๒

แนวความคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและความเข้าใจเรื่องความเป็นผู้ว่าง่าย ผู้วิจัยขอให้คำนิยามและความหมายไว้ดังนี้

๒.๑ นิยามและความหมาย

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย หมายถึง การถูกผู้อื่นแนะนำ ฟังสอน ตักเตือน โดยชอบธรรมแล้ว บุคคลนั้นไม่ถึงความกลบเกลื่อน หรือความเป็นผู้นิ่งเฉย หรือการคิดถึงคุณและโทษ แต่ได้นำคำกล่าวโดยชอบธรรมนั้น มาน้อมปฏิบัติตาม โดยความเอื้อเพื่อ ความเคารพ ความถ่อมตัว ตามสมควรแห่งโอวาทนั้น เพราะธรรมดาคณว่าง่ายนั้น ย่อมปฏิบัติเพื่อละโทษทั้งของตนและผู้อื่น

๒.๑.๑ ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

คำว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ตรงกับคำภาษาบาลีว่า โสวสุตตา เป็นอิตติลึงค์ คำว่า สุวจ มาจาก สู^๑ แปลว่า ง่าย, ดี, งาม และวจ แปลว่า สอน, กล่าว หรือบอก เพราะฉะนั้น สุวจ แปลว่า เป็นผู้ว่าง่าย, สอนง่าย, กล่าวง่าย

คำว่า สุวจ เป็นคำศัพท์เดิม เมื่อเปลี่ยนรูปคำตามไวยากรณ์แล้ว รูปศัพท์แปลงเป็น โสวสุตตา แปลว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะฉะนั้น บุคคลที่ผู้อื่นว่ากล่าวได้โดยง่าย บุคคลนั้นชื่อว่า สุวจ ธรรมดาให้ความหมาย “สุวจ” ความว่า เป็นผู้อื่นเขาฟังว่ากล่าว คือ ฟังฟังสอนได้โดยง่าย^๒ หรือ การว่ากล่าวได้โดยง่าย เพราะความเป็นผู้ปกตริบด้วยมือขวา (เคารพ) มียอยู่ในบุคคลนี้ เพราะเหตุนี้ บุคคลนี้จึงชื่อว่า สุวจ ส่วนเจตนาที่เป็นไปด้วยอำนาจความเอื้อเพื่อ ของบุคคลผู้ว่าง่าย ชื่อว่า โสวสุตสิ ภาวะแห่งโสวสุต นั้นชื่อว่า โสวสุตตา และความมีอยู่แห่งบุคคลผู้ว่าง่าย ชื่อว่า โสวสุตตานิ^๓

---

^๑ ป. หลวงสมบุรณ์ (ร.อ. ประชุกต์ หลงสมบุญ), พจนานุกรมบาลี-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๕), หน้า ๖๗๔.

^๒ อ.ทศก.อ. (ไทย) ๓๘/๔๒.

^๓ บ.พ.อ. (ไทย) ๔๗/๑๘๔.

ความหมายโดยทั่วไปของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย มีความหมายได้หลายนัย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่าจะนำไปใช้ในลักษณะไหน เพื่อความเข้าใจและชัดเจน คำราทางพระพุทธศาสนารุ่นหลัง และเหล่านักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาให้ความหมายต่างๆได้อย่างครบถ้วนชัดเจน ดังนี้

๒.๑.๒ ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในอรรถกถา

อรรถกถา กล่าวเกี่ยวกับเรื่อง ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวอยู่โดยชอบธรรม ไม่ถึงความกลบเกลื่อนหรือความเป็นผู้นิ่งเฉย หรือการคิดถึงคุณและโทษ กระทำความเอื้อเพื่อ ความเคารพ ความถ่อมตัว อย่างยิ่งแล้วกล่าวว่า “ดีละ” (ที่ท่านได้กรุณาว่ากล่าวตักเตือนข้าพเจ้า)^๔

มังคลัตถปิณี ให้ความหมายไว้ว่า “ความเป็นอันบุคคลผู้ถูกกล่าวอยู่โดยชอบธรรม ไม่ถึงความกลบเกลื่อนหรือความเป็นผู้นิ่งเฉย หรือการคิดถึงคุณและโทษ กระทำความเอื้อเพื่อ ความเคารพ ความถ่อมตัว อย่างเหลือเกินไว้เบื้องหน้า กระทำคำพูดว่า “ดีละ” ดังนี้ ชื่อว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย”^๕

๒.๑.๓ ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์ฎีกา

พระฎีกาจารย์ ผู้แต่งคัมภีร์ฎีกาอธิบายคัมภีร์อรรถกถา ได้อธิบายความเป็นบุคคลที่ว่าง่ายสอนง่ายไว้ดังนี้

บุคคลผู้ว่าง่าย หมายถึง บุคคลที่ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย^๖ การว่ากล่าวในบุคคลนี้ ผู้มักถือเอาโดยเบื้องขวา ผู้ยินดีคล้อยตาม ผู้เอื้อเพื่อ เป็นการง่าย ดังนั้น บุคคลผู้นี้จึงชื่อผู้ว่าง่าย^๗ การว่ากล่าวในบุคคลนี้ ผู้มักถือเอาโดยอนุกุล ผู้มีความเอื้อเพื่อและความเคารพ เป็นการ

^๔ พ.พ.อ. (ไทย) ๔๗/๑๘๗.

^๕ คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๔.

^๖ สุพุทธโจ โสวจสุสกรณียะหิ ธมฺเมหิ สมฺนุนาคโต (ที.สี.อภิวินวฎีกา (บาลี) ๑/๓๑๐).

^๗ สุขัง วโจ เอตสุมี ปทกฺขิณคฺคาหิมหิ อนุโลมสาเต สาทาเร ปุคฺคเลติ สุพุทธโจ (ที.ปา.ฎีกา (บาลี) ๗/๒๑๗).

ง่าย ดังนั้น บุคคลผู้นี้จึงชื่อ ผู้ว่าง่าย ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ผู้ที่บุคคลพึงว่ากล่าวได้โดยง่าย^๘ ภิกษุที่
 เพื่อนผู้ร่วมประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย หรือศิษย์ เป็นต้น ทั้งหลาย ว่ากล่าวตักเตือนอยู่ ก็เป็นผู้
 ที่ว่ากล่าวตักเตือนได้โดยง่าย หรือเป็นผู้อดทนในถ้อยคำของเพื่อนผู้ร่วมประพฤติพรหมจรรย์
 ทั้งหลาย หรือศิษย์ เป็นต้น ทั้งหลายนั้น^๙ เป็นผู้ที่อาจารย์ เป็นต้น ทั้งหลายว่ากล่าวได้ง่าย^{๑๐}

๒.๑.๔ ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในพจนานุกรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “เป็นอาการอยู่ในโอวาท เชื่อฟัง
 คำสั่งสอนโดยดี”^{๑๑}

หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายของคำว่า ความเป็น
 ผู้ว่าง่ายสอนง่ายไว้ว่า “ความเป็นบุคคลที่พูดด้วยง่าย, ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รู้จักรับฟังด้วย
 เหตุผล”^{๑๒}

๒.๑.๕ ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในเอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(จวน อุฏฐายีมหาเถระ) อธิบายไว้ว่า ความเป็น
 ผู้ว่าง่ายเหมาะแก่ชนทุกชั้น เมื่อเป็นผู้ว่าง่าย คือ ฟังเหตุผลของผู้อื่นที่เตือนที่บอกที่แนะนำ
 ที่สั่งสอนด้วยความหวังดีแล้ว ก็จะเป็นเครื่องเชื่อมโยงจิตใจให้รักกัน นับถือหวังดีต่อกัน
 ป้องกันความเสื่อมไม่ให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนหมู่ สร้างความเจริญให้เกิดขึ้นเป็น
 ส่วนรวมด้วยดี เป็นที่รักแก่ชนทุกชั้น^{๑๓}

^๘ สุขุ วโจ เอตสฺมี อนุกุลคามิหิ อาทรการวติ ปุคฺกเลติ สุวโจ เตนานห สุขเนน วคฺตพฺโพ (อง.ทสก. ฎีกา (บาลี) ๓/๓๘๐).

^๙ สพรหฺจาริหิ วา สิสฺสสารทิหิ วา วุจฺจมาโน สุวโจ หุตฺวา เตสํ วจนกฺขโม จ โหติ (เนตฺติ.วิภาวินี ๓๕๔).

^{๑๐} สุนทฺโร วโจ อาจริยาทินฺน เอตสฺมี เหตุญฺเตติ สุพฺพโจ (อภิธาน.ฎีกา ๗๓๐).

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊ค จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๖๔.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๕.

^{๑๓} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(จวน อุฏฐายีมหาเถระ), ธรรมเป็นที่พึง, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๒๖), หน้า ๕๕.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ให้ความหมายไว้ว่า “เมื่อผู้อื่นแนะนำพร้า สอนให้ ตักเตือนให้โดยชอบธรรมแล้วยอมทำตาม ปฏิบัติตาม โดยความเคารพอ่อนน้อม ไม่ คัดค้าน ไม่ได้ตอบ ไม่แก้ตัว โดยประการใดๆทั้งสิ้น”^{๑๔}

พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์ ให้ความหมายไว้ว่า คนว่าง่ายมีอยู่ ๒ พวก คือพวกว่าง่ายเพราะเห็นแก่ อามิส และว่าง่ายเพราะเห็นแก่ธรรมะ คือความดี พวกแรก พระพุทธเจ้าไม่ยอมรับว่าเป็นคนว่าง่าย เพราะใจมุ่งอามิส สิ้นจ้ำง ร้างวัด คำจ้ำง ทำตนเป็นคนว่าง่าย เพราะเห็นแก่ได้ ส่วนคนว่าง่ายเพราะ เห็นธรรมอยากเป็นคนดี มีคุณธรรม พระพุทธเจ้าทรงชมว่า เป็นคนว่าง่ายที่ถูกต้อง เพราะคุณธรรม ความว่าง่ายเกิดขึ้นในจิตใจทำให้เกิดความรู้สึก ๓ ประการ คือ ๑.) จิตน้อมรับคำสอน ด้วยจิตไม่มี กิเลส ๒.) รับทำตามคำสอนโดยไม่มีสินจ้ำง ร้างวัด วุฒิบัตร และ๓.) รับรู้คุณความดีของผู้ให้คำ สอน และตอบแทนคุณความดี ด้วยการศึกษเล่าเรียนด้วยความเคารพ มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อม ตนและคอยปรนนิบัติรับใช้ช่วยเหลือตามโอกาส^{๑๕}

สวัสดี พินิจจันทร์ แสดงทัศนะเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายไว้ว่า “ผู้ที่ถูกเขากล่าว ในทางที่ถูกที่ควรไม่พุดกลบเกลื่อนหรือทำเฉยเมย ไม่คือร้อนด้วยทิวฏฐิมานะ ไม่ขัดแย้งและขัดคอ ผู้ว่ากล่าว คิดถึงคุณโทษและเหตุผล มีความอดทน แสดงอาการเอื้อเฟื้อ ความเคารพ และความ ถ่อมตนต่อผู้กล่าวสอน”^{๑๖}

อุทัย ไชยนันท์ ให้ความหมายอย่างกว้างๆว่า “เมื่อผู้อื่นแนะนำ พร้าสอน ตักเตือนให้ โดยชอบธรรมแล้ว ย่อมทำตามปฏิบัติตาม โดยความเคารพ อ่อนน้อม ไม่คัดค้าน ไม่ได้ตอบ ไม่แก้ ตัว โดยประการใดๆทั้งสิ้น”^{๑๗}

บุญมี แท่นแก้ว ให้ความหมายความเป็นผู้ว่าง่าย หมายถึง “เป็นผู้สอนง่าย ไม่คือคิ่ง มี จิตใจเยือกเย็น มีเหตุมีผล ไม่มีมานะ ละทิวฏฐิให้หมดสิ้นไป”^{๑๘}

^{๑๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), มงคล ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิปัสสนา กรรมฐาน มหาธาตุ, ๒๕๓๓), หน้า ๒๓๐.

^{๑๕} ปิ่น มุกทุกันต์, พ.อ.. มงคลชีวิต ภาค๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๑ – ๒๐๕.

^{๑๖} สวัสดี พินิจจันทร์, มงคลในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๖.

^{๑๗} อุทัย ไชยนันท์, บัณฑิตกับมงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

เทพพร มังธานี ให้ความหมายของคำว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย หมายถึง “ผู้ที่คนอื่นว่ากล่าวได้ง่าย สั่งสอนได้ง่าย รู้จักรับฟังเหตุผล ไม่ถือดีด้าน ไม่ถือทิฐิฐานะ รู้จักรับฟังคำสอนที่มีคุณค่า โดยเคารพ”^{๑๕}

เกษม บุญศรี กล่าวความหมายของความเป็นคนว่านอนสอนง่าย หมายความว่า “เมื่อถูกเขาวากล่าวอยู่โดยธรรม ตั้งใจฟังคำนั้นให้เข้าใจ แล้วทำตามโดยดี”^{๑๖}

กล่าวโดยสรุปความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย อาจแบ่งเป็น ๒ นัย คือ นัยทางโลกียธรรม หมายถึง บุคคลที่มีความอดทนต่อคำแนะนำ พร่ำสอน ตักเตือน โดยชอบธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติตามโอวาทนั้นด้วยความเคารพ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อประโยชน์สุขอันเป็นมูลเหตุให้ถึงความเจริญก้าวหน้าต่อตนเอง และผู้อื่นตามสมควรแห่งโอวาทโดยธรรมนั้น ส่วนนัยทางโลกุตตรธรรม หมายถึง บุคคลเป็นผู้ยินดีน้อมรับโอวาทคำสั่งสอนของบัณฑิตด้วยดี โดยโอวาทนั้นเป็นธรรมเพื่อเกื้อหนุนต่อการบรรลุผลนิพพาน แล้วตนน้อมรับธรรมอันเคารพยิ่ง มาปฏิบัติให้ถึงสมควรแก่ธรรม เพราะธรรมนั้นเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษได้ และนำบุคคลนั้นไปสู่ความหลุดพ้นได้

๒.๒ แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย มีการกล่าวไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา สุตตะปิฎก และเอกสารของนักปราชญ์ชั้นหลัง มีมากมายโดยกล่าวไว้หลากหลายนัย เพื่อขยายความคำที่เข้าใจยาก ความกระจ่างซัดในความหมาย และการนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ในพระไตรปิฎกกล่าวถึง ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไว้้อย่างมากมายแต่ส่วนใหญ่จะปรากฏไว้ประกอบกับหลักธรรมข้อใหญ่ และเป็นส่วนย่อยที่กล่าวถึงเรื่องอื่น ในที่นี้จะกล่าวหัวข้อธรรมหลักที่พระพุทธองค์กล่าว โดยตรง เป็นธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายมีดังนี้

^{๑๕} บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต(Moral & Life), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

^{๑๖} เทพพร มังธานี, มงคลชีวิต คู่มือพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเรียง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๑.

^{๑๗} เกษม บุญศรี, พุทธมงคล เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๓), หน้า ๗๗.

(๑) กกฎปมสูตร

ภิกษุบางรูปติเตียนทั้งภิกษุณี และพระโมลิตยัคคฺคุณะที่คลุกคลีกันอยู่กินเวลา จนทำให้ทั้งพระโมลิตยัคคฺคุณะและภิกษุณีก่ออธิกรรมกับหมู่ภิกษุที่พากันติเตียน เมื่อความทราบถึง พระพุทธเจ้า จึงทรงเตือนพระโมลิตยัคคฺคุณะที่โกรธ แล้วตรัสว่า “ภิกษุผู้สักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อมธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เราเรียกว่า เป็นผู้ว่าง่าย”^{๒๑} และทรงเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะตรงกันข้ามกับผู้ว่าง่ายว่า

ภิกษุที่ทำตนเป็นคนว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัยเภสัชบริขาร เราไม่เรียกว่า เป็นผู้ว่าง่ายเลย ซ้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น เมื่อไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัยเภสัชบริขารนั้นก็จะเป็นผู้ว่าง่ายไม่ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย^{๒๒}

การที่พระพุทธองค์ตรัสเช่นนี้ เพราะทรงปรารถนาความประพฤติของพระโมลิตยัคคฺคุณะ ซึ่งเป็นพระผู้ว่างาย จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับภิกษุผู้เห็นแก่ธรรม เพราะ เมื่อเห็นแก่ธรรม ผู้นั้นก็เป็นผู้ว่างายไปในตัว และไม่สรรเสริญภิกษุผู้เห็นแก่อำมิส

อรรถกถา อธิบายผู้ว่าง่ายมีลักษณะผู้ว่าง่ายเพิ่มเติมว่า เวลาพร่ำสอนบ่อยๆ ว่าพวกเขาจงทำสิ่งนี้ อย่าทำสิ่งนี้ คือ มีแต่กิจทำให้เกิดสติเท่านั้น และตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ครั้งปฐมโพธิกาล ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ภิกษุเหล่านั้นได้ทำสิ่งที่ควรทำ ได้ละสิ่งที่ควรละ ภิกษุทั้งหลาย เป็นผู้ว่าง่าย^{๒๓}

มังคลัตถทีปนี ได้แบ่งประเภทคนว่าง่ายว่ามี ๒ จำพวก คือพวกควรสรรเสริญ และพวกไม่ควรสรรเสริญ โดยอรรถกถากกฎปมสูตร(ป.สุ. ๒/๑๓๒) แสดงบทเหล่านั้น สองบทว่า โย จีวร ฯเปฯ ปริกฺขารเหตุ ความว่า ภิกษุใด เมื่อได้วัตถุที่ประณีตๆ มีจีวรเป็นต้นเหล่านี้ ย่อมกระทำการบริกรรมเท่า และการบริกรรมหลังเป็นต้น โดยกล่าวคำเดียวเท่านั้น บทว่า อลภมาโน ได้แก่ เมื่อไม่ได้เหมือนที่ตนได้ในคราวก่อน ส่วนพวกที่ควรสรรเสริญ บทว่า ฆมฺมฺเยว สกฺกโรนฺโต ได้แก่ กระทำกรรมเท่านั้น ให้เป็นที่สักการะ คือให้เป็นหน้าที่อันตนทำดีแล้ว บทว่า คุรฺกโรนฺโต ได้แก่ กระทำให้เป็นที่เคารพ คือให้หนัก บทว่า อปฺยาจมาโน ได้แก่ แสดงความนอบน้อม คือ ความ

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ – ๒๓๙.

^{๒๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ – ๒๓๙.

^{๒๓} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๘/๒๓๐.

ประพจน์ต่อมตัว ต่อธรรมโดยแท้

ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสส ขยายความถึงความเป็นผู้ว่าง่ายว่า ฤกษ์ที่เพื่อนผู้ร่วมประพจน์พรหมจรรย์ทั้งหลาย หรือศิษย์ เป็นต้น ทั้งหลาย ว่ากล่าวตักเตือนอยู่ ก็เป็นผู้ที่ว่ากล่าวตักเตือนได้โดยง่าย หรือเป็นผู้อดทนในถ้อยคำของเพื่อนผู้ร่วมประพจน์พรหมจรรย์ทั้งหลาย หรือศิษย์ เป็นต้น ทั้งหลายนั้น^{๒๔}

พระอาจารย์ที่แต่งในคัมภีร์ปกรณ์วิเสส แสดงให้เห็นลักษณะโดยเนื้อแท้ของผู้ว่าง่ายว่ามีลักษณะ เมื่อมีผู้ชี้แนะ หรือชี้โทษแล้วตนได้สติ แล้วได้ทำสิ่งที่ควรทำ ได้ละสิ่งที่ควรละ และได้แบ่งประเภทผู้ว่าง่ายไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ว่าง่าย มี ๒ ประเภท คือ ผู้ที่ควรแก่การสรรเสริญ และไม่ควรแก่การสรรเสริญ โดยความแตกต่างอยู่ที่ ผู้ใดเห็นแก่ธรรม เคารพธรรม ปฏิบัติตามธรรมนั้น ผู้นั้นเป็นผู้ควรแก่การสรรเสริญ แต่ผู้ไม่ควรแก่การสรรเสริญไม่มีคุณสมบัติข้อนี้

แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในเอกสารของนักปราชญ์ชั้นหลังโดยอธิบายกถุขปมสูตร มีตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

สมเด็จพระมหาวิรวงศ์(พิมพ์ ธรรมธโร) กล่าวว่า คนว่าง่ายมีอยู่ ๒ ประเภท คือ ว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี และว่าง่ายเพราะเห็นแก่ได้^{๒๕}

สมเด็จพระมหาวิรวงศ์(พิมพ์ ธรรมธโร) ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของประเภทผู้ว่าง่าย กับผู้ว่ายากอย่างชัดเจนว่า ผู้ว่าง่ายโดยแท้เห็น เพราะเห็นแก่ธรรม ส่วนผู้ว่ายากไม่เห็นแก่ธรรม กลับเห็นแก่ตัวเอง

นาวาตรีอ่อน บุญญพันธ์ กล่าวว่า คนว่าง่ายที่ไม่ควรสรรเสริญ คือคนว่าง่ายเพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คนหัวอ่อน เพราะคนหัวอ่อนเป็นคนไม่เป็นตัวของตัวเอง โดยต่างกับคนว่าง่ายที่ควรสรรเสริญ คือ คนว่าง่ายที่ควรสรรเสริญมีจุดหมาย มีความเคารพธรรม แต่คนว่าง่ายที่ไม่ควรสรรเสริญไม่มีสิ่งเหล่านี้^{๒๖}

เพราะฉะนั้น ผู้ว่าง่ายที่ไม่แท้จริงมีอยู่ เพราะถ้าพิจารณาอย่างหายบนั้นดูเหมือนเป็นคนว่าง่าย แต่เป็นคนหัวอ่อน ไม่มีเป้าหมายหรือจุดยืนที่แท้จริง พวกนี้นาวาตรีอ่อน บุญญพันธ์ไม่จัดว่า

^{๒๔} สพรหุจาร์ฮี วา สิสสารทีฮี วา วุจมาโน สุวโจ หุคฺวา เตสํ วจนกฺขโม จ โหติ (เนตฺติ.วิภาวินี ๓๕๔).

^{๒๕} สมเด็จพระมหาวิรวงศ์(พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลยอดชีวิต, หน้า ๕๐๕.

^{๒๖} นาวาตรีอ่อน บุญญพันธ์, ที่พึ่งของคน, หน้า ๖๑.

เป็นผู้ควรสรรเสริญ และไม่เป็นผู้ว่าง่ายด้วย และข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ผู้ว่าง่ายมีเป้าหมายชัดเจนและเห็นแก่ธรรม

(๒) อนุমানสูตร

พระมหาโมคคัลลานะได้เรียกหมู่ภิกษุสงฆ์ที่อยู่เกสกพาวัน สถานที่ให้อภัยแก่หมู่เนื้อเขตกรุงสูงสูมารคิระ ในแคว้นภคคะ ท่านได้ปวารณากับหมู่ภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าวธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายมีดังนี้

(๑) เป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๒) เป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๓) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๔) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธเพราะความโกรธเป็นเหตุ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธเพราะความโกรธเป็นเหตุนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๕) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ระแวงจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ระแวงจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๖) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาโกธความโกรธ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาโกธความโกรธนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๗) ถูกโจทแล้วไม่ได้เถียงโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่ได้เถียงโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๘) ถูกโจทแล้วไม่รุกรานโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่รุกรานโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๙) ถูกโจทแล้วไม่ปรักปรำโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่ปรักปรำโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๐) ถูกโจทแล้วไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงค์ร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงค์ร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๑) ถูกโจทก์แล้วขอมอธบายพฤติกรรม(ของตน) แม้ข้อที่กฤษฎีกาถูกโจทก์แล้วขอมอธบายพฤติกรรม(ของตน)นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๒) เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ไม่ตีเสมอ แม้ข้อที่กฤษฎีกาเป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ไม่ตีเสมอ นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๓) เป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ แม้ข้อที่กฤษฎีกาเป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๔) เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา แม้ข้อที่กฤษฎีกาเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๕) เป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น แม้ข้อที่กฤษฎีกาเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่นนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๖) เป็นผู้ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือรั้น สลัดได้ง่าย แม้ข้อที่กฤษฎีกาเป็นผู้ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือรั้น สลัดได้ง่ายนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย^{๒๗}

พระสูตรนี้เป็นคำพูดของพระมหาโมคคัลลานะเถระ เมื่อจะกล่าวธรรม พระมหาโมคคัลลานะเถระจะปวารณาตัวต่อหน้าเหล่าภิกษุให้ทราบ แล้วจึงกล่าวธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายให้กับเหล่าพระภิกษุได้ฟังธรรมนั้น โดยนัยแสดงให้เห็นว่าการจะเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยเนื้อแท้ นั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะการเป็นผู้ว่าง่ายนั้นต้องละความเป็นผู้ว่ายากออกจากตนเสียก่อน และให้ตรวจสอบเทียบเคียงกับตนเองว่าถ้าตนมีเหตุแห่งความเป็นผู้ว่ายากแล้ว คนไม่ชอบอย่างไรผู้อื่นก็ไม่ชอบอย่างนั้นเหมือนกัน ต่อจากนั้นก็ให้ละเหตุแห่งความว่ายาก ถ้าไม่มีเหตุแห่งความว่ายากก็ให้หมั่นปฏิบัติธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายอยู่เสมอ เพื่อความเจริญแห่งธรรมอื่นๆ ยิ่งๆขึ้นไป และเป็นธรรมเกื้อหนุนความคิดต่างๆมากมาย

อรรถกถาอนุมาณสูตร พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ผู้ใดอันชนเหล่าอื่นว่ากล่าวอยู่ จึงพูดว่า พวกท่านว่ากล่าวผมเพราะเหตุไร ผมรู้จักสิ่งที่ดีและไม่ควร ที่มีโทษและไม่มีโทษ เป็นประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ของตนได้ ผู้นี้ ชื่อว่า ไม่รับอนุสาสนีโดยเบื้องขวา ชื่อว่ารับโดยเบื้องซ้าย เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า มีปกติไม่รับ(อนุสาสนี) โดยเบื้องขวา^{๒๘}

เห็นได้ว่า พระอรรถกถาจารย์ให้ความชัดเจนว่า ผู้รับโดยเบื้องซ้ายคือผู้ได้เถียงกลับโจทก์ โดยไม่คำนึงสิ่งที่ดีและไม่ควร สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็น

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๘ – ๑๙๐.

^{๒๘} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๘.

ประโยชน์แก่ตน นัยตรงข้าม เป็นผู้รับเบื้องซ้าย เป็นผู้ปฏิบัติตรงกันข้ามกับ เป็นผู้รับ โดยเบื้องขวา เพราะให้ความสำคัญแก่โอวาท มีปัญญาเห็นโทษ และความเสื่อมที่มาสู่ตนในภายภาคหน้า

ฎีกาอนุমানสูตร พระฎีกาจารย์ได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้มีปกติรับ โดยเบื้องขวาว่า ผู้มีการรับโดยเบื้องขวาเป็นปกติ คำว่า ผู้มีปกติรับโดยเบื้องขวา หามิได้ ชื่อว่าผู้มีปกติ ไม่รับโดยเบื้องขวา

คำว่า วามโต คือ ข้างซ้าย อธิบายว่า โดยปริยายอันตรงกันข้ามจากคำที่กล่าวแล้ว^{๒๕}

แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในเอกสารของนักปราชญ์ชั้นหลังเกี่ยวกับ อนุমানสูตร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

นาวาตรีอ่อน บุญญพันธุ์ ได้แสดงอุบายวิธี ๔ อย่าง เพื่อฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ การปวารณา มีปกติถือกฐิน มีความเคารพ และมีความอ่อนน้อม^{๒๖}

เป็นอุบายถอนเชื้อแห่งความเป็นคนว่ายากสอนยากโดยใช้ ๔ วิธีดังกล่าว

เทพพร มังธานี กล่าวข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายโดยย่อ ๓ วิธี ได้แก่ ละมาน ละอุปาทาน และเพิ่มพูนสัมมาทิฐิ^{๒๗}

เป็นการสรุปโดยย่อเพื่อให้เห็น ได้ชัดเจนและไม่ให้สับสน โดยจัดเข้ากลุ่มไว้อย่าง ชัดเจน

พระมหาอดิศร ธีรสิโล ได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติตนจะให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย คือพยายาม ขัดเกลากิเลส และชำระจิตให้สะอาดผ่องใสซึ่งเป็นอุบายป้องกันความเป็นผู้ว่ายาก และต้องยอมรับ เอาความว่าง่ายมาอบรมตนเองให้เป็นคนว่าง่าย เสริมสร้างตนให้เป็นคนดีโดยยึดหลักดังนี้

๑. ฝึกหัดใจว่ายากที่ชอบใฝ่ต่ำ ให้เป็นใจว่าง่าย กลับใฝ่ดี คอยรับเอาความดีที่ผู้หวังดียื่นยกให้
๒. ฝึกฝนใจว่ายากที่ชอบยกตัวขึ้นเหนือคนอื่น ให้เป็นคนใจง่าย รู้จักเจียมตัวตามหลักที่ว่า นุงเจียมหม่มเจียม
๓. บังคับใจว่ายากที่ขี้โกรธกะพืดกะเพียด ให้เป็นใจว่าง่ายเอิบอิมยิ้มแย้มแจ่มชื่นรับเอาแต่ ความดีเท่านั้น
๔. บังคับใจว่ายากผูกโกรธ ให้เป็นคนใจว่าง่าย รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ถือเอาผิดเอาโทษใคร มี

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖ - ๖๘.

^{๒๗} เทพพร มังธานี, มงคลยอดชีวิต คู่มือพัฒนาชีวิต, หน้า ๑๕๒ - ๑๕๓.

จิตใจคอยให้อภัยเสมอ

๕. กีดกันใจว่ายากที่คิดเหยียดหยาม ให้เป็นคนใจกว้าง รู้จักนับถือกันด้วยใจที่แผ่แผ่สมาน
ไมตรีมีความสามัคคีต่อกัน^{๗๒}

เพราะฉะนั้นอุบายดังกล่าวเป็นอุบายป้องกัน และละ หรือชำระกิเลส เพื่อให้ใจไม่อยู่ในฝ่ายกิเลสที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก และจากนั้นก็แนะนำธรรมที่ว่างง่ายมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ใจให้กิเลสที่ทำให้เป็นผู้ว่ายากเกิดขึ้นกับตัวเราอีก

(๓) สังคิติสูตร

พระสารีบุตรได้สังคายนาพระธรรมวินัย เพราะเห็นนิครนถ์ นาฏบุตรถึงแก่กรรมที่กรุงปาวาไม่นาน พวกนิครนถ์แตกแยกกัน ๒ พวก เพราะไม่ได้สังคายนาพระธรรมวินัย ดังนั้นเพื่อความสงบระงับ เพื่อให้พรหมจรรย์นี้ตั้งอยู่ได้นาน เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในที่นี้มีธรรมหมวดหนึ่งเกี่ยวกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย คือ ธรรมหมวดละ ๒ ประการ คือ ความเป็นผู้ว่าง่าย และ ความมีกัลยาณมิตร , ความเป็นผู้ว่ายาก และ ความมีบาปมิตร

ในอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวผู้ว่ายากว่า การว่ากล่าวในบุคคลผู้มักถือเอาแต่สิ่งน่ารังเกียจจิตใจในสิ่งที่ป็นข้าศึก ไม่เอื้อเฟื้อ เชื้อเฟื่อง เป็นการยาก เพราะฉะนั้นบุคคลผู้นี้จึงเป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้ว่ายากนี้รายละเอียดมีในพระอภิธรรมว่า " บรรดาธรรมเหล่านั้น โทวจัสตาคืออะไร คือความเป็นผู้ว่ายากสอนยาก ในเมื่อเพื่อนสหธรรมิกกำลังว่ากล่าวตักเตือนอยู่ " โทวจัสตานั้น โดยความหมาย ย่อมเป็นสังขารชั้นตั้งแต่บางท่านกล่าวว่า คำนี้เป็นชื่อของชั้นทั้ง ๔ ส่วนความเป็นผู้ว่าง่าย มีนัยตรงกันข้ามจากที่กล่าวมาแล้ว คุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวความรวมทั้งโลกิยะ และโลกุตระ^{๗๓}

ในฎีกาสังคิติสูตร พระฎีกาจารย์กล่าวเพิ่มเติมคำว่า วิปปฏิกุศลคคาหิมฺหิ คือ ผู้ถือแพไปจากการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม กรรมอันเป็นข้าศึกต่อการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คือ ความปฏิบัติชั่วเป็นที่พอใจ คือเป็นที่ปรารถนา ของบุคคลนั้น เพราะเหตุนี้ บุคคลจึงชื่อได้ชื่อว่า มี

^{๗๒} พระมหาอดิศร ธีรสีโล, < <http://www.src.ac.th/web/jurnal/issu3/easy.htm> >, “ความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย,” 2003.

^{๗๓} ที.ป.อ. (ไทย) ๑๖/๒๗๗.

ความยินดีในการจัดคอก ในบุคคลผู้ยินดีในการจัดคอก ย่อมเป็นผู้ไม่มีความเอื้อเฟื้อและความเคารพ
ในระเบียบแห่งศาสนาอันเป็นโอวาท และในผู้สั่งสอน

คำว่า ตสฺส กมฺมํ หมายถึง เจตนาที่เป็นไปด้วยความไม่เอื้อเฟื้อของผู้ว่ายาก

คำว่า ตสฺส ภาโว คือ ความมีกรรมของบุคคลผู้ว่ายาก

เพราะเหตุนี้ ความเป็นผู้ว่ายากจึงเป็นสังขารชั้นร์ เพราะ สังขารชั้นร์มีเจตนาเป็น
ประธาน

คำว่า เอเตนาคาเรน เป็นอาการของผู้ไม่รับโดยเบื่องขวาส่วนผู้ว่าง่ายเป็นผู้รับโดยเบื่อง
ขวา ผู้ยินดีในการคล้อยตาม เป็นไปด้วยความเอื้อเฟื้อ จึงเชื่อว่าเป็นผู้ว่าง่าย^{๓๔}

คำกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงผู้ยินดีในการจัดคอก เป็นบุคลิกของผู้ว่ายากนั่นเอง
และการเจตนา ก็เป็นการทำงานของสังขารชั้นร์ กล่าวได้ว่ามโนทวาร ได้ทำงานก่อนที่พฤติกรรม
หรือการแสดงทางกายจะแสดงปรากฏออกมา

(๔) มงคลสูตร

สมัยพุทธกาล ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก
เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ในเวลากลางคืนเทวดาคงค์หนึ่งมีวรรณะงดงามมาก เปล่งรัศมีสว่างไปทั่ว
พระเชตวัน เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูล
ถามพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคำถามที่ว่า เทวดาและมนุษย์จำนวนมากต่างมุ่งหวังความสวัสดิ
ร่วมกันคิดถึงเรื่องมงคล ขอพระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัส
ตอบดังนี้ (๑) การไม่คบคนพาล...(๒๘) ความเป็นคนว่าง่าย นี้เป็นมงคลอันสูงสุด...^{๓๕}

เป็นธรรมที่ปรากฏในมงคลสูตร เพื่อแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาตนไปสู่ความดีอัน
สูงสุด คือนิพพานนั้น ต้องปฏิบัติตามมงคล ๓๘ ประการนี้ และถ้าผู้ใดมี ธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอน
ง่ายอยู่ในตัวแล้ว ผู้นั้นย่อมถึงความสวัสดิในที่ทุกสถาน และมีความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า
เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งการได้ โอวาทานุสาสนีจากสำนักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย และ
เป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษได้^{๓๖}

^{๓๔} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๕.

^{๓๕} จุ.พ. (ไทย) ๒๕/๓ - ๑๓/๗ - ๘.

^{๓๖} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๗.

แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าอนิสงส์ของผู้ใดที่เป็นผู้ว่าง่ายจะได้รับคุณธรรมเบื้องสูงยิ่งๆขึ้นไป จนในที่สุดได้บรรลุนิพพาน เพราะได้ทำเหตุให้เกิดขึ้นแล้วคือละโทษหรืออุปสรรคของตนให้หมดไปด้วยเหตุแห่งความเป็นผู้ว่าง่ายนั่นเอง

แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในเอกสารของนักปราชญ์ชั้นหลังเกี่ยวกับมงคลสูตร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

พันเอกปิ่น มุกทุกันต์ ได้นำเสนอแผนภูมิการจัดลำดับองค์ธรรมในมงคลสูตรทั้ง ๓๘ ประการเป็นแบบขั้นบันได โดยมีมงคลในข้อต้นๆ เป็นส่วนฐานของบันได มีมงคลในลำดับท้ายๆ เป็นส่วนยอดของบันได^{๓๓} และชี้ให้เห็นว่าองค์ธรรมในมงคลสุตรนั้นวางเรียงไว้ตามวิถีทางการปฏิบัติจากต่ำไปหาสูง^{๓๔} จากง่ายไปหายาก^{๓๕} และจากขั้นตอนของการสร้างความก้าวหน้าของชีวิตไปสู่การสร้างความสำเร็จทางจิต^{๓๖} นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่ของมงคลไว้ด้วย แต่ไม่ได้เน้นความสำคัญมากนักเพียงแต่ชี้ให้เห็นภาพกว้างๆว่าคำสอนในมงคลสูตร ๓๘ ประการนั้นสามารถจัดเป็นหมวดหมู่ได้อย่างไร

ชี้ให้เห็นว่า องค์ธรรมในมงคลสูตรสามารถจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีแผนที่ชีวิต นั่นคือเป้าหมายที่ชัดเจนในชีวิต เป็นการพัฒนาการทางจิตว่าเราไปถึงบันไดขั้นไหนแล้ว และให้เห็นว่าการดำเนินนั้นควรเริ่มจากง่ายไปสู่ยาก

ประณีต ก้องสมุทฺร ได้กล่าวความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นอุดมมงคล ผู้ไม่มีมานะ มีใจเบิกบาน น้อมรับคำสอนของบัณฑิตโดยเคารพ ผู้นั้นเรียกว่าเป็นผู้ว่าง่าย ผู้ว่าง่ายย่อมได้รับประโยชน์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ไม่มีใครรังเกียจที่จะแนะนำสั่งสอน ดังเรื่องของท่านพระราชาผู้บวชเมื่อแก่โดยมีท่านพระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ ท่านพระสารีบุตรจะแนะนำสั่งสอนอย่างใดก็รับฟังและปฏิบัติตามโดยเคารพ มิได้ทะนงตนว่าเป็นผู้แก่กว่า ในไม่ช้าก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ นี้ก็เพราะความเป็นผู้ว่าง่ายนั่นเอง ความว่าง่ายจึงเป็นอุดมมงคล^{๓๗}

^{๓๓} พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์, มงคลชีวิตภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๖.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๑.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓ - ๓๒๔.

^{๓๗} ประณีต ก้องสมุทฺร, <<http://www.choosuwana.com/tripiduk/book/bookpn06.html>>, “สิ่งที่ เป็นมงคล (มงคล ๓๘),” 31 Dec 1969.

มงคลสูตรแสดงถึงอานิสงส์แห่งผู้ว่าง่ายว่าเป็นมงคลอันสูงสุดแก่ชีวิต เพราะถ้าได้ปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายแล้วก็สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นมงคลอันสูงสุดโดยแท้

(๕) ปฐมนาถสูตร

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสปฐมนาถสูตรเพื่อให้มีธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วตนก็จะมีที่พึ่งแก่ตนเองเมื่อปฏิบัติธรรมทั้ง ๑๐ ประการ มีใจความสำคัญว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีที่พึ่งอยู่เถิด อย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลย บุคคลผู้ที่ไม่มีความพร้อมอยู่เป็นทุกข์ ธรรมเครื่องกระทำที่พึ่ง (นาถกรณธรรม ๑๐) มีดังนี้

(๑) เป็นผู้มึนศีล

(๒) เป็นพหูสูต

(๓) เป็นผู้มึนไตรปิฎก

(๔) เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทนรับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ “แม้ถูกกล่าวด้วยคำหยาบคายก็ทนได้ไม่โกรธไม่กระทำเหมือนบางคน ที่เมื่อถูกท่านโอวาทแล้วตอบโต้หรือไม่ฟังเดินไปเสีย”^{๔๒}

(๕) เป็นผู้ขยัน

(๖) เป็นผู้ไคร้ธรรม

(๗) เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม

(๘) เป็นผู้สั่นโดยด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัจจะเกิดสังฆบริวารตามแต่จะได

(๙) เป็นผู้มึนสติ

(๑๐) เป็นผู้มึนปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๔๓}

ปฐมนาถสูตร เป็นธรรมที่พระพุทธองค์ต้องการแสดงให้เห็นว่า การพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่ไม่ต้องทุกข์ในภายหลัง และเป็นเหตุให้ปฏิบัติคุณธรรมต่างๆ ได้ดียิ่งๆ ขึ้นไปด้วย แต่การจะพึ่งตนเองให้ได้นั้นต้องปฏิบัติตามหลักนาถกรณธรรม ๑๐ ประการ ถ้าปฏิบัติไม่ครบทั้ง ๑๐ ประการ แสดงว่ายังไม่เป็นที่พึ่งแก่ตนเองอย่างสมบูรณ์ และเหตุที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติธรรม

^{๔๒} อ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๔๒.

^{๔๓} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๓๑ - ๓๓.

ที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายไว้ในนาถกรรมธรรม ๑๐ ประการนั้น อาจเป็นเพราะ ผู้ใดมีความเป็นผู้ว่าง่ายอยู่ในตัวแล้ว เขาผู้นั้นย่อมเห็นโทษของคนที่ตัวเองมองไม่เห็น แล้วคนนั้นย่อมรับมาปฏิบัติเพื่อละโทษนั้นไม่ให้เกิดทุกข์ตามมาภายหลัง และเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนความดีอื่นๆด้วย

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในปฐมนาถสูตรเพิ่มเติม คำว่า สุวโจ โหติ หมายความว่า ย่อมเป็นผู้ที่เขาฟังว่ากล่าวโดยง่ายที่เขาพึงสั่งสอนได้ง่าย บทว่า ขโมได้แก่ แม้ถูกว่ากล่าวด้วยคำหยาบคายกักขะ ก็ทนได้ ไม่โกรธ บทว่า ปทกฺขิณคฺคาหิ อนุสาสนี หมายความว่าไม่กระทำเหมือนบางคน ที่เมื่อถูกท่านโอราทก็รับเอาข้างซ้าย (ไม่เคารพ) ตอบโต้หรือไม่ฟังเดินไปเสีย รับเอาเบื้องขวา(คือโดยเคารพ) ด้วยกล่าวว่า โอราทพราสาสอนเถิดท่าน เมื่อท่านไม่โอราท คนอื่นใครเล่าจักโอราท^{๔๔}

ผู้ว่าง่ายที่แท้นั้น ย่อมมีคุณธรรมข้อหนึ่งติดตัวมาด้วยคือ เป็นผู้อดทนต่อคำหนัก หยาบคาย รุนแรง วาจาโกสืดต่อความโกรธ ความพยายาม เป็นต้น ก็สามารถทนได้ เพราะถ้าถูกสิ่งเร้าเช่นนี้แล้วกลับตอบโต้ หรือไม่ฟังเดินไป ชื่อว่าเป็นผู้รับโดยเบื่องซ้าย ส่วนผู้ใดเมื่อถูกสิ่งเร้าอย่างนี้แล้วกลับทนได้ คือไม่โกรธตอบ แต่กลับพูดว่า ท่านผู้พระคุณโปรดว่ากล่าว พราสาสอน เถิดครับ ถ้าผู้มิคุณไม่ว่ากล่าว ใครเล่าจะว่ากล่าว

แนวคิดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในเอกสารของนักปราชญ์ชั้นหลังเกี่ยวกับปฐมนาถสูตร ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(จวน อุฏฺฐายีมหาเถร) ได้ให้ความหมาย ผู้ว่าง่าย เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมอันกระทำความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน รับอนุสาสนีคือคำพราสาสอนโดยเคารพ คือแสดงอาการเคารพคำเตือนคำแนะนำสั่งสอนของผู้หวังดี และประกอบด้วยธรรมอันทำให้ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ได้แก่ธรรมอันความเป็นผู้ว่าง่าย^{๔๕}

แสดงให้เห็นว่า นอกจากเป็นผู้ว่าง่ายแล้วได้รับคำชี้แนะ ตักเตือน เพื่อป้องกันไม่ให้คุณไปสู่ความทุกข์ในภายหลังแล้ว ยังจะทำให้คุณเป็นที่พึ่งแห่งตนได้อีก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า นาถกรรมธรรม แปลว่า

^{๔๔} อภ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๔๒.

^{๔๕} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(อุฏฐายีมหาเถร- จวน), ธรรมเป็นที่พึ่ง, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๒๖), หน้า ๕๕ - ๖๐.

ธรรมอันกระทำที่พึง ธรรมสร้างที่พึง คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึงของตนได้^{๔๖}

๒.๓ ลักษณะบุคลิกของผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ลักษณะของบุคคลผู้ว่าง่ายสอนง่าย พิจารณาอาการสำคัญต่างๆ ๑๔ ประการดังนี้

๒.๓.๑ ไม่กลับเกลื่อนในเมื่อถูกให้อโวาท กล่าวตักเตือน แนะนำ คือ ไม่แก้ตัว ไม่บิดพลิ้ว ยอมรับฟังโดยเคารพ

๒.๓.๒ เป็นผู้ไม่ขมนิ่งอยู่เฉยๆ คือ ยอมรับฟังแล้วปฏิบัติตาม

๒.๓.๓ ไม่มีจิตเพ่งคุณเพ่งโทษของผู้กล่าวสอน คือ ไม่คอยจับผิดผู้กล่าวสอน มีแต่มุ่งรับเอาโอวาทด้วยมือเบื้องขวา โดยความเคารพบนอบเป็นอย่างดี

๒.๓.๔ เอื้อเพื่อต่อคำสอน และต่อผู้สอนเป็นอย่างดี

๒.๓.๕ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นอย่างดี

๒.๓.๖ ยินดีปิติโสมนัสถึงกับเปล่งคำว่า “สาธุ สาธุ สาธุ” รับโอวาทนั้น

๒.๓.๗ ไม่ถือรั้น คือ ไม่ถือผิดแยกไปจากการปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม

๒.๓.๘ ไม่ยินดีในการขัดคอ มีความปฏิบัติชอบเป็นที่พอใจ เป็นที่ปรารถนา

๒.๓.๙ มีปกติรับเอาโอวาทด้วยมือขวา คือ ตั้งใจฟัง ไม่ได้ตอบ ปวารณาไว้ให้กล่าวสอนได้ทุกเมื่อ

๒.๓.๑๐ เป็นผู้อดทน คือ จะกล่าวสอนอย่างหยาบคาย หรือ คุด่า อย่างไร ก็ไม่โกรธอดทนได้เสมอ

๒.๓.๑๑ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละโทษทั้งของตน และผู้อื่น

๒.๓.๑๒ เคารพต่อคำสอน และต่อผู้สอนเป็นอย่างดี

๒.๓.๑๓ อโหสิกรรมแก่กัน ผู้สอนอาจพลาดพลั้งตักเตือนไปด้วยความโกรธ และผู้เรียนเกิดความโกรธอันจะเกิดเวรภัยในกายหน้า จึงขออโหสิกรรมต่อกัน (ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี กรรมอันน่าติเตียนที่ได้ทำแล้วต่อกันด้วย เจตนาที่ดี ไม่เจตนาที่ดี จงงดโทษไม่มีเวรภัยแก่กันและกันอีกต่อไป)^{๔๗}

๒.๓.๑๔ ปวารณาตัวเป็นศิษย์ ยินดีให้ว่ากล่าวตักเตือนแนะนำ สั่งสอนให้เป็นคนดี

^{๔๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒๔.

^{๔๗} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต(มงคล ๓๘), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : นานาส์พิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๗.

เมื่อถูกว่ากล่าวตักเตือน ไม่โกรธ เพราะถือว่าผู้ชี้โทษของคน คือผู้ชู้มทรัพย์

กล่าวโดยสรุปลักษณะคนว่าง่ายสอนง่าย มีอยู่ด้วยกัน ๓ ลักษณะ รับฟังคำสอนด้วยดี รับทำตามคำสอนด้วยดี และรับรู้ความดีของผู้สอนด้วยดี

๒.๔ ประเภทของคนว่าง่าย

โดยทั่วไป เรามักเข้าใจกันว่าคนที่เชื่อฟังผู้อื่น ไม่เถียงทำตามที่ท่านสั่งสอน คือ คนว่าง่าย ซึ่งนั่นเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้องนักเพราะ ในทางศาสนาสามารถแบ่งประเภทของคนว่าง่ายสอนง่ายได้ ๒ ประเภท คือ

๒.๔.๑ ประเภทควรแก่การสรรเสริญ เป็นคนเห็นแก่ความดี เป็นการแสดงออกถึงความดี ความมีคุณธรรมของตน เพราะคนว่าง่ายสอนง่าย ย่อมเป็นที่รัก ที่นับถือของคนอื่น ย่อมได้รับความเมตตา สงเคราะห์ห่อนุเคราะห์จากผู้อื่นตามควร คนว่าง่ายประเภทนี้จะมีความสำนึกใน ๓ สถาน คือ

๒.๔.๑.๑ รับคำสอนด้วยดี จะมีจิตน้อมรับคำสอนด้วยความเบิกบานใจ มีความปีติที่มีผู้สอน

๒.๔.๑.๒ รับทำตามคำสอนด้วยดี มีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนนั้นเพื่อความดีงามของตน

๒.๔.๑.๓ รับรู้คุณของสอนด้วยดี โดยจะระลึกเสมอว่า ผู้สอนคือ ผู้บอกรับทรัพย์ให้ หรือผู้บอกทางสวรรค์ให้ เช่นนี้เรียกว่าเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณผู้ที่มีคุณแก่ตน

พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุผู้สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เราเรียกว่า เป็นผู้ว่าง่าย”^{๔๘}

เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำความเคารพจำเพาะธรรมะ คือ ถือเอาความผิความถูกต้อง ความสมควรเป็นประมาณ จักถึงความเป็นผู้ว่าง่ายโดยแท้

^{๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ - ๒๓๙.

๒.๔.๒ ประเภทไม่ควรแก่การสรรเสริญ เป็นพวกที่ว่าง่ายเพราะเห็นแก่ได้ ที่ว่าง่ายเพราะต้องการอามิสสินจ้างหรือรางวัล จึงแสรังทำที่เป็นผู้ว่าง่าย ผู้ว่าง่ายแต่ไม่สักการะธรรม ไม่เคารพธรรม และไม่อ่อนน้อมธรรม คนประเภทนี้ไม่จัดว่าเป็นคนว่าง่ายแท้ ดังพระพุทธองค์คริสต์ตอนหนึ่งว่า

ภิกษุที่ทำตนเป็นคนว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เราไม่เรียกว่า เป็นผู้ว่าง่ายเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเมื่อไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารนั้นก็จะไม่เป็นผู้ว่าง่าย ไม่ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย^{๔๕}

ตามพระบรมพุทโธวาทนี้ ชี้ให้เห็นว่าบุคคลเห็นแก่ได้ไม่ใช่คนว่าง่ายสอนง่าย เพราะบุคคลเช่นนั้นทำกิริยาแสรังว่าเป็นคนว่าง่ายไปเท่านั้นเอง ดังนั้นควรตั้งข้อสังเกตไว้เพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิด

ลักษณะอีกประการหนึ่งของประเภทว่าง่ายไม่ควรแก่การสรรเสริญ ก็คือว่าง่ายเพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คือ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ใครบอกให้ทำอะไรก็ทำ ขวนเรียนหนังสือก็เรียน ขวนไปเที่ยวก็ไป ขวนดื่มเหล้าก็ดื่ม ขวนเล่นการพนันก็เล่น ขวนไปวัดก็ไป ดึงไปไหนก็ไปด้วย เป็นพวกที่เรียกกันว่า คนหัวอ่อน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับคนว่าง่าย ถ้าไม่ทำความเข้าใจให้ดีอาจเข้าใจผิด ที่จริงคนหัวอ่อนกับคนว่าง่ายไม่เหมือนกัน คนหัวอ่อนเป็นคนที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง ยอมให้คนอื่นชักจูงได้ง่าย ใครจะสอนให้ทำดีก็ทำ ใครจะสอนให้ทำชั่วก็ทำ แล้วแต่คนอื่นจะบงการปลุกเสก คนว่าง่ายโดยแท้เป็นคนที่เป็นตัวของตัวเอง ใช้โยนิโสมนสิการและปรโตโมสะอย่างบัณฑิตที่ใช้ปัญญามาประยุกต์ ซึ่งใครๆก็ชักจูงไม่ได้

ข้อนำสังเกตถึงความแตกต่างอีกประการหนึ่งก็คือ คนว่าง่ายโดยแท้ กับคนหัวอ่อนต่างกันตรงที่ คนว่าง่ายโดยแท้มีจุดหมาย มีความเคารพธรรม สักการะธรรม คนหัวอ่อนไม่มีสิ่งเหล่านี้ จึงจัดเป็นคนว่าง่ายที่ไม่ควรสรรเสริญ และคนเห็นแก่ได้ โดยทำอาการเหมือนกับคนว่าง่ายแต่ความจริงไม่ใช่คนว่าง่ายสอนง่ายโดยแท้ แต่แสรังทำกิริยาอาการเป็นคนว่าง่ายเพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง พอได้ผลตามที่ต้องการก็เลิกเป็นคนว่าง่าย ยกตัวอย่างเช่น ลูกบางคนแสรังทำเป็นเชื่อฟังพ่อแม่เพียงท่านปรารภอะไรสักอย่างหนึ่งก็รีบรับ ทำท่าว่าเชื่อฟัง และจะนำไปปฏิบัติเพื่อให้พ่อแม่เข้าใจผิด ว่าลูกของตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย แล้วท่านก็มอบทรัพย์สินสมบัติให้ พอได้ทรัพย์สินสมบัติ

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ - ๒๓๙.

แล้วก็เลิกกระทำตามที่พ่อแม่ได้ปรารถนาเมื่อครั้งก่อน การกระทำอย่างลักษณะนี้ พระพุทธเจ้าไม่ทรงรับว่าเป็นคนว่าง่าย “คงมีฐานะเป็นคนเห็นแก่ได้เท่านั้น ทรงยืนยันไว้ในกถกจูมสูตร”^{๕๐}

กถกจูมสูตร เป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี โดยทรงปรารถนาความประพฤติของพระโมลลยปัจฉิมคณะซึ่งเป็นพระห้วคือ ประพฤติตัวไม่ดี ขี้โกรธ โกรธแล้วชอบก่อเรื่อง จึงตรัสสอนให้ละความโกรธ ให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย โดยวิธีอุปมาหลายประการ^{๕๑}

เพราะฉะนั้น บุคคลที่ว่าง่ายมีอยู่สองประเภท คือ ว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี และว่าง่ายเพราะเห็นแก่ได้ ตามความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นพระพุทธองค์ทรงไม่ใช่หมายเฉพาะบรรพชิตเท่านั้น แต่ทรงมีพระดำรัสโดยทั่วทั้งบริษัท ๔ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญคนว่าง่ายที่เห็นแก่ธรรมดี เพราะคนที่มีจิตใจติดอยู่แค่อามิส ยังไม่เข้าถึงธรรม ถือว่าไม่นับเป็นคนว่าง่าย ส่วนคนผู้เห็นแก่ธรรม มีคุณธรรมคือความว่าง่าย เกิดขึ้นในจิตใจแล้วจึงเป็นคนว่าง่าย ตามความหมายมงคลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก^{๕๒} โดยเฉพาะการที่จะลงความเห็นว่าคุณธรรมข้อ โสวจุสตา หรือความเป็นผู้ว่าว่าง่ายสอนง่าย ได้มีอยู่ในจิตของเรามากน้อยเพียงใด สามารถสังเกตความรู้สึกในขณะที่รับฟังคำสอน ถ้าจิตมีธรรมะข้อนี้แล้วจะมีความรู้สึก ๓ ลักษณะดังนี้

(๑) รับคำสอนด้วยดี คือ เป็นคนมีลักษณะใครจะฟัง อยากรู้ อยากเห็นสนใจศึกษา ให้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ ให้เข้าใจแจ่มแจ้งในสิ่งที่รู้แล้วเมื่อได้ยินได้ฟังคำกล่าวสั่งสอน น้อมจิตใจรับคำสอนด้วยดวงหน้ายิ้มแย้มเบิกบาน ถือคติโบราณว่า “เมื่อท่านยิ้ม โลกจะยิ้มกับท่าน ถ้าท่านร้องไห้ ชมซาน ท่านก็จะร้องไห้คนเดียว”^{๕๓} ยินดีให้คนอื่นตักเตือนแนะนำพร่ำสอน มีนิสัยอ่อนโยนน้อมมนสิการตามคำสอน และยอมรับคำสอนโดยเอื้อเฟื้อ ไม่มีอาการร้องร่นกระวนกระวายมุ่งอยู่แต่จะรับความรู้และความดี

^{๕๐} นาวาตรีอ่อน บุญญพันธุ์, *ที่ฟังของคน*, (สมุทรปราการ : บ้านกอกจาก, ๒๕๑๑), หน้า ๖๑.

^{๕๑} คูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๒ – ๒๓๒/๒๓๓ – ๒๔๔.

^{๕๒} คูรายละเอียด ข.ข. (ไทย) ๒๕/๑ – ๑๓/๖ – ๘.

^{๕๓} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), *มงคลยอดชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๐๕.

(๒) รับทำตามด้วยดี คือ เป็นคนเมื่อได้ยินได้ฟังคำสอนที่ดีแล้ว เต็มใจที่จะกระทำตาม ไม่มีอาการรีรอ อิดเอื้อน หรือกระเบียดกระบวน(คือแสดงท่าทีไว้ชั้นเชิง) เอื้อเฟื้อในระเบียบคำสอน และในผู้สอน เมื่อผู้สอนว่ากล่าวอยู่โดยชอบ แม้ด้วยถ้อยคำหนักกล้าแข็งหรือรุนแรงก็สู้อดสูทน แสดงอหยาศัยเชื่อฟัง ไม่โอหังโต้เถียงขัดคอหรือคิดศอกกลับจับผิดแต่อย่างไร ลืมความผิดของผู้สอนด้วยระลึกถึงความผิดของตัวเอง เห็นผู้สอนเหมือนคนซึ่งบอกขุมทรัพย์ให้ มีจิตใจสัมผัสอยู่กับคำสอนโดยตรง ไม่มีอามิสเป็นสื่อรอคอยอยู่ข้างหน้า มุ่งรับแต่คุณธรรม ถือปฏิบัติให้ดีเป็นสำคัญ

(๓) รับรู้คุณของผู้สอนด้วยดี คือ เป็นคนไม่เพียงแต่ยอมรับคำสอน และกระทำตามคำสอนของผู้สอนเท่านั้น ยังรับรู้คุณคือ รู้จักความดีในตัวผู้ให้คำสอน เป็นคนกตัญญูขึ้นผู้ดี และหนักแน่นในความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้นั้น ระลึกถึงคุณของผู้ให้คำสอน ไม่ว่าเขาจะเป็นคนฐานะใดๆ เทิดทูนไว้ในตำแหน่งผู้มีคุณ ไม่คิดลบหลู่คุณท่าน ไม่ยกตนเทียมท่าน มีแต่ปวารณาตัวต่อผู้ให้คำสอน ผู้ตักเตือนว่ากล่าวแนะนำพร่ำสอนตน ด้วยถ้อยคำว่า “โปรดช่วยเตือนข้าพเจ้า” เสมอไป^{๕๔}

๒.๕ ความสำคัญและความจำเป็นของการเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ชนทุกชั้น ทั้งผู้น้อย ผู้ใหญ่ และผู้เสมอกัน สำหรับบรรพชิตมีความสำคัญยิ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้เห็นถึงความสำคัญของ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายว่า เป็นที่พึงแห่งตนโดยแท้ ดังความในทศุตตรสูตร ตอนหนึ่งว่า

“ความเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ นี้เป็นนาถกรณธรรม(ธรรมอันเป็นที่พึงแก่ตน)”^{๕๕}

ส่วนทางฝ่ายผู้ครองเรือนที่เป็นผู้น้อยยังขาดความรู้ความฉลาด ยังเห็นโลกน้อย ยังรู้ทางเจริญทางเสื่อมไม่ทั่วถึง จำเป็นต้องอาศัยโอวาท คือคำตักเตือน และอนุสาสนี คือคำพร่ำสอนของผู้ใหญ่ มีบิดา มารดา ครูอาจารย์ และญาติ เป็นต้น ที่มองเห็นการกระทำและความประพฤติอันไม่สมควร หรือไม่งดงาม ส่อความเลว หรือเป็นบาปเป็นกุศล ซึ่งตนกระทำโดยไม่รู้สึกรู้สีก จึงเตือนให้

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๖.

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๔๒๘.

รู้สำนึกหรือพร่าสอนในห้วงเวินเสีย ถ้าเป็นผู้ว่าง่าย อดทนต่อคำตักเตือนพร่าสอนรับคำตักเตือนพร่าสอนโดยเคารพ และปฏิบัติโดยเอื้อเฟื้อแล้วตนยอมเป็นผู้เจริญด้วยความประพฤดีดี ทำแต่การที่เป็นทางสุข ทางเจริญ เว้นทางทุกข์ทางเสื่อม ก็ย่อมมีแต่ความสุข ความเจริญโดยส่วนเดียว ยิ่งเป็นผู้ว่าง่ายก็ยิ่งเป็นปัจจัยให้เกิดความเอ็นดูกรุณาของผู้ใหญ่ เป็นเหตุให้ท่านตั้งใจเอาเป็นธุระสอดส่องดูแลความเจริญความเสื่อมให้ เมื่อเห็นว่าดำเนินทางเสื่อมก็ช่วยแนะนำอยู่เสมอ ก็เป็นโอกาสอันดีที่ตนจะได้ป้องกันรักษาตนมิให้เสื่อม ผู้ว่าง่ายจึงเป็นคนฉลาดที่รู้จักถือเอาประโยชน์จากผู้อื่น คือ ทำตนให้ผู้อื่นเกิดเมตตากรุณา เอาเป็นธุระ ไม่อดทนระอาใจ หรือเกลียดชัง ผู้น้อยซึ่งเป็นผู้ว่าง่ายจึงชื่อว่าทำตนให้มีที่พึ่ง และเชื่อว่ามีธรรมอันทำตนให้เป็นที่ยิ่งแก่ตนด้วย

ในฐานะผู้ครองเรือนก็เช่นกัน โดยเฉพาะผู้เสมอกัน เป็นชั้นเดียวกัน โดยวัยอายุ หรือโดยฐานะอย่างอื่น เช่นเป็นญาติกันหรือเป็นเพื่อนฝูงกัน การคบกันก็ด้วยหวังจะได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาแทนกัน พิจารณาสอดส่องความเจริญและความเสื่อม ช่วยเป็นสติตักเตือนกัน ในเมื่อทำอะไรผิดพลาดโดยประมาทไม่ระวังตัว เมื่อพบเพื่อนที่ดีด้วยมุ่งประโยชน์อย่างนี้ ก็จำจะต้องถือเอาประโยชน์จากเพื่อน ในเมื่อเพื่อนเห็นทำอะไรที่ไม่สมควร ช่วยเตือน ช่วยแนะนำ ช่วยบอกให้รู้สิ่งที่ยังไม่รู้ ก็ควรจะรู้สึกขอบใจและรักน้ำใจของเพื่อนที่หวังดีเสี่ยงภัยเข้ามาตีมาเตือนหรือมาสอน ถ้ารับคำตักเตือนหรือคำสอนด้วยยังเห็นความดีของเขา แล้วแสดงความขอบใจในความหวังดีของเพื่อน ถ้าเขาตีหรือเตือนด้วยความเข้าใจผิด ก็ไม่ได้เถียงแสดงอาการขัดใจหรือโกรธเคือง ดังพุทธคำรัสตอนหนึ่งว่า แต่ให้คำแก้ตัวที่เหมาะสมแก่เหตุผลและความประพฤดีที่ตนกระทำไปนั้น ไม่ปิดบังอำพราง ไม่ยกตัวขึ้นเหนือลมคือผิดแล้วไม่ยอมผิด เมื่อประพฤตินออย่างนี้ เพื่อนก็เห็นใจฟังเหตุผลที่ตนชี้แจง ว่าตนผิดหรือไม่ผิดก็ไม่ควรโกรธหรือไม่ควรแสดงอาการไม่งดงามได้เถียง ควรจะตอบแสดงโดยขอบใจเพื่อน เพื่อให้เขามีกำลังใจที่จะเอาใจใส่ระมัดระวังป้องกันตนมิให้ประสบความเสื่อม หรือมิให้ประพฤตินทางเสื่อม คนเราอาจมองไม่เห็นตัวเองว่า ทำอะไรผิดถูกอย่างไร ถ้าทำถูกยอมปลอดภัย แต่ถ้าทำผิดยอมนำทุกข์ภัยมาให้แก่ตัว เมื่อผู้อื่นเห็นว่าทำผิด คนไม่รู้จึงช่วยบอกช่วยเตือนให้ เพื่อจะได้ไม่ทำผิดอันเป็นทางทุกข์ทางเสื่อมเสีย ย่อมเป็นการสมควรแท้ ที่จะรู้สึกขอบคุณท่านผู้เตือนด้วยความหวังดี มิตรที่เตือนด้วยความหวังดี ก็ควรจะแสดงความรักความนับถือและความเห็นใจมิตรที่ปฏิบัติกิจอันเป็นหน้าที่ของเพื่อนที่ดี ที่เรียกว่า กัลยาณมิตร ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทมิให้ประสบความทุกข์ความเสื่อม บุคคลผู้ว่าง่ายย่อมรักษาน้ำใจมิตรสหายไว้ได้ คบกันยั่งยืน ผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยนละม่อมละมัย ว่าง่าย ย่อมเป็นที่รักของชนทั่วไป ชวนใจผู้อื่นให้เกิดความหวังดีให้เอาใจใส่ตนช่วยป้องกันความเสื่อม และส่งเสริมความเจริญให้นับว่าเป็นผู้บัณฑิตโดยแท้ พระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวถึงความเจริญของอุบาสก ๗ ประการ ซึ่งความเป็นธรรม

อันเป็นเครื่องของผู้วางง่ายก็สังเคราะห์หนึ่งในเจ็ดข้อนั้น ดังความตอนหนึ่งในพระไตรปิฎก ความว่า ภิภษุทัั้งหลายความเจริญของอุบาสก ๗ ประการ คือ

- (๑) ไม่ละเลยการเขียนเขียนภิกษุ
- (๒) ไม่ทอดทิ้งการฟังสังฆกรรม
- (๓) ศึกษาในอธิศีล
- (๔) มีความเลื่อมใสมากในภิกษุผู้เป็นเถระ ผู้เป็นนวกะ และผู้เป็นมัชฌิมะ
- (๕) ฟังธรรมอย่างไม่คอยคิดโต้แย้งเพ่งโทษ
- (๖) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้
- (๗) ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน^{๕๖}

ฝ่ายผู้มีวิยวุฒิ และคุณวุฒิมากกว่า แม้จะเป็นผู้รอบรู้เหตุผลทั้งทางเจริญและทางเสื่อม และแม้จะเป็นผู้ชำนาญงาน แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ควรจะลืมหูสติที่ว่า “สี่ทำยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง ไม่แม่นหมาย”^{๕๗} ถ้าผู้น้อยผิด ยังมีผู้ใหญ่ช่วยเตือน ผู้เสมอกันผิดเพื่อนพี่น้องวงศ์ญาติยังเตือนกันได้ ส่วนผู้ใหญ่เป็นที่เคารพยำเกรง มีหน้าที่เตือนผู้อื่น สอนผู้อื่น แนะนำผู้อื่น ถ้าจะถือตัว ทะนงตัวว่า ตนทำอะไรไม่มีผิด ต้องถูกเสมอ เมื่อทะนงตน ดังนั้นหากทำอะไรโดยประมาท พลาดพลั้งไป ก็จะทำให้เสียหายนามมาย ถ้าผู้น้อยผิดก็เสียหายน้อย แต่ถ้าผู้ใหญ่ผิด ย่อมเสียหายมาก เสียทั้งหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ใหญ่ที่สำนึกในเหตุผลว่า เกิดมาเป็นคน ถ้ายังเป็นปุถุชนแล้วยังรู้จักผิด เงี้ยวฟังเสียงของผู้อื่นว่าเขาจะมีความรู้สึกอย่างไร ในการกระทำและความประพฤติของเรา แล้วพิจารณาตัวเองตามความคิดเห็นของผู้อื่น

หากเขาตำหนิติเตียนว่าบกพร่องเสียหายไม่เป็นธรรม เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นจริงอย่างที่เขาวา ก็ควรจะไม่ถือรันดินทุรัง ทะนงตัวว่าเป็นผู้ใหญ่ ไม่พยายามแก้ใจตนเอง หรือ กิจการของตนเองที่ทำพลาดไปนั้นให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบแล้ว ผู้ใหญ่นั้นก็ย่อมเสื่อมจากความนับถือของผู้ย่อยกลับเป็นที่ถูกหมิ่นรังเกียจ เสื่อมความนิยมเชื่อถือลงไปทุกที ถ้าผู้รู้จักฟังเหตุผลของผู้ย่อยที่เสนอเข้ามาด้วยความหวังดี ด้วยความเคารพนับถือท่าน หรือด้วยความเห็นแก่หมู่คณะ ไม่ปรารถนาจะให้หมู่คณะเสื่อม การที่เข้ามาเตือนผู้ใหญ่ หรือแนะนำชี้ข้อที่ผิดนั้น ย่อมเป็นการเสียภัยของผู้ย่อย ถ้าผู้น้อยไม่รักไม่นับถือ หรือไม่หวังดีจริงๆแล้วก็คงไม่กล้าทำ หรือไม่รักหมู่คณะจริงๆ ไม่กล้าหัวคณะของตนจะเสื่อมแล้ว ก็คงไม่กล้าทำ เพราะฝ่าอันตราย ส่วนคนที่เอาแต่ตัวรอดให้ฉันได้ก็แล้วกัน คนอื่นหรือหมู่คณะจะเสียหายก็ช่าง คนชนิดนี้เป็นคนที่ไม่มีความประนีประนอม

^{๕๖} อภ. สดตต. (ไทย) ๒๓/๓๑/๔๗ - ๔๘.

^{๕๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พม. รัช. มุม. ๖), มงคลยอดชีวิต, หน้า ๕๐๐.

คณะ เป็นคนเห็นแก่ได้ ไม่สมควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง เพราะถ้าหมู่ใดมีคนชนิดนี้มาก หมู่ นั้นย่อม ถึงความวิบัติล่มจม ส่วนคนที่รักหมู่คณะ รักความถูกต้องชอบ คอยป้องกันความผิดมิให้เกิดขึ้น ย่อมเป็นที่ต้องการปรารภณา เพราะเป็นส่วนประกอบแห่งความเจริญของหมู่คณะ

เมื่อผู้ใหญ่เข้าใจในเหตุผลดังนี้แล้ว รับฟังและแก้ไขความเสื่อมที่เกิดขึ้นให้หมดไปด้วย สร้างเหตุแห่งความเจริญ หรือปิดเหตุแห่งความเสื่อมนั้นๆเสีย ความเสื่อมที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้น ที่ เกิดแล้วก็จะระงับไป ส่วนความเจริญที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็มั่นคงและก้าวหน้า

เมื่อผู้ใหญ่แสดงความเห็นใจผู้น้อย รับฟังเหตุผลของผู้น้อย ก็ทำให้ผู้น้อยมีใจเอา เป็นธุระ ช่วยเป็นหูเป็นตาดูแลระมัดระวังความเสื่อมเสีย มิให้เกิดขึ้นแก่กิจการของผู้ใหญ่ หรือ กิจการของหมู่คณะ ก็เป็นกำลังช่วยให้มีความเจริญโดยส่วนเดียว ความเสื่อมยากที่จะเกิดขึ้น

เหตุผลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ย่อมเป็นธรรมสมควรแก่ทุกคน ทั้งผู้ใหญ่ ผู้เสมอกัน และผู้น้อย จะพึงปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนที่เป็นผู้น้อย ผู้เสมอกัน หรือผู้ใหญ่ เมื่อเป็นผู้ว่าง่าย คือรับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่เตือน ที่บอก ที่แนะนำ หรือที่สั่งสอนด้วยความหวังดีแล้ว ก็จะเป็นเครื่องเชื่อมโยงจิตใจให้รักใคร่สนิทสนมกัน ช่วยกันป้องกันความเสื่อมมิให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนหมู่ ช่วยกันสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นเป็นส่วนรวมด้วยดี ด้วยเหตุนี้ โสวาสุตตา ความเป็นผู้ว่าง่ายจึงเป็นอุดมมงคล คือ เหตุแห่งความเจริญ อันเป็นที่พึงอันเยี่ยม บุคคล ผู้มีความว่าง่ายสอนง่ายเป็นนิสัย ชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึง ดังพุทธดำรัสตอนหนึ่งว่า “ภิกษุเป็น ผู้ว่าง่ายประกอบด้วยธรรมที่กระทำให้เป็นผู้ว่าง่ายเป็นผู้อดทนเป็นผู้รับอนุศาสน์โดยเบื้องขวา ผู้มี อายุทั้งหลาย แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายประกอบด้วยธรรมที่กระทำให้เป็นผู้ว่าง่ายเป็นผู้อดทน เป็น ผู้รับอนุศาสน์โดยเบื้องขวา นี้ก็เป็นธรรมกระทำที่พึง”^{๕๔}

สำหรับศาสนาโดยเฉพาะฝ่ายบรรพชิต ภัยใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนานี้ หลังจากสังคายนาครั้งที่ ๓ เป็นภายิตของพระปุสสเถระที่หมายเดือนสติเหล่าภิกษุที่มาประชุม กัน ณ ที่นั้นและอนุชนรุ่นหลังว่า

ภัยอย่างใหญ่หลวงซึ่งยังมาไม่ถึงนี้ จะมาถึงข้างหน้า ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ว่าง่าย พุคจา อ่อนหวาน มีความเคารพกันและกัน มีจิตเมตตากรุณา สारวมในศีล ปรารภความเพียร มีใจเด็ด เดี่ยว บากบั่นมั่นคงเป็นประจำเถิด ขอชนทั้งหลายจงเห็นความประมาทโดยเป็นสิ่งที่น่ากลัว และเห็นความไม่ประมาทโดยเป็นสิ่งที่เกษม แล้วบำเพ็ญอัฐฐังคิกมรรคที่จะบรรลุอมตบท (นิพพาน) ได้^{๕๕}

^{๕๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๖๖/๒๘๓

ความสำคัญสำหรับเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันเกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ เป็นไปเพื่อความสงบสุข และเกื้อหนุนคุณธรรมระดับสูงๆขึ้นไป ดังความในพระไตรปิฎกตอนหนึ่ง ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสตอบ ภิกษุนามว่า ภัททาลี เกี่ยวกับคำถามที่ถามว่า อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยไม่ให้ภิกษุทั้งหลายมักข่มจีภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ อันทำให้เป็นเหตุเกิดอธิกรณ์ได้ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

ภัททาลี ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มีอาบัติมาก หรือต้องอาบัติเป็นบางครั้ง ไม่มีอาบัติมาก เธอถูกภิกษุทั้งหลายดักเตือนอยู่ ก็ไม่ฝ่าฝืนประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง ไม่นำถ้อยคำภายนอกมากลบบกลื่อน ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อมให้ปรากฏ ประพฤติชอบ หวาดกลัว ขอมถนอดนออก กล่าวว่ “ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์” เพราะเหตุที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงพูดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มีอาบัติมาก เธอถูกภิกษุทั้งหลายดักเตือนอยู่ ก็ไม่ฝ่าฝืนประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง ไม่นำถ้อยคำภายนอกมากลบบกลื่อน ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อมให้ปรากฏ ประพฤติชอบ หวาดกลัว ถอนตนออก กล่าวว่ “ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์” เป็นการชอบแล้ว ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยให้อธิกรณ์นี้ระงับไปโดยเร็ว ภัททาลี ภิกษุทั้งหลายจึงพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยให้อธิกรณ์นี้ระงับไปโดยเร็ว ด้วยอาการอย่างนี้^{๕๕}

ความสำคัญเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆกรรม มีความจำเป็นสำหรับพระธรรมวินัยแห่งพระพุทธศาสนา ยิ่ง ดังพระพุทธดำรัสความตอนหนึ่งว่า “เป็นคนว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเครื่องทำความเป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับคำพร่ำสอน โดยเคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆกรรม”^{๕๖}

กล่าวโดยย่อ ความสำคัญและความจำเป็นสำหรับผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น เป็นมูลเหตุอันสำคัญอย่างยิ่งแห่งความเจริญของโลกคือมวลมนุษย์ทั้งที่เป็นสัตว์สังขมมีปกติอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ คุณธรรมคือความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จึงเป็นกฎข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนแนวทางแห่งการปฏิบัติที่มีค่าสูงยิ่งของสังขมมนุษย์ ถ้าเป็นบุตรธิดาก็เป็นที่รักและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของบิดามารดา ถ้าเป็นศิษย์ก็เป็นที่รักและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของครูอาจารย์ ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณรก็เป็น

^{๕๕} บุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๕๗๘ - ๕๘๐/๕๐๐.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๑ - ๑๔๓/๑๕๘ - ๑๖๐.

^{๕๗} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๐/๒๒๕.

รักและเป็นที่ยอมรับของสมภารเจ้าวัด และประชาชนโดยทั่วไป ถ้าเป็นผู้ร้น้อยก็เป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของท่านผู้ใหญ่ อันความรักและความเอ็นดูกรุณาของท่านเหล่านี้ เป็นบุญฤทธิ์ที่บันดาลใจของท่านให้เกิดวิริยะอุตสาหะตั้งใจจะแนะนำคักเตือนพร่ำสอน ถ่ายทอดความรู้ ความฉลาดแก่บรรดาผู้ที่เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย เพื่อให้เป็นคนมีความรู้ความฉลาดเพิ่มขึ้น จนมีความสามารถป้องกันรักษาคนและหมู่คณะให้มีความวัฒนาถาวรยิ่งขึ้นไป อนึ่งความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษแก่ตนและผู้อื่นได้ ทั้งนี้เพื่อให้ธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นที่พึงแก่ตนและผู้อื่น เป็นธรรมส่วนข้างเจริญ และเป็นธรรมเกื้อหนุนให้ตนบรรลุคุณธรรมขั้นสูงๆขึ้นไปได้ เพราะเหตุนั้น การเข้าถึงความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นผู้ไม่มีเหตุแห่งความเป็นผู้ว่ายากสอนยาก นั่นก็คือ กิเลสที่ทำให้ตนเป็นผู้ว่ายาก เมื่อไม่มีเหตุแห่งความเป็นผู้ว่ายากแล้ว ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายจะเป็นไปอย่างบริบูรณ์พร้อม เพราะฉะนั้นผู้ที่ยังไม่บริบูรณ์ธรรมอันเป็นผู้ว่าง่าย สมควรที่จะฝึกตนเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

๒.๖ การฝึกตนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

คนว่าง่ายตรงกันข้ามกับคนว่ายาก ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนว่าง่ายแท้ เพราะฉะนั้นต้องทราบก่อนว่าคนว่ายากสอนยากนั้น มีกิเลสชนิดใดที่ทำให้เป็นคนว่ายาก เราจะดำเนินถึงขั้นเป็นคนว่าง่ายให้สมบูรณ์แบบตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องถอนกิเลสชนิดนั้นออกจากตัวเราก่อน เมื่อเราถอนกิเลสที่เป็นเหตุแห่งความว่ายากออกหมดแล้ว ความว่าง่ายก็จะเกิดขึ้นเอง เพราะการฝึกตนให้เป็นคนว่าง่ายนั้น ต้องละความว่ายาก ใจของเราจึงจะว่าง่ายเอง ดังความในสัลเลขสูตรที่ว่าด้วยความดับสนิทของผู้ว่ายาก ความตอนหนึ่งว่า “ความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นหนทางเพื่อความดับสนิทสำหรับบุคคลผู้ว่ายาก”^{๖๒} เพราะฉะนั้นเมื่อเราปฏิบัติธรรมเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายแล้ว เราก็สามารถละธรรมเพื่อความเป็นผู้ว่ายาก ดังที่พระมหาโมคคัลลานะเถระได้กล่าวถึงวิธีฝึกตนเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ในอนุमानสูตร^{๖๓}

^{๖๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๓/๘๐.

^{๖๓} ตูรายละเอียดยาน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๑/๑๘๖.

วิธีปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้ว่าง่าย^{๖๔} ให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) เป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๒) เป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๓) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๔) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธเพราะความโกรธเป็นเหตุ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธเพราะความโกรธเป็นเหตุนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๕) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ระแวงจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ระแวงจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๖) เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาใกล้ความโกรธ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาใกล้ความโกรธนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๗) ถูกโจทแล้วไม่ได้เถียงโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่ได้เถียงโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๘) ถูกโจทแล้วไม่รุกรานโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่รุกรานโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๙) ถูกโจทแล้วไม่ปรักปรำโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่ปรักปรำโจทก์นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๐) ถูกโจทแล้วไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วไม่พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๑) ถูกโจทแล้วยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน) แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน)นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๒) เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ไม่ตีเสมอ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ไม่ตีเสมอนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

^{๖๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๘ - ๑๕๐.

(๑๓) เป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่นี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๔) เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยานี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๕) เป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่นนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

(๑๖) เป็นผู้ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือมั่น สลัดได้ง่าย แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือมั่น สลัดได้ง่ายนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย

จะเห็นได้ว่าธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายนั้นมี ๑๖ ประการ มาตั้งเป็นหัวข้อพิจารณาตนเองแต่ละประการ โดยนำหัวข้อแต่ละประการนั้นมาตั้งเป็นประเด็นปัญหาแล้วถามเองตอบเอง แล้วนำแต่ละข้อนั้นมาตั้งเป็นข้ออนุมานตนแต่ละประการตามลำดับดังนี้^{๖๕}

(๑) บุคคลผู้มีความปรารถนาบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงมีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป

(๒) บุคคลผู้ยกตนข่มผู้อื่นย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้ยกตนข่มผู้อื่น เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่ยกตน จักไม่ข่มผู้อื่น

(๓) บุคคลผู้มักโกรธ ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้มักโกรธ ถูกความโกรธครอบงำ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำ

(๔) บุคคลผู้มักโกรธ ผูกโกรธ เพราะความโกรธเป็นเหตุ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธเพราะความโกรธเป็นเหตุ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ เพราะความโกรธเป็นเหตุ

(๕) บุคคลผู้มักโกรธ ระวังจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้มักโกรธ ระวังจัดเพราะความโกรธเป็นเหตุ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่

^{๖๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๓/๑๕๐ - ๑๕๓.

เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่ระแวงจัด เพราะความโกรธเป็นเหตุ

(๖) บุคคลผู้มักโกรธ เปล่งวาจาโกลีความโกรธ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้มักโกรธ เปล่งวาจาโกลีความโกรธ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาโกลีความโกรธ

(๗) บุคคลผู้ถูกโทษแล้วกลับโต้เถียงโทษก็ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงถูกโทษแล้วกลับโต้เถียงโทษ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราถูกโทษแล้วจักไม่โต้เถียงโทษ

(๘) บุคคลผู้ถูกโทษแล้วกลับรุกรานโทษก็ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราถูกโทษแล้วกลับรุกรานโทษ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราถูกโทษแล้วจักไม่รุกรานโทษ

(๙) บุคคลผู้ถูกโทษแล้วกลับปรักปรำโทษก็ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงถูกโทษแล้วกลับปรักปรำโทษ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราถูกโทษแล้วจักไม่ปรักปรำโทษ

(๑๐) บุคคลผู้ถูกโทษแล้วกลับพุดกลบเกลื่อน พุดนอกเรื่อง แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงถูกโทษแล้วกลับพุดกลบเกลื่อน พุดนอกเรื่อง แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราถูกโทษแล้วจักไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ

(๑๑) บุคคลผู้ถูกโทษแล้วไม่ยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน) ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงถูกโทษแล้วไม่ยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน) เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราถูกโทษแล้วจักยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน)

(๑๒) บุคคลผู้ลบหลู่คุณท่าน ตีเสมอ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ตีเสมอ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ไม่ตีเสมอ

(๑๓) บุคคลผู้ริษยา ตระหนี่ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้ริษยา ตระหนี่ เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่ริษยา ไม่ตระหนี่

(๑๔) บุคคลผู้โอดวอด มีมารยา ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้โอดวอด มีมารยา เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่น เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักเป็นผู้ไม่โอดวอด ไม่มีมารยา

(๑๕) บุคคลผู้กระด้าง ดูหมิ่นผู้อื่น ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงเป็นผู้กระด้าง ดูหมิ่นผู้อื่น เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น

(๑๖) บุคคลผู้ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถือรั้น สลัดได้ยาก ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา ถ้าเราจะพึงถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถือรั้น สลัดได้ยาก เราก็คงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนเหล่านี้ เมื่อรู้อย่างนี้ควรคิดว่า เราจักไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือรั้น จักเป็นผู้สลัดได้ง่าย

การเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงตนเอง เป็นกระบวนการวิธีพิจารณาสำรวจตรวจสอบเทียบเคียงกับตัวเองโดยใช้หลักธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย ๑๖ ประการ มาตั้งเป็นมาตรการสำหรับพิจารณาเปรียบเทียบ โดยสามารถแยกได้เป็น ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกให้พิจารณาว่า ถ้าคนอื่นมีธรรมเป็นผู้ว่าง่าย ตนเองไม่รัก ไม่ชอบเขา ฉันทใด ถ้าตนเองเป็นเช่นนั้นบ้างคนอื่นก็ไม่รักไม่ชอบตน ฉันทนั้น ส่วนลักษณะที่สอง ให้พิจารณาว่า ตนมีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายหรือไม่ ถ้ามีให้ละเสีย ถ้าไม่มีให้ศึกษาและปฏิบัติเช่นนั้นสืบไป ดังที่จะได้มีการพิจารณาตนเองในแต่ละประการตามลำดับดังนี้^{๖๖}

(๑) เราเป็นผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปจริง ภิกษุนี้ควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า เรามีใจผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป มีใจผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป ภิกษุนี้ผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๒) เราเป็นผู้ยกตนข่มผู้อื่นจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ยกตนข่มผู้อื่นจริง ภิกษุนี้ควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นเลย ภิกษุนี้ผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๔/๑๕๓ - ๑๕๗.

(๑๐) เราถูกโจทก์แล้วกลับพุดกลบเกลื่อน พุดนอกเรื่อง แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราถูกโจทก์แล้วกลับพุดกลบเกลื่อน พุดนอกเรื่อง แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏจริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราถูกโจทก์แล้วไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๑) เราถูกโจทก์แล้วยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน)จริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราถูกโจทก์แล้วไม่ยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน)จริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราถูกโจทก์แล้วยอมอธิบายพฤติกรรม(ของตน) ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๒) เราเป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ดีเสมอจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ดีเสมอจริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๓) เราเป็นผู้ริษยา ตระหนี่จริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ริษยา ตระหนี่จริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๔) เราเป็นผู้โอ้อวด มีมารยาจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้โอ้อวด มีมารยาจริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๕) เราเป็นผู้กระด้าง คูหมีนผู้อื่นจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้กระด้าง คูหมีนผู้อื่นจริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่คูหมีนผู้อื่น ภิกษุ นั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

(๑๖) เราเป็นผู้ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถือร้อน สลดได้ยากจริงหรือ ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ถือร้อน สลดได้ยากจริง ภิกษุ นั้นควรพยายามเพื่อละ

บาปอกุศลกรรมเหล่านั้นเสีย แต่ถ้าพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า เราเป็นผู้ไม่ถือความเห็นของคนเป็นใหญ่ ไม่ถืออื่น สัตว์ได้ง่าย ภิกษุนี้ผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้ง

กลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้

เพราะฉะนั้น คนที่จะบรรลุถึงขั้นเป็นคนว่าง่ายอย่างบริบูรณ์ ตามหลักในพระธรรมวินัยนั้น จะต้องถอนกิเลสอันเป็นเชื้อแห่งความว่ายากออกจากใจให้หมดถึง ๑๖ อย่างด้วยกัน แต่การถอนเหตุแห่งความเป็นคนว่ายากนั้น เป็นของยาก ต้องใช้อุบายวิธี ๔ อย่างด้วยกันก็คือ

๑. ปวารณา
๒. มีปกติอภิวาท
๓. มีความเคารพ
๔. มีความอ่อนน้อม

นาวาตรี อ่อน บุญญพันธ์ ได้แสดงอุบายวิธี ๔ อย่างโดยขยายความว่า

(๑) ปวารณา คืออนุญาตให้เขากล่าวตักเตือนและแนะนำสั่งสอนเหตุที่ต้องทำ ดังนี้ เพราะตามธรรมชาติคนเรานั้น โดยมากไม่ยอมใคร ความไม่ยอมแก่กันและกันนี้แหละทำให้บุคคลฉิบหาย ทำบ้านทำเมืองให้พินาศ หรืออาจจะทำให้โลกทั้งโลกพินาศได้ ความไม่ยอมใครนี้ก็เกิดจากมานะทิฐินั่นเอง ดังนั้นการปวารณา ก็คือการยอมให้คนอื่นว่ากล่าวตักเตือน เพื่อความเจริญแก่ตัวเอง คนเราที่จะเจริญขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยการช่วยกันว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน ถ้าทุกคนเกลียดกันแล้วก็มีแต่ความหวังร้ายซึ่งกันและกัน เป็นทางหายนะโดยส่วนเดียว ความรักความเอ็นดูซึ่งกันและกันเกิดจากปวารณา การยอมแพ้ไม่มีทิฐิมานะ ในขณะที่บุคคลอื่นเตือน เราก็ไม่เพียงยอมตามทุกอย่างเท่ากับเป็นการอดทนอดกลั้นต่อกิเลส หรือข่มใจเพื่อไม่ให้กิเลสทำงาน นั่นคือมานะทิฐิให้หาย หรือไม่ให้เกิดขึ้น การปวารณา นี้ไม่มีทางเสียเกียรติไม่มีทางเสียหายอะไรตรงไหนมีแต่จะได้สิ่งที่ประเสริฐที่สุดเท่านั้น

(๒) อุบายวิธีที่ทำตนให้เป็นคนมีปกติอภิวาท คือเกิดจากการฝึกฝนตนด้วยปวารณา ก่อนแล้วจึงทำให้เราเป็นคนมีปกติอภิวาทในภายหลัง การมีปกติอภิวาทนั้นเป็นการทำลายกิเลสต้นเหตุที่เป็นเหตุให้กระด้าง คุมห่มั่น ถือร้อน ก้าวร้าว ไปในตัว เมื่อทำได้เช่นนี้เราก็จะกลายเป็นคนที่น่ารักน่าเอ็นดู และเจริญด้วยธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ

(๓) การทำตนให้เป็นคนมีความเคารพ กล่าวคือในมงคลสูตรของพระพุทธเจ้า ตรัสว่าเป็นความเจริญ แต่การเคารพนี้ คนบางพวกบางหมู่อาจเข้าใจผิด คิดว่าการเคารพนั้นเป็นเพียงการกราบๆ ไหว้ๆ เป็นการยอมบุคคลอื่นทำให้ตัวต่ำด้อยลงไป คนที่จะเป็นคนสำคัญหรือใหญ่โตนั้น จะต้องเป็นคนที่มีแต่คนอื่นเคารพเท่านั้น อันนี้เป็นการเข้าใจผิด คนที่จะไปสูงได้ต้องเป็นคนเคารพ เหมือนคนที่จะโดดสูงได้จะต้องย่อตัวให้ต่ำลงแล้วจึงจะโดดขึ้นในภายหลัง การโดดนั้นจึงจะสูงฉันทัด คนที่เคารพต่อบุคคลอื่นนั้น มองดูแล้วเป็นการอ่อนน้อม แต่ถ้าคิดให้ซึ่งแล้วจะเห็นว่า นั่นแหละเป็นคุณธรรมที่ทำให้ตนสูงขึ้น คือ มีคนรักมีคนเคารพนับถือ มีคนสนับสนุน คนเราถ้ามีคนรักมีคนเคารพนับถือและสนับสนุนแล้ว ก็กลายเป็นคนใหญ่โตในภายหลัง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความเคารพในที่นี้ หมายถึง เคารพพระธรรม เห็นแก่ความดี เห็นชอบในพระสัจธรรมอันมีความจริงปรากฏอยู่ แล้วน้อมปฏิบัติตามด้วยความเคารพในพระธรรมนี้มีใช้สรรเสริญ กราบไหว้บูชา เท่านั้น แต่เป็นการเคารพทั้งรับฟังคำกล่าวสอนตักเตือนของ กัลยาณมิตร หรือผู้มีปัญญาอันชอบแล้ว แล้วนำคำกล่าวนั้นมาน้อมปฏิบัติด้วยความยินดี ท้ายที่สุดก็นำปัญญามาใคร่ครวญไตร่ตรองอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นอีก โดยเคารพธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก เพราะธรรมคือทุกสิ่ง การเคารพธรรม ต้องเคารพตั้งแต่ผู้ชี้โทษ หรือ กัลยาณมิตรผู้หวังดี , คำชี้โทษ หรือคำกล่าวตักเตือน พร้าสอนอบรม และการน้อมปฏิบัติต่อคำกล่าวนั้น โดยเคารพ จากนั้นใคร่ครวญด้วยปัญญาอันอบรมมาดีแล้ว เพื่อมิให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นอีก เช่นนี้เรียกว่าเคารพธรรมโดยแท้

(๔) ความอ่อนน้อม มีนัยเช่นเดียวกันกับความเคารพ คือการอ่อนน้อมเป็นกิริยาที่น่ารักเอ็นดู คนที่มีกิริยาอย่างนี้ ใครเห็นใครก็รัก ใครเห็นใครก็ชอบ ใครเห็นใครก็สนับสนุน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วผลเป็นเช่นเดียวกันกับความเคารพนั่นเอง^{๖๓}

เมื่อสำรวจพบว่าตนเองว่ายังมีเหตุแห่งความว้าก(กิเลส ๑๖ อย่าง) อยู่ในตน ควรพยายามกำจัดให้หมดไป แต่ถ้าไม่มีเหตุแห่งความว้ากแล้ว จะรู้สึกยินดี ปีติ ปราโมทย์ ดังปรากฏข้ออุปมาโวหารของพระมหาโมคคัลลานะดังความตอนหนึ่งว่า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สตรีหรือบุรุษแรกรุ่งชอบแต่งตัว ส่องดูใบหน้าของตนในกระจกเงา หรือในภาชนะน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ ถ้าพบไฝหรือฝ้าที่ใบหน้านั้นยอมพยายามที่จะกำจัดไฝ

^{๖๓} นาวาตรีอ่อน บุญญพันธุ์, ที่พึ่งของคน, หน้า ๖๖ - ๖๘.

หรือฝ้านั้นนั่นแล หากไม่พบก็จะพอใจว่า เป็นโชคของเราจริงๆ ใบหน้าของเราหมดจด แม้นั้นใด ก็ขลุ่ยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าพิจารณาอยู่ ย่อมเห็นชัฒบาปอกุศลธรรมเหล่านี้แม่ทั้งหมดที่ยังละไม่ได้ ก็ขลุ่ยนั้นควรพยายามเพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านี้แม่ทั้งหมดนั้นแล ถ้าขลุ่ยพิจารณาอยู่ ย่อมเห็นชัฒบาปอกุศลธรรมเหล่านี้แม่ทั้งหมดที่ละได้แล้วในตน ก็ขลุ่ยนั้นผู้ศึกษาอย่างต่อเนื่องในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้^{๖๘}

เมื่อถอนรากเหง้าของความเป็นคนว่ายากทั้ง ๑๖ ข้อออกได้แล้วก็จะกลายเป็นคนว่าง่าย โดยแท้อย่างสมบูรณ์แบบ เป็นคนที่ใครๆก็ตักเตือนได้ แม่เด็กเล็กๆก็ตักเตือนได้ ไม่โกรธ แม้ว่าคนที่โง่กว่า ต่ำกว่ามาตักเตือนก็ไม่โกรธ ยินดีรับฟังเอาไปคิด เอาไปนึก เมื่อเป็นคนว่าง่ายแล้วก็จะกลายเป็นคนอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นที่รักใคร่ต่อผู้พบเห็น ไม่มีความกระด้างด้วยมานะทิฎฐิ “ความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นคุณสมบัติของพระอริยบุคคลชั้นต้น”^{๖๙}

ดังนั้นผู้ฝึกตนเป็นคนว่าง่ายพึงระลึกเสมอว่า การว่าง่ายไม่ใช่สิ่งเดียวกับการยอมทำตามทุกอย่าง โดยไม่มีโยนิโสมนสิการ และปรโตโฆสะ กล่าวโดยย่อมีข้อปฏิบัติ ๓ ข้อ สำหรับการฝึกตนเป็นคนว่าง่าย คือ

(๑) ละมานะ คือ ละความถือดี โอ้อวด หัวคือ หัวรั้น

(๒) ละอุปาทาน คือ ไม่ยึดถือทฤษฎีหรือแนวคิดของตน หรือที่ตนเห็นชอบด้วยว่า ถูกต้องแต่ฝ่ายเดียว และอย่าเห็นแก่ได้เห็นแก่ตัวจัด^{๗๐}

(๓) เพิ่มพูนสัมมาทิฎฐิ หมั่นศึกษาในหลักธรรม ให้เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พ่อแม่มีบุญคุณจริง เป็นต้น^{๗๑}

เมื่อปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ง่ายสอนง่าย และละกิเลสอันเป็นธรรมให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนยากออกจากใจแล้ว และอบรมบ่มนิสัยใจคอให้เป็นใจมีนิสัยว่าง่ายอยู่เสมอ เพราะเห็นแก่ความดี มีความเคารพธรรม ถือเอาความผิดความถูก ความสมควรเป็นประมาณ เป็นผู้ง่ายดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

^{๖๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๔/ ๑๕๗.

^{๖๙} นาวาตรีอ่อน บุญญพันธุ์, ที่พึ่งของคน, หน้า ๖๖.

^{๗๐} บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต(Moral & Life), หน้า ๗๖.

^{๗๑} เทพพร มังธานี, มงคลชีวิต คู่มือพัฒนาชีวิต, หน้า ๑๕๒ – ๑๕๓.

๒.๗ กรณีตัวอย่างของผู้ว่าง่ายสอนง่าย

๒.๗.๑ เรื่องพระราชาเอระ

พระราชาได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเมื่อตอนวัยชรา แต่เป็นผู้ว่าง่าย ทำให้บรรลุนิพพาน ดังรายละเอียดในอรรถกถาคัมภีร์พระธรรมบทแห่งบัณฑิตวรรคความว่า

ราชาพราหมณ์ชบสอมเพราะไม่ได้บวช ตอนเป็นคฤหัสถ์ ได้เป็นพราหมณ์คฤชากอยู่ในกรุงสาวัตถี เขาคิดว่า “เราจะเลี้ยงชีพในสำนักของหมู่สงฆ์” แล้วไปสู่วิหาร คายหญ้า กวาดบริเวณ ถวายวัตถุมีน้ำล้างหน้าเป็นต้น เหล่าภิกษุได้สงเคราะห์ราชาพราหมณ์มาโดยตลอด แต่ก็ไม่ปรารถนาจะให้บวช เขาเมื่อไม่ได้บวช จึงชบสอม

ภายหลังวันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่งทอดพระเนตรเห็นราชาพราหมณ์อยู่ในข่ายพระญาณ ทรงทราบว่า “ราชาพราหมณ์จะได้เป็นพระอรหันต์” ในเวลาเย็น พระพุทธองค์เสด็จเที่ยวจาริกไปในวิหาร เสด็จไปสู่ที่พักอาศัยของพราหมณ์แล้วตรัสถามว่า “พราหมณ์ เธอทำอะไรอยู่?” เขากราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทำวัตรแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า” พระศาสดาตรัสว่า เธอเอื้อเพื่อสงเคราะห์จากสำนักของภิกษุเหล่านั้นหรือ? พราหมณ์ทูลตอบว่า ได้พระเจ้าข้า, ข้าพระองค์ได้แต่เพียงอาหาร แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์บวช พระศาสดารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสถามความนั้นแล้ว ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย ใคร ๆ ระลึกถึงคุณของพราหมณ์นี้ได้ มีอยู่บ้างหรือ?” พระสารีบุตรเถระกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ให้คนถวายภัตตาหารหนึ่ง ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์นี้ได้” เมื่อพระศาสดาตรัสว่า “สารีบุตร ก็การที่เธอช่วยเป็นภาระแก่พราหมณ์ผู้มีอุปการะอันกระทำแล้วอย่างนี้จากทุกซ์ ไม่ควรหรือ?” ท่านกราบทูลว่า “ดีละ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จะให้เขาบวช” จึงให้พราหมณ์นั้นบวชแล้ว ที่นั่งของพระราชาเป็นที่รูปสุดท้าย ท่านลำบากอยู่ด้วยอาหารวัตถุมีน้ำล้างหน้าเป็นต้น พระสารีบุตรเถระพาท่านหลีกไปสู่ที่จาริกแล้วกล่าวสอน พร่ำสอนท่านเนื่อง ๆ ว่า “สิ่งนี้ คุณควรทำ สิ่งนี้ คุณไม่ควรทำ” เป็นต้น ท่านได้เป็นผู้ว่าง่าย มีปกติรับเอาโอวาทโดยเคารพแล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อท่านปฏิบัติตามคำที่พระเถระพร่ำสอนอยู่ โดย ๒-๓ วันเท่านั้น ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว พระสารีบุตรเถระพาท่านไปสู่สำนักพระศาสดา ถวายบังคมนั่งแล้ว

ต่อจากนั้น พระศาสดาตรัสว่า “สารีบุตร อันเดวาสิกของเธเป็นผู้ว่าง่ายหรือ?” พระเถระทูลตอบว่า “อย่างนั้น พระเจ้าข้า เธอเป็นผู้ว่าง่ายเหลือเกินเมื่อโทษไร ๆ ที่ข้าพระองค์แม้กล่าวสอนอยู่ ไม่เคยโกรธเลย” พระศาสดาตรัสว่า “สารีบุตร เธอเมื่อได้สัทธวิหาริกเห็นปานนี้ จะพึงรับได้ประมาณเท่าไร?” พระสารีบุตรเถระทูลตอบว่า

“ข้าพระองค์พึงรับได้มากทีเดียว พระเจ้าข้า”

ภายหลังวันหนึ่ง พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า “ได้ยืมว่าพระสารีบุตรเถระเป็นผู้กตัญญูกตเวที ระลึกถึงอุปการะข้าวสวดยเพียงทัพพีหนึ่ง ให้พราหมณ์ตกยากบวชแล้ว แต่พระราชาก็เป็นผู้กตทนต์ต่อโอวาท ย่อมได้ท่านผู้ควรแก่การให้โอวาทเหมือนกันแล้ว”

พระศาสดาทรงสดับถาของภิกษุเหล่านั้นแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น, ถึงในกาลก่อน สารีบุตรเป็นผู้กตัญญูกตเวทีเหมือนกัน” ดังนี้แล้ว เพื่อจะประกาศความนั้น จึงตรัสส่อสันจิตตชาดกซึ่งมีเรื่องเล่าไว้ในอรรถกถาชาดก

กัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดก แห่งทุกนิบาต ความว่า

ช่างตัวหนึ่งเที่ยวไปตัวเดียว รู้อุปการะที่พวกช่างไม้ช่วยตน โดยทำเท้าให้หายโรคแล้วให้ลูกช่างแก่พวกช่างไม้ ในครั้งนั้น ช่างตัวพอได้เป็นพระสารีบุตรเถระ^{๗๒}

พระศาสดาตรัสส่อสันจิตตชาดกปรารภพระเถระอย่างนั้นแล้ว ทรงปรารภพระราชตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมคาถิกษุควรเป็นผู้ว่าง่ายเหมือนนรณะ เมื่ออาจารย์ชี้โทษกล่าวสอนอยู่ก็ไม่ควรโกรธ หนึ่ง ควรเห็นบุคคลผู้ให้โอวาท เหมือนบุคคลผู้บอกขุมทรัพย์ให้ละนั้น”^{๗๓}

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสโดยลำดับต่ออนุสนธิธรรม ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญาใด ซึ่งเป็นผู้กล่าวชี้โทษ ว่าเป็น
เหมือนผู้บอกขุมทรัพย์ให้, พึงคบผู้มีปัญญาเช่นนั้น ซึ่งเป็น
บัณฑิต, (เพราะว่า)เมื่อคบท่านผู้เช่นนั้น มิแต่คุณอย่าง
ประเสริฐ ไม่มีโทษที่ลามก^{๗๔}

ผู้วิัจขอนำคำอธิบาย “อรรถะ” คือเนื้อความในพระคาถานี้ ตามความหมายที่ท่านพระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายไว้

คำว่า “ขุมทรัพย์” ได้แก่ หม้อแห่งขุมทรัพย์อันเต็มด้วยเงินทองเป็นต้น ซึ่งเขาฝังเก็บไว้ในที่นั้น ๆ^{๗๕}

คำว่า “ผู้บอก” คือ เหมือนอย่างผู้ทำความอนุเคราะห์คนเข็ญใจ ซึ่งเป็นอยู่โดยฝืดเคืองแล้วชักชวนว่า ท่านจงมา, เราจะชี้บายเลี้ยงชีพโดยสะดวกแก่ท่าน นำไปยังที่ขุมทรัพย์แล้ว

^{๗๒} บุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๓๕.

^{๗๓} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๘๖ – ๒๘๗.

^{๗๔} บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๕๑., บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/ ๒๘๐.

^{๗๕} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๘๐.

เหยียดมือออกบอกว่า ท่านจงถือเอาทรัพย์นี้เลี้ยงชีพตามสบายเถิด^{๗๖}

คำว่า “ผู้ชี้โทษ” ได้แก่ผู้แสดงโทษ ๒ จำพวก คือภิกษุคอยแสหาโทษ เพราะคิดว่า เรา จะข่มภิกษุนั้นด้วยมารยาทอันไม่สมควร หรือด้วยความพลั้งพลาดอันนี้ในท่ามกลางสงฆ์ และ ภิกษುದำรงอยู่แล้วตามสภาพ เพราะสามารถอุ้มชูด้วยการดูแลโทษนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ให้รู้สิ่งที่ยัง ไม่รู้ เพื่อต้องการได้ตามถือเอาสิ่งที่รู้แล้ว เพราะความเป็นผู้ปรารถนาความเจริญแห่งคุณมีศีลเป็น ดันแก่ผู้ นั้น จำพวก ภิกษุจำพวกหลังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์^{๗๗}

“ผู้กล่าวข่มจี” คือ อาจารย์บางท่านเห็นมรรยาทเป็นสิ่งที่ไม่ควร ความพลั้งพลาดที่ดีของพวกเขา ศิษย์มีศรัทธาวิหริกเป็นต้นแล้ว ไม่อาจเพื่อจะพูด ด้วยเกรงว่า ศิษย์ผู้นั้นอุปัฏฐากเราอยู่ด้วยกิจวัตร มี ให้นำบัวปากเป็นต้น แก่เรา โดยเคารพ; ถ้าเราจะว่าเธอ, เธอจะไม่อุปัฏฐากเรา, ความเสื่อมจะมี แก่เรา ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้ย่อมหาชื่อว่าเป็นผู้กล่าวนิคหะไม่ เธอผู้นั้นชื่อว่าเรียรายหยากเขือ ลงในศาสนานี้ ส่วนอาจารย์ใด เมื่อเห็นโทษปานนั้นแล้ว คุกคาม ประณาม ลงทัณฑ์กรรม ไล่ ออกจากวิหาร ตามสมควรแก่โทษ ให้ศึกษาอยู่ อาจารย์นี้ ได้เป็นผู้กล่าวนิคหะ แม้เหมือนอย่าง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยตรัสคำนี้ไว้ว่า คุณก่อนอนันที่เราจักกล่าวข่มๆ คุณก่อนอนันที่ เราจัก กล่าวข่มข่อยๆ ผู้ใดเป็นสาระผู้นั้นจักดำรงอยู่ได้^{๗๘}

“ผู้มีปัญญา” คือ ผู้ประกอบด้วยปัญญาอันรุ่งเรืองในธรรม^{๗๙}

“ผู้เช่นนั้น” ได้แก่ ควรคบบัณฑิต หรือบุคคลพึงคบ คือพึงเข้าไปนั่งใกล้ บัณฑิตเห็น ปานนั้น เพราะเมื่ออันเดวาสถิกคบอาจารย์เช่นนั้นอยู่ คุณอย่างประเสริฐย่อมมี โทษที่ลามกข่มไม่มี คือมีแต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเสีย^{๘๐}

ในด้าน “อุปนิสัย” คือความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดานของพระราชาเถระ ข้อความตามชีวประวัติแสดงถึงความเป็นผู้ “ว่าง่ายสอนง่าย” จึงทำให้เป็นผู้เมตตาปรารถนาดีต่อ ท่าน และทำให้ท่านเป็นผู้เจริญองกามไพบูลย์ เพราะได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘

^{๗๖} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๕๐.

^{๗๗} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๕๐ - ๒๕๑.

^{๗๘} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๕๑.

^{๗๙} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๕๑.

^{๘๐} บุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๒๕๑.

และได้อภิญญา ๖ ประการ^{๔๑}

พระราชธิดาเป็นประจักษ์พยานได้จริงว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นผู้ใกล้คุณ ความคิดต่างๆมากมาย และที่สำคัญในตัวท่านนั้นได้บรรลุพระอรหันต์ได้เพียงไม่กี่วันเพราะท่าน ปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายสมบูรณ์แท้

ในสมัยพระพุทธกาลมีตัวอย่างจริยวัตรอันประเสริฐควรแก่การยกย่องในด้านความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเฉกเช่นเดียวกับ พระราชธิดา นั้นก็คือ สามเณรราหุล ดังปรากฏในชาดก ดังต่อไปนี้

๒.๗.๒ เรื่องติปัลลัตถมิกชาดก

เหตุที่พระพุทธองค์ทรงเล่าชาดกนี้ เพราะ พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาเรื่องพระราหุลนอน ในเวทกุฎีของพระองค์ เนื่องจากสามเณรราหุลเป็นผู้เคร่งครัดต่อพระวินัย ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วเป็นผู้ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างดีแล้ว ยังเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จึงพยายามช่วยเหลือตนเอง ไม่ยอมทำ ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ในที่ประชุมสงฆ์พากันกล่าวสรรเสริญสามเณรราหุลว่าเป็นสามเณรใจ เพชร ใฝ่ใจในการศึกษาหาความรู้ ไม่ขี้ขลาด อ่อนแอเหมือนเด็กทั้งหลาย เคารพและปฏิบัติตามพระ ธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ราหุลนั้นไม่เฉพาะแต่ในชาตินี้เท่านั้นที่เป็นผู้ ใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียน และว่าง่ายสอนง่าย แม้ในอดีตชาติที่เกิดเป็นกวางก็มีคุณธรรมเช่นนี้ เหมือนกัน”^{๔๒} แล้วทรงนำอดีตกาลมาเล่าดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นกวาง แวดล้อมด้วยบริวารมากมายในป่า ครั้งนั้น กวางผู้เป็นน้องสาวของพระโพธิสัตว์ นำบุตรน้อยของตนเข้าไปแล้วกล่าวว่า ข้าแต่พี่ ท่านจงให้ หลานของท่านนี้ ศึกษา มารยาธของกวาง พระโพธิสัตว์รับคำแล้วกล่าวว่า ดีแล้วหลาน พงษ์นี้เริ่มมา เรียน เรียนให้ตรงเวลา ปฏิบัติตามวินัยให้ครบ ให้ขยันเรียน มีความสม่ำเสมอในหน้าที่ กวางผู้เป็น หลานนั้นปฏิบัติตามที่ลุงบอกทุกประการ วันหนึ่งกวางผู้เป็นหลานนั้นได้ท่องเที่ยวไปในป่า คิด บ่บังจึงร้องบอกให้รู้ว่าคิดบ่บัง หมูกวางพากันหนีไปบอกแก่แม่ของกวางหนุ่มนั้นว่าบุตรของท่าน คิดบ่บัง แม่กวางจึงไปยังที่อยู่ของพี่ชายแล้วถามว่า พี่ให้หลานศึกษามารยาธของกวางแล้วหรือ ? พระโพธิสัตว์กล่าวว่า น้องรัก อย่าสงสัยการศึกษานี้ของหลานเราเลย เราให้บุตรของน้องรัก ศึกษา มารยาธของกวางอย่างดีแล้ว ตอนนี้ บุตรของน้องรักละทิ้งบ่บังนั้นแล้วหนีไป เดียวกลับมา

^{๔๑} จำเนียร ทรงฤกษ์, ชีวิตประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัครมเหศวรเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๒, (ราชบุรี : สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว(สาขาวัดปากน้ำ), ๒๕๔๒), หน้า ๓๖๓ – ๓๖๔.

^{๔๒} บุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๖๑.

แล้วกล่าวคาถานี้ว่า

น้องควรไตร่ตรองผู้มี ๘ กีบนอนโดยอาการ ๓ ท่า มีเล่ห์
กลมารยาหลายอย่าง คืบคินน้ำในเวลาที่ยังคิน ให้เล่าเรียน
มารยาของกวางดีแล้วโดยประการที่กวางหลานชาย กลั่นลม
หายใจได้ โดยช่องจมูกข้างหนึ่งแนบติดอยู่กับพื้นดินท่าเล่ห์
กลลงนายพรานด้วยอุบาย๖ประการ

พระโพธิสัตว์เมื่อแสดงศิลปะมารยาที่หลานของตนศึกษาอย่างดีแล้วจึงปลอมโยนกวาง
ผู้น้องสาวให้เบาใจ ฝ่ายหลานแม่ติดบ่วง ไม่คืบรินเลย นอนเหยียดเท้าทั้ง ๔ ไปที่พื้นดิน เอากีบ
เท้าทั้ง ๔ ทำดินร่วนและหญ้าให้กระจุกขึ้น ปล่อยอุจจาระปีศาจออกมาทำให้หัวตกกลิ่นห้อย
ทำให้ตัวเปราะเปื้อนด้วยน้ำลาย ทำให้ตัวพองขึ้นด้วยกัณฐกอันลม ทำนัยน์ตาทั้งสองให้เหลือก ทำ
ลมให้เดินทางช่องจมูกล่าง กลั่นลมทางช่องจมูกบน ทำหัวให้แข็ง แสดงอาการของกวางที่ตาย
แล้ว เมื่อแมลงวันหัวเขียวเข้ามาตอมกวางนั้น หมุ่นก้อกาพากันแอบอยู่ในที่ใกล้ๆ นายพรานมาเอา
มือติดต้องคิดว่า กวางตัวนี้คงติดบ่วงเมื่อรุ่งเช้าแน่แน่นอน จึงเห็นว่าเนา จากนั้นแก้เชือกที่ผูกกวาง
นั้นออก แล้วคิดว่า เราจะหุงต้ม จึงเริ่มเก็บเอากิ่งไม้และใบไม้ ทนไคนั้นลูกกวางลุกขึ้นยืนด้วยเท้า
ทั้ง ๔ สลัดตัวเหยียดคอ แล้วรีบหนีไปยังที่อยู่ของมารดาอย่างรวดเร็ว เหมือนเมฆฝนถูกลมพายุ
ใหญ่พัดไป

ฝ่ายพระบรมศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ราहुลเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาในบัดนี้เท่านั้น
ก็หามิได้ แม้ในกาลก่อนก็เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาเหมือนกัน แล้วทรงนำพระธรรมเทศนา^{๔๗} มาสืบ
ต่ออนุสนธิแล้ว จึงทรงประชุมชาดกว่า ลูกกวางผู้เป็นหลานในครั้งนั้น ได้เป็นราहुลในบัดนี้ฝ่าย
มารดาในครั้งนั้น ได้เป็นนางอุบลวรรณาในบัดนี้ ส่วนกวางผู้เป็นลูกใน
ครั้งนั้น ได้เป็นเราแล^{๔๘}

จากติปัลลัตถมิกชาดกนี้ เห็นได้ว่า แม้สามณรรพราहुลกำเนิดเป็นสัตว์เดียรฉานก็ยังมี
คุณธรรมแห่งผู้วางง่ายสอนง่ายอยู่ ครั้นได้เรียนรู้วิชาจากผู้มีอบรมปัญญาดีแล้ว หรือกัลยาณมิตร
ธรรมแล้ว น้อมนำมาใส่ใจ เคารพผู้ให้คำสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยดี ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่ง
สอนโดยไม่ได้แย้งหรือบิดพลิ้ว หมั่นพิจารณาอยู่เสมอ ทำให้ผู้กล่าวโอวาทมีความเมตตา เอ็นดู
ปรารถนาจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ยิ่งขึ้นไป

^{๔๗} คุรยละเอียคใน พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๖๑ - ๒๖๔.

เพราะฉะนั้น ผู้ใดตั้งอยู่ในโอวาทของพระพุทธเจ้าย่อมบรรลุนิพพานเหล่านี้คือ กุศลสมบัติ ๓ สวรรค์ชั้นกามาพร ๖ พรหมโลก ๒๐ จัดได้ว่าเป็นผู้ถึงฝั่งสวัสดิ ย่อมถึงนิพพานอันเป็นฝั่งแห่ง สงสาร คู่พ่อค้าทั้งหลายทำตามถ้อยคำที่ม้าวลาหก ยังไปถึงฝั่งแห่งมหาสมุทรแล้วก็ได้ไปในที่ของ ตน ๆ ส่วนผู้ใดไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของพระพุทธเจ้า ผู้นั้นจักต้องถึงความพินาศ และถึงความทุกข์ ใหญ่ในอบายสี่ เหมือนพ่อค้าทั้งหลายถูกนางผีเสื้อหลอกลวงให้อยู่ในอำนาจ แล้วถึงความพินาศแก่ ชีวิตในที่สุด ดังความใน วลาหกัศสชาดก

๒.๗.๓ เรื่องวลาหกัศสชาดก

ในอดีตกาลที่เกาะตามปัทมณี มีเมืองยักษ์ชื่อ สิริสวัสดิทพุกนางยักษ์นิอาศัยอยู่ใน เมืองนั้น ในเวลาที่พวกพ่อค้าเรืออับปาง พวกนางยักษ์ก็จะหลอกล่อให้พวกพ่อค้าเรือตายใจโดย แสร้งทำเป็นเมียบ้าง เป็นนางรับใช้บ้าง เมื่อพวกพ่อค้าตายใจก็นำไปเป็นสามี ส่วนหัวหน้าพ่อค้าก็ ถูกนำไปเป็นสามีของหัวหน้ายักษ์ เมื่อเวลาที่พวกพ่อค้ากลับ หัวหน้ายักษ์และพวกนางยักษ์ ได้จับกินมนุษย์ที่อยู่ก่อนพวกพ่อค้าเรืออับปาง โดยทันใดนั้นหัวหน้าพ่อค้าได้สงสัยพฤติกรรมว่า ทำไมกลางคืนนางไม่นอนจึงตามไปแอบดู จึงเห็นว่านางเป็นยักษ์พร้อมกับนางอื่นด้วย หัวหน้า พ่อค้าจึงรีบไปบอกพวกของตนให้รีบหนีออกไปจากเกาะแห่งนี้ เพราะเหตุผลที่ตนได้เห็นมา ฝ่าย หนึ่งไม่ยอมไปเพราะคิดว่ายังไม่ละทิ้งหญิงเหล่านั้นไปได้หรอก ส่วนฝ่ายที่เชื่อฟังก็รีบเก็บข้าวของ หนีไปตามหัวหน้า หัวหน้าพ่อค้าก็พาพวกพ่อค้าสองร้อยห้าสิบคน ซึ่งเชื่อฟังคำของตนกลัวยักษ์ เหล่านั้นหนีไป ก็ในเวลานั้นพระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดม้าวลาหก มีฤทธิ์หะเหินได้ ม้า วลาหกนั้นเหาะมาจากเขาหิมพานต์ไปยังเกาะตามปัทมณี บริโภคข้าวสาทิที่เกิดเองในเปือกตม ไกล่สระตามปัทมณีนั่น แล้วกลับไป และ เมื่อเหาะไปนั้นก็พูดเป็นภาษามนุษย์ ซึ่งได้อบรมมา ด้วยความกรุณาสามครั้งว่า มีผู้ประสงค์จะไปชนบทใหม่(๓ ครั้ง) พวกพ่อค้าเหล่านั้นได้ยินคำของ ม้านั้น จึงพากันเข้าไปหาพระองค์อัญชลี กล่าวว่า พวกข้าพเจ้าจักไปชนบท ม้าบอกว่า ถ้าเช่นนั้น จงขึ้นหลังเราเถิด ครั้นแล้วพวกพ่อค้าจึงขึ้นหลังม้าวลาหก และด้วยอาณาภาพของตน ทำให้ทุกคน กลับถึงที่อยู่โดยสวัสดิภาพ ส่วนนางยักษ์เหล่านั้นมาถึงก็ฆ่ามนุษย์ที่ไม่ยอมเชื่อฟังหัวหน้าพ่อค้า ก็จับฆ่ากินเสียทั้งหมด^{๔๔}

เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาและไหวพริบเมื่ออันตรายมาอยู่ต่อหน้าชีวิตควรมีความเป็นผู้ว่า ง่ายต่อภัยอันตรายพร้อมด้วยปัญญา เพราะเมื่อว่าง่ายแล้วย่อมพ้นจากภัยทั้งหลายที่มาสู่ชีวิต และ

^{๔๔} คุรยละเอียดใน พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๕๒ - ๒๕๔.

เมื่อตนถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึงที่ระลึกอย่างสูงสุดแท้จริงแล้ว ควรระลึกถึงพระพุทธโอวาทด้วย
 ธรรมเป็นผู้ว่าง่ายคุณดังชาดกที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายนั้นเมื่อมีพร้อมใน
 ตนแล้ว ธรรมนั้นย่อมนำตนใกล้สู่พระนิพพานทีเดียว

ส่วนผู้ใดพูดคำหยาบคาย อันเป็นข้าศึกต่อผู้ว่าง่ายนั้น เพราะวาจาหยาบคายกระทำแต่
 ความฉิบหายมาสู่ตน เพราะฉะนั้นผู้ว่าง่ายสอนง่ายควรถึงพร้อมด้วยธรรมอันเป็นผู้ว่าง่าย ด้วยข้อ
 ที่ว่า “เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจาใกล้ความโกรธ แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่เปล่งวาจา
 ใกล้ความโกรธนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย”^{๘๕}

๒.๗.๔ เรื่องนันทิวิสาลชาดก

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นโค ในสมัยที่พระโพธิสัตว์เป็นลูกโคหนุ่ม
 พรหมณ์ได้เลี้ยงบำรุงอย่างดี เปรียบเหมือนลูกของตน เมื่อพระโพธิสัตว์โตเต็มที่แล้ว คิดว่า
 พรหมณ์นี้ปรนนิบัติเราได้โดยยาก เพราะในชมพูทวีปนี้ไม่มีโคตัวไหนถูกเลี้ยงดูได้เหมือนเรา ถ้า
 อย่างไม่แล้ว เราควรตอบแทนเป็นค่าเลี้ยงดูแก่พรหมณ์ โดยการให้พรหมณ์ผู้เลี้ยงดูไปพ่นกับ
 โควินทกเศรษฐีว่า เรา(โค)สามารถเคลื่อนเกวียนรื้อยเล่มซึ่งผูกติดๆกันไปได้โดยง่ายโดยเดิมพัน
 ด้วยทรัพย์พันกหาปณะ เมื่อพรหมณ์ผู้เลี้ยงดูเห็นด้วยจึงได้ไปเที่ยวทำพ่นกับโควินทกเศรษฐี
 ฝ่ายโควินทกเศรษฐีรับเดิมพัน เมื่อถึงเวลา พรหมณ์ผู้เลี้ยงดูได้ให้โคหนุ่ม(พระโพธิสัตว์)เคลื่อน
 เกวียนรื้อยเล่มซึ่งผูกติดๆกันไว้ โดยกล่าวว่า เจ้าโคโงง จงลากไป เจ้าโคโงงจงนำไป พระโพธิสัตว์
 คิดว่า พรหมณ์ผู้นี้เรียกเราผู้ไม่โงง ด้วยคำพูดว่าโงง จึงได้ยื่นเฉย ทำให้พรหมณ์ผู้เลี้ยงแพ้นั้น
 เสียใจอย่างมากนอนไม่หลับ เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นอาการอย่างนั้นจึงเข้าไปหาแล้วถามว่า ท่าน
 นอนอยู่หรือ ฝ่ายพรหมณ์ผู้เลี้ยงดูตอบว่า ไม่ได้นอนเพราะเสียพ่นจึงนอนไม่หลับ พระโพธิสัตว์
 จึงให้สติว่า พรหมณ์! ตั้งแต่ที่เราอยู่กับท่านมา เราไม่เคยทำภาษาชะแตก ไม่เคยเหยียบใครๆ ไม่เคย
 ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ในที่อันไม่ควร พรหมณ์ตอบว่าเป็นความจริง ท่านไม่เคยเลย พระโพธิสัตว์
 กล่าวว่า แล้วทำไมจึงเรียกว่า โโคโงง ท่านจงไปจงทำเดิมพันด้วยทรัพย์ ๒,๐๐๐ กหาปณะกับ
 เศรษฐีนั้น ขออย่างเดียวท่านอย่าเรียกฉันผู้ไม่โงง ด้วยคำพูดว่าโคโงง พรหมณ์ได้ฟังคำของโค
 นั้นทิวีสาลนั้นแล้ว กระทำเดิมพันด้วยทรัพย์ ๒,๐๐๐ กหาปณะแล้วผูกเกวียนรื้อยเล่มติดกัน
 โดยนัยอันมีแล้วในก่อน ประดับโคนันทิวีสาลแล้วเทียมเกวียน ฝ่ายพรหมณ์นั่งบนทูลเกวียนลวบ
 หลังโคนันทิวีสาลนั้นพลางกล่าวว่า โคผู้เจริญ พ่องงไป โคผู้เจริญ พ่องงลากไป พระโพธิสัตว์
 ลากเกวียนรื้อยเล่มที่ผูกติดกัน ด้วยกำลังแรงครั้งเดียวเท่านั้น ให้เกวียนเล่มที่ตั้งอยู่ข้างหลังไป

^{๘๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๕.

ตั้งอยู่ในที่ของเกวียนซึ่งตั้งอยู่ข้างหน้า ฝ่ายโควินทกเศรษฐีแพ้แล้วได้ให้ทรัพย์ ๒,๐๐๐ กหาปณะ แก่พราหมณ์ คนที่มาดูในครั้งนั้น ก็ได้ให้ทรัพย์เป็นอันมากแก่พระโพธิสัตว์ ทรัพย์ทั้งหมดนั้นได้ เป็นของพราหมณ์ พราหมณ์ได้อาศัยพระโพธิสัตว์จึงได้ทรัพย์เป็นอันมากด้วยประการอย่างนี้^{๘๖}

เพราะฉะนั้น บุคคลเมื่อจะกล่าวกับคนอื่น ควรกล่าวเฉพาะปิยวาจาอันอ่อนหวาน อ่อนโยนเป็นที่น่าพอใจไพเราะ ดังจะเห็นชาดกนี้ว่า ถ้ากล่าวคำไม่เป็นที่น่าพอใจ ก็ถึงความเสื่อม จากลาภ แต่ถ้ากล่าวคำที่น่าพอใจ ก็ไม่เสื่อมจากลาภสักการะ เมื่อเป็นดังนี้แล้วไม่ควรพูดคำที่ไม่น่า พพอใจในทุกกาลและสถานที่ เพราะถ้าพูดด้วยคำอันเป็นที่น่ารักน่าพอใจแก่ผู้อื่น บุคคลนั้นย่อมถึง ประโยชน์โดยแท้ ผู้ว่าง่ายก็เช่นกันควรมีความเคารพต่อผู้สั่งสอน หรือผู้อนุเคราะห์ เพราะการ แสดงปิยวาจาอันเป็นคุณสมบัติที่ดีต่อผู้ว่าง่าย ผู้ใดมีธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายที่แท้จริง ผู้นั้นต้องมีความ เคารพทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น รวมถึงมีความเคารพต่อพระธรรมด้วย

ข้อที่ว่า“เป็นผู้ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือมั่น สลัดได้ง่าย แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ถือมั่น สลัดได้ง่ายนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย”^{๘๗} ชาดกที่ จะกล่าวต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึง ผู้ใหญ่กว่าควรเข้าใจเด็กบ้างไม่ควรถือตัว ถือมั่น สลัดได้ยาก จนเกินไป ดังในเรื่องกัสสปมันทียชาดก ที่ว่าด้วยรู้ตัวว่าผิดแล้วสารภาพผิด

๒.๗.๕ เรื่องกัสสปมันทียชาดก

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ถือ กำเนิดตระกูลพราหมณ์ ในนิคมกาฬี เมื่อพระโพธิสัตว์โตเป็นหนุ่มแล้ว มารดาได้สิ้นชีวิต พระ โพธิสัตว์กระทำมาปนกิจสรีระของมารดาแล้ว พอล่วงไปได้กึ่งเดือน ได้ให้ทรัพย์ที่มีอยู่ในเรือน ให้เป็นทาน แล้วพาบิดากับน้องชายไป ถือเอาผ้าเปลือกไม้ที่เทวดาให้ แล้วบวชเป็นฤาษีอยู่ในหิม วันตประเทศ ยังชีพด้วยเหง้ามันและผลไม้ แล้วเที่ยวแสวงหาอยู่ในป่าอันน่ารื่นรมย์ พอเข้าสู่ฤดู ฝน เมื่อฝนตกไม่หยุด จึงไม่อาจขุดเหง้ามัน ซ้ำยังให้ผลไม้และใบผักลวกหล่นโดยมาก คาบส จำนวนมากพากันลงจากหิมวันตประเทศไปอยู่ในถิ่นมนุษย์ ฝ่ายพระโพธิสัตว์ก็พาบิดาและ น้องชายไปอยู่ในถิ่นมนุษย์เช่นกัน เมื่อหิมวันตประเทศผลิดอกออกผลอีก จึงพาบิดาและน้องชาย มาที่อยู่ของตนในหิมวันตประเทศ เมื่อใกล้ค่ำแล้ว พระโพธิสัตว์ค่อยๆเดินไม่ต้องรีบ เดี่ยวตนจะ เดินนำไปก่อนเพื่อไปจัดเตรียมที่อยู่ให้เรียบร้อยก่อนที่พวกท่านจะไปถึง คาบสผู้เป็นน้องค่อยๆ

^{๘๖} คุรยละเอียดใน จุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๓๐๘ - ๓๑๑.

^{๘๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๕๐.

ไปกับบิดา แล้วเล่นหัวบ้าง เอนิ้วจิ้มสะเอวบ้าง ผลักบิดาไปข้างหน้าเพื่อให้เดินเร็วบ้าง โดยพูดว่า เดินเข้า เดินเข้า คบสผู้เป็นบิดากล่าวว่า ลูกทำตามใจชอบของตัวเอง แต่เราไม่ยอมทำตามความต้องการของลูกอย่างแน่นอน จึงเดินกลับไปตั้งต้นจุดเริ่มต้นใหม่ เมื่อคบสพอกุทะเลาะกันอยู่ อย่างนั้น เวลาได้มีดลง พระโพธิสัตว์เตรียมจัดที่อยู่เสร็จแล้ว จึงถือคบเพลิงเดินสวนทางมาเห็น คบสพอกุทะเลาะกันอยู่ แล้วจึงกล่าวว่า พวกท่านมัวทำอะไรกันอยู่ คบสผู้เป็นน้องได้บอกถึงสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ให้กับพระโพธิสัตว์ฟัง พระโพธิสัตว์เดินนำไปที่อยู่ แล้วอาบน้ำ ล้างเท้า ทาทำนวดหลัง ตั้งเตาผิงไฟให้กับคบสทั้งสอง แล้วเข้าไปนั่งใกล้บิดาที่หายเหนื่อย พระโพธิสัตว์พูดขึ้นว่า ท่านพ่อ ธรรมชาติเด็กหนุ่มทั้งหลาย เช่นกับภาชนะดิน ย่อมแตกได้โดยครู่เดียวเท่านั้น ตั้งแต่เวลาที่แตกแล้วครั้งเดียว ย่อมไม่อาจต่อกันได้อีก เด็กหนุ่มเหล่านั้น ค่าอยู่ที่ดี บริภายอยู่ที่ดี ผู้ใหญ่ควรจะอดทน เมื่อจะโอวาทบิดาจึง

กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า :-

ท่านพ่อกัสสปะ แม้เด็กหนุ่มจะด่าว่าบ้าง ทบตีบ้าง เพราะยังเป็นวัยรุ่น บัณฑิตผู้ฉลาดย่อมอดทน อดกลั้น ความผิดทั้งหมดนั้นที่เด็กวัยรุ่นทำ แม้ถ้าแม้บัณฑิตทั้งหลายวิวาทกัน ก็ประสานกันได้โดยเร็ว ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกัน เหมือนภาชนะดิน พวกเขาระงับแรงแรงกันไม่ได้เลย คนที่รู้โทษที่ตนล่วงเกินแล้ว และคนที่รู้จักการให้อภัย ทั้ง ๒ คนนั้นจะสมัคสมานกันยิ่งขึ้น ความสนิทสนมของพวกเขาย่อมไม่เสื่อมคลาย ผู้ใด เมื่อชนเหล่าอื่นล่วงเกินกัน เขาสามารถประสานชนเหล่านั้นได้ด้วยตัวเอง ผู้ นั้นแหละเป็นผู้ยอดเยี่ยม เป็นผู้นำภาระไปเป็นผู้ทรงธุระไว้ได้^{๘๔}

พระโพธิสัตว์ได้ให้โอวาทแก่คบสบิดาอย่างนี้ ตั้งแต่นั้นมาคบสผู้เป็นบิดาก็ได้เป็นผู้ฝึกตนทรมาณตนได้ดีแล้ว^{๘๕}

จะเห็นได้ว่า เมื่อคบสบิดาได้รับโอวาทจากพระโพธิสัตว์ผู้เป็นลูกแล้ว คบสนั้นกลับได้สติกลับตัวกลับใจไม่ถือความเห็นของตนเป็นว่าเป็นพ่อ ไม่ถือรัน สลัดได้ง่าย จนลึถึงความดีได้โดยง่าย เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ใดล่วงเกิน คือถูกโทษครอบงำ กระทำความคิด แล้วเขาเหล่านั้นไม่ขอขมาโทษ ตนเองสามารถทำความสนิทสนม คือเชื่อมมิตรภาพด้วยหวังว่าให้เขาเหล่านั้น

^{๘๔} จุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๔๕ - ๔๘/๑๖๖.

^{๘๕} จุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๔๕๒ - ๔๕๖.

ประกอบด้วยกรรมอันงาม และบอกเหตุแห่งกรรมอันไม่งาม ท่านผู้นั้นเป็นผู้ประกอบด้วยเมตตา เป็นผู้ประเสริฐยิ่ง ย่อมถือได้ว่าเป็นผู้นำภาวะ ผู้ทรงฐานะไว้ เพราะการนำภาวะ และฐานะเป็นลักษณะของมิตรที่ดี

ข้อที่ว่า “ถูกใจแล้วไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏ แม้ข้อที่ภิกษุถูกใจแล้วไม่พุดกลบเกลื่อน ไม่พุดนอกเรื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความประสงคร้าย และความไม่เชื่อฟังให้ปรากฏนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย”^{๕๐} และโดยพื้นฐานแล้วเป็นผู้ไม่ปรารถนาลามก ไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งคณาแล้ว ดังข้อที่ว่า “เป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปนี้ ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย” ชาดกที่จะกล่าวต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึง เมื่อมีจิตทว่ากล่าวด้วยความปรารถนาดี เพราะเห็นความบกพร่องอันเป็นเหตุแห่งความเสื่อมในธรรมนั้น ผู้ถูกใจทักก็ไม่ได้ปรารถนาที่เป็นบาป ไม่ผูกโกรธ ไม่ก้าวร้าว ไม่ปกปิด ไม่กลบเกลื่อน ไม่กระด้าง ไม่มีมานะ แต่กลับน้อมรับแล้วปฏิบัติด้วยดี และขอให้ว่ากล่าวตักเตือนตนในกาลครั้งหน้าอีกด้วย ดังในเรื่องอุปสังฆบุพผชาดก ที่ว่าด้วยคนดีไม่ควรทำชั่วแม้เล็กน้อย

๒.๗.๖ เรื่องอุปสังฆบุพผชาดก

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่หมู่บ้านในแคว้นกาสิตำบลหนึ่ง เติบโตแล้วได้เรียนศิลปะในเมืองตักกสิลา ต่อมาได้บวชเป็นฤๅษี เข้าไปอาศัยสระบัวแห่งหนึ่งอยู่ วันหนึ่งลงไปสระนั้น ได้ยืมดมดอกบัวที่บานงดงาม ครั้งนั้นเทพธิดาคนหนึ่งสถิตอยู่ที่ลำต้นต้นไม้เมื่อจะให้ท่านสลดใจ จึงกล่าวคาถาที่ ๑

ดูก่อนท่านผู้เช่นกันด้วยเรา ท่านดมดอกไม้ที่เกิดในน้ำ ดอกบัวที่เขา
ไม่ได้ให้นี้ใด การดมนี้นี้เป็นองค์ๆ หนึ่ง ของการขโมยท่านเป็นผู้
ขโมยกลิ่น

จากนั้นพระโพธิสัตว์ จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า:-

เราไม่ลัก เราไม่เด็ดดอกบัว แต่เราขโมยอยู่ไกลๆ เมื่อเป็น
เช่นนั้น เหตุไรหนอ ? จึงกล่าวหาว่าเราเป็นผู้ขโมยกลิ่น

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๕.

ขณะนั้นชายคนหนึ่งขุดเหง้าบัวและเด็ดดอกบุณฑริก ในสระนั้นพระโพธิสัตว์เห็นเขาแล้ว เมื่อจะเจรจากับเทพธิดานั้นว่า ท่านกล่าวหาเรายุ่งยวมอยู่แต่ไกลว่าเป็นโจร แต่เหตุไร จึงไม่ว่าชายคนนั้น ? จึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า:-

ชายคนนี้ได้ ขุดเหง้าบัว เด็ดดอกบุณฑริกชายคนนี้นั้น
ผู้มีการงานเลอะเทอะอย่างนี้แต่เหตุไรจึงไม่มีใครว่า ?

ลำดับนั้นเทวดา เมื่อจะบอกเหตุแห่งการพูด แก่พระโพธิสัตว์นั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๔ ที่ ๕ ว่า:-

ชายผู้มีการมหายาบคายคืนแล้ว เปรอะเปื้อนบาป เหมือนผ้าอ้อม
ข้าพเจ้าจึงไม่มีคำพูดอะไรในเรื่องนั้น แล้วข้าพเจ้าควรเพื่อจะว่ากล่าว
เขาได้ สำหรับคนผู้ไม่มีกิเลสจุนเจิม มีปกติแสวงหาความสะอาด
เป็นนิจ บาปประมาณเท่าปลายขนทราย จะปรากฏแก่เขาประมาณ
เท่ากสิบเมฆทีเดียว

ส่วนพระโพธิสัตว์เมื่อถูกเทวดากล่าวแล้วก็สลดใจ และสังเวชใจ จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า
ข้าแต่ท่านผู้ควรบูชาภัย ท่านรู้จักข้าพเจ้าแน่นอน และท่าน
อนุเคราะห์ข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้ควรบูชาภัย ท่านจงตำหนิอีก เมื่อ
ท่านเห็นโทษชนิดนี้ของเรา

ลำดับนั้นเทพธิดา จึงกล่าวคาถาที่ ๗ แก่พระโพธิสัตว์ว่า:-
ข้าพเจ้าไม่ได้อาศัยสิ่งนั้นเลี้ยงชีพเลย ทั้งเราไม่ได้เป็นลูกจ้าง
ท่าน ข้าแต่ภิกษุ ตัวท่านเองควรรู้กรรมที่เป็นเหตุให้ไปสูคติ

เทวดาเมื่อให้อิวาทแก่พระโพธิสัตว์อย่างนี้แล้ว ก็กลับเข้าสู่วิมานของตน ฝ่ายพระ
โพธิสัตว์ยังฉงนให้เกิด แล้วได้เป็นผู้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า^{๕๐}

เห็นได้ว่าผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยแท้ย่อมแสดงอาการนอบน้อมต่อผู้เตือน ขอร้องให้เตือน
ตนอีก ทำตนให้เป็นผู้ที่หวังดีฟังเตือนได้โดยง่าย ก็ไม่ต้องหวั่นใจว่าจะถูกโกรธหรือเกลียด ผู้ว่า
ง่ายจะรู้สึกเหมือนว่า ผู้เตือนเหมือนผู้ซึ่งขุมทรัพย์ให้

^{๕๐} บุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๑๘๒ - ๑๘๖.

ทั้งหมดนี้คือตัวอย่างของผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ยังมีกรณีตัวอย่างอีกมากมายในพระไตรปิฎก อาทิ เกลปิตตชาดก^{๕๒}, อุทัญจนีชาดก^{๕๓}, ปัญจภีรูกชาดก^{๕๔}, เอกปทชาดก^{๕๕}, หลีททราชาดก^{๕๖}, มหามังกลชาดก^{๕๗}, สังวรชาดก^{๕๘}, จูฬนารทกัศสพชาดก^{๕๙}, กุมภชาดก^{๖๐}, และคันธดินทุกชาดก^{๖๑} เป็นต้น

กรณีตัวอย่างข้างต้นของผู้ว่าง่ายแต่มีลักษณะ และอานิสงส์อย่างไร ส่วนคนว่ายากสอนยากนั้นมีลักษณะ และอานิสงส์ตรงกันข้ามกับคนว่าง่ายสอนง่าย ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

๒.๘ กรณีตัวอย่างของผู้ว่ายากสอนยาก

๒.๘.๑ การทำให้เสียสภาพของตน

(๑) กรณีพระฉันทะ

ในเขตพระนครโกสัมพี ครั้นพระฉันทะมีความประพฤติ และมารยาทไม่เหมาะสม เหล่าภิกษุจึงกล่าวตักเตือน แต่พระฉันทะสำคัญตนว่า เป็นผู้ไม่ควรถูกว่ากล่าว เพราะได้ตามส่งเสด็จพระพุทธเจ้าในวันออกบวช จึงมีความคิดว่าพระพุทธเจ้าก็เป็นของเรา พระธรรมก็เป็นของเรา เราต่างหากควรว่ากล่าวพวกท่าน บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มกน้อย สันโดษ มีความละเอียดต่างพากันเพ่งโทษ ตีเตียน กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ดังปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้ว่า

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้นท่านพระฉันทะ ประพฤติไม่สมควร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนว่าสิ่งนี้อย่าทำ การกระทำนั้นไม่สมควรทำ

^{๕๒} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๔๕ - ๔๘/๑๖๖.

^{๕๓} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๐๖/๔๔.

^{๕๔} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๓๒/๕๔.

^{๕๕} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๓๕ - ๑๓๖/๑๑๒.

^{๕๖} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๘ - ๓๖/๓๑๓ - ๓๑๕.

^{๕๗} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕๕ - ๑๖๔/๓๔๘ - ๓๕๐.

^{๕๘} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๕๓ - ๑๐๓/๓๓๐ - ๓๓๑.

^{๕๙} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๔๐ - ๕๓/๔๐๓ - ๔๐๕.

^{๖๐} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๓ - ๖๓/๕๔๓ - ๕๔๗.

^{๖๑} บุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๓๒ - ๓๖๕/๕๘๘ - ๕๙๔.

พระนันทะสำคัญตนผิด โดยได้โต้เถียง เหล่าภิกษุผู้กล่าวตักเตือนด้วยความหวังดี และหวังความเจริญในธรรม โดยกล่าวว่า พระพุทธเจ้าเป็นของผม พระธรรมเป็นของผม พระธรรมอันพระลูกเจ้าของผมเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว พวกท่านต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติ ต่างตระกูล มาบวชรวมกัน คุณลมพายุพัดหญ้า ไม้ และใบไม้แห้งมารวมกัน หรือคุณแม่น้ำไหลจากภูเขาพัดจอกแห่นมารวมกันไว้ พวกท่านสำคัญว่าผมเป็นผู้ที่พวกท่านควรว่ากล่าวตักเตือนหรือ ผมต่างหากสมควรว่ากล่าวตักเตือนพวกท่าน

บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษ มีความละเอียด มีความระมัดระวัง ใฝ่การศึกษาพากันตำหนิ ประณาม แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ^{๑๑๒}

พระพุทธองค์ตรัสเรียกพระนันทะมาตักเตือน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ให้ภิกษุทำตนให้ว่ากล่าวตักเตือนได้โดยให้สวดสมณูภาสน์ครบสามจบแล้วสละกรรมนั้น หากไม่สละ ต้องอาบัติเป็นสังฆาทิเสส ปราภุในพุทธจักขุบาท ว่าด้วยภิกษุเป็นคนว่ายาก ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพื่อสอบถามเพราะเรื่องนี้เป็นเหตุ เมื่อทรงทราบความแล้ว ทรงตำหนิพระนันทะว่าเป็นโมฆบุรุษ เป็นผู้ที่ใครๆตักเตือนโดยชอบธรรมไม่ได้ การกระทำเช่นนี้ไม่สมควร และยังทำให้อนที่เลื่อมใสเห็นพฤติกรรมนี้แล้วไม่เลื่อมใส แล้วพระพุทธองค์จึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดง

ภิกษุผู้ว่ายาก เมื่อภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนโดยชอบธรรม ในสิกขาบทที่มานในอุทเทศ^{๑๑๓} กลับทำตัวให้เป็นคนที่ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ โดยกล่าวว่า “พวกท่านอย่าว่ากล่าวอะไรผม ไม่ว่าดีหรือเลวเหมือนกัน พวกท่านงดเว้นว่ากล่าวผมเถิด” แล้วภิกษุทั้งหลายเมื่อว่ากล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า “ท่านอย่าทำตัวให้เป็นคนที่ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ จงทำตัวให้เป็นคนที่เขาว่ากล่าวตักเตือนได้ แม้ท่านถึงว่ากล่าวตักเตือนภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้ภิกษุทั้งหลายก็จะว่ากล่าวตักเตือนท่านโดยชอบธรรม เพราะวาทะของพระผู้มีพระภาคเจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยการว่ากล่าวตักเตือนกันและกัน ด้วยการช่วยเหลือกันและกันให้ออกจากอาบัติ” เมื่อภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่อย่างนี้ ขณะที่ภิกษุทั้งหลายสวดสมณูภาสน์จนครบ ๓ ครั้ง เพื่อให้สละเรื่องนั้น ถ้าภิกษุผู้ถูกว่ากล่าวตักเตือนกำลังถูกสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง สละเรื่องนั้นได้

^{๑๑๒} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๔๒๔/๔๕๔.

^{๑๑๓} ใ้แก่สิกขาบทที่มานในพระปาติโมกข์.

นั่นเป็นเรื่องดี ถ้าภิกษุผู้ถูกกล่าวตักเตือนไม่สละ เป็นสังฆาทิเสส^{๑๐๔}

จากข้อความข้างต้น ลักษณะของพระภิกษุที่กระทำเป็นผู้ว่ายาก กล่าวคือ “เมื่อถูกโจทแล้วกลับโต้เถียงโจทก์ แม้ข้อที่ภิกษุถูกโจทแล้วกลับโต้เถียงโจทก์ และเป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน เป็นผู้มักโกรธ เปล่งวาจาโกลීความโกรธ”^{๑๐๕} เพราะฉะนั้นเมื่อรู้เหตุแห่งความเป็นผู้ว่ายากแล้ว ควรละเสียเพราะหากยังมีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายากแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความพินาศ ดังเช่นเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพีทะเลาะกัน

(๒) กรณีภิกษุชาวเมืองโกสัมพีทะเลาะกัน

ภิกษุ ๒ รูปคือ พระวินัยธร และพระธรรมกถึก มีบริวารรูปละ ๕๐๐ พระวินัยธรเห็นเหตุอาบัติของพระธรรมกถึกเพราะความไม่รู้ในการคว่ำขันน้ำ แม้พระธรรมกถึกจะยอมรับแล้ว แต่พระวินัยธรก็ยังบอกกล่าวอาบัติแก่บริวารของตน ทำให้ทั้งสองฝ่ายทะเลาะกัน พระพุทธเจ้าทรงติเตียนภิกษุทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายวินัยธรชี้โทษแห่งการยกวัตร และฝ่ายธรรมกถึกที่ไม่เห็นโทษอาบัติด้วยอนุเคราะห์เหตุนี้แล้วพระศาสดาตรัสเตือนเท่าไรก็ไม่เชื่อจึงเสด็จไปจำพรรษาที่อื่น ชาวเมืองจึงร่วมกันคว่ำขันไม้ไผ่บาตร จนทำให้ความเป็นอยู่ลำบากตลอดพรรษา ด้วยเหตุเป็นผู้ว่ายากนี้เอง

ลักษณะของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้โอวาทแห่งสามัคคีธรรมอยู่ ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีนั้นไม่รับโอวาท หัวคือ ถือผิดด้วยอำนาจอคติ มีฉันทะอคติเป็นต้น ทำให้ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีผู้ว่ายากนี้ต้องถึงด้วยความพินาศย่อยยับ เพราะอาศัยอยู่ด้วยความลำบากยิ่งตลอดพรรษาหนึ่ง เพราะฉะนั้นเมื่อออกพรรษาแล้วเหล่าภิกษุชาวเมืองโกสัมพีจึงได้รวมหมู่ภิกษุภิกษุณีมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยหมายใจจะเข้าเฝ้าขอขมาแต่พระศาสดา พระพุทธเจ้ามีพระพุทธดำรัสตอนหนึ่งว่า “ชนเหล่าอื่นไม่รู้ชัดว่า พวกเรากำลังย่อยยับอยู่ ณ ที่นี้ ส่วนชนเหล่าใดในหมู่นั้น รู้ชัดความมุ่งร้ายกันย่อมระงับ เพราะการปฏิบัติของชนเหล่านั้น”^{๑๐๖} พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า บัณฑิต(ผู้ว่าง่าย) เมื่อได้รับโอวาทที่ชี้โทษแห่งการทะเลาะวิวาทกัน และชี้ผลดีแห่งความสามัคคี จากบัณฑิต(ผู้มีปัญญา และทรงคุณธรรม) ย่อมน้อมรับ และปฏิบัติตามโอวาทนั้น ส่วน คนพาล(ผู้ว่ายาก)นั้น เมื่อได้รับโอวาทจากบัณฑิต(ผู้มีปัญญา) ย่อมถึงความพินาศในที่สุด ดังชาดกเรื่องสุกชาดก ที่บุตรไม่เชื่อฟังคำของบิดาจึงต้องพินาศ

^{๑๐๔} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๒๔ - ๔๒๕/๔๕๔ - ๔๕๕.

^{๑๐๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๑/๑๘๓.

^{๑๐๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๖/๒๕.

ถึงชีวิต

(๓) กรณีสุกษาคถ ห้ามบุตรไม่ให้กินมะม่วงที่เกาะกลางมหาสมุทร

พระศาสดาทรงปรารภการมรณภาพของภิกษุรูปหนึ่ง เพราะเหตุฉนั้นมากเกินไป จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ในอดีตกาลมีลูกนกแขกเต้าตัวหนึ่งบินข้ามมหาสมุทร เพื่อนำมะม่วงสุกจากเกาะกลางมหาสมุทรมาให้บิดามารดาผู้ตบอด พ่อนกห้ามไว้ก็ไม่เชื่อ ยังบินไปที่เกาะ แล้วกินมะม่วงเป็นอันมาก และคาบมะม่วงสุกกลับรัง ระหว่างทางนั้น ง่วงหลับตกมหาสมุทรตาย เพราะกินมากเกินไป พ่อแม่ไม่เห็นว่าลูกกลับมาที่รู้ว่าคงตกทะเลตาย ตนเองก็อดอาหารตายไปด้วย

เพราะฉะนั้นผู้ว่ายาก เมื่อประกอบกรรมแห่งผู้ว่ายากแล้วย่อมถึงความพินาศโดยแท้ ดังพระพุทธดำรัสความตอนหนึ่งที่ว่า โทษแห่งผู้ว่ายากที่ไม่รู้จักประมาณ “การรู้จักประมาณ คือการไม่ติดอยู่ในรสอาหารเป็นการดี บุคคลผู้ไม่รู้จักประมาณจะจมลง”^{๑๑๓} ผู้รู้จักประมาณจะไม่จมลง”^{๑๑๔}

ดังนั้นเรื่องตัวอย่างต่อไปนี่ที่ชี้ให้เห็นโทษแห่งการแตกสามัคคีเพียงเพราะเป็นคนหูเบา เข้าลักษณะว่าง่ายเพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง คือ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง อีกทั้งผู้ที่ดูเหมือนเป็นคนเรียบร้อย เจียมตน เพียงเพราะถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจไม่มากระทบเท่านั้น แต่เมื่อใด ถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจมากระทบเข้า เมื่อนั้นกลับกลายเป็นคนโทสะ ไม่เจียมเนื้อเจียมตัวดังแต่ก่อน พวกเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นผู้ว่ายากเทียม

๒.๘.๒ การทำให้เป็นผู้ว่ายากเทียม

(๑) กรณีสัตริเภทชาดก แสดงโทษของการเป็นคนหูเบา

เมื่อพระศาสดาทรงปรารภจากาส่อเสียดของพระฉัพพัคคีย์ จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ในอดีตพระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพาราณสี ภายหลังได้ครองราชย์สมบัติแล้ว ครั้งหนึ่ง นายโคบาลปล่อยโคที่มีครรภ์ไว้ในป่า โคนั้นทำความคุ้นเคยกับแม่ราชสีห์ ต่อมา ทั้งคู่คลอดลูกออกมา ลูกของสัตว์ทั้งสองเป็นมิตรกันอย่างดี พรานป่าคนหนึ่งเห็นสัตว์ทั้งสองแล้ว เกิดแปลกใจ วันหนึ่งพรานป่าได้นำของป่าไปถวายพระราชา และเล่าเรื่องสัตว์ทั้งสองให้พระราชาฟัง พระราชาทรงฟังแล้วตรัสว่า เมื่อไรก็ตามที่มีสัตว์ตัวที่สาม

^{๑๑๓} จมลงในที่นี้ หมายถึงจมลงในอบายภูมิทั้ง ๔ อันเป็นสภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ อ่างใน พุ.ชา.อ. ๔/๑๕/๒๕.

^{๑๑๔} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕/๑๒๓.

เกิดขึ้น ขอให้รีบมาบอก ต่อมา มีสุนัขจึงจอกเข้ามาทำความคุ้นเคยกับสัตว์ทั้งสอง ด้วยความ
อยากกินเนื้อราชสีห์และเนื้อโค ความทราบถึงพระราช จึงรีบเสด็จมาทอดพระเนตร ทรงเห็น
สุนัขจอกทำลายมิตรภาพของสัตว์ทั้งสอง ด้วยคำพูดให้ทะเลาะกัน สูดท่ายราชสีห์
และโคทะเลาะกัน ต่อสู้กันจนตายทั้งคู่ กลายเป็นอาหารของสุนัขจอก^{๑๑๕}

ดังจะเห็นแล้วว่า ผู้ที่หลงเชื่อคำของผู้ไม่หวังดี ซึ่งกล่าวแต่คำส่อเสียด เพื่อตัดมิตรไมตรี
ผู้ที่หลงเชื่อคำนั้นย่อมถึงความพินาศ ดังพุทธคำรัสความตอนหนึ่งว่า “ผู้ใดเชื่อถ้อยคำของผู้
ส่อเสียด มุ่งทำลายมิตรไมตรี ผู้นั้นจะต้องนอนตายอย่างนี้”^{๑๑๖}

(๒) กรณียุทธทายชาดก กระจายต้นตม

พระศาสดาทรงปรารภพวกอัญญเดียรฉิยี้ จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ครั้งเมื่อ
พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นราชสีห์ มีกระต่ายตัวหนึ่ง นอนอยู่ใต้ใบตาลใกล้โคนต้นมะตูม คิดอยู่ว่า
ถ้าแผ่นดินถล่มจะหนีไปไหน เมื่อผลมะตูมหล่นบนใบตาล กระต่ายคิดว่า แผ่นดินถล่ม จึงวิ่งหนี
ป่าวร้องจนหมู่เนื้อวิ่งตามไปด้วย ราชสีห์เห็นเข้าเกรงว่าสัตว์ทั้งหลายจะพากันไปตกเหวตาย จึง
บันลือสีหนาทขึ้น แล้วสืบสาวเรื่องจนพบว่า เป็นเพียงผลมะตูมหล่นบนใบตาล^{๑๑๗}

ดังจะเห็นได้ว่าผู้ที่คล้อยตามเสียงคนอื่น โดยสำคัญผิดว่าการเล่าลือนั้นเป็นจริง แล้ว
หลงเชื่อกระทำตามๆกันไป เขาเหล่านั้นก็มีโอกาสประสบกับความพินาศได้เหมือนกันดังชาดก
ข้างต้น เพราะผู้ที่เชื่อโดยไม่มีมนสิการ และปรโตโมสะ จัดเป็นพวกเชื่อคนง่าย ดังพุทธคำรัสความ
ตอนหนึ่งในชาดกนี้ว่า “พวกคนโง่เขลายังไม่ทันรู้เรื่องแจ่มแจ้ง ฟังคนอื่นโง่เขลา ก็พากันตื่น
ตระหนก พวกเขาเชื่อคนอื่นง่าย”^{๑๑๘} เพราะฉะนั้นผู้มีธรรมอันรู้แจ้งแล้วด้วยมรรคญาณ โดยความ
เป็นผู้งดเว้นจากบาป และยินดีในการสงบกิเลส ย่อมไม่เชื่อถือ แม้ต่อผู้อื่นกล่าวอยู่ เพราะการนั้น
ได้ประจักษ์ชัดต่อตนเอง ดังพุทธคำรัสความตอนหนึ่งในชาดกนี้ว่า “คนเหล่าใดเป็นนักปราชญ์
เพียบพร้อมด้วยศีลและปัญญา ยินดีในความสงบ และเว้นไกลจากการกระทำชั่ว คนเหล่านั้นหาเชื่อ
คนอื่นง่ายไม่”^{๑๑๙}

^{๑๑๕} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๖๕๕ - ๓๐๔.

^{๑๑๖} พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๕๕/๑๕๗.

^{๑๑๗} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๘/๕๓๑ - ๕๓๗.

^{๑๑๘} พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๘๗/๑๗๔.

^{๑๑๙} พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๘๘/๑๗๔.

ส่วนอีกพวกหนึ่งของผู้ว่าง่ายเทียมจัดเป็นผู้ว่าง่ายที่ไม่ควรแก่การสรรเสริญ เพราะเป็นผู้ว่าง่ายเห็นแก่ได้ ที่ว่าง่ายเพราะต้องการอามิสสินจ้างหรือรางวัล จึงแสวงทำที่เป็นผู้ว่าง่าย ผู้ว่าง่ายแต่ไม่สักการะธรรม ไม่เคารพธรรม และไม่อ่อนน้อมธรรม คนประเภทนี้ไม่จัดว่าเป็นคนว่าง่ายแท้ ดังกรณีตัวอย่างในกกฎปมสูตร เรื่องนางเวเทหิกาบ้านคาลโทสะ

(๓) กรณีแม่บ้านชื่อเวเทหิกา จากคนสงบเสงี่ยมกลายเป็นคนดุร้าย

นางเวเทหิกามีกิตติศัพท์อันงามว่า เป็นคนสงบเสงี่ยม นางทาสีชื่อ กาลีเป็นคนขยัน อยากรจะทดลองว่านายของเราไม่โกรธเพราะเราจัดงานเรียบร้อย ถ้าจัดการงานไม่เรียบร้อยจะโกรธหรือไม่ นางกาลีจึงแกล้งนอนตื่นสาย จึงถูกนายตำว่าด้วยคำหยาบคาย ความสงบเสงี่ยมหายไป วันต่อมานางกาลีก็แกล้งนอนตื่นสายอีก นางเวเทหิกาก็โกรธ แผลเสียดด้วยวาจาที่ขจัดใจ วันต่อมา นางกาลีก็แกล้งนอนตื่นสายให้ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิมอีก คราวนี้นางเวเทหิกาคว่าลิ้มประดูปาติระชะของนาง กาลีแตกเลือดไหลโซม นางกาลีจึงเที่ยวประจานนายของตน ตั้งแต่นั้นมา นางเวเทหิกา จึงมีกิตติศัพท์อันชั่วว่า เป็นคนดุร้าย ไม่เยือกเย็น

พระศาสดาจึงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุที่ทำตนเป็นคนว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวาร เราไม่เรียกว่า เป็นผู้ว่าง่ายเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเมื่อไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริวารนั้นก็จะเป็นผู้ว่าง่าย ไม่ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย แต่ภิกษุผู้สักการะ เคารพนับถือ บูชานอบน้อมธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เราเรียกว่า เป็นผู้ว่าง่าย^{๑๑๔}

เพราะฉะนั้นผู้ที่ไม่เคารพธรรม ไม่ถึงความเป็นผู้ว่าง่ายมักเสื่อมคุณธรรมดังปรากฏเรื่องต่อไปนี้

๒.๘.๓ การทำให้เสื่อมจากคุณธรรม

(๑) เมฆียสูตร

พระเมฆิยะกลับจากบิณฑบาต ระหว่างทางเห็นอัมพวันอันรื่นรมย์ มีความคิดอยากจะไปบำเพ็ญเพียร เมื่อฉันทเสร็จแล้ว จึงไปทูลขอพระศาสดา พระศาสดาตรัสให้รื้อภิกษุรูปอื่นมาแทน

^{๑๑๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๓ - ๒๓๕.

ก่อน พระเมษิยะก็ยังทูลขออีกถึงครั้งที่สองและสาม ในที่สุดพระเมษิยะก็ไปยังป่าอัมพวัน บำเพ็ญเพียรอุกกุศลวิตกอันลามก คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก เข้าครอบงำ

พระศาสดาจึงตรัสสอนธรรม ๕ ประการ เป็นไปเพื่อความแก้กล้าแห่งเจโตวิมุตติ

๑. ภิกษุเป็นผู้มีมิตรดี, ๒. เป็นผู้มีศีล, ๓. เป็นผู้ทำตามความปรารถนา ซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส, ๔. เป็นผู้ปรารถนาคความเพียร และ ๕. เป็นผู้มีปัญหา^{๑๑๕}

จะเห็นได้ว่า พระเมษิยะผู้เป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค(ช่วงต้นพุทธกาล คือ ๒๐ พรรษาแรก)ไม่เชื่อฟังคำของพระพุทธเจ้าผู้เป็นยอดกัลยาณมิตร จึงต้องถูกบาปอกุศลวิตกเข้าครอบงำ จนไม่สามารถบำเพ็ญกุศลธรรมให้ยิ่งขึ้นไปได้

(๒) พระติสสเถระ

พระติสสเถระเป็นบุตรของพระเจ้าลุงของพระศาสดา บวชเมื่อตอนมีอายุมาก จึงไม่ทราบประเพณีที่ปฏิบัติต่อภิกษุที่บวชก่อน แม้พระศาสดาทรงกล่าวเตือนก็ไม่เชื่อฟัง พระองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาเล่าว่า มีดาบสชื่อ เทวละ ต้องการออกจากป่าไปสู่พระนคร โดยไปพักที่โรงนายช่างหม้อ ดาบสอีกรูปหนึ่งชื่อนารทะ ไปขอพักที่แห่งเดียวกัน นารทดาบสกำหนดที่นอนแล้วจึงนอน ส่วนเทวลดาบสไม่ได้นอนในที่ของตน โดยนอนขวางประตูทางเดิน

เมื่อนารทดาบสออกไปข้างนอก จึงเหยียบขงูของเทวลดาบส เทวลดาบสจึงกลับทิสนอน นารทดาบสเดินกลับเข้ามาก็เหยียบที่คอกของเทวลดาบส เทวลดาบสโกรธ จึงแฉ่งนารทดาบส ให้สิริษะแตกเป็น ๗ เลี่ยง นารทดาบสมีอาณูญาพมามากกว่า รู้ว่าคำสาปจะเกิดแก่เทวลดาบส จึงห้ามอรุณไม่ให้ขึ้นด้วยฤทธิ์ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

พระราชาก็เสด็จไปพบนารทดาบส สั่งให้จับเทวลดาบส แล้วให้ก้มลงที่บาทของนารทดาบส แต่เทวลดาบสทำโดยไม่สมัครใจ นารทดาบสจึงให้เทวลดาบสเช่อยู่ในสระน้ำ ทุนก้อนดินเหนียวบนสิริษะ เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นให้ดำลงในน้ำแล้วไหลไปทางอื่น ก้อนดินเหนียวจะแตกเป็น ๗ เลี่ยง เมื่อพระติสสเถระฟังจบ ก็กลับตัวกลับใจกลายเป็นคนว่าง่าย

เพราะฉะนั้น ถ้าใครเข้าไปผูกเวร เขาคนนั้นย่อมไม่สงบระงับไปได้ การทำกุศลธรรมให้ยิ่งขึ้นไปก็เป็นอุปสรรคเพราะการผูกเวรนั่นเอง ดังพุทธคำรัสที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

^{๑๑๕} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๓/๔๓๐ - ๔๓๔.

“ชนเหล่าใด เข้าไปผูกเวรว่า คนนี้ได้ค่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้ชนะเรา และได้ปล้ำของเรา ไป เวรของชนเหล่านั้น ย่อมไม่สงบระงับ ส่วนชนเหล่าใด ไม่เข้าไปผูกเวรว่า คนนี้ได้ค่าเรา ได้ฆ่าเรา ได้ชนะเรา และได้ปล้ำของเราไป เวรของชนเหล่านั้น ย่อมสงบระงับ”^{๑๑๖}

ส่วนบุคคลใดทั้งๆที่อยู่แก่ใจตน ยังดันทุรังฝ่าฝืนอยู่ เข้ากับกรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายากว่า “ผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาป แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาที่เป็นบาป ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาที่เป็นบาปนี้ ก็เป็นกรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก และ เป็นผู้กระด้าง มักดูหมิ่นผู้อื่น แม้ข้อที่ภิกษุเป็นผู้กระด้าง มักดูหมิ่นผู้อื่นนี้ ก็เป็นกรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก”^{๑๑๗} ดังจะให้เห็นกรณีตัวอย่างในสมัยพุทธกาล เรื่องภิกษุผู้ว่ายาก ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ทุพพภิกขุวัตถุ

(๓) เรื่องภิกษุผู้ว่ายาก

พระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตะวัน ทรงปรารภภิกษุผู้ว่ายากรูปใดรูปหนึ่ง ได้สดับมาว่า ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่แกล้งเด็ดหญ้าต้นหนึ่ง เมื่อความรังเกียจเกิดขึ้น จึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง บอกความที่กรรมอันตนทำแล้วถามว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุใดเด็ดหญ้าโทษอะไร ย่อมมีแก่ภิกษุนั้น?” ลำดับนั้น ภิกษุที่ถูกถามกล่าวกะเธอว่า “ท่านทำความสำคัญว่า “โทษอะไรๆ มี” เพราะเหตุแห่งหญ้าที่ท่านเด็ดแล้ว, โทษอะไร ๆ ย่อมไม่มีในที่นี้, แต่ท่านแสดงแล้ว ย่อมพ้นได้”

แม้ตนเองก็ได้เอามือทั้งสองถอนหญ้าแล้วถือไว้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระศาสดาพระศาสดาทรงติเตียนภิกษุนั้น โดยอนกปริยาย^{๑๑๘} เมื่อทรงแสดงธรรมได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า:-

“หญ้าคาที่บุคคลจับไม่ดี ย่อมขาดมือได้ ฉันทิใด ความเป็นสมณะที่บุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมจุตเข้าไปในนรก ฉันทิใด กรรมที่ย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรที่เศร้าหมองและพรหมจรรย์ที่พึงระลึกด้วยความระวางสงสัยทั้ง ๓ นั้น ไม่มีผลมาก หากภิกษุพึงทำกรรมใดก็ควรทำกรรมนั้นให้จริงจัง ควรบากบั่นทำกรรมนั้นให้มั่นคง เพราะกรรมเครื่องละเว้นที่

^{๑๑๖} จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓ - ๔/๒๔ - ๒๕.

^{๑๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๑/๑๘๖ - ๑๘๘.

^{๑๑๘} จุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๒๐๓ - ๒๑๑.

ประพุดิอย่างย่อหย่อนรังแต่จะเกลี่ยธุลีลงใส่ตัว”^{๑๑๕}

เรื่องนี้เห็นได้ว่า ฤทธิผู้ว่ายากแม่ตนรู้ทั้งรู้อยู่ว่า ลิกขาบทนี้ต้องห้าม ก็ยังค้นทรวงทำ แถมยังเจตนาทำให้เพื่อนฤทธิผู้เป็นเรื่องล้อเล่นอีก เป็นผู้ที่เล่าเรียนศึกษารู้พระธรรมวินัย แต่ไม่ ปฏิบัติตามความรู้ที่ได้เล่าเรียนนั้น ฤทธิลักษณะนี้เข้ากับธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก พระพุทธองค์จึง ทรงติเตียนฤทธิผู้ว่ายากรูปนั้น เพราะการที่ฤทธิรูปนั้นดำรงสมณเพศแล้วปฏิบัติไม่ดี อาทิ เป็นผู้ทุศีล เป็นต้น ย่อมส่งผลให้ไปเกิดในนรก

จากกรณีตัวอย่างทั้ง ๓ เรื่องดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า บุคคลใดประพุดิธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ถือได้ว่าไม่มีธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนผู้นั้นย่อมถึงความพินาศในอนาคตข้างหน้า พร้อมทั้งขาดปัจจัยแก่คุณธรรมเบื้องสูงขึ้นไป เนื่องด้วยเป็นผู้ว่ายากนั่นเอง

๒.๕ สรุป

จากการศึกษาสาระสำคัญโดยสรุปในบทนี้ กล่าวได้ว่าความหมายของความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย สามารถแบ่งเป็น ๒ นัย คือ นัยทางโลกิยธรรม หมายถึง บุคคลที่มีความอดทนต่อ คำแนะนำ พร่ำสอน ตักเตือน โดยชอบธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติตามโอวาทนั้นด้วยความเคารพ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อประโยชน์สุขอันเป็นมูลเหตุให้ถึงความเจริญก้าวหน้าต่อตนเอง และ ผู้อื่นตามสมควรแห่งโอวาทโดยธรรมนั้น ส่วนนัยทางโลกุตตรธรรม หมายถึง บุคคลเป็นผู้ยินดี น้อมรับโอวาทคำสั่งสอนของบัณฑิตด้วยดี โดยโอวาทนั้นเป็นธรรมเพื่อสงเคราะห์แห่งพระ นิพพาน แล้วตนน้อมรับธรรมอันเคารพยิ่งมาปฏิบัติให้ถึงสมควรแก่ธรรม เพราะธรรมนั้นเป็นเหตุ แห่งการบรรลุคุณคือการละโทษได้ และนำบุคคลนั้นไปสู่ความหลุดพ้นได้

ลักษณะคนว่าง่ายสอนง่ายในทางพระพุทธศาสนามีกล่าวไว้หลายลักษณะ แต่เมื่อกล่าว โดยสรุปแล้ว มีอยู่ด้วยกัน ๓ ลักษณะ คือ

- (๑) รับฟังคำสอนด้วยดี ไม่กลบเกลื่อน ไม่แก้ตัว ไม่เถียง ไม่ขัดคอ ไม่ศอกกลับ ไม่ จ้องจับผิด
- (๒) รับทำตามคำสอนด้วยดี ไม่คือร้อน ค้นทรวง ไม่รีรอ อิดออด กระบิกระบวน
- (๓) ได้รับความดีของผู้สอนด้วยดี ไม่โกรธ ไม่คิดลบหลู่บุญคุณ อดทนได้ แม้ถูกว่า กล่าวสั่งสอนโดยหยาบคาย ไม่ว่าผู้สอนนั้นจะผู้ใหญ่มากกว่า, ผู้เสมอกัน หรือผู้น้อยกว่า

^{๑๑๕} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๓๑๑ – ๓๑๓/๑๓๐.

ประเภทของผู้ว่างมืออยู่ ๒ ประเภท คือคนว่างควรแก่การสรรเสริญ เพราะเห็นแก่ธรรมะ เป็นผู้ที่มีความเคารพธรรม สักการะธรรม เห็นแก่ความดี ส่วนประเภทที่สอง คือ คนว่างไม่สมควรแก่การสรรเสริญ เพราะเห็นแก่ได้ ไม่สักการะธรรม ไม่เคารพธรรม และไม่อ่อนน้อมธรรม

วิธีปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้ว่างสอนง่ายนั้นในทางพระพุทธศาสนามีปรากฏในอนุমানสูตร กล่าวโดยสรุปคือ อย่าใฝ่ต่ำ, อย่ายกตนข่มผู้อื่น, อย่ามักโกรธ, อย่าผูกโกรธ, อย่ามีทรศนะไม่คิดต่อคำสอน, อย่าคิดต่อว่าต่อขานผู้สอน, อย่าคิดขัดแย้งหรือโต้เถียงคำสอน, อย่าคิดนอกเรื่องหรือจับผิดคำสอน, อย่าคิดหลบหลู่ กิดตีเสมอผู้สอน, อย่าโอ้อวด เจ้าเล่ห์หรือมารยาสาโดย, อย่าทำใจกระด้าง หัวคื้อ หัวรั้น และอย่าทำตนเห็นแก่ตัวจัด แล้วนำมาพิจารณาว่าถ้าเรามีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่างยาก ถ้ามีก็ให้เทียบเคียงกับตนว่าเราไม่ชอบคนอื่นอย่างไร เราก็ไม่ควรมีอย่างที่เราไม่ชอบอย่างนั้น เมื่อคิดได้ดังนี้แล้ว ให้ปฏิบัติธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่างดังกล่าว ส่วนถ้าสำรวจตนแล้วปรากฏว่ามีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่างยาก ก็ให้ละเสีย แต่ถ้าไม่มีให้ศึกษาและปฏิบัติเช่นนั้นสืบไป

ลักษณะตัวอย่างของธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่างปรากฏคัมภีร์พระพุทธศาสนาในกรณีตัวอย่างบุคคลในสมัยพุทธกาล หรือในกรณีนิทานชาดกตามที่กล่าวมา โดยภาพรวมแล้วผู้ที่ปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่างสอนง่ายเหมือนกับพระราชาละระ เป็นผู้เข้าถึงธรรมได้ง่าย และเร็ว หรือในชาดกก็จะเห็นอานิสงส์ของความเป็นผู้ว่างง่ายว่า เป็นประโยชน์ในเบื้องต้น ส่วนผู้ว่างยากถึงพร้อมด้วยธรรมเพื่อความเป็นผู้ว่างยากทำให้เสียสภาพของตนเอง ทำให้เป็นผู้สะสมกิเลสอันได้แก่ผู้ว่าง่ายเทียม และทำให้ห่างไกลนิพพานอันเนื่องมาจากเสื่อมจากคุณธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นผู้ว่างสอนง่าย ก็จะได้รับความสะดวกตาอนุเคราะห์สงเคราะห์, ได้รับความคุ้มครองในที่ทุกสถาน, ได้รับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต, ได้รับการสรรเสริญ ยกย่องจากสังคมทั่วไป และทำให้บรรลุคุณงามความดีทั้งหลายยิ่งขึ้นไป ส่วนผู้ว่างยากได้รับผลตรงข้ามกับผู้ว่างง่าย ดังนั้น ความสำคัญและความจำเป็นสำหรับผู้ว่างสอนง่ายนั้นเป็นมูลเหตุอันสำคัญอย่างยิ่งแห่งความเจริญของโลกคือมวลมนุษย์ทั้งเป็นสัตว์สังคมมีปกติอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ คุณธรรมคือความเป็นผู้ว่างสอนง่าย จึงเป็นกฎข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนแนวทางแห่งการปฏิบัติที่มีค่าสูงยิ่งของสังคมมนุษย์

เพราะฉะนั้น เมื่อได้ทราบถึงความหมาย ลักษณะ ประเภท วิธีปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้ว่างสอนง่าย รวมถึงกรณีตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว สิ่งที่ต้องทราบต่อไปก็คือหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่างสอนง่ายในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเมื่อก้าวถึงในเรื่องของความว่างสอนง่ายตามลักษณะต่างๆข้างต้น จะมีหลักธรรมใดบ้างที่สงเคราะห์กับ

หลักความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพื่อนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในเบื้องต้นทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นเรื่องที่จะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ ๓

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

มีหลักธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ปกรณ์วิเสส และข้อเขียนของนักปราชญ์ชั้นหลังเป็นจำนวนมาก กล่าวถึงความเป็นผู้ว่าง่าย, ธรรมเป็นอุปการะและอุปสรรคของความเป็นผู้ว่าง่าย ซึ่งจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

๓.๑ หลักมงคลสูตร

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเป็นข้อหนึ่งในมงคลสูตร แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นมีความสำคัญและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นเหตุแห่งความเจริญอันนำประโยชน์สุขมาให้โลกทั้งปวง

มงคลอันสูงสุดของชีวิตมีความเป็นมาอย่างไร และสำคัญเพียงไรนั้น จำเป็นที่ผู้ศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพราะความสำคัญและความเป็นมานั้นบ่งบอกนัยแฝงลึกๆอยู่ในบริบทและเป็นธรรมดาอยู่นั่นเองที่ทุกสิ่งย่อมอิงอาศัยกันเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติ โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องธรรมเนียม ธรรมเนียม ให้ความได้เห็นตามความเป็นจริงดังคำสอนเช่น เรื่องอิทัปปัจจยตา และปฏิจฺจุสมุปบาท เป็นต้น และมงคลชีวิตก็เช่นกันย่อมเข้ากับกฎธรรมชาติข้อนี้ เพราะฉะนั้นมงคลชีวิตย่อมมีที่มา(เหตุ) จึงมีผลให้เราได้น้อมนำไปปฏิบัติจนถึงทุกวันนี้

ในอรรถกถาพุทธทศปาฐะ ปรมัตตโชติกา พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงถึงเรื่องมูลเหตุของการเกิดมงคล ปัญหาที่มีใจความว่า ในชมพูทวีป มหาชนชุมนุมกันในที่นั้น ๆ เช่น ใกล้ประตูเมือง สถาแห่งสถานราชการ เป็นต้น มอบทรัพย์สินเงินทอง ให้ชาวชมพูทวีปเล่าเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องนางสีดามาเป็นต้น เรื่องหนึ่ง ๆ เล่าอยู่ถึง ๔ เดือนจึงจบในสถานที่นั้น วันหนึ่ง เรื่องมงคลปัญหาที่เกิดขึ้นว่า อะไรเล่าหนอ เป็นมงคล สิ่งให้เห็นหรือเป็นมงคล

เรื่องที่ได้ยินหรือเป็นมงคล หรือเรื่องที่ทราบเป็นมงคล ใครหนอรู้จักมงคล

ครั้งนั้น บุรุษผู้หนึ่ง ชื่อทิกฺขุณฺณมกฺกสิกะ [นับถือสิ่งที่เห็นเป็นมงคล]กล่าวว่า ข้าพเจ้ารู้จักมงคล สิ่งให้เห็นเป็นมงคลในโลก เช่น ต้นแต่เช้าเห็นนกกกระเด็นบ้าง เห็นต้นมะตูมรุ่มบ้าง

เห็นหญิงมีครรภ์บ้าง เห็นเด็กรุ่มนุ่ม ตกแต่งประดับกาย เป็นต้น ซึ่งข้อเสนอนี้ถูกหักล้างจากนาย สุตมังกลิกะว่า รูปที่ตาเห็นนั้นแท้จริงแล้วย่อมเห็นของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง ของดีบ้าง ของไม่ดีบ้าง ของชอบใจบ้าง ของไม่ชอบใจบ้าง ฉะนั้น รูปที่ผู้เห็นเห็นเพียงเป็นมงคลชั่ว ก็จะเป็น เป็นมงคลทั้งหมดคนละที เพราะฉะนั้น รูปที่เห็นไม่เป็นมงคล ก็แต่ว่าเสียงที่ได้ยินต่างหากเป็น มงคล เสียงที่สมมติว่าเป็นมงคลยิ่ง ชื่อว่าสุตะ อย่างไรเล่าคนบางคนในโลกนี้ ลูกขึ้นแต่เช้า ได้ ยินเสียงเช่นนี้ว่า เจริญแล้ว เจริญอยู่เต็ม ขาว ใจดี สิริ เจริญด้วยสิริ วันนี้ ฤกษ์ดี ยามดี วันดี มงคลดีหรือเสียงที่สมมติว่ามงคลยิ่งอย่างใดอย่างหนึ่ง เสียงที่ได้ยินนี้จึงจัดว่าเป็นมงคลแท้ แต่ แล้วข้อเสนอนี้ถูกหักล้างจากนายมุตมังกลิกะว่า ท่านเอ๋ย แท้จริงขึ้นชื่อว่าหู ย่อมได้ยินเสียงดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง ฉะนั้นเสียงที่ผู้ได้ยิน เห็นเป็นมงคลชั่ว ก็จะเป็นมงคล ทั้งหมดคนละที เพราะฉะนั้นเสียงที่ได้ยินจึงไม่เป็นมงคล ก็แต่ว่าสิ่งที่ทราบแล้วต่างหากเป็นมงคล กลิ่นรสและโณภูฏัพพะสิ่งที่พึงถูกต้อง ชื่อว่ามุตตะ อย่างไรเล่า คนบางคนลูกแต่เช้าสูดกลิ่นดอกไม้ มีกลิ่นดอกปทุมเป็นต้นบ้าง เคี้ยวไม้สีฟันขาวบ้าง จับต้องแผ่นดินบ้าง จับต้องข้าวกล้าเขียวบ้าง มูลโคสดบ้าง เต่าบ้าง งาบ้าง ดอกไม้บ้าง ผลไม้บ้าง ฉาบทาด้วยดินขาวโดยชอบบ้าง นุ่งผ้าขาว บ้าง โปกผ้าโปกขาวบ้าง ก็หรือว่าสูดกลิ่น ลิ้มรส หรือถูกต้องโณภูฏัพพะ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ตน ได้รู้ได้สัมผัสต่างหากเล่าเป็นมงคล

ในสามพวกนั้น ติฏฐมังกลิกบุรุษ ก็ไม่อาจทำให้สุตมังกลิกบุรุษและมุตมังกลิกบุรุษ ยินยอมได้ ทั้งสามฝ่ายนั้น ฝ่ายหนึ่ง ก็ทำอีกสองฝ่ายให้ยินยอมไม่ได้ บรรดามนุษย์เหล่านั้น พวกโดยยอมรับคำของติฏฐมังกลิกบุรุษ พวกนั้นก็ถือว่ารูปที่เห็นแล้วเท่านั้นเป็นมงคล พวกใด ยอมรับคำของสุตมังกลิกบุรุษและมุตมังกลิกบุรุษ พวกนั้นก็ถือว่าเสียงที่ได้ยินเท่านั้นเป็นมงคล สิ่งที่ได้ทราบเท่านั้น เป็นมงคล เรื่องมงคลปัญหานี้ ปรากฏไปทั่วชมพูทวีป

ครั้งนั้น มนุษย์ทั่วชมพูทวีปถือกันเป็นพวก ๆ พวกกันคิดมงคลทั้งหลายว่า อะไรกัน หนอเป็นมงคล เหล่าเทวดาทั้งหลายที่อยู่ใกล้ขีดมนุษย์ฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็พากันคิดมงคลทั้งหลาย เหมือนกัน และเหล่าเทวดาในชั้นสูงๆขึ้นไปเมื่อได้ฟังเรื่องจากเทวดาชั้นต้นๆแล้วก็พากันคิดมงคล อย่างนั้นเหมือนกัน โดยนัยนี้ การคิดเรื่องมงคลได้แผ่ขยายไปในที่ทุกแห่งจนถึงหมื่นจักรวาลแต่ถึง กระนั้นก็ยังไม่มีใครสามารถที่จะวินิจฉัยได้อย่างเด็ดขาด

เมื่อเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายพากันเลือกเฟ้นก็ยังไม่ได้มงคลทั้งหลาย ครั้นเวลาล่วงไป ๒ ปี เหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์มาประชุมพร้อมกันแล้วได้เข้าเฝ้าท้าวสักกะเทวราชและได้เล่าเรื่อง เหตุเกิดของมงคลทั้งหลายให้ท้าวสักกะฟัง เพื่อที่จะให้ท้าวสักกะพยากรณ์ปัญหาให้ฟัง ท้าวสักกะ ก็เลยได้ตรัสถามถึงมงคลว่าเกิดขึ้นครั้งแรกที่ไหน พอได้ทราบว่าเป็นที่มนุษย์โลก และได้ทรง ทราบว่าพระศาสดาทรงประทับอยู่ที่มนุษย์โลก ท้าวสักกะจึงทรงพาเทวดาทั้งหลายลงไปยังมนุษย์

โลก ที่พระวิหารเซตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหฤบดี ใกล้กรุงสรวดี เพื่อจะทรงทูลถามปัญหาเกี่ยวกับมงคลกับพระศาสดา ท้าวสักกะได้ทรงมีเทวโองการใช้เทพบุตรองค์หนึ่งว่า ท่านจงไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด เทพบุตรองค์นั้นแต่งองค์ด้วยเครื่องอสังการ อันเหมาะสมแก่ขณะนั้น รุ่งโรจน์คู่สายฟ้าแลบ มีหมู่เทพแวดล้อม ไปยังพระเซตวันมหาวิหาร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วยืน ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง แล้ว ทูลถามมงคลปัญหา พระผู้มีพระภาคเมื่อได้ทรงทราบปัญหาทั้งหมดแล้วจึงได้ทรงแสดงมงคลสูตรแก่ท้าวดาเหล่านั้น นี่เป็นมูลเหตุเกิดมงคลปัญหา^๑

มงคลสูตร หรือมงคล ๓๘ ประการ เป็นหลักการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่ชี้ประโยชน์ และประสานประโยชน์ไว้ไม่ให้กระจัดกระจายซึ่งจะทำให้ได้รับความสำเร็จ ความเจริญ และสมบัติทั้งปวง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้วางหลักไว้ โดยเริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตขั้นต้น จนถึงขั้นสูงสุด คือ ตั้งแต่โลกียธรรม จนถึงโลกุตระธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เริ่มจากการดำเนินชีวิตจากสิ่งง่าย ๆ ไปสู่สิ่งที่ยากที่สุด ครอบคลุมหลักจริยธรรม ในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงขั้นสูงสุด คือ จิตที่ปราศจากกิเลส มีดังนี้

การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา นี่เป็นมงคลอันสูงสุด การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน การตั้งตนไว้ชอบ นี่เป็นมงคลอันสูงสุด ความเป็นพหูสูต ความเป็นผู้มีศิลปะ วินัยที่ศึกษามาดี วาจาสุภาษิต นี่เป็นมงคลอันสูงสุด การบำรุงมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา การงานที่ไม่อาภูล นี่เป็นมงคลอันสูงสุด การให้ทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ การงานที่ไม่มีมิโทษ นี่เป็นมงคลอันสูงสุด การงดเว้นจากบาป การเว้นจากการดื่มน้ำเมา ความไม่ประมาทในธรรม นี่เป็นมงคลอันสูงสุด ความเคารพ ความอ่อนตน ความสันโดษ ความกตัญญู การฟังธรรมตามกาล นี่เป็นมงคลอันสูงสุด ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่าย การพบเห็นสมณะ การสนทนาธรรมตามกาล นี่เป็นมงคลอันสูงสุด ความเผผลาญบาป การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นอริยสัจ การทำนิพพานให้แจ้ง นี่เป็นมงคลอันสูงสุด จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว, จิตไม่เศร้าโศก, จิตปราศจากฐลึ, จิตเกษม นี่เป็นมงคลอันสูงสุด^๒

มงคลทั้ง ๓๘ ประการนี้ มีนัยแห่งเนื้อหาสาระครอบคลุมถึงมงคลทั้งหมด เพราะฉะนั้น ผู้ปรารถนาสุขในโลกนี้โลกหน้า และโลกุตระสุข พึงทำตนให้มีที่พึง ด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย ดังจะ

^๑ พ.พ.อ. (ไทย) ๓๕/๑๖๒ - ๑๖๘.

^๒ พ.พ. (ไทย) ๒๕/๓ - ๑๓/๓ - ๘.

กล่าวสาระสำคัญที่ปรากฏอยู่ในมงคลสูตรต่อไป

๓.๑.๑ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ความเป็นผู้ว่าง่าย หรือโสวสุตตานัน มีกรจำแนกอย่างนี้ว่า สุวจ โสวสุตฺติ โสวสุตฺตา คำว่า “สุวจ” หมายถึง เจตนาที่เป็นไปด้วยอำนาจความเอื้อเฟื้อของบุคคลผู้ว่าง่าย, คำว่า “โสวสุตฺติ” หมายถึง ความมีอยู่แห่งบุคคลผู้ว่าง่าย และคำว่า “โสวสุตฺตา” หมายถึง เพราะเหตุ นั้น”^๓ เพราะฉะนั้นความเป็นผู้ว่าง่ายในอรรถกถาให้ความหมายว่า “ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวอยู่โดยชอบธรรม ไม่ถึงความกลบเกลื่อนหรือความเป็นผู้นิ่งเฉย หรือการคิดถึงคุณ และโทษ กระทำความเอื้อเฟื้อ ความเคารพ ความถ่อมตัว อย่างยิ่งแล้วกล่าวว่า “ดีละ” (ที่ท่านได้ กรณว่ากล่าวตักเตือนข้าพเจ้า)”^๔ รวมความหมายถึงเมื่อคนอื่นตักเตือนอยู่โดยชอบธรรม ไม่แสดง อาการกลบเกลื่อน นิ่งเฉย หรือนึกถึงคุณและโทษแต่กลับทำความเอื้อเฟื้อ ความเคารพ ความถ่อม ตน ด้วยจิตยินดีอย่างยิ่ง โดยรับอนุศาสน์โดยส่วนเบื้องขวา คือพูดกับผู้ตักเตือนว่า ท่านขอรับ ขอ ท่านจงว่ากล่าว พร่ำสอนเถิด เมื่อพวกท่านไม่ว่ากล่าว คนอื่นใครเล่าจักว่ากล่าว ผู้ปฏิบัติ เพื่อละโทษแก่ตนและผู้อื่น

ตรงกันข้าม การว่ากล่าวได้ยากในบุคคลผู้คือร้อน ผู้ยินดีในการขัดคอ ผู้ไม่เอื้อเฟื้อนั้น มี อยู่ เหตุนี้ “บุคคลผู้ที่เชื่อว่าเป็นผู้ว่ายาก กรรมคือการกระทำของบุคคลผู้ว่ายากนั้น เชื่อว่าคนว่ายาก โดยเนื้อความได้แก่ สังฆารชันธ์ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ความเป็นผู้ว่ายากนี้ เป็นชื่อ ของชันธ์ทั้ง ๔ ที่เป็นไปโดยอาการดังกล่าว”^๕

คำว่าเป็นคนขัดคองนั้น หมายความว่า ผู้ถือแพกไปจากการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม กรรมอันเป็นข้าศึกต่อการปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมนั่นเอง คือการปฏิบัติชั่ว เป็นที่พอใจ คือ เป็นที่ปรารถนาของบุคคลนั้น เหตุนี้บุคคลนั้นเชื่อว่ามีมโนคติในการขัดคอ ในบุคคลผู้ยินดีใน การขัดคองนั้น ก็บุคคลเช่นนั้น ย่อมเป็นผู้เว้นจากความเอื้อเฟื้อและความเคารพในระเบียบแห่ง ศาสนาอันเป็นโอวาทและผู้สั่งสอน เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อ เจตนาอันเป็นไป

^๓ คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๔.

^๔ พ.พ.อ. (ไทย) ๔๗/๑๘๗.

^๕ คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๔ - ๒๐๕.

ด้วยอำนาจความไม่เอื้อเฟื้อของบุคคลผู้ว่ายากนั้น ชื่อว่าห้าวคือ ห้าวร้น หรือว่ายาก เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่าเป็นคนว่ายากนั้น โดยเนื้อความก็คือสังขารชั้นที่ท่านกล่าวอย่างนั้น ก็เพราะสังขารชั้นนี้มีเจตนาเป็นประธาน คือมันคือที่จิตหรือใจคือนั่นเอง^๖

ความเป็นคนว่าง่ายขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นธรรมะทำที่พึง ข้อนี้นี้สมจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในปฐมนาถสูตรว่า “เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพนี่ก็เป็นธรรมกระทำที่พึง”^๗ การรับโอวาทโดยเบื้องขวา คือไม่กระทำเหมือนบุคคลบางคนที่เขาสั่งสอนอยู่ ย่อมรับข้างซ้าย คือยอมได้เถียง หรือไม่ฟัง เดินไปเสีย เพราะฉะนั้น ชื่อว่ารับโอวาทโดยเบื้องขวา คือผู้ที่กล่าวว่า ท่านขอรับ ขอท่านได้โปรดว่ากล่าว ตักเตือนผมด้วย โปรดพร่ำสอนเถิด เมื่อท่านไม่ว่ากล่าว ใครเล่าเป็นผู้ว่ากล่าว เป็นต้น

ความเป็นผู้ว่าง่ายขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคลเพราะ เป็นเหตุแห่งการได้โอวาทานุสาสนีจากสำนักของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย และเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษได้ เพราะเหตุนี้ พระมหาโมคคัลลานเถระ เมื่อจะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย จึงกล่าวไว้ในอนุमानสูตรว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าภิกษุพิจารณาว่า ขอท่านจงว่ากล่าวข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ท่านควรว่ากล่าวได้ แต่ภิกษุนั้นเป็นผู้ว่ายาก มีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำพร่ำสอนโดยเคารพ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายย่อมเข้าใจภิกษุนั้นว่าเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าว ไม่ควรพร่ำสอน และไม่ควรว้าวางใจ”^๘ และว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าภิกษุไม่พิจารณาไว้ว่า ขอท่านจงว่ากล่าวข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ท่านควรว่ากล่าวได้ แต่ภิกษุนั้นเป็นผู้ว่าง่าย มีธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน ยอมรับคำพร่ำสอนโดยเคารพ เมื่อเป็นเช่นนี้ เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายย่อมเข้าใจภิกษุนั้นว่า เป็นผู้ควรว่ากล่าว ควรพร่ำสอน และควรว้าวางใจ”^๙ เพราะฉะนั้น ผู้ใดถูกคนเหล่านี้ว่ากล่าวอยู่ จึงพูดว่า “พวกท่านว่ากล่าวผมทำไม ผมรู้จักสิ่งที่ดีและไม่ดี ที่มีโทษและไม่ดี โทษ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ของตนได้ ผู้นี้ชื่อว่า ไม่รับอนุสาสนีโดยเบื้องขวา ชื่อว่ารับโดยเบื้องซ้าย เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า มีปกติไม่รับอนุสาสนีโดยเบื้องขวา”^{๑๐}

^๖ เกษม บุญศรี, พุทธมงคล เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำภีร์สภา, ๒๕๑๓), หน้า ๗๘.

^๗ อ.จ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๑๒.

^๘ ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๑๘๑/๑๘๖.

^๙ ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๘.

^{๑๐} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๘.

พระมหาโมคคัลลานะเถระได้ยกธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่ายาก ๑๖ ประการ และธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย ๑๖ ประการมาตั้งเป็นหัวข้อพิจารณาตนเองแต่ละประการ เช่น ควรพิจารณาตนเองอย่างไรว่า เราเป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว ตกอยู่ในอำนาจของความปรารถนาชั่วจริงหรือ ถ้ารู้ว่าจริงก็ควรพยายามละเสีย แต่ถ้ารู้ว่าตนเองไม่มีความปรารถนาชั่วนั้น ทั้งไม่ตกอยู่ในอำนาจของความปรารถนาชั่วนั้น ก็ควรศึกษาและปฏิบัติตามกุศลธรรมทั้งหลายอย่างต่อเนื่องทั้งกลางวันและกลางคืน พึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์โดยแท้ เป็นต้น ดังความในอนุมานสูตร ครั้งหนึ่งท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระ อยู่ที่เขตกพาววัน สถานที่ให้อภัยแก่หมู่นี้อ เขตกรุงสูงสุมาระคิระ ในแคว้นภักคละ ท่านเรียกภิกษุทั้งหลายมาสอนด้วยหลักธรรมะอันเป็นเหตุให้หัวดี และให้ว่าง่ายดังนี้

๓..๑.๒ ธรรมที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ๑๖ ข้อ

พระมหาโมคคัลลานะเถระได้กล่าวสอนทักษะทั้งหลาย เรื่องสิ่งที่ทำให้เป็นผู้ว่ายากสอนยากพอสรุปได้ดังนี้ ธรรมที่ทำให้เป็นคนหัวดีหัวรั้นว่ายากสอนยากมี ๑๖ ข้อ คือ ๑. ปรารถนาลามก ๒. ยกตนข่มท่าน ๓. มักโกรธ ๔. ผูกโกรธไว้ ๕. มักด่าแข่ง ๖. พุดแก้เกี้ยว ๗. อาฆาตคนดักเตือน ๘. รุกรานคนดักเตือน ๙. ใส่โทษคนดักเตือน ๑๐. พุดกลบเกลื่อน ๑๑. แก้วตัวไปอื่น ๑๒. ลบลหุญญคุณท่าน ๑๓. ตระหนี่ริษยา ๑๔. โอ้อวด ๑๕ คือดื้อ และ ๑๖. คืออู้งาน ธรรมทั้ง ๑๖ อย่างนี้ทำบุคคลให้เป็นคนว่ายากสอนยาก^{๑๑}

๓..๑.๓ ธรรมที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย ๑๖ ข้อ

พระมหาโมคคัลลานะเถระได้กล่าวสอนทักษะทั้งหลาย เรื่องสิ่งที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย พอสรุปได้ดังนี้ ธรรมที่ทำให้เป็นคนธรรมที่ทำให้เป็นคนว่านอนสอนง่ายมี ๑๖ ข้อ คือ ๑. ไม่ปรารถนาลามก ๒. ไม่ยกตนข่มท่าน ๓. ไม่มักโกรธ ๔. ไม่ผูกโกรธไว้ ๕. ไม่แข่งด่า ๖. ไม่พุดแก้เกี้ยว ๗. ไม่อาฆาตคนดักเตือน ๘. ไม่รุกรานคนดักเตือน ๙. ไม่ยกโทษคนอื่น ๑๐. ไม่พุดกลบเกลื่อน ๑๑. แก้วตัวสมเหตุผล ๑๒. ไม่ลบลหุญญคุณท่าน ๑๓. ไม่ริษยาตระหนี่ ๑๔. ไม่โอ้อวด ๑๕. ไม่ดื้อด้น และ ๑๖. ไม่อู้งาน ธรรมทั้ง ๑๖ อย่างนี้ทำบุคคลให้เป็นคนว่าง่าย^{๑๒}

ธรรมคาคนว่านอนสอนง่ายนั้น ย่อมปฏิบัติเพื่อละโทษทั้งของตนและของคนอื่น เพราะฉะนั้น “ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายของบุคคลนั้น จึงเป็นเหตุให้บรรลुकุณพิเศษ คือการละโทษเสียได้ อีกอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ชื่อว่าเป็นมงคล เพราะความเป็นคนไม่ไกลจาก

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๑/๑๘๖ – ๑๘๘.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๘ – ๑๙๐.

การบรรลุลุณวิเศษ”^{๑๓} เพราะเหตุนั้นในอรรถกถาเมตตสูตรท่านกล่าวว่า

บุคคลใด ถูกผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนว่า สิ่งนี้ท่านไม่ควรทำ ย่อมพูดว่า ท่านเห็นหรือท่านได้ยินหรือ ท่านเป็นอะไรของผมเล่า จึงมาว่าผมเช่นนั้น ท่านเป็นอุปัชฌายะผมหรือ ท่านเป็นอาจารย์ผมหรือ ท่านเป็นเพื่อนผมหรือ ดังนี้บ้าง ย่อมเบียดเบียนโดยความเป็นผู้หนึ่งเสียบ้าง รับแล้วไม่ทำตามเสียบ้าง บุคคลนั้นย่อมอยู่ในที่ไกลจากการบรรลุลุณวิเศษ ส่วนผู้ใด ถูกคนอื่นว่ากล่าวตักเตือนอยู่ ย่อมพูดว่า ดิถีท่านขอรับ ท่านพูดดีแล้ว ธรรมคาโธษของตน ย่อมเป็นของอันบุคคลเห็นได้ยาก ท่านเห็นการกระทำของผมเช่นนี้แล้ว โปรดอาศัยความเอ็นดู กรุณาว่ากล่าวตักเตือนผมได้ทุกเมื่อ ต่อกาลนานผมจึงได้รับโอวาทจากสำนักของท่าน และ ย่อมปฏิบัติตามสมควรแก่โอวาทที่ท่านสอน ผู้นั้นย่อมอยู่ในที่ไม่ไกลจากการบรรลุลุณวิเศษ เพราะฉะนั้น การรับคำตักเตือนของบุคคลอื่นอย่างนี้แล้วทำตามอยู่ จึงชื่อว่า เป็นคนว่าง่าย^{๑๔}

๓..๑.๔ คนว่าง่าย ๒ จำพวก

คนว่าง่ายมี ๒ จำพวก คือ พวกควรสรรเสริญ และพวกไม่ควรสรรเสริญ กล่าวคือ พวกควรสรรเสริญ คือพวกว่าง่ายเพราะเห็นแก่ธรรม ดังความปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุผู้สักระ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อมธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เราเรียกว่าเป็นผู้ว่าง่าย”^{๑๕} เพราะเห็นแก่ธรรมจัดว่าเป็นผู้ว่าง่ายที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์เอาไว้ในมงคลนี้

คนว่าง่ายที่ควรแก่การสรรเสริญนั้น ให้ความสำคัญแก่ธรรม ไม่เห็นแก่อำภิส ไม่มีตัณหาเป็นที่ตั้ง และไม่เห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้นการให้ความสำคัญแก่ธรรม โดยเคารพธรรม นบถือ บูชา นอบน้อมธรรม เป็นคุณธรรมของผู้ว่าง่าย แม้พระพุทธเจ้าทรงเคารพพระธรรมเมื่อครั้งแรกตรัสรู้ ดังปรากฏในคารวสูตร

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ได้เสด็จหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความรำพึงอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรง ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์คน ไหนหนอแลอยู่ พระองค์ได้มีพระดำริว่า เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ เพื่อความ

^{๑๓} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๘ - ๒๐๙.

^{๑๔} พ.ช.อ. (ไทย) ๔๖/๑๓๔.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ - ๒๓๙.

บริบูรณ์แห่งศีลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ และวิมุตติญาณทัสสนขันธที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ที่มีศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะสมบูรณ์กว่าเรา ที่เราพึงสักการะเคารพอาศัยอยู่ ทางที่ดีเราพึงสักการะ เคารพธรรมที่เราตรัสรู้แล้วนั้นแลอยู่ ทำให้ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความรำพึงของพระองค์ด้วยใจแล้วหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์ และได้ประนมมือกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตทรงสักการะ เคารพ อาศัยธรรมอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบันก็ของงสักการะ เคารพ อาศัยธรรมอยู่เกิดจากนั้นได้กล่าวเป็นคาถาว่า พระสัมพุทธเจ้าในอดีต พระสัมพุทธเจ้าในอนาคต และพระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดในปัจจุบัน ผู้จัดความเศร้าโศกของสัตว์เป็นจำนวนมากให้พินาศไปทุกพระองค์นั้น ล้วนเคารพพระสัทธรรมอยู่ นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธรูปทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล กุลบุตรผู้ใฝ่ประโยชน์ มุ่งหวังความเป็นใหญ่ ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธรูปทั้งหลายพึงเคารพพระสัทธรรม^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปทรงให้ความสำคัญแก่พระธรรม โดยให้มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีคนเป็นที่พึ่งยิ่งกว่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีพระธรรมเป็นที่ระลึก พระธรรมจึงเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยของพระพุทธศาสนา นอกจากที่พระพุทธองค์ทรงเคารพพระธรรมด้วยพระองค์เองแล้ว พระองค์ทรงสอนผู้อื่นให้เคารพพระธรรมเช่น “...ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด...”^{๑๗} พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพึ่งตนเอง และการพึ่งตนก็คือการผลักดันกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกว่า ธรรม ให้ดำเนินไปสู่จุดหมาย ในที่นี้ก็คือการมีตนเป็นที่พึ่งคือเป็นผู้ถึงพร้อมแห่งความเป็นผู้ว่าง่ายแล้ว น้อมปฏิบัติตามธรรมนั้นเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้นๆ ได้อย่างบริบูรณ์ เพราะฉะนั้นพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) ไขความชัดเจนในพระพุทธพจน์ข้างต้นว่า “การมีตนเป็นที่พึ่ง ก็คือมีธรรมเป็นที่พึ่ง หมายความว่าพึ่งตน ก็คือ พึ่งธรรม โดยปฏิบัติธรรม”^{๑๘} และการพึ่งตนคือการพึ่งธรรมนั้นในพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า “ดูก่อนอานนท์ อย่างไรก็ตามเถา ภิกษุจึงจะชื่อว่าอยู่อย่างมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มี

^{๑๖} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๗๓/๑๖๕., ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๓/๒๓๔.

^{๑๗} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๘๐/๔๕., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐/๕๕.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *กรณีธรรมกาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๘.

ธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร คุณก่อนอนันท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ตามเห็นใน ภายว่าเป็นกาย... ในเวทนา ... ในจิต ... ในธรรมทั้งหลาย ...”^{๑๕} จะเห็นได้ชัดว่า “พระพุทธเจ้าเอง ทรงอธิบายไว้ชัดเจนแล้วว่า ให้พึ่งตน เท่ากับ พึ่งธรรม เท่ากับ เอาธรรมมาปฏิบัติ เท่ากับ ปฏิบัติ ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เท่ากับ พึ่งตนได้ เท่ากับ มีธรรมเป็นที่พึ่ง”^{๑๖} เพราะฉะนั้นการมีตนเป็นที่พึ่งที่ แท้จริง คือ “การทำตนให้พ้นจากห่วงน้า คือ โอะฆะ ๔ เหมือนกับเกาะกลางมหาสมุทรที่น้ำท่วมไม่ถึง”^{๑๗}

จากตัวอย่างพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเคารพพระธรรม ทรงระลึกถึงพระธรรม อีกทั้งตรัสสอนให้เคารพพระธรรม เพราะเมื่อตนเป็นที่พึ่งแล้วธรรมก็เป็น ที่พึ่งไปในตัว การเคารพพระธรรมนั้นต้องปฏิบัติให้ครบกระบวนการแห่งความเคารพธรรมที่ แท้จริงโดยเริ่มจากสัมมาทิฐิ หรือจากกัลยาณมิตรผู้เป็นบัณฑิตพร้อมด้วยปัญญา แล้วตนก็น้อมจิต ด้วยความเคารพยิ่ง จากนั้นใช้โยนิโสมนสิการ พร้อมด้วยปรโตโฆสะประกอบกัน เมื่อถึงพร้อม ธรรมทั้งสองนี้แล้ว ตนก็เป็นพึ่งแห่งตน โดยตนได้ปัญญาอันบริบูรณ์ จากนั้นตนน้อมนำไป ปฏิบัติตามธรรมนั้นด้วยความเคารพพระธรรมยิ่ง เมื่อปฏิบัติตามกระบวนการดังกล่าวนี้อย่าง บริบูรณ์แล้วถือได้ว่าได้เคารพพระธรรมอย่างแท้จริง เพราะนอกจากจะเคารพพระธรรมแล้ว ยัง เป็นการเคารพตนและผู้อื่น(กัลยาณมิตรผู้ชี้โทษ หรือผู้ชี้ธรรม)

ส่วนพวกไม่ควรสรรเสริญ เพราะเห็นแก่ลาภไม่จัดวางเป็นผู้ว่าง่ายในมงคลนี้ เพราะเมื่อ ไม่ได้ลาภก็หาถึงความเป็นผู้ว่าง่ายไม่ ดังที่กัจจวมสูตรกล่าวความตอนหนึ่งว่า “ภิกษุที่ทำตนเป็น คนว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัช บริหาร เราไม่เรียกว่า เป็นผู้ว่าง่ายเลย ซ่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเมื่อไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริหารนั้นก็จะเป็นผู้ว่าง่ายไม่ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย”^{๑๘}

ดังนั้น ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนงายนั้น เป็นหลักการข้อหนึ่งในมงคลสูตรที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง เป็นเหตุแห่งการได้โอวาทานุสาสนีจากสำนักของเพื่อน พรหมจารีทั้งหลาย และเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการละโทษ เป็นเหตุให้บรรลุคุณวิเศษ คือการ ละโทษเสียได้ อีกอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนงาย เชื่อว่าเป็นมงคล เพราะความเป็นคนไม่ไกล

^{๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๔/๑๑๑., ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๓/๑๑๕.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมจริยธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๑๗} ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๕๐., ที.ม.ฎีกา ๑๖๕/๑๕๐.

^{๑๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๘ - ๒๓๙.

จากการบรรลุคุณวิเศษ นับได้ว่าเป็นมงคลข้อที่ ๒๗ แห่งมงคลสูตร ๓๘ ประการ เพราะฉะนั้น
 ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระศาสนา ส่วนความเป็นผู้ว่ายาก
 ย่อมเป็นไปเพื่อความสูญแห่งพระศาสนา เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์ผู้ทรงพระมหากรุณาจึงตรัสไว้
 ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต คติยัสสัทธัมมสัมโมสสูตร ว่าด้วยเหตุเสื่อมแห่งพระสังฆธรรมความ
 ตอนหนึ่งว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่ายาก ไม่
 อดทนรับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังฆธรรม”^{๒๓}
 เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาตว่า “เป็นคนว่าง่าย
 ประกอบด้วยธรรมเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อ
 ความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม”^{๒๔} ดังนั้น ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย มี
 อานิสงส์ดังได้กล่าวมา ฉะนี้ท่านจึงกล่าวว่าเป็นมงคลอันสูงสุด เพราะเป็นเหตุความสุข ความเจริญ
 ทั้งแก่ตนและหมู่คณะของตน เพราะฉะนั้น ชนทั้งหลายพึงทำตนให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพื่อความ
 สวัสดิ์ในทุกสถาน

๓.๒ หลักนาถกรรมธรรม ๑๐

๓.๒.๑ บทนิยาม

คำว่า “นาถกรรมธรรม” แปลว่า ธรรมอันกระทำที่พึง ธรรมสร้างที่พึง คุณธรรมที่ทำให้
 ตนเป็นที่พึ่งของตนได้^{๒๕} หมายความว่า เมื่อบุคคลนำคุณธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติ ย่อมสามารถจะ
 พึ่งตนเองได้ไม่ขาดที่พึ่ง เพราะถ้าไม่มีที่พึ่งให้กับตนเองแล้วย่อมอยู่เป็นทุกข์

ทางพระพุทธศาสนาสอนมนุษย์ให้รู้จักพึ่งตนเอง เพราะมนุษย์เรานั้น เป็นสัตว์สังคม
 จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่ไม่ทั้งหมดที่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น เช่นพ่อแม่อาจต้องสิ้นชีวิตไปใน
 วันหนึ่ง ทำให้เราต้องขาดที่พึ่งทำให้เราไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สิ่งนี้ก็ไม่ใช่ เพราะถ้าเราขาดพ่อ
 แม่อันเป็นที่พึ่ง แต่เราก็มีวิชาชีพติดตัว วิชาชีพติดตัวนี้แหละที่เป็นที่พึ่งอย่างหนึ่ง อนึ่งมนุษย์ทุก
 คนอาจหาที่พึ่งทางกาย เพราะถ้าขาดปัจจัย ๔ อันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตแล้วก็ไม่สามารถ
 ดำรงชีวิตอยู่ได้ ที่พึ่งทางกาย(ปัจจัย ๔ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค)จึงเป็นสิ่งที่

^{๒๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๒๕๕.

^{๒๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๐/๒๒๕.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐,
 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สี่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒๔.

จำเป็นสำหรับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าแสวงหาปัจจัย ๔ ดังกล่าวเพียงแต่เลี้ยงร่างกายเท่านั้นก็หาใช่เป็นที่พึ่งอันประเสริฐแก่ตนไม่ เพราะถ้าเลี้ยงแต่ร่างกายชีวิตให้เป็นอยู่ก็ไม่สามารถพ้นจากความทุกข์ได้ อาทิเช่นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ปัจจัย ๔ ไม่เคยบกพร่องเลย แต่ชีวิตประจำวันเขาไม่เคยหาความสุขได้เลย เพราะแม้แต่แสวงหาทรัพย์ภายนอกเลี้ยงแต่กายเท่านั้น เพื่อหวังเป็นที่พึ่งแก่ตนไปจนตลอดชีวิตโดยหาได้มีธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนไม่ ครั้นเมื่อตายลงโดยไม่มีเสถียร (บุญ ความดี หรือบารมี) ไว้สำหรับภพอื่น ทรัพย์ภายนอก(ปัจจัย ๔) ที่ตนหวังว่าจะเป็นที่ยังหาได้เป็นที่พึ่งแก่ตนสำหรับภพอื่นก็ไม่ได้ช่วยเป็นที่พึ่งได้ เพราะฉะนั้นการหาที่พึ่งทางกายโดยเฉพาะหาปัจจัยภายนอก เช่นทรัพย์สมบัติมาเป็นที่ยังแก่ตนเอง ไม่ใช่ที่พึ่งแก่ตนเองอย่างแท้จริง ดังนั้นมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้จำเป็นต้องมีธรรมเป็นที่พึ่งแก่ตน และมีธรรมะเป็นเครื่องมือให้กับตนได้นำไปใช้กับชีวิตประจำวัน ฉะนั้น จึงควรคิดพึ่งตนเองให้ได้ อย่าคิดแต่จะพึ่งทรัพย์ภายนอก หรือคนอื่น และการพึ่งตนเองนั้น จะต้องประพฤติตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม หรือมีธรรมเป็นที่พึ่งทั้ง ๑๐ ประการ จึงจะพึ่งตนได้ ถ้าประพฤติชั่ว ย่อมไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะความดี หรือธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตนเท่านั้นจึงจะเป็นที่ยังของตนได้ ส่วนความชั่วมีแต่จะสร้างความพินาศให้แก่ชีวิตของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมเพื่อให้มนุษย์นำไปปฏิบัติสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง เรียกว่า นาคกรณธรรม มีอยู่ ๑๐ ประการดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

๓.๒.๒ หลักธรรม นาคกรณธรรม ๑๐ ประการ

ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต นาคกรณวรรค ปฐมนาถสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสหลักธรรมว่าด้วย ธรรมเครื่องกระทำที่พึ่ง หรือนาคกรณธรรม ๑๐ ประการ คือ

(๑) เป็นผู้มั่งคั่ง นับได้ว่าเป็นคุณธรรมข้อแรกในธรรมทั้งสิบประการ เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีทั้งหลาย เป็นพื้นฐาน หรือกรอบแห่งความดีทั้งหลาย เปรียบประดุจมารดาแห่งกัลยาณธรรมทั้งหลาย และเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น บุคคลพึงรักษาศีล ชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์ ดังนั้น ศีลจึงเป็นการสำรวจด้วยการไม่ล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจา “มีความประพฤติดีงามสุจริต รักษาระเบียบวินัย มีอาชีพะบริสุทธิ์”^{๒๖} อันเป็นเหตุให้ ผู้รักษาหลุดพ้นจากทุกข์ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายไว้ในตน

(๒) เป็นพหูสูต ทรงพระสูตรทั้งหลายรวมทั้งพระวินัยปิฎกและนิตยเทศ ตั้งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามใน

^{๒๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๘.

ที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้
คล่องปาก ชื่นใจ ทางตลอดดีด้วยทักขณิ(รู้แจ้งธรรมโดยผลและเหตุด้วยปัญญา^{๒๖})

(๓) เป็นผู้ที่มีมิตรดี(มิตรที่มีคุณธรรม คือศีลเป็นต้น^{๒๗}) มีสหชาติ(เพื่อนร่วมงาน ที่
ดี^{๒๘}) มีเพื่อนดี(เพื่อนที่รักใคร่สนิทสนม รู้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน^{๒๙})

(๔) เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทนรับฟังคำพรั
สอนโดยเคารพ “แม้ถูกว่ากล่าวด้วยคำหยาบคายก็ทนได้ไม่โกรธไม่กระทำเหมือนบางคน ที่เมื่อ
ถูกท่านโอวาทแล้วตอบโต้หรือ ไม่ฟังเดินไปเสีย”^{๓๐}

(๕) เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของ
เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการทำงานที่ต้อง
ช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ สามารถจัดได้

(๖) เป็นผู้ใคร่ธรรม(รักพระพุทธพจน์ คือพระไตรปิฎก^{๓๑} ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จัก
พุดรู้จักรับฟังทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปริกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลัก
วินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งๆขึ้นไป^{๓๒}) เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีปราโมทย์อย่างยิ่งใน
อภิธรรม ในอภิวินัย(ธรรมที่เป็นเครื่องระงับกิเลส^{๓๓})

(๗) เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มี
ความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่

(๘) เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยภัสชบริวารตามแต่
จะได้

(๙) เป็นผู้มีสติ คือ ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึถึงสิ่งที่ทำ
และคำพุดที่พุดแม่นานได้

(๑๐) เป็นผู้มียปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิด

^{๒๖} อ.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๒๒/๓๐๐.

^{๒๗} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^{๒๘} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^{๒๙} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^{๓๐} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๔๒.

^{๓๑} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๒.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๘.

^{๓๓} อ.จ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๑๗/๓๒๓.

และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ^{๓๕}

หลักธรรม ๑๐ ประการนี้มีประโยชน์แก่มนุษย์อย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์พึ่งตนเองได้ โดยในที่นี่หมายความว่าเฉพาะฆราวาส จะได้นำหลักธรรมแต่ละข้อ มาอธิบายโดยย่อดังนี้

(๑) สีส รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย สีสประจำวันของฆราวาสที่จำเป็นมาก คือ สีส ๕ แต่ละข้อนั้นเป็นเครื่องรักษากาย วาจา ให้ปกติเรียบร้อย เพราะหากไม่รักษาศีลกาย วาจา ก็จะมีประพฤติชั่วผิดปกติมนุษย์ เป็นคนทุศีล จะประพฤติชั่วร้าย ทำลายความก้าวหน้าในชีวิตตนเอง พึ่งคอบไม่ได้ แต่ผู้ที่รักษาศีล ย่อมเป็นคนประพฤติดี มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะฉะนั้น ศีลจึงเป็นที่พึ่งในชีวิตได้ ข้อสำคัญขอให้นำศีลมาปฏิบัติอย่างจริงจัง มิใช่ถือศีลเพียงเป็นประเพณีเท่านั้น

(๒) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้สดับรับฟังมาก ได้แก่ความเป็นผู้มุ่งศึกษาหาความรู้ คนที่รู้มากเรียนมาก มีความเข้าใจลึกซึ้ง สามารถนำความรู้มาประกอบอาชีพมีรายได้เลี้ยงชีวิต และครอบครัวให้ได้มีความสุขได้ ส่วนผู้ที่ไม่ศึกษาหาความรู้ จะได้รับความเดือดร้อน เพราะไม่มีวิชาชีพที่จะนำมาประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตได้

(๓) กัลยาณมิตรตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม ได้แก่คบเพื่อนดี การคบเพื่อนดี จะช่วยให้มนุษย์พึ่งตนเองได้ ตรงข้ามถ้าคบเพื่อนชั่ว จะทำให้เป็นคนประพฤติชั่วด้วย เช่น คบนักเลงการพนัน ก็กลายเป็นนักเลงการพนัน คบนักเลงเหล้า ก็กลายเป็นนักเลงเหล้า เพราะฉะนั้น การคบเพื่อนชั่ว จึงกลายเป็นคนล้มจม ชีวิตประสบความหายนะ ส่วนการคบเพื่อนดี ย่อมจะเป็นคนดี มีชีวิตเจริญก้าวหน้า

(๔) โสวัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นคุณธรรมสำคัญที่เป็นเหตุให้เกิดความรักความนับถือ เป็นธรรมสมควรแก่ชนทุกชนชั้น ทั้งผู้ใหญ่ ผู้เสมอกัน และผู้น้อย จะพึงปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ฐานะของตนที่เป็นผู้น้อย ผู้เสมอกัน หรือผู้ใหญ่ เมื่อเป็นผู้ว่าง่าย คือฟังเหตุผลของผู้อื่นที่เตือนที่บอกที่แนะนำที่สั่งสอนด้วยความหวังดีแล้ว ก็จะเป็นเครื่องเชื่อมโยงจิตใจให้รักกัน นับถือกันหวังดีต่อกันป้องกันความเสื่อมไม่ให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนหมู่สร้างเสริมความเจริญให้เกิดขึ้นเป็นส่วนรวมด้วยดี เพราะฉะนั้นความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จึงเป็นธรรมที่ทำได้ทั้งให้แก่คนทุกชั้นทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยผู้เสมอกัน “ผู้ว่าง่าย เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมอันกระทำความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นผู้อดทน รับผิดชอบต่อคำพร่ำสอนโดยเคารพ คือแสดงอาการเคารพคำเตือนคำแนะนำสั่งสอนของผู้หวังดี และประกอบด้วยธรรมอันทำความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ได้แก่ธรรมอันความเป็นผู้ว่า

^{๓๕} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๑๑ - ๑๓.

ง่าย อันพระมหาโมคคัลลานเถระแสดงไว้ในอนุมานสูตร ๑๖ ประการ”^{๓๖} โดยธรรมทั้ง ๑๖ ประการนี้มีอยู่ในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นเป็นคนทนได้ต่อคำตักเตือนสั่งสอน แม้จะถูกเตือนถูกสอน ด้วยถ้อยคำหนักแน่นอย่างไร หรือคำหยาบก็ทนได้เพราะยังเห็นน้ำใจผู้เตือนว่ามีความปรารถนาดีแก่ตน ผู้ว่านอนสอนง่าย ย่อมแก้ไขตนเองให้เป็นไปในทางถูกต้องชอบอันเป็นทางเจริญแก่ตน เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้แล้วก็ย่อมประสบความสำเร็จ ทำตนให้เป็นที่พึงแก่ตนได้

(๕) กิ่งกณีเยสุทักขตา ความขยันเอาใจใส่ในกิจธุระทั้งหลาย คนที่มีคุณธรรมข้อนี้จะเป็นคนมีความขยันปฏิบัติงานในกิจการต่างๆ ทั้งในหน้าที่การงานของตน และช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ที่ทำหน้าที่อย่างดีเช่นนี้ ย่อมเป็นคนดีพึงตนเองได้ ตรงข้ามคนที่เกียจคร้านไม่ขยันทำงานในหน้าที่ของตน และไม่ช่วยเหลือผู้อื่น ย่อมไม่สามารถพึ่งตนเองได้

(๖) รัมมกามตา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ หมายถึงมีความปรารถนาในทางที่ชอบ ไม่ปรารถนาในทางที่ชั่ว เช่น มีความปรารถนาทรัพย์สินเงินทองในทางที่ชอบธรรม ไม่ปรารถนาอยากได้ในทางทุจริต เมื่อตั้งความปรารถนาในทางที่ถูกต้องเช่นนี้ ก็จะประกอบกิจการงานในทางสุจริต ทำให้ได้ลาภยศโดยชอบ ตรงข้ามหากตั้งความปรารถนาในทางชั่ว ก็จะประกอบกิจการงานในทางทุจริตทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จอื่น พึ่งตนเองในทางดีไม่ได้

(๗) วิริยะ เพียรเพื่อละความชั่ว ประพฤติความดี คุณธรรมข้อนี้ช่วยให้คนละความชั่ว ประพฤติความดี เพราะในการละความชั่วจะต้องใช้ความพยายาม เพราะความชั่วละได้ยาก แต่เมื่อใช้ความพยายามให้มากก็สามารถละได้ เช่นคนที่เสพสิ่งเสพติด เช่นยาบ้า สุราหรือเฮโรอีน ถ้าไม่พยายามเลิกอย่างเด็ดขาด ย่อมไม่สามารถจะเลิกได้ แม้การทำความดีก็ทำยาก ต้องมีความเพียรพยายาม จึงจะสามารถทำความดีได้ เพราะฉะนั้น คนที่มีความขยันหมั่นเพียรจึงจะพึ่งตนเองได้ ส่วนคนที่เกียจคร้านไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้

(๘) สันโดษ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ คนที่มีความสันโดษเป็นคนพอใจในปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามที่ตนมี ไม่ทะเยอทะยานคิดปรารถนามากจนทำให้ตนเดือดร้อน เรื่องสันโดษกับมักน้อยเป็นคนละอย่าง ความสันโดษนี้มุ่งให้คนรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ทะเยอทะยานอยากได้ อันเป็นเหตุให้เดือดร้อน เพราะคนมีคุณธรรมคือความสันโดษ จะมีใจคอสงบ ไม่น้อยเนื้อต่ำใจ ในสิ่งที่ตนมีอยู่ พอใจและพยายามตั้ง

^{๓๖} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อุภูฏาภิรมหาเถร- จวน), ธรรมเป็นที่พึ่ง, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๒๖), หน้า ๕๕ - ๖๐.

หน้าประกอบการงานอย่างสุจริตเพื่อความก้าวหน้าในชีวิตต่อไป

(๙) สติ จำการที่ำและคำที่พูดแล้วแม่นำได้ เรื่องสติ มีความจำเป็นแก่มนุษย์อย่างยิ่ง เพราะต้องนำปฏิบัติอยู่ทุทขณะ ทำใหำทำอะไรไม่ผิดพลาด และคนที่ม่สตินั้นสามารถที่จะจำเรื่องต่างๆได้ดี คือ ความจำดี ถ้าขาดสติ จะทำใหำงานผิดพลาด และจดำเรื่องต่างๆไม่ได้ดี เพราะฉะนั้น มนุษย์เรามีความจำเป็นต้องม่สติ จึงจะเป็นคนดีฟังตนเองได้

(๑๐) ปัญญา ความรอบรู้ คุณธรรมข้อนี้มีความสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ เพราะผู้ที่มีปัญญาความรู้ดี ย่อมดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง โดยอาศัยปัญญาเป็นเหมือนดวงประทีปส่องทางชีวิต ส่วนผู้ที่ขาดปัญญา ย่อมจะดำเนินชีวิตในทางที่ผิด เพราะไม่มีปัญญาช่วยตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนว่า ก่อนจะทำการใดให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน^{๓๗}

นาถกรณธรรมนี้เป็นคุณธรรมที่ฟังของมนุษย์ทั้งหลาย และสามารถน้อมนำมาปฏิบัติทุกตัวตน นับได้ว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพราะเป็นเครื่องเกี่ยวพันในการปฏิบัติงานต่างๆมากมาย อีกทั้ง “เป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณความดีทั้งหลาย ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพบูรณ์”^{๓๘}

คุณธรรมทั้ง ๑๐ ข้อนี้ ควรที่จะน้อมนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพราะสังคมปัจจุบันนี้ มนุษย์ส่วนมากหลงฟังวัตถุ ฟังภายนอกกันมาก เช่น หลงเทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่หวังว่าจะช่วยคนให้สุขสบาย บนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์หวังให้ถูกหวยรางวัลต่างๆ หรือไม่ก็มุ่งฟังผู้อื่น ไม่พยายามที่จะฟังตนเอง หรือช่วยตนเอง เพราะฉะนั้นการช่วยตนเองที่ถูกต้องนั้น จะต้องประพฤติตนเป็นคนดี และปฏิบัติคุณธรรมที่ว่าด้วยนาถกรณธรรม โดยแต่ละข้อนั้นล้วนแต่เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้มนุษย์สามารถฟังตนเองได้ จึงนับได้ว่าเป็นธรรมเพื่อพรหมจรรย์ยั่งยืนตั้งอยู่นานนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย โดยแท้

เพราะฉะนั้น คุณธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย(โสวจสุตตา)นั้นเป็นคุณธรรมหนึ่งในคุณธรรมทั้งหลายในธรรมข้อใหญ่ คือ นาถกรณธรรม ๑๐ ประการ ทั้งนี้คุณธรรม

^{๓๗} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๘๔.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๕.

ข้อย่อยต้องสอดคล้องกับธรรมที่เป็นหลักการใหญ่ ในที่นี้คือ คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ ดังนั้นคุณธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหลายต้องเป็นไปเพื่อจุดหมายใหญ่ เพราะคุณธรรมทั้งหลายนั้นจะต้องอาศัยกันและกัน สอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างลงตัวเป็นระบบ

๓.๓ กัลยาณมิตรธรรม ๗

กัลยาณมิตร ได้แก่มิตรที่แท้มิตรที่ดั่งใจ หมายถึง “ผู้ที่คบหรือเข้าไปหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ”^{๓๕} ผู้ที่เป็นผู้ว่าง่ายเท่านั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องได้มิตรที่ดั่งใจ เพราะฉะนั้นต้องให้ความสำคัญของหลักกัลยาณมิตร เพื่อจะทำให้การบรรลุความเป็นผู้ว่าง่ายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งหลักธรรมที่ว่าด้วยกัลยาณมิตรมีดังต่อไปนี้

(๑) ปิโย : นำรัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้ที่เข้ามาหา หรือผู้ที่เราคบอยากให้เราคบเราอีกต่อไป จะทำอะไรไม่ว่ากิจกรรมารยาท การแต่งกาย การพูดจา ก็ดูเรียบร้อยดีงามทุกอย่าง ใครเห็นก็อยากที่จะคบค้าสมาคมด้วย

(๒) กรุ : นำเคารพ คือ มีความประพฤติดสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งของมิตรได้ และมีความปลอดภัย การทำตัวนำเคารพนี้เมื่อมิตรมองดูแล้วจะรู้สึกว่าคุณสามารถพึ่งพาอาศัยได้ มีความเป็นผู้ใหญ่พอที่จะพึ่งพิงได้

(๓) ภาวนีโย : นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง สิ่งใดที่มิตรไม่ชอบ เราควรละการทำการพูดสิ่งนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความบาดหมางใจกัน

(๔) วัตตา : รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนมิตร เป็นที่ปรึกษาที่ดีในเมื่อมิตรทำไม่ถูก หรือไม่รู้จักจริง เพราะคนเราย่อมมีความผิดพลาดด้วยกันทั้งนั้น จะมากจะน้อยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น มิตรเมื่อมีการกระทำที่ผิดพลาด เราต้องพร้อมให้อภัยกันด้วยการพูดตามเหตุและผล

(๕) วณักขโม : อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาจากมิตร มิตรมีความทุกข์อะไรก็พร้อมที่จะรับฟัง และให้การช่วยเหลือตามความสามารถ แม้จะจุกจิก ตลอดจนจะกล่าวคำล่วงเกิน หรือวิพากษ์วิจารณ์อะไรต่างๆ ก็สามารถอดทนฟังได้ ไม่เบื้อหน้า ไม่เสียอารมณ์ พร้อมที่จะให้คำปรึกษาและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลา

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๔.

คุณธรรมข้อนี้เป็นลักษณะหนึ่งของธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย กล่าวคือ แม้ถูกเขา กล่าวด้วยคำหนัก หยาบคาย กล่าวแข็ง ก็ทนได้ คือ ไม่โกรธ^{๔๐} ย่อมรับคำกล่าวนั้นโดยชอบ หรือโดย แยกคาย

(๖) คัมภีร์อุจจะ กะถัง กัตตา : คือกล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆที่เรารู้แต่มิตรไม่รู้ พร้อมจะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกัน พร้อมทั้งให้การช่วยเหลือมิตรที่ประพฤติ ปฏิบัติไม่ถูกต้องให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

(๗) โน จัญฺฐาเน นิโยชะเย : ไม่ชักชวนเพื่อนไปทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องที่ขัดต่อ กฎระเบียบของสังคม สิ่งใดที่สังคมรังเกียจติเตียนก็ไม่ควรทำ เพราะจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ ตนเองและส่วนรวมได้ มิตรที่ดีจึงต้องแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำ การพูด หรือการคิด ทุกสิ่งต้องนำมาซึ่งความสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อมิตรหรือโดยส่วนรวม^{๔๑}

ดังนั้น ผู้ที่ต้องการให้มิตรที่ดึงมาให้ออวาท อบรม สั่งสอน ว่ากล่าวตักเตือนแก่ตน นั้น พึงพิจารณาคุณธรรมทั้ง ๗ ประการดังกล่าวข้างต้น และที่สำคัญต้องทำตนให้มีคุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ด้วย เพื่อทำตนให้มีที่พึ่งแก่ตน และช่วยเกื้อหนุนต่อกุศลธรรมให้ยิ่งๆขึ้นไป

นอกจากนี้การปฏิบัติคุณธรรมทั้ง ๗ ประการข้างต้นจะสมบูรณ์พร้อม ได้อย่างราบรื่นนั้น ต้องอาศัยปัจจัยธรรมอย่างอื่นด้วย เพื่อผู้ว่าง่ายสอนง่ายถึงพร้อม ได้อย่างสมบูรณ์แบบ และผู้ชีโยช (กัลยาณมิตร) ที่ดีพร้อม ต้องอาศัยปัจจัยเหล่านี้คือ

๑) ปรโตโมสะ คือ ผู้ชีโยช (กัลยาณมิตร) เสี่ยงจากผู้อื่น เป็นการกระตุนหรือชักจูงจาก ภายนอก เช่น คำตักเตือน สั่งสอน ชีโยช คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น โดยอาจจะใช้สื่อ บางอย่างเป็นตัวแทนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวก ชัดเจน และเข้าใจอย่างถ่องแท้ พร้อมทั้งจะนำไป ปฏิบัติได้ทันที

การมีกัลยาณมิตร หรือผู้ชีโยชที่ดี หรือปรโตโมสะ หรือการชักจูงจากภายนอกเป็นสิ่ง สำคัญมากต่อองค์ประกอบของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพราะสิ่งเร้าจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นตัว บุคคล หรือสื่อที่ส่งถึงบุคคลผู้รับนั้น มีอิทธิพลต่อความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถ้าสิ่งภายนอกเป็นไป ด้วยให้เกิดสัมมาทิฐิ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นเสียงที่กล่าวแต่ความจริง มีเหตุผล ประกอบด้วย ประโยชน์ และความเมตตาปรารถนาดี เพราะฉะนั้น “กัลยาณมิตรที่ดี หรือปรโตโมสะที่ดีนั้น

^{๔๐} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๖.

^{๔๑} อ.จ.สตุตถ. (ไทย) ๒๓/๓๓/๕๗.

หมายถึงบุคคลผู้เฝ้ายามพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยเหลือ บอกช่องทาง ให้ดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกศึกษาอย่างถูกต้อง”^{๔๒} เมื่อถึงพร้อมของความเป็นกัลยาณมิตร หรือปรโตโมสะที่ดีแล้วย่อมขจัดอุปสรรคแห่งความเป็นผู้ว่าง่าย และเป็นไปอย่างราบรื่นอันนำไปสู่ความสำเร็จแห่งคำสั่งสอนนั้นๆอย่างสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง

๒) โยนิโสมนสิการ ในความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง “การคิดหรือการพิจารณาในใจโดยอุบายอันแยบคาย”^{๔๓} หรือ “เป็นการพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า การใช้ความคิดสืบสาวตลอดสาย การคิดอย่างมีระเบียบ การรู้จักพิจารณาด้วยอุบาย การคิดแยกแยะออกดูตามสภาวะของสิ่งนั้นๆโดยไม่เอาความรู้สึกด้วยต้นเหตุอุปาทานของตนเข้าจับ”^{๔๔}

โดยรูปศัพท์ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก “ศัพท์ว่า โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบายวิธีทาง”^{๔๕} หรือ “กำเนิด และความรู้”^{๔๖} ส่วนคำว่า “มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิดคำนึงถึง ใส่ใจ พิจารณา”^{๔๗} “การทำไว้ในใจ การใคร่ครวญ การไตร่ตรอง”^{๔๘} หรือ “การพิจารณาไตร่ตรองแล้วทำไว้ในใจ”^{๔๙} การทำไว้ในใจ คือ “การเก็บมาไว้ในใจ”^{๕๐} เมื่อสมาสสองคำเข้าด้วยกันเป็น โยนิโสมนสิการ แปลว่า “การทำไว้ในใจโดยถูกต้อง”^{๕๑}

^{๔๒} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๕.

^{๔๓} พระมหาหุนพัฒนา กองบาง, “การศึกษาวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพระสูตรต้นปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพุทธศาสนศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, หน้า ๒๖๓.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๖๕.

^{๔๖} พระอุครคณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ), และรศ.ดร.จำลอง สารพัตน์, **พจนานุกรมบาลี – ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรีนติ้ง, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐๑.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖๗๐.

^{๔๘} พระอุครคณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ), และรศ.ดร.จำลอง สารพัตน์, **พจนานุกรมบาลี – ไทย**, หน้า ๓๕๐.

^{๔๙} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๕๘/๑๘๖.

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) เล่ม ๑, **พระไตรปิฎกมหาวิถิตารนัย ๕๐๐๐ กัณฑ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.ธรรมกัณฑ์, ๒๕๐๔), หน้า ๓๔.

^{๕๑} ม.ม. (ไทย) เล่ม ๑, **พระไตรปิฎกมหาวิถิตารนัย ๕๐๐๐ กัณฑ์**, หน้า ๓๔.

“การทำไว้ในใจโดยอุบายแบบกาย”^{๕๒} “การพิจารณาโดยแบบกาย”^{๕๓} รวมความแล้วได้แก่ “การคิด การพิจารณาไตร่ตรอง ประกอบด้วยปัญญา มีลักษณะที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง รอบคอบคอยเอาใจใส่ ตลอดเวลา ประกอบด้วยเหตุผล คำนึงถึงส่วนดี ส่วนเสีย เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์”^{๕๔}

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหรือการพิจารณาโดยแบบกายเป็นหลักความคิดที่ ประกอบด้วยเหตุผล มีระบบความคิดที่เป็นระเบียบมีขั้นตอน เป็นกรรมวิธีที่ได้รับการถ่ายทอดสืบ ต่อมาเป็นลำดับจากกัลยาณมิตร ผู้ปรารถนาดี ด้วยการให้ข้อคิดเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสม เป็น ผู้ชี้ช่องทางที่งามประกอบด้วยประโยชน์อย่างเดียว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้รับจะต้องลงมือปฏิบัติเองทุก ขั้นตอนจึงบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เพราะฉะนั้นหลักโยนิโสมนสิการเกิดขึ้นได้ในจิตใจของ บุคคลใดผู้หนึ่งต้องฝึกฝนอบรมให้มีในตัวเท่านั้น กัลยาณมิตรเป็นผู้บอกแนวทางผู้ชี้แนะเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ว่าง่ายสอนง่ายควรนำหลักโยนิโสมนสิการมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อ ขจัดอุปสรรคปัญหาต่างๆ อาทิเช่น ความลังเลสงสัย มานะทิฏฐิ อวิชชา เป็นต้น หลักโยนิโสมนสิการเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่องค์กรที่ชื่อว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยแท้

การถึงพร้อมแห่งความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น ต้องอาศัยปัจจัยที่คอยหนุนให้เกิดขึ้น ภายนอกและภายในตัวบุคคลนั่นเอง ปัจจัยภายนอกได้แก่ การอยู่ การคลุกคลีเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ผู้มีประสบการณ์ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกำลังใจ การได้รับฟังจาก ครูอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ รวมถึงการสื่อสารที่ดี มีประโยชน์ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ที่ก่อให้เกิดความคิดและนำไปสู่การกระทำต่อสิ่งที่ตั้งใจ มีประโยชน์ต่อตนเองและ ส่วนรวมเรียกว่า ปรโตโมหะ หรือกัลยาณมิตร ซึ่งประกอบด้วยความเห็นที่ถูกต้องตั้งใจ สร้างสรรค์ เป็นไปเพื่อความเจริญทั้งปัจเจกบุคคล และสังคม นอกจากปัจจัยภายนอกที่คอยเป็น แรงกระตุ้นแล้ว ปัจจัยภายใน คือ ความเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเป็นระบบ ความคิด ประกอบด้วยกุศล มีเหตุมีผล เข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นโดยมองเห็นความเป็นจริงทั้งใน ระดับพื้นฐาน และระดับละเอียดอ่อน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ อันเป็นสัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็น ความคิดที่ถูกต้อง เป็นตัวคอยหนุนส่ง หรือเป็นแรงส่งทำให้เกิดขึ้นได้ เมื่อปัจจัยภายในและปัจจัย

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๖๗๐.

^{๕๓} พระอุรคธรรมาธิการ(ชวินทร์ สระคำ), และรศ.ดร.จำลอง สารพัดนึก, **พจนานุกรมบาลี – ไทย**, หน้า ๔๐๒.

^{๕๔} พระมหาหรรษาภรณ์ กองบาง, “การศึกษาวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพระสูตรต้นตอปิฎก”, **วิทยานพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพุทธศาสนศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔.

ภายนอกถึงพร้อมแล้ว การลงมือกระทำต้องประกอบขึ้นด้วยถึงจะสมบูรณ์แห่งธรรมนั้น เช่น ผู้ว่า
ง่ายสอนง่ายเมื่อมีกัลยาณมิตรชี้โทษให้เห็นเหตุและผลแห่งโทษนั้น ผู้ว่าง่ายควรน้อมนำหลัก
โยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์แห่งธรรมนั้น แล้วเมื่อถึงพร้อมทั้งปัจจัยภายใน
ภายนอกแล้วผู้ว่าง่ายต้องลงมือกระทำเพื่อปัญหาแห่งเหตุชี้โทษนั้นจะได้หมดไป

๓.๔ ธรรมทำให้งาม ๒

ธรรมที่ทำให้เกิดความงดงาม หรือ โสภณกรรมธรรม ได้แก่ ขันติ และ โสรจจะ โดย
ธรรม ๒ อย่าง เป็นไปเพื่ออดทนต่อความรู้สึกฝ่ายต่ำได้แล้วทำให้จิตใจเกิดความงดงาม สงบเสงี่ยม
สามารถน้อมนำไปสู่กุศลธรรมได้ง่าย โดยเฉพาะขันติที่อธิบายในเชิงนัยของโสวสุตตา(ผู้ว่าง่าย)
นั้น มีความหมายในเชิงบวก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

โสรจจะเป็นธรรมคู่กับขันติเสมอ โดยความหมายโสรจจะตามนัยของนักปราชญ์ทาง
พระพุทธศาสนา อาทิสมเด็จพะญาณสังวร(เจริญ สุวฑฺฒโน), พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
และพระพุทธทาสสะท้อนให้เห็นภาพของโสรจจะได้ชัดเจนแจ่มแจ้งในมุมมองที่ให้ความรู้สึกใน
เชิงบวก ความเชื่อมโยงระหว่างขันติกับโสรจจะนั้นเกิดขึ้นภายในเงื่อนไขของการใช้ขันติเป็น
อาวุธในการต่อสู้กับสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความอดทนต่อการเปลี่ยนแปลงของ
ธรรมชาติแวดล้อม เช่น ความร้อน ความหนาว และสภาวะนามธรรมในเชิงลบ เช่น อดทนต่อ
ถ้อยคำอันหยาบคาย คำหนัก กล้าแข็ง อดคลื่นถ้อยคำที่ว่า คำนิทา อดทนต่อสภาพความเลื่อม
โทรมของสังขารเมื่อความเจ็บป่วยคุกคามเบียดเบียน และจะต้องอดทนอย่างยิ่งต่อแรงบีบคั้นของ
กิเลส เมื่อเราสามารถอดทนต่อสภาวะการณ์เหล่านี้ได้จิตใจก็จะสามารถระงับ ไม่พลุ่พ่วนจน
แสดงอาการผิดปกติออกมาภายนอก บุคลิกภาพทางกายจะอยู่ในลักษณะแห่งความงดงาม สงบ
เสงี่ยมซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพจิตกลายเป็นความเข้มแข็ง เบิกบาน แจ่มใสเพราะปราศจาก
ความเคียดร้อน มัวหมอง และไม่มีความกระวนกระวายใดๆ

แม้ว่าขันติจะเป็นเครื่องมืออดทนต่อสถานการณ์ ๔ อย่างดังกล่าว แต่ขันติก็ทำหน้าที่
สำคัญอีกประการหนึ่งโดยเฉพาะบทบาทของการเป็นเครื่องมือดับความโกรธ และยิ่งเวลาที่ความ
โกรธแสดงผลออกมาแล้วก็เป็นที่ยากที่จะทำให้ใจให้แจ่มใสเบิกบาน

ในบริบทของโสภณกรรมธรรมนี้ ความสงบเสงี่ยม(โสรจจะ) หรือ การไม่ล่วงละเมิด
ทางกายและวาจา นั้น เกิดจากความอดทน(ขันติ) ต่อสิ่งที่มากระทบ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะหนัก ร้ายแรง
ยากลำบากที่สุดก็ตาม หรือพยายามอันเนื่องด้วยกระบวนการของโทสะยังไม่สามารถสัมฤทธิ์
ผลได้เต็มศักยภาพ โดยมีสิ่งทีปิดบังซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังการกระทำ อันเรียกได้ว่า ความรู้สึกเชิง

ลบ เราเรียกว่า “ช่วงก่อนความพยายามหรือจองเวร”^{๕๕} เป็นช่วงที่รอคอยโอกาสอันเหมาะสมเพื่อตอบสนองอารมณ์แห่งพยายามโดยสมบูรณ์ที่สุด ในชาดกเรื่อง กัณหาชก ว่าด้วยการสนทนาระหว่างกัณหาชกกับท้าวสักกะเทวราชว่าด้วยเรื่องความโกรธ ตั้งใจความสำคัญว่า “ท่านเห็นโทษอะไรในความโกรธ” ฤทธิกัณหะตอบว่า “ความโกรธนั้นเกิดจากความไม่อดทน ถึงจะน้อย ก็จะมีมากได้ ต่อไปก็จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น เป็นความขัดข้องใจ มีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นอาตมาจึงไม่ชอบความโกรธ”^{๕๖} จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการความโกรธ จะเริ่มสะสมอำนาจทีละน้อย จนมีพลังมหาศาลสามารถทำลายทั้งตนเอง และผู้อื่น ตลอดจนสรรพสิ่งให้พังพินาศไป แต่ถ้ามีคุณธรรมว่าด้วยความอดทนโดยพิจารณาถึงโทษ หรือผลเสียดังเรื่อง กัณหาชกข้างต้น ก็สามารถเอาชนะความโกรธ กำจัดความโกรธเสียได้ ประเด็นสำคัญอยู่ตรงนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของความสงบเสงี่ยม เพราะการไม่ล่วงละเมิดทางกาย และวาจา จึงไม่มีการกระทบกระทั่งใดๆ เนื่องด้วยความอดทน

การอบรมกิริยาท่าทีภายนอกให้สงบเสงี่ยมเรียบร้อยเป็นเพียงเปลือกหุ้มคลุมครอบไว้ ผู้การอบรมจิตใจให้หนักแน่น และฝึกความอดทนอดกลั้นไว้ไม่ได้ ดังนั้น เกณฑวัตรจึงไม่อยู่ที่ความสงบเสงี่ยมเรียบร้อย หากแต่อยู่ที่ความหนักแน่นอดทนอดกลั้นนั้นมากกว่า เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีพื้นฐานคุณธรรมว่าด้วยความอดทน(ขันติ)แล้วก็จะเหมือน ในกรณีตัวอย่างผู้ว่างายเทียมที่ปรากฏในบทที่ ๒ เรื่อง แม่บ้านชื่อเวเททิกา จากคนสงบเสงี่ยมกลายเป็นคนดุร้าย^{๕๗} เพราะคนบางคนคูกริยาท่าทีสงบเสงี่ยมเรียบร้อย แต่จิตใจอาจจะต่ำทราม บางคนคูกริยาท่าทีเหมือนขวานผ่าซาก แต่จิตใจอาจจะงดงาม จิตใจนั้นเป็นเรื่องภายในรู้ได้ยาก ต้องคบกันไปนานๆจึงจะรู้

จะเห็นได้ว่า ผู้ใดมีคุณธรรมที่ว่าด้วยโสภณกรรมธรรมย่อมเกื้อกูลให้ผู้ถูกเตือนได้รับประโยชน์เต็มทีจากผู้เตือน เพราะอุปสรรคอันเนื่องมาจากกิเลสคือความโกรธเป็นต้น ได้ถูกคุณธรรมดังกล่าวขจัดออกเสียแล้ว ฉะนั้นผู้ถูกเตือนสามารถได้โอวาทานุสาสนีจากผู้เตือน(ผู้มีปัญญา) อย่างเต็มที่ เพราะผู้เตือนย่อมเห็นความสงบเสงี่ยมทางกาย และทางวาจา เป็นผู้นำยินดีให้โอวาท และย่อมเห็นทางสะดวกในการกล่าวคำตักเตือน สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวตักเตือนย่อมได้รับความเมตตาจากผู้ตักเตือน, ได้รับคำสั่งสอนแนะนำที่ดี, ทำให้ได้รับการถ่ายทอดสิ่งดี

^{๕๕} พระมหาจันทร์ทอง วิชานเดช, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพุทธศาสนศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๕.

^{๕๖} จุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕ - ๒๗/๓๒๓.

^{๕๗} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๖/๒๓๗ - ๒๓๘.

งามจากผู้ตกเดือนเสมอ, เป็นกุญแจไขไปสู่ความดีงามอื่นๆอีกมากมาย อันเป็นปัจจัยสู่คุณธรรม เบื้องสูงยิ่งๆขึ้นไปได้อีก ส่วนผู้สั่งสอนคนอื่นก็ควรประกอบด้วยคุณธรรมคือ ธรรมเทศกธรรม ๕ ดังจะกล่าวต่อไป

๓.๕ ธรรมเทศกธรรม ๕

ธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นธรรมที่มุ่งสำหรับผู้ว่าง่าย แต่สำหรับผู้ชี้อโทษ หรือผู้ตกเดือนก็มีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะการตกเดือนผู้อื่นไม่ใช่เรื่องง่าย คนเดือนจะต้อง คิดแล้วคิดอีกหลายครั้งหลายซ้อน เพราะกลัวว่า เดือนไปแล้วเขาจะโกรธบ้าง, เหตุผลในการเดือน มีเพียงพอหรือไม่บ้าง, ถ้าเขาเถียงมีเรื่องขุ่นข้องหมองใจกันเกิดขึ้น ควรจะอย่างไรบ้าง เขาอาจ คำนวณในใต้น้ำเอาว่า “เที่ยวมัวเดือนคนอื่นอยู่ ทำไมไม่เดือนตนเองบ้าง” เหล่านี้เป็นต้น การเดือน คนอื่นจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้เดือนจะต้องเสี่ยงต่อหลายอย่าง การตัดสินใจเดือนผู้อื่นเป็นความเสียสละ อย่างหนึ่ง ผู้เดือนในที่นี้หมายถึงมิตรดี, เป็นบัณฑิต และมีปัญญา

เพราะฉะนั้นผู้ชี้อโทษ หรือผู้ตกเดือนที่ดีนั้นควรตั้งเอาไว้ในใจ เพราะการแสดงโทษ หรือ ให้โอวาทสั่งสอนตกเดือนคนอื่นนั้นไม่ใช่ทำได้ง่าย การจะแสดงธรรม หรือให้โอวาทดังกล่าวนี้ ต้องตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน ถึงจะให้แสดงธรรมได้อย่างสมบูรณ์ สะดวกต่อการแสดง ธรรม ดังปรากฏในอุทายิกสูตร ได้แก่ แสดงธรรมไปตามลำดับ แสดงอ้างเหตุ แสดงธรรมอาศัย ความเอ็นดู แสดงธรรมโดยไม่เป็นผู้ฟังอามิส และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๕๔}

ธรรม ๕ ประการที่ว่านี้ นักปราชญ์พระพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมเทศกธรรม ๕ ดังนี้

(๑) อนุปุพุพิกถิ กกล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับ ความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ไปโดยลำดับ

เป็นการนำเนื้อหาจากง่ายไปสู่ยาก และจากความไม่เข้าใจไปสู่ความเข้าใจ นับได้ว่าเป็น ความชาญฉลาดของผู้ชี้อโทษ หรือผู้ตกเดือน การจะนำผู้ว่าง่ายให้เข้าใจในสิ่งที่ยาก หรือไม่รู้นั้น ต้องแสดงความชัดเจนให้ปรากฏ ดังเช่น จากเรื่องง่ายๆ ไปสู่ยาก จากเรื่องที่ไม่รู้ไปสู่สิ่งที่รู้แล้วจน เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้ต้องมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างชัดเจนและถูกต้อง

^{๕๔} อ.ป.ญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

(๒) ปริยายทศสาวี ซึ่งแจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ยักเยื้องไปต่างๆตามแนวเหตุผล เพราะแต่ละบุคคลย่อมอบรมปัญญาแตกต่างกัน ต้องรู้จักใช้เหตุผลโดยย่อ หรือขยายความให้ชัดเจน การชี้แจงให้เข้าใจเหตุผลนั้นเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ชี้โทษ เพราะเป็นการเชื่อมเหตุและผลให้น่าเชื่อถือ และย้ำความมั่นใจแก่ผู้ว่าง่ายนำไปประพฤติปฏิบัติต่อไป

(๓) อนุทยต์ ปฏิจจ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่เขา การที่ผู้ชี้โทษ หรือผู้ตักเตือนผู้อื่น(ผู้ว่าง่าย)นั้น ต้องมีเมตตาจิต หวังดีต่อผู้ถูกเตือนเพราะการอาศัยความเมตตาเอ็นดูเป็นการให้อย่างบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทน นับได้ว่าเป็นการให้อย่างเต็มที่และให้ด้วยความรักยิ่ง ทั้งนี้การที่ผู้เตือนมีจิตเมตตาเอ็นดูกับผู้ถูกเตือนแล้ว ผู้ถูกเตือนย่อมจะได้รับ หรือรู้สึกเห็นชัดว่า ผู้เตือนมีจิตเมตตาบริสุทธิ์จริงใจต่อผู้ถูกเตือน สิ่งนี้ทำให้การให้อวาทคำตักเตือนนั้นประสบผลสำเร็จ และเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายยิ่งขึ้นไปด้วย

(๔) เป็นผู้ไม่เฟ่งอามิส คือ ไม่มุ่งลาภ ปังจัย ๔ เพื่อตน การแสดงธรรมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งพระสัทธรรมดำรงอยู่ ควรกล่าวธรรมที่ไม่เจือด้วยอามิส เพราะการกล่าวธรรมเจือด้วยอามิสธรรมนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแห่งผู้กล่าวธรรมเอง และผู้ว่าง่ายสอนง่ายก็เช่นกัน ต้องมีความเคารพธรรม เห็นแก่ธรรม ความดี ปฏิบัติเพื่อพระธรรม เพราะเมื่อไม่ได้อามิส สิ้นจ้าง ราววัลแล้วก็ย่อมไม่เดือนในภายหลัง และตนยังดำรงเป็นผู้ว่าง่ายอยู่โดยแท้

(๕) อุตตานญจ ปรณญ อนุปหจจ แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขี้ผู้อื่น เพราะการกล่าวโทษ หรือชี้โทษให้กับผู้ถูกเตือนนั้นนอกจากเป็นไปด้วยความเมตตาจริงใจแล้ว ต้องไม่เสียดสี กระทบกระทั่งทั้งต่อตนและผู้อื่น อันจะนำซึ่งความเสื่อมเสียทั้งคำกล่าวที่ชี้โทษ และตัวผู้ตักเตือนด้วย เพราะเป็นคำที่ไม่บริสุทธิ์ ปนเปื้อนไปด้วยอกุศลธรรม ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท มีการถือโทษ โกรธ หรือพยาบาท เป็นต้น ซึ่งล้วนนำไปสู่ความไม่สำเร็จต่อการชี้โทษ หรือสั่งสอนตักเตือนนั้นเลย เพราะฉะนั้นการแสดงโทษ หรือตักเตือนผู้ถูกตักเตือนนั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งที่ตักเตือนนั้นต้องไม่กระทบกระทั่งใคร หรือตนเอง ไม่ยกตนข่มผู้อื่น หรือเสียดสีผู้อื่น เพราะแทนที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้ถูกตักเตือน กลับเป็นผลเสียทั้งผู้ตักเตือนและผู้ถูกตักเตือนเสียอีก^{๕๕}

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๔.

เพราะฉะนั้น เมื่อผู้แสดงธรรม หรือจะกล่าวให้โหวาท หรือตักเตือนผู้อื่นอยู่ควรประกอบด้วยธรรม ๕ ประการดังกล่าวข้างต้นไว้ในตนแล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ย่อมปราศจากอุปสรรคต่อการแสดงธรรมทั้งปวง

๓.๖ จักร ๔

คำว่า จักร โดยทั่วไปหมายถึง ล้อ ล้อรถ หรือเครื่องจักรกลที่หมุนไปตามทางที่ต้องการ แต่ในที่นี้หมายถึง “ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง คุณลือนามไปสู่ที่หมาย”^{๖๐} ธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายตามแนวทางของจักร ๔ จะเป็นในลักษณะของ ผู้ว่าง่ายต้องประสพกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายของบุคคลที่ผู้ว่าง่ายต้องปรับตัวให้เข้ากับแต่ละบุคคล ในที่นี้หมายถึงผู้ว่าง่ายสามารถนำหลักธรรมที่ว่าด้วยจักร ๔ เป็นแนวทางเพื่อบรรลุสู่ความเป็นผู้ว่าง่ายอย่างแท้จริง

ดังนั้น ธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายตามแนวทางของจักร ๔ จึงเป็นการชี้แนะแนวทางให้ผู้ว่าง่ายรู้จักปรับตัวทั้งตนเอง และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม แล้วนำตนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิตที่ดีงามต่อไป หลักของจักร ๔ ประกอบด้วย ปฏิรูปเทวาสะ(การอยู่ในถิ่นที่ดี) สัมปยุตตปิณฑะ(สมาคมกับสัตบุรุษ) อัคคสัมมาปณิธิ(การตั้งตนไว้ชอบ) และปุพเพกตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว)^{๖๑}

๑.) ปฏิรูปเทวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม หลักของการเลือกถิ่นที่อยู่ให้เหมาะสมก็คือให้แสวงหาถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมดีงาม เกื้อกูลให้เกิดความเจริญก้าวหน้า อยู่ในสถานที่ที่มีกัลยาณมิตร เพื่อที่จะคอยแนะนำสั่งสอนในสิ่งที่ดี อยู่ไกลจากสถานที่ที่เป็นแหล่งอบายมุข ซึ่งเป็นแหล่งบั่นทอนปัญญา พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงถิ่นที่เหมาะสมต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้^{๖๒}

(๑) อาวาสสัมปายะ คือ สถานที่สบาย มีดินฟ้าอากาศดี มีภูมิประเทศเป็นที่น่าอยู่ อาศัย ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกัน เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ, บรรยากาศเหมาะแก่การอบรมปัญญาจากผู้มีปัญญา หรือ เป็นที่ที่มีแต่ผู้มีปัญญาและเป็นบัณฑิตมาอยู่(สังคมสังฆะ)

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๔.

^{๖๑} อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

^{๖๒} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๓๓. สัมปายะ ๗ คือ ๑. อาวาส, ๒. โจร ๓. การสนทนา ๔. บุคคล ๕.

โกชนะ ๖. ฤค ๗. อิริยาบถ แต่ในที่นี้เลือกเฉพาะบางข้อที่เกี่ยวกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเท่านั้น.

(๒) ภัตตสัปปายะ คือ การพูดคุยที่เหมาะสม เป็นการพูดคุยอันเป็นสาระเหมาะแก่การส่งเสริมการปฏิบัติ เป็นการชี้เห็นโทษภัยอันเป็นทางเสื่อมคุณธรรม แล้วบอกให้ละเลิกเสีย และการพูดคุยนั้นพูดแต่พอประมาณ

(๓) บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลในดินนั้นๆเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นถิ่นที่มีแต่บุคคลที่น่าคบหาสมาคมเป็นมิตร เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง เพราะบุคคลที่เราคบหาถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะทำให้บุคคลที่คบนั้นมีการพัฒนาให้เจริญ หรือมีความเสื่อมได้

(๔) อิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาปถที่เหมาะสม ในที่นี้หมายถึง จริตแต่ละคนต่างกัน การจะชี้ทางให้เป็นคุณนั้น ต้องบอกวิธีการที่เหมาะสมแก่จริตที่เหมาะสมแก่คนนั้น เพราะฉะนั้นการปฏิบัติจึงมีวิธีการต่างกัน แต่เป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อคุณงามความดี เคารพสักการะธรรม และเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เป็นต้น

๒.) สัปปริสุปัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ คบคนดีละเว้นคนชั่ว คบบัณฑิตผู้มีปัญญา ไม่คบคนพาลปัญญาลามกเลวทราม พระพุทธศาสนาสอนให้ความสำคัญและอย่าดูเบาในเรื่องการคบคน ผู้ว่าง่ายที่ดีก็ควรเลือกคบผู้เป็นบัณฑิตและมีปัญญาเป็นกัลยาณมิตร เพราะคำชี้โทษเปรียบประดุจบอกขุมทรัพย์ และเป็นการขจัดอุปสรรคอันเนื่องมาจากความไม่รู้หรือคิดไม่ถึงของผู้ว่าง่ายด้วย

๓.) อัตตสัมมาปณิธิ หมายถึง การตั้งเป้าหมายทั้งทางโลก และทางธรรมไว้ถูกต้องแล้ว ประดับประดาตน ให้ดำเนินชีวิตไปตามเป้าหมายนั้นด้วยความระมัดระวัง การตั้งตนไว้ชอบเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นขั้นแรกในการสร้างความเป็นมิตรที่ดี และเป็นการส่งเสริมสันติสุข ความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิตยิ่งขึ้นไป “ผู้รักความก้าวหน้าทั้งหลายจำเป็นต้องตั้งเป้าหมายชีวิตให้ถูกต้อง ก่อนจากนั้นจึงไปแสวงหาความรู้ความสามารถ พากเพียรพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้องนั้นให้ได้ โดยสรุปหลักการตั้งตนไว้ชอบ ๓ ประการ คือ ”^{๖๗}

(๑) การมีแผนเกี่ยวกับชีวิต คือ มีความตั้งใจที่จะสร้างตนให้ได้ดีในอนาคตทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นกสิกร พ่อค้า ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ หรือนักบวช เป็นต้น

^{๖๗}ร.ศ.ปรีชา ช่างขวัญยืน, ร.ศ.วิจิตร เกิดวิเศษฐ์, สังคมศึกษา ๘ ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา ม.ต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐.

(๒) มีหลักในการสร้างชีวิต เช่น มีการศึกษาในเรื่องที่ต้องทำ ใต้อาณัติกับผู้อื่น ที่เป็นกัลยาณมิตร

(๓) มีจิตใจแน่วแน่ในจุดหมายที่ดีงาม คือ เป็นผู้ยึดมั่นในความดี งดเว้นที่จะตั้งตน ในทางทุจริตผิดศีลธรรมและผิดกฎหมายบ้านเมือง

๔.) ปุพเพตปญญาตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้แล้ว มีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดี เตรียมพร้อมไว้แต่ต้น นับตั้งแต่เยาว์วัยจนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ หรือการสั่งสมประสบการณ์มากพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ จึงส่งผลให้เกิดความสุขกายสบายใจในการดำรงชีวิต

สรุปความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายตามแนวของจักร ๔ ได้ว่า เป็นหลักการที่ทำให้ผู้ว่าง่าย สามารถรู้จักปรับตัวเลือกให้เข้ากับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่ดี เหมาะสม เพื่อเป็นปัจจัยหรือเครื่อง ดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าสู่คุณงามความดีต่อไป นับได้ว่าหลักของจักร ๔ เป็นแบบแผนชีวิตใน การพัฒนาตนไปในทางที่ดี เป็นหลักการสำหรับชี้แนะแนวทางให้รู้จักเลือกถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อม เหมาะสม, รู้จักสมาคมกับสัตบุรุษ, ตั้งตนไว้ชอบ และสร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น ซึ่ง ถึงพร้อมทั้งหลักการทั้ง ๔ ข้อเพื่อให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตยิ่งขึ้นไป ดังปรากฏในจก กสูตรว่า “บุคคลพึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม พึงกระทำอริยชนให้เป็นมิตร ถึงพร้อมด้วยความตั้งตนไว้ชอบ มีบุญได้กระทำไว้แล้วในปางก่อน รัชชาติ ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง และความสุข ย่อมหลังไหลมาสู่ บุคคลนั้น”^{๖๔} เพราะฉะนั้น หลักธรรมที่ว่าด้วยจักร ๔ เป็นแผนที่ชีวิตที่ดีสำหรับผู้ว่าง่ายสอนง่าย สะดวกแก่การเจริญความดีอื่นๆให้ยิ่งขึ้นไป พร้อมด้วยจักร ๔ เป็นเครื่องจัดอุปสรรคต่อผู้ว่าง่ายด้วย

๓.๗ สรุป

ผู้บรรลุถึงธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยบริบูรณ์นั้น ต้องมีหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นเป็นเครื่องอุปการะต่อการบรรลุธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพราะหลักธรรมดังกล่าวเป็นธรรมะอันเกื้อกูลต่อผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยแท้ โดยหลักธรรมทั้งหมดในบทนี้ล้วนเป็น หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยสมบูรณ์ และเป็นหลักการตรง โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

^{๖๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

หลักมงคลสูตร เป็นหลักการโดยตรงที่ให้เราเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย โดยเป็นเหตุแห่งการได้โอวาทจากบัณฑิตผู้มีปัญญา โดยความเมตตาและหวังดี และเป็นเหตุให้ผู้ว่าง่ายสามารถบรรลุคุณธรรมขั้นสูงยิ่งขึ้นไปด้วยเหตุคือการละโทษได้ เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จึงจัดว่าเป็นมงคล และเป็นข้อหนึ่งในมงคลสูตร แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นมีความสำคัญและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นเหตุแห่งความเจริญอันนำประโยชน์สุขมาให้โลกทั้งปวง และเปรียบเสมือนกุญแจไขไปสู่ความดีต่างๆมากมายอีกด้วย

หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมโดยตรงที่ทำให้ผู้ที่บรรลุความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ โดยคุณธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย (โสวจุสตา) นั้นเป็นคุณธรรมหนึ่งในคุณธรรมทั้งหลายในธรรมข้อใหญ่ คือ นาถกรรมธรรม ๑๐ ประการ ฉะนั้นคุณธรรมข้อย่อยต้องสอดคล้องกับธรรมที่เป็นหลักการใหญ่ ในที่นี้คือ คุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ ฉะนั้นคุณธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหลายต้องเป็นไปเพื่อจุดหมายใหญ่ เพราะคุณธรรมทั้งหลายนั้นจะต้องอาศัยกันและกัน จึงจะสอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างลงตัวเป็นระบบ เพราะฉะนั้นนาถกรรมธรรมเป็นคุณธรรมที่พึ่งของมนุษย์ทั้งหลาย และสามารถน้อมนำมาปฏิบัติทุกคน นับได้ว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพราะเป็นเครื่องเกื้อหนุนในการปฏิบัติงานต่างๆมากมาย อีกทั้ง เป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณความดีทั้งหลาย ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพบลูย์

หลักกัลยาณมิตรธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยสมบูรณ์อย่างหนึ่ง เพราะกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการเป็นเหตุเมื่อเข้าไปหาแล้วย่อมก่อให้เกิดความดีงามและความเจริญก้าวหน้าต่อชีวิต อีกทั้งผู้ที่ต้องการให้มิตรที่ดีงามมาให้โอวาทอบรม สั่งสอน ว่ากล่าวตักเตือนแก่ตนนั้น พึงพิจารณาคุณธรรมทั้ง ๗ ประการ และที่สำคัญต้องทำตนให้มีคุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ด้วย เพื่อทำตนให้มีที่พึ่งแก่ตน และช่วยเกื้อหนุนต่อกุศลธรรมให้ยิ่งขึ้นไป

หลักโสภณกรรมธรรม ๒ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยสมบูรณ์อย่างหนึ่งอีกเช่นกัน เพราะผู้ใดมีคุณธรรมที่ว่าด้วยโสภณกรรมธรรมย่อมเกื้อกูลให้ผู้ถูกเตือนได้รับประโยชน์เต็มจากผู้เตือน เพราะผู้เตือนย่อมเห็นความสงบเสงี่ยมทางกาย และทางวาจา เป็นผู้นำยินดีให้โอวาท และย่อมเห็นทางสะดวกในการกล่าวคำตักเตือน โดยมีพื้นฐานจากคุณธรรมคือความอดทนอันเป็นจุดเริ่มต้นของความสงบเสงี่ยม ฉะนั้นสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ผู้ถูก

กล่าวตักเตือนย่อมได้รับความเมตตาจากผู้ตักเตือน ได้รับคำสั่งสอนแนะนำที่ดี ทำให้ได้รับการถ่ายทอดสิ่งดีงามจากผู้ตักเตือนเสมอ เป็นกุญแจไขไปสู่ความดีงามอื่นๆอีกมากมาย

หลักธรรมเทศกธรรม ๕ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ตักเตือนหรือผู้ชี้โทษ เพราะผู้ชี้โทษหรือผู้ตักเตือนที่คตินั้นควรตั้งเอาไว้ในใจ เพราะการแสดงโทษ หรือให้โอวาทสั่งสอนตักเตือนคนอื่นนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย การจะแสดงธรรม หรือให้โอวาทดังกล่าวนั้น ต้องตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน ถึงจะให้แสดงธรรมได้อย่างสมบูรณ์ สะดวกง่ายต่อการแสดงธรรม

หลักธรรมสุดท้ายของบทนี้คือ หลักจักร ๔ เป็นหลักการสำหรับชี้แนะแนวทางให้รู้จักเลือกถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม แต่ในที่นี้การเลือกสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมนั้นจำเป็นต้องใช้หลักสัปปายะ ๘ มาพิจารณา ตามนัยผู้ว่าง่ายจะกล่าว ๔ ข้อ คือ ๑.ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม การพูดคุยที่เหมาะสมบุคคลที่ถูกกันเหมาะสม และอิริยาบถที่เหมาะสม เพราะฉะนั้นเป็นหลักการโดยตรงๆ ส่วนอีกสามข้อที่เหลือเป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุน ๒.รู้จักสมาคมกับสัตบุรุษ ๓.ตั้งตนไว้ชอบ และ ๔.สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น ธรรมทั้ง ๔ ข้อจึงถือเป็นหลักสำคัญของผู้ว่าง่าย เพราะเป็นแผนที่ชีวิตที่ดีสำหรับผู้ว่าง่ายสอนง่าย สะดวกแก่การเจริญความดีอื่นๆให้ยิ่งขึ้นไป และเป็นเครื่องขจัดอุปสรรคต่างๆต่อผู้ว่าง่ายด้วย

ดังนั้น หลักธรรมต่างๆข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมโดยตรง หรือเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับตน และสังคมในปัจจุบันตามสถานการณ์ต่างได้เป็นอย่างดี ส่วนจะสามารถนำไปประยุกต์ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างไรนั้น จะได้กล่าวในบทต่อไป

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมไทยปัจจุบัน

การศึกษาการประยุกต์หลักธรรมว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมไทยปัจจุบันในบทนี้ ผู้วิจัยศึกษาถึงการนำไปประยุกต์ใช้ ประโยชน์และโทษอันเกิดจากความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต ในประเด็นต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในฐานะเกื้อหนุนความดีต่อสังคม

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันสามารถดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้ได้เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญต่อสังคมไทยทุกๆด้าน โดยอุปนิสัยคนไทยมีพื้นฐานเป็นคนสุภาพอ่อนโยน ไม่หึกหาญน้ำใจ รักสันติ ไม่ชอบความรุนแรง รวมไปถึงความประนีประนอม การรู้จักประสานประโยชน์ และความเกรงใจ ชอบสงบสุขสันติ เชื้อฟุ้งผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณ โดยนอบน้อมเคารพ เชื้อฟุ้งอย่างถ่อมตน ตลอดจนเป็นผู้ว่าง่ายต่อคนรอบข้าง จนเป็นที่รักใคร่นำเอ็นดูต่อผู้พบเห็น สิ่งนี้นำไปสู่การเกื้อหนุนความดีทั้งต่อตนเองและสังคมให้ยิ่งขึ้นไป ดังเช่นชาวตะวันตกหลายคนได้กล่าวถึงคุณลักษณะดังกล่าวนี้ของคนไทย เป็นต้นว่า “อุปนิสัยรักสงบและว่านอ่อนสอนง่ายนั้น จะเห็นได้จากปัจจัยที่สำคัญได้ว่าในกรุงสยามนั้นมีความปลอดภัยด้านชีวิตและทรัพย์สิน”^๑

อย่างไรก็ตาม จากภาพและข่าวอาชญากรรม การจี้ ปล้น ฆ่าชิงทรัพย์ ลักขโมย ทะเลาะวิวาท ค้ายาเสพติด ทำแท้งเถื่อน คอรัรัปชั่น ปัญหา ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น เป็นเหตุการณืที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน และมีแนวโน้มเพิ่มถี่มากขึ้น รวมทั้งความรุนแรงมากขึ้นด้วย ได้มีข้อปรารภมากกว่า “ปัญหาศีลธรรมในสังคมไทยปัจจุบันมีความรุนแรงขึ้น คนไทยมีความหลงในกระแสวัตถุนิยมมากขึ้น ให้ความสำคัญแก่ศาสนาและเรื่องการพัฒนาชีวิตภายในและพฤติกรรมที่ดีงามภายนอกน้อยลง มีความเบียดเบียนมากขึ้น และค่านิยมที่ยังถือว่าดีงามนั้น ก็มี

---

^๑ John Crawford, *Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Courts of Siam and Cochin china*, (London : Oxford University Press, ๑๕๖๗), p. ๓๖๗

การปฏิบัติอย่างเป็นจริงน้อยลง เมื่อพิจารณาถึงสภาพความจริงในปัจจุบัน”^๒ ข้อปรารถนาต่างๆ ดังกล่าวมีส่วนจริงอยู่ไม่น้อย และเป็นเรื่องสำคัญที่ควรพิจารณาซึ่งแม้แต่สถาบันศาสนาก็มีความอ่อนแอ

ปัจจุบัน ตามวัดวาอารามต่างๆมักจะทอดทิ้งเรื่องของการฝึกอบรม ส่วนมากมักจะปล่อยปละละเลยแบบตัวใครตัวมัน เจ้าอาวาสก็ไม่สนใจลูกวัด อุปัชฌาย์ก็ไม่สนใจสังฆวิหาริก ครูอาจารย์ก็ไม่สนใจศิษย์ ปล่อยตามเรื่องตามราว แบบเอาหูไปนา เอาตาไปไร่ พระอุปัชฌาย์บางรูปมีหน้าที่แต่เฉพาะให้บรรพชาอุปสมบทแก่ชาวบ้านเท่านั้นนี่ก็อยู่แต่เพียงว่า ปีหนึ่งๆจะบวชได้กี่องค์ โดยไม่สนใจที่จะอบรมสั่งสอนหรือฝึกหัดคัตติคุณิสิกข์ผู้ที่ตนให้บรรพชาอุปสมบทเลย เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่า ปัจจุบันนี้มีพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรมผิดวินัย ขาดอาจารย์ กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอยู่มากมาย และท่านเหล่านี้เองที่ไปสร้างปัญหา สร้างความเอือมระอา ทำลายศรัทธาของประชาชนอยู่ทั่วไปในขณะนี้ จึงเป็นเรื่องที่พระคุณเจ้าทั้งหลายที่มีหน้าที่ในการปกครองดูแล จะได้หันเอาใจใส่ อบรมบ่มนิสัยพระภิกษุสามเณรที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาและผู้ที่อยู่ในภายใต้บังคับบัญชา ให้มีความสำนึกในสมณสัญญา ประพฤติปฏิบัติ ฝึกหัดกายวาจาให้น่าเคารพ น่ากราบ นำไหว้ให้มากยิ่งขึ้น จะได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ปสาทะของประชาชนผู้พบเห็น^๓

แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระพุทธศาสนา กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตและเข้าสู่จุดเสื่อม เพราะถ้าผู้ใหญ่ หรือผู้ดูแลอบรมสั่งสอนไม่เป็นที่น่าเคารพกราบไหว้ ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้น้อยแล้ว ผู้น้อยหรือเด็กกว่านำไปเป็นแบบอย่าง เพราะฉะนั้นการเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง และเป็นผู้ว่าง่ายด้วย ย่อมทำให้ผู้น้อยนำไปเป็นแบบอย่าง และเป็นที่น่าเคารพกราบไหว้อย่างแท้จริง เพราะ

ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น เป็นคุณธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความรักความนับถือ ไม่ใช่เหมาะสำหรับผู้น้อยเท่านั้น ซึ่งจะต้องเป็นผู้ว่าง่าย แม้ผู้เสมอกัน ก็ต้องเป็นผู้ว่าง่าย ผู้ใหญ่ก็ต้องเป็นผู้ว่าง่าย ผู้น้อยยังขาดความรู้ความฉลาด ยังเห็นโลกน้อย ยังไม่รู้ทางเจริญทางเสื่อมดี จำจะต้องอาศัย โอวาทคือคำตักเตือน อนุศาสนีคือคำพร่ำสอนของผู้อื่นมีมารดาบิดาครูอาจารย์ ญาติพี่น้องเป็นต้น ที่มองเห็นการกระทำและความประพฤติอันไม่สมควร คือไม่งดงาม ส่อ

^๒ รศ.ดร. สุภาพรรณ ณ บางช้าง, พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๖๐.

^๓ สมพร เทพสิทธิ, การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในภาวะวิกฤตของสังคมไทย, หน้า ๓๐ - ๓๑.

ความเลว หรือเป็นบาปเป็นอกุศลซึ่งตนกระทำโดยไม่รู้สึกรู้ชาติ เตือนให้รู้สำนึก หรือพรั่นสอนให้
งด เว้นเสีย ถ้าเป็นผู้ว่าง่ายปฏิบัติตามคำสอน ประกอบด้วยธรรมอันกระทำความเป็นผู้ว่าง่าย
เป็นเหตุให้อวดตนต่อคำเตือนคำสอน ตั้งใจรับคำสอนโดยเคารพแล้ว คนที่จะเป็นผู้เจริญด้วย
ความประพฤติดี ทำแต่การที่เป็นทางสุขทางเจริญ เว้นการที่เป็นทางทุกข์ทางเสื่อมเสีย ยิ่งเป็น
ผู้ว่าง่าย ก็ยิ่งเป็นปัจจัยให้เกิดความเอ็นดูสงสารของผู้หลักผู้ใหญ่ เอาเป็นธุระสอดส่องดูแล
ความเจริญและความเสื่อมให้ เมื่อเห็นว่าเดินผิดทางคือเดินทางเสื่อม ก็ช่วยเตือนช่วยแนะอยู่
เสมอ ก็เป็นโอกาสอันดีที่ตนจะได้ป้องกันรักษาตนไม่ให้เสื่อม ผู้ว่าง่ายจึงจัดเป็นคนฉลาดที่
รู้จักถือเอาประโยชน์จากผู้อื่น คือทำให้ผู้อื่นเกิดเมตตากรุณาหวังดี เอาเป็นธุระไม่อดหนา
ระอาใจหรือเกลียดชัง ผู้น้อยซึ่งเป็นผู้ว่าง่าย จึงชื่อว่าทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตน และชื่อว่ามี
ธรรมอันทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตนด้วย^๔

ธรรมคامنุชย์จะเป็นคนรู้คนฉลาดขึ้นเองไม่ได้ จะต้องอาศัยได้ยินได้ฟังเสียก่อนจึงจะเกิด
ความรู้ความฉลาด เพราะเหตุนี้จึงต้องมีโรงเรียนสำหรับให้กุลบุตรได้เล่าเรียน การเล่าเรียน
ถ้าเป็นคนว่ายากสอนยากเสียแล้ว ก็ตัดทางแห่งคุณความดีเสียสิ้น จะได้วิชาศิลปศาสตร์มาแต่
ไหน คนว่ายากสอนยากเป็นอุปมงคลมีแต่ความเสื่อมอย่างเดียว และเป็นที่เกลียดชังของครูบา
อาจารย์ด้วย ถึงใครๆเขาก็ไม่ชอบ คนคือด้าน คนว่ายากสอนยาก เขาว่าคนหัวดี ชื่อว่าเป็น
คนทำโทษแต่ตัวเอง จึงชื่อว่าเป็นอุปมงคล ถ้าเป็นว่าง่ายสอนง่าย ย่อมเป็นที่ขบใจของครูบา
อาจารย์ แม้เป็นข้าเจ้าบ่าวขุนนางก็เป็นที่ขบใจของนาย จะอยู่กับพ่อแม่พี่น้องหรืออยู่กับ
ใครๆ ก็เป็นที่ขบใจของคนนั้นๆ ส่วนตัวก็จักได้ความรู้ความฉลาด ประราณาวิชาศิลป
ศาสตร์อันใดก็จักสำเร็จตามความประสงค์ แม้ผู้บวชในพระพุทธศาสนา จะเล่าเรียนศึกษา
ธรรมวินัย ถ้าเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ก็จะไม่เหนื่อยหน้าอายเขา จะเป็นคนฉลาดในธรรมวินัย ถึง
การฟังธรรมการสนทนาธรรมก็เหมือนกัน ถ้าเป็นว่าง่ายสอนง่ายแล้ว จะได้รับความรู้ความ
ฉลาดในไม่ช้า คุณแห่งความเป็นคนว่าง่ายสอนง่ายก็มาก จะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่เดือดร้อน มีแต่
ความสุขโดยส่วนเดียว^๕

^๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายีมหาเถระ), **ธรรมเป็นที่พึ่ง**, (กรุงเทพมหานคร : ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์กิตติธรรม, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒ – ๕๓.

^๕ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันตเถโร), **มงคลกถา ๓๘**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิวัดนร
นาถสุนทริการาม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๐ – ๑๐๑.

ดังจะเห็นได้ว่าธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเป็นธรรมที่พึงแก่ตนโดยแท้ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายว่าเป็นที่พึงแห่งตน ดังความในทศสูตรสูตร ตอนหนึ่งว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อคทน รัับฟังคำปราสาณโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อคทน รัับฟังคำปราสาณโดยเคารพนี่เป็นนาถกรรมธรรม(ธรรมอันเป็นที่พึงแก่ตน)^๖ ไม่ใช่เฉพาะปฏิบัติเฉพาะรายบุคคลเท่านั้น แต่ถ้าแต่ละบุคคลประกอบด้วยคุณธรรมที่ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว เป็นที่แน่นอนว่าสังคมนั้นสามารถมีที่พึงแก่สังคมนั้นได้ โดยไม่ต้องทุกข์ร้อน ปัญหาศีลธรรมในสังคม ภาวะเสื่อมในสังคม ไม่ต้องพึงปัจจัยภายนอกเหมือนเช่นที่ได้กล่าวมา “ใครก็ตามถ้าเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว ก็ย่อมเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม...และยังสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความปลอดภัย และสงบสุขตลอดไปอีกด้วย”^๗

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย นอกจากตนเป็นผู้ว่าง่ายแล้วยังเป็นที่รัก และนำสรรเสริญของเทวดาทั้งหลาย และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสู่ความดีทั้งหลาย โดยเฉพาะนำไปสู่มรรคผลนิพพานโดยสะดวกด้วย ดังความว่า

ความสอนง่ายว่าง่ายจะได้ซึ่งที่พึงอาศัย เป็นที่รักใคร่ของมหาชนและนักปราชญ์ผู้มีปัญญา ความสอนง่ายว่าง่ายเป็นที่สรรเสริญของมนุษย์และเทพยดาทั้งหลาย ความสอนง่ายว่าง่ายมีคุณอันใหญ่หลวงที่จะให้สำเร็จมรรค ผล นิพพาน ข้ามโสมพะแอ่งแก่งกั้นดาร คือภพและชาติ ความเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในกำเนิดทั้ง ๔ และคติทั้ง ๕ ความสอนง่ายว่าง่ายเป็นเหตุจะให้ละเสียซึ่งอวิชชาตัณหา และมานะ ทิฏฐิ อุปาทาน จะเห็นธรรมคำสั่งสอนของพระศาสดาจารย์ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ความสอนง่ายว่าง่ายย่อมมีเจตนาอันอ่อนไม่กระด้างด้วยมานะทิฏฐิ ย่อมมีขันติไม่โกรธ ไม่พยาบาท มี กาย วาจา อันใสสะอาดปราศจากทุจริต คิดแต่ทางบุญกุศล จะยกตนให้พ้นจากทุกข์ แสวงหาความสุขเป็นเบื้องหน้า^๘

นอกจากนี้สังคมไทยถ้ามีความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว ย่อมเป็นไปได้ด้วยความสุขสงบสันติ สามัคคีธรรม เป็นที่รักในหมู่คนไทยด้วยกัน และเป็นที่รักแก่ชาวโลกด้วย สามารถเห็นโทษที่สังคมไทยมองไม่เห็น นำไปสู่การแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ และคุณธรรมว่าง่ายนี้เป็นมงคลนำไปสู่ความ

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๔๒๘.

^๗ บุญมา จิตจรัส, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๗๖.

^๘ พระธรรมมหาวิราณวัตร, มงคลทิปนี หรือมงคลสูตร ๓๘ พิศดาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๕), หน้า ๔๐๐.

ดิหลากหลายต่อสังคมไทยอีกมาก ไม่เป็นทุกข์ในภายหลัง ที่สำคัญธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่ายนั้นเป็นไปเพื่อเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร มีความจำเป็น สำหรับพระธรรมวินัยแห่งพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธดำรัสความตอนหนึ่งว่า “เป็นคนว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเครื่องทำความเป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับคำปราศรัย โดยเคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร”^๕ เพราะสังคมไทยจำเป็นต้องดำรงไว้ซึ่ง วัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็น รากฐานมาโดยตลอดจวบเท่าจนถึงทุกวันนี้ トラบใดที่สังคมไทยรักษาพระธรรมวินัย ในที่นี้ธรรม ที่ว่าด้วยผู้ว่าง่ายสอนง่าย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระธรรมวินัย(กรณี พระภัททาลิ, พระฉันทะ, ภิกษุ ชาวโกสัมพี และการปวารณาตัวของพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น) มั่นใจได้ว่าพระพุทธศาสนามี แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อมเลย

โลกของเราทุกวันนี้ ที่เกิดความเสื่อมเสียขึ้นก็เกิดจากความเป็นคนว่ายากสอนยาก ทั้งนั้น ไม่เลือกว่าผู้ใหญ่หรือผู้น้อย อันความเป็นคนว่ายากสอนยากนี้ ตามปกติเรามักจะเพ่งเล็งเอา แต่ผู้น้อยคือเด็กๆ เท่านั้น หาได้เล็งยึกคิดไม่ว่าผู้ใหญ่ที่เป็นคนว่ายากสอนยากก็มี ผู้น้อยว่ายากสอน ยาก ยังพอจะแก้ไขกันได้เพราะสติปัญญาอ่อน มานะทิฐิก็ยังไม่แข็ง เรื่องของผู้น้อยยังพอตัดได้ เหมือนกับตัดไม้ ถ้าไม้ยังอ่อนอยู่ก็ตัดได้ หรือ เหล็ก ที่ช่างเหล็ก มีความประสงค์จะทำเป็นวัตถุ เครื่องใช้เขาก็เอาไฟเผาให้อ่อนเสียก่อนแล้วก็ตัด หรือตีเหล็กนั้นเป็นวัตถุที่ตนพึงประสงค์จะใช้ แต่ถ้าวเหล็กนั้นเกิดเผาไม่อ่อน ก็ทำอะไรไม่ได้ฉันใด คนเราก็เช่นเดียวกัน ถ้ายังมีสติปัญญาน้อย มานะทิฐิยังอ่อนพอจะฝึกฝนกันได้ แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่แล้ว มานะทิฐิก็มักจะใหญ่ตามตัว แข็งดัดยาก คนว่ากล่าวตักเตือนก็หาได้ยาก การว่ากล่าวตักเตือนคนแก่นั้น มีทางสำเร็จได้น้อย หรือไม่สำเร็จ เลย เหมือนกับหักด้ามพร้าด้วยหัวเข่า คิดดูก็แล้วกันมีใครเคยทำได้บ้าง เชื่อว่าไม่มีใครทำได้ ถ้ามี ใครทำได้ ภายใต้นี้ก็จะไม่เกิดขึ้น ข้อสังเกต ความเดือดร้อนเกิดขึ้นแก่ประเทศต่างๆทั่วโลก มักจะ เกิดจากคนหัวแข็งที่มีอำนาจแล้ว ใครตักเตือนไม่ได้ ผลสุดท้ายประชาชนพลเมืองทั้งชาติของ ประเทศนั้นๆก็ต้องพากันเดือดร้อนอับเฉาไปตามๆกัน^๖

เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นไม่เพียงแต่ต้องมีคุณธรรมนี้สำหรับแต่ละ บุคคลเท่านั้น แต่ระดับสังคม ระดับประเทศ จนถึงสังคมโลกก็ต้องมี เพราะเป็นคุณธรรมไปสู่ความ สงบสุขสันติโดยทั่วถึงกัน

^๕ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๐/๒๒๕.

^๖ นาวาตรีอ่อน บุญญพันธ์, *ที่พึ่งของคน*, (สมุทรปราการ : บ้านกอกจาก, ๒๕๑๑), หน้า ๗๐ – ๗๒.

๔.๒ ความเป็นผู้วาง่ายสอนง่ายกับแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต

ความเป็นผู้วาง่ายสอนง่ายเป็นคุณธรรมเกื้อหนุนความดีทั้งหลาย จึงนำไปสู่แนวทางแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นแก่ตน และสังคม อันเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตให้ไปสู่สงบสันติอย่างทั่วถึง และการเป็นผู้วาง่ายนั้นเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝน ปฏิบัติได้ในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ด้านครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันหน่วยเล็กที่สุดของสังคม หากแต่สำคัญยิ่ง เพราะมีบทบาทสำคัญในการหล่อเลี้ยงจิตใจ และพฤติกรรมของคนในสังคม “สังคมจะเป็นอย่างไรนั้นตัวชีวิตที่ดีที่สุดคือสถานการณ์ของครอบครัว”^{๑๑} การเปลี่ยนแปลงของคนสังคมไทยตามกระแสการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้วิถีชีวิต และครอบครัวแบบไทยถูกกลืนหายไปแทบไม่ทิ้งร่องรอยโดยเฉพาะในสังคมเมืองที่ทุกอย่างต้องแข่งขันกับเวลา ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และชีวิตที่ดียิ่งขึ้นๆอย่างไม่มีการสิ้นสุด

เดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องใช้แรงงานสูง ทำให้ครอบครัวไทยสมัยก่อนมีขนาดใหญ่ตามลักษณะของครอบครัวขยายอยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย พึ่งพาซึ่งกันและกัน จนชาวตะวันตกได้กล่าวคุณลักษณะนี้ไว้ว่า

ในด้านชีวิตครอบครัวที่เป็นลักษณะเฉพาะของครอบครัวสยามนั้น เป็นสิ่งที่น่ายกย่องไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ความรักเคารพต่อบิดามารดาเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมากเกินไปด้วยซ้ำ และหน้าที่ที่บุตรพึงกระทำต่อบิดามารดานั้น ได้เป็นบทบัญญัติในศาสนาที่เดียว... ลูกชาวสยามมีความว่านอนสอนง่ายและอ่อนโยน... บิดามารดาที่รู้จักวางตนให้เป็นที่รักและที่เคารพของบุตร และจรรโลงบุตรให้มีความสุขภาพราบเรียบเป็นที่ยิ่ง^{๑๒}

ไม่ใช่แต่เฉพาะภายในครอบครัวเท่านั้นแต่รวมถึงชุมชนด้วย การที่ครอบครัวมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างจากสถาบันอื่นเพราะเป็นสถาบันที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ นั้น แสดงให้เห็นถึงว่า “ครอบครัวมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นๆ ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อบุคคลและ

^{๑๑} ชำวานาปี, “ทศวรรษนี้ วัยรุ่นกินอยู่อย่างไร”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๘.

^{๑๒} มองเดอลาลูแบร์, จดหมายเหตุลาลูแบร์, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, หน้า ๒๓๕.

“ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลภายในครอบครัวด้วย”^{๑๓} ครั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการพัฒนาประเทศจากการเกษตรแบบพอเพียงเพื่อเลี้ยงชีพไปสู่การเกษตรเพื่อลดการนำเข้า และเพิ่มผลผลิตเพื่อการส่งออกและมุ่งส่งเสริมการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทำให้การเกษตรของไทยต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของภาครัฐกล่าวคือต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการเกษตรที่สูงขึ้น และในที่สุดก็รับรู้กันว่าความพยายามดังกล่าวนำมาซึ่งความล่มสลายของภาคเกษตรกรรมเกิดกระบวนการพึ่งพาปัจจัยภายนอกแทบทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือแม้กระทั่งตลาดเกษตรกรไทยจึงประสบปัญหาหนี้สินรุงรังทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลงเนื่องจากต้องโยกย้ายหาช่องทางไปทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกในครอบครัว แรงงานจากภาคเกษตรจึงเคลื่อนย้ายมายังสังคมเมือง

เมื่อเป็นเช่นนี้สภาพสังคมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว ปัจจุบันครอบครัวไทยอยู่ในภาวะการณ์ที่น่าเป็นห่วงยิ่ง กล่าวคือครอบครัวซึ่งมีขนาดเล็กนั้น ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวที่มีสายสัมพันธ์ห่างเหินกันอันเนื่องมาจากความจำเป็นในการทำมาหาเลี้ยงชีพ พ่อ แม่ ไม่มีเวลาอบรมกล่อมเกลา ให้ความอบอุ่นแก่ลูก ผิดความหวังไว้กับครู อาจารย์ และสถาบันการศึกษา เหล่านี้เป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย ดังที่นายแพทย์ประเวศ วะสี ให้ทัศนะว่า

สถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลาย ไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ศีลธรรมก็เสื่อมลงครอบครัวในสมัยก่อนมีความเป็นปึกแผ่น และสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามได้ แต่ในปัจจุบันครอบครัวขาดความเป็นปึกแผ่น เพราะการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับครอบครัว มุ่งแต่เศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญ ปัญหาเศรษฐกิจจึงเข้ามามีผลกระทบต่อครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ต้องแยกจากกันเพื่อไปทำงาน หรือไปเรียนอยู่ที่ห่างไกลกัน ครอบครัวจึงแตกแยก และกลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคม เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม^{๑๔}

^{๑๓} รัชนิกร เศรษฐ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๖.

^{๑๔} นพ.ประเวศ วะสี และคณะ, พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณของสังคมไทย ประเด็นวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๑.

คุณชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของสถาบันครอบครัวว่า “เป็นที่รองรับเคราะห์กรรมทางสังคมที่เป็นปัญหาอย่างหนักท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกภายในครอบครัวไม่มีเวลาให้กันและกัน พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่คนในครอบครัว”^{๑๕}

คุณวัลลภ ตั้งคณานุกรักษ์ ได้แสดงทัศนะต่อปัญหาครอบครัวว่า “ปัญหาสำคัญของเด็กในปัจจุบันนี้ได้รับผลกระทบมาจากครอบครัวที่ถูกทำลายลง เพราะแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาประเทศที่เน้นทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ได้ทำลายระบบครอบครัวจนแตกสลาย”^{๑๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาของครอบครัวปัจจุบันคือพ่อแม่เลี้ยงลูกและรักลูกไม่เป็น “พ่อแม่ส่วนใหญ่เลี้ยงลูกให้เป็นนักเสพนักบริโภค ขาดความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาลูกให้เป็นนักศึกษาและนักสร้างสรรค์ นอกจากนี้บทบาทของพ่อแม่ยังได้ลดลงไป เพราะเทคโนโลยีข่าวสารโดยเฉพาะโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทมากกว่าพ่อแม่”^{๑๗}

บุตรหลานในครอบครัวส่วนใหญ่ของสังคมไทยปัจจุบันตกอยู่ในวังวนของกระแสบริโภคนิยมอย่างขาดการยับยั้งชั่งใจ เนื่องจากรากฐานทางวัฒนธรรมที่ควรจะได้รับ การปลูกฝังจากครอบครัวนั้นหยั่งรากไม่ลึกพอ และสื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลายในปัจจุบันมีอิทธิพลไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม รวมทั้งต้องยอมรับอีกว่า ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนนำมาซึ่งกระแสของทุนนิยมที่เน้นให้แสวงหาความสุขจากการบริโภค ดังนั้น เมื่อคนในสังคมไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนขาดรากฐานและภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ก็ย่อมโอนเอนไปตามกระแสดังกล่าวได้โดยง่าย สิ่งที่แฝงมาจึงไม่ใช่เพียงความสูญเสียทางวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียวแต่นำมาซึ่งความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคมอีกหลายประการ

^{๑๕} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ครอบครัว : ๗ ข้อเสนอทางทฤษฎี ณ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทยยุควัฒนธรรมทาส, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิพิตส์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๕.

^{๑๖} วัลลภ ตั้งคณานุกรักษ์, ทศวรรษขององค์การพัฒนาเอกชน, (กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๒.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

สถานการณ์สังคมไทยปัจจุบันกำลังประสบปัญหาอันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวได้รับผลกระทบมากมาย จนก่อให้เกิดปัญหาหลายประการตามมา และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต อาจารย์สมพงษ์ จิตระดับ กล่าวไว้ในรายงานพิเศษของวารสารศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมไว้ว่า

เซ็กซ์ และยาเสพติดเป็นทางออกของวัยรุ่น เมื่อรัฐบาลประกาศสงครามกับยาเสพติดแน่นอนว่าปัญหาเสพติดลดลงอย่างชัดเจน แต่ปัญหาพฤติกรรมทางเพศและความรุนแรงกลับเพิ่มขึ้น สิ่งนี้คงเป็นเครื่องชี้วัดว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ในขณะที่ต้นเหตุของปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขจึงเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ มักได้ผลเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ย่อมไม่ใช่การแก้ปัญหาย่างยั่งยืน โดยที่รู้ๆกันว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อปัญหาเหล่านี้มาจากความอ่อนแอของครอบครัว^{๔๘}

รวมทั้งปัญหาเหล่านี้มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นๆทางสังคมอีกหลายประการ “สภาพการณ์เหล่านี้เป็นตัวชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงและความล้มเหลวของสถาบันครอบครัวในยุคปัจจุบัน”^{๔๙} เมื่อเทียบกับสภาพครอบครัวไทยในอดีตเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่านมา จะเห็นว่า ครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่เลวร้ายลงจากเดิมมากจนน่าเป็นห่วง กระบวนการอบรมสั่งสอนเด็กในครอบครัวได้ลดความสำคัญลง เพราะอุปสรรคอันเนื่องจากภาวะกดดันทั้งจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ครอบครัวไม่อาจทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ทางสถาบันศึกษาจึงได้เห็นความสำคัญดังกล่าวจึงได้ “จัดตั้งสำนักงานการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาครอบครัวสัมพันธ์ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนรักครอบครัว และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงครอบครัวให้แข็งแรงและยั่งยืน”^{๕๐} ครอบครัวจึงประสบปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในด้านการอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว

^{๔๘} มณฑิรา สวัสดิ์รักษา, “อนาคตของชาติ...ฝากไว้กับใครหนอ”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑๐.

^{๔๙} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงษ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๓.

^{๕๐} สุภัทัญญา โพธิเสถียร, “สถาบันครอบครัวกับการปลูกฝังวัฒนธรรมไทย”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๖) : ๑๔.

พระพุทธศาสนาคือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาให้กับชีวิตและสังคม ซึ่งในอดีตสังคมไทยได้รับเอาวิธีปฏิบัติแบบพุทธมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่โบราณกาลจวบจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมยุคเกษตรกรรมที่ผ่านมา กระบวนการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด วิถีชีวิตของผู้คนจึงมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก แนวคิดและวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวก็ได้รับมาจากอิทธิพลของคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่ด้วยอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้ค่านิยมและวิธีปฏิบัติแบบพุทธได้ถูกลดทอนลง ถูกกลืนจนได้เกิดแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสวัตถุนิยม สังคมทุนนิยม เข้ามามีบทบาทต่อการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวไทยปัจจุบัน

เนื่องจากด้วยแนวคิดการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะอิทธิพลกระแสวัตถุนิยม สังคมทุนนิยม ก่อให้เกิดปัญหามากมาย ซึ่งไม่ได้แก้ปัญหาอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะแก้ที่ต้นเหตุ หรือปัญหาพื้นฐานที่แท้จริง เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำแนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมไทยในสถาบันครอบครัวตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการนำมาใช้ในสถาบันครอบครัวปัจจุบันอันเป็นการแก้ปัญหาสังคมที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ด้วยพุทธวิธีอย่างบูรณาการ และประยุกต์ได้อย่างแท้จริง

สังคมสงฆ์ถือเป็นสังคมที่ถือว่าเป็นแบบอย่างของวิถีชีวิตแบบพุทธ เพราะเป็นสังคมที่มีกระบวนการขัดเกลาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง โดยเฉพาะวิธีการขัดเกลาด้วยพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้บุคคลบรรลุถึงความหลุดพ้น ในที่นี้สามารถประยุกต์ใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางครอบครัวได้ เนื่องจากครอบครัวเป็นสังคมหนึ่งที่มีสมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกันจำนวนมากนัก มีระบบความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด หากจะเปรียบเทียบในแง่ของการขัดเกลาระหว่างครอบครัวกับสังคมสงฆ์แล้วก็มีลักษณะที่คล้ายกัน เพราะเป็นสังคมที่จะต้องให้การขัดเกลาสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกันทั้งที่เป็นสมาชิกเดิมและสมาชิกใหม่ วิธีการทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถาบันครอบครัว ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะในแง่คุณธรรมว่าด้วย ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่สอดแทรกไว้ในพุทธวิธีสำหรับแก้ไขปัญหาในสถาบันครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่^{๒๑}

๑. การกำราบ และการลงโทษ

^{๒๑} พระมหาบุญเพ็ชร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงษ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๓๓ - ๑๓๕.

การกำราบ เป็นวิธีการหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้กับบุคคลที่คือด้าน ไม่ฟังใคร และประพฤติดี หากมีพระภิกษุที่มีกิริยามารยาทกระด้างกระเดื่อง พระพุทธองค์ก็จะเรียกมาตรัสถาม และทรงดำเนินพระภิกษุรูปนั้น แล้วตรัสสอนให้ละพฤติกรรมนั้นเสีย ส่วนการลงโทษเป็นกระบวนการทางพระวินัย ซึ่งการลงโทษทางพระวินัยมีกฎเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ชัดเจน หากมีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งล่วงละเมิดสิกขาบท(ข้อบัญญัติ) ก็จะต้องรับโทษตามบทบัญญัติ ตั้งแต่โทษอย่างหนัก คือ ปาราชิก ต้องพ้นจากความเป็นพระภิกษุทันที โทษปานกลาง ต้องอยู่ปริวาสกรรมตามเวลาที่กำหนด และโทษอย่างเบา ต้องกล่าวประจานความผิดตัวเองต่อพระภิกษุด้วยกัน ซึ่งการลงโทษตามพระวินัยนี้เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้ และเป็นโอกาสให้สำนึกในความผิดของตน เพื่อจะได้ไม่ละเมิดอีกต่อไป

การประยุกต์วิธีการกำราบ และการลงโทษมาใช้ในครอบครัวได้ในกรณีที่สมาชิกในครอบครัวประพฤติดีกฎระเบียบ หรือความผิดอื่นๆ บิดามารดาก็จะต้องทำการว่ากล่าวตักเตือนเพื่อมิให้กระทำผิดอีก เช่นกรณีที่บุตรมีพฤติกรรมกระด้างกระเดื่อง ก้าวร้าว ไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ บิดามารดาควรกำราบด้วยการว่ากล่าวตักเตือนมิให้มีพฤติกรรมเช่นนั้นอีก หากยังไม่ละพฤติกรรมนั้น ยังคงประพฤติดีเสื่อมเสียเช่นเดิม ก็ต้องลงโทษตามสมควรแก่โทษ ซึ่งการลงโทษสามารถทำได้หลายวิธีการ ไม่ใช่เฉพาะแต่การทำโทษด้วยการเฉียนตีเท่านั้น เช่นการลงโทษบุตรด้วยการไม่ให้สมาชิกในครอบครัวพูดคุยกับบุตรที่ถูกลงโทษนั้นเป็นเวลาเท่านี้ หรือถ้าไม่ทำการบ้าน ตักเตือนแล้วไม่ปฏิบัติตาม ก็ต้องลงโทษโดยการล้างห้องน้ำ ไม่ให้ดูโทรทัศน์ และการลงโทษควรจะต้องกระทำตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก่อนหน้านั้น ไม่ลงโทษด้วยอารมณ์หรือทำตามใจตนเอง และสมเหตุสมผลกับเหตุที่ลงโทษด้วย หลักการลงโทษ ควรประกอบด้วยเหตุผล ๓ ประการนี้ ได้แก่

(๑) ลงโทษในกรณีที่มีการกระทำความผิดจริง ซึ่งเป็นความผิดที่ควรแก่การลงโทษ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข็ดหลาบ และสำนึกในความผิดของตน จะได้ไม่ละเมิดอีกในอนาคต ไม่ลงโทษตามอารมณ์ของตน และการลงโทษนั้นจะต้องสมเหตุสมผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องลงโทษตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่ได้ตกลงกันไว้ก่อน

(๒) มีเจตนาที่ดีต่อผู้กระทำความผิด คือการให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกตน เพื่อละทิ้งพฤติกรรมนั้นเสีย และพัฒนาตนเองให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป ฉะนั้น การลงโทษจะต้องประกอบด้วยจิตเมตตาต่อผู้กระทำความผิด เช่น บิดามารดาลงโทษบุตรจะต้องมองถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่บุตรมากกว่าที่จะทำเพื่อตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของตนเอง

(๓) การลงโทษด้วยเหตุผล เมื่อลงโทษบุตรแต่ละครั้ง บิดามารดาจะต้องอธิบายถึง เหตุผลที่ต้องลงโทษให้บุตรได้ทราบ โดยอธิบายถึงสาเหตุที่ต้องลงโทษ และเป้าหมายของการ ลงโทษให้บุตรฟัง อีกทั้งจะต้องอบรมแนะนำบุตรให้ทราบถึงข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อที่เขาจะได้ไม่ หลงทำผิดอีกต่อไป

๒. การปวารณาตัวต่อกัน

การปวารณาตัว คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกันได้ ซึ่งพระพุทธ องค์กรอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์กล่าวคำปวารณาต่อกัน เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุรูปอื่น สามารถว่ากล่าวตักเตือนได้ เพราะการที่สงฆ์อยู่ร่วมกัน อาจมีความพลั้งเผลอจึงกระทำการใดสิ่ง หนึ่งลงไปด้วยความไม่รู้ หากภิกษุรูปอื่นได้ทราบ ได้เห็น หรือแม้แต่ได้สงสัย ก็สามารถแนะนำ ตักเตือนให้รู้ตัว เพื่อจะได้แก้ไข ปรับปรุงตัวเองมิให้ผล่อตัวอีกต่อไป พระพุทธองค์ตรัสว่า

การอยู่ร่วมกันของสัตบุรุษ คือ ภิกษุผู้เป็นเถระในธรรมวินัยนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ถึงพระเถระก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะก็ควรว่า กล่าวเรา ตัวเราก็ควรว่ากล่าวทั้งพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระ เถระจะว่ากล่าวเราก็ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูลว่ากล่าว เรา เราจะพูดกับท่านว่า ‘ดีละ’ เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตาม คำแนะนำของท่าน หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับ ท่านว่า ‘ดีละ’ เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำแนะนำของท่าน

แม้พระมัชฌิมะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า ฯลฯ แม้พระนวกะก็มีความคิดอย่างนี้ว่า “ถึง พระเถระก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระมัชฌิมะก็ควรว่ากล่าวเรา ถึงพระนวกะก็ควรว่ากล่าวเรา ตัวเราก็ควรว่ากล่าวทั้งพระเถระ พระมัชฌิมะ และพระนวกะ ถึงหากพระเถระจะว่า กล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่งทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า ‘ดีละ’ เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำสอนของ ท่าน หากพระมัชฌิมะจะว่ากล่าวเรา ฯลฯ หากพระนวกะจะว่ากล่าวเรา ก็ปรารถนาสิ่ง ทีเกื้อกูลว่ากล่าวเรา ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งทีไม่เกื้อกูลว่ากล่าวเรา เราจะพูดกับท่านว่า ‘ดี ละ’ เราจะไม่เบียดเบียนท่าน แม้เห็นอยู่ก็จะทำตามคำสอนของท่าน การอยู่ร่วมกัน

ของสัตว์บุรุษและสัตว์บุรุษอยู่ร่วมกันเป็นอย่างนี้แล^{๒๒}

แสดงให้เห็นว่าภิกษุทุกระดับสามารถว่ากล่าวตักเตือนได้ โดยมุ่งประโยชน์ของกันและกันเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวปวารณาต่อกันของพระภิกษุว่า “ท่านทั้งหลาย กระผมขอปวารณาต่อสงฆ์ ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ยินก็ดี ด้วยนึกสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายได้ช่วยอนุเคราะห์ว่ากล่าวตักเตือนกระผม เมื่อกระผมทราบจักได้แก้ไขต่อไป”^{๒๓} การบอกกล่าวตักเตือนสามารถกระทำได้เมื่อมีเหตุ ๓ ประการ ตามคำกล่าวในการปวารณา ได้แก่

ก. เมื่อได้เห็น(ทิฏฐุณ) คือ ได้พบเห็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม อันเป็นที่น่าติเตียน

ข. เมื่อได้ยิน หรือได้ทราบ(สุเตน) ได้แก่การได้ยินจากคำพูดของผู้ตนเอง หรือได้ยินจากคำเล่าลือจากผู้อื่น ถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคคลนั้น

ค. เมื่อได้ระแวงสงสัย(ปริสฺสฺกาย) ได้แก่การสงสัยในพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ หรือสังเกตเห็นความไม่ชอบมาพากล

วิธีการปวารณาตัว ควรนำมาใช้ในครอบครัว สำคัญของการปวารณาตัว คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกันของบุคคลในครอบครัว นอกจากนั้นยังเป็นการลดทิฐิมานะ ความถือตัวของตนด้วย หากมีบุคคลใดมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง หรือผลพลั้งกระทำสิ่งใดลงไปด้วยความไม่รู้ตัว เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้เห็น ได้ทราบ หรือได้สงสัย ก็ให้แนะนำตักเตือนกันได้ เพราะเป็นธรรมดาที่บุคคลผู้ครองเรือนยังไม่พ้นกิเลสอาจมีการพลอสติได้ แต่ถ้ามีการตักเตือนกันเองระหว่างสมาชิกในครอบครัว ก็จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดความผิดขึ้นในภายหลังอีก ความสัมพันธ์ในครอบครัวในลักษณะนี้ จะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลในครอบครัว เพราะได้ปรึกษาหารือ ได้พูดคุยกัน และเป็นการควบคุมพฤติกรรมของกันและกันมิให้ออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง เนื่องจากมีบุคคลใกล้ชิดคอยบอกกล่าวชี้แนะอยู่เป็นประจำ การปวารณาตัวของบุคคลในครอบครัว ควรมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑) การเปิดใจกว้างต่อกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ตรวจสอบตนเองได้ หากมีข้อบกพร่องใดๆสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งสามารถบอกกล่าวตักเตือนกันได้

^{๒๒} อ.ท. (ไทย) ๒๐/๖๓/๑๐๑.

^{๒๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๑๐/๓๓๕.

๒) ทุกคนต้องสามารถบอกกล่าวกันได้ โดยไม่จำกัดสถานภาพว่าเป็น บิดา มารดา หรือบุตร หากเห็นว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติไม่ถูกต้อง ก็สามารถบอกกล่าวได้ทันที เช่น เมื่อ บิดามารดาประพฤติตนไม่ถูกต้อง บุตรก็สามารถบอกกล่าวได้ หรือเมื่อสามีทำผิด ภรรยาก็สามารถ ว่ากล่าวตักเตือนได้

๓) มีเจตนามุ่งเพื่อประโยชน์เป็นหลัก ในการบอกกล่าวกันและกันจะต้องมีเจตนาที่มุ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่เขาผู้นั้น และแก่ครอบครัวเป็นหลัก มิได้กระทำด้วยเจตนาอื่น เช่น มีเจตนากลับแก้งหรือความแค้นส่วนตัว แต่ต้องกระทำด้วยเจตนาที่ประกอบด้วยเมตตาหวังให้ผู้กระทำผิดได้เห็นความบกพร่องของตนเอง เพื่อการสำรวมระวังในโอกาสต่อไป

๔) มีการยอมรับความคิดเห็น หรือคำชี้แนะของผู้อื่น เมื่อเปิดใจต่อกันแล้วก็ต้องยอมรับความคิดเห็น และคำชี้แนะของผู้อื่น เพราะการชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้องเหมือนกับสิ่งที่เขาชี้ ชุมทรัพย์ให้ เมื่อผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนก็ต้องยอมรับฟังด้วยเหตุด้วยผล แม้ผู้อื่นว่ากล่าวนั้นจะเป็นผู้น้อยก็ตาม ก็ต้องรับฟังด้วยดี แล้วพร้อมที่จะปฏิบัติตาม

วิธีการขัดเกลตามพระธรรมวินัยทั้ง ๒ วิธีนี้ เชื่อว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถาบันครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นวิธีการที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้กับการอบรมสั่งสอนบุตร เป็นการสร้างบรรยากาศภายในครอบครัวด้วยวิธีการทางพระธรรมวินัย เมื่อครอบครัวปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวมานี้ เชื่อว่าจะเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น มีความเข้าใจอันดีระหว่างกันและกัน และส่งเสริมพัฒนาการทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างดี

พุทธวิธีที่ว่าด้วยวิธีการขัดเกลตามพระธรรมวินัยดังกล่าวข้างต้น มีส่วนสอดคล้องกับธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพราะในวิธีดังกล่าวเป็นการฝึกความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายสำหรับสมาชิกในครอบครัวไปในตัว ส่วนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นสามารถนำมาปฏิบัติได้โดยตรง เพื่อให้สถาบันครอบครัวมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ก็คือ ฟังปฏิบัติตามหลักทิส ๖^{๒๔} เป็นการขัดเกลามุคคละในครอบครัวโดยการทำหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง ด้วยการมีคุณธรรมพื้นฐานและการปฏิบัติตามหลักทิส ๖ คือการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนให้สอดคล้องกับสถานภาพที่เป็นอยู่อย่างถูกต้อง

^{๒๔} ดร.จันทน์ อธิวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๐.

โดยเฉพาะบิดามารดา ผู้ปกครอง ต้องมีหลักธรรมที่ว่าด้วยกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการเพื่อให้สมาชิกภายในครอบครัวเป็นผู้ว่าง่ายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งหลักธรรมที่ว่าด้วยกัลยาณมิตรมีดังต่อไปนี้

(๑) ปิโย : บิดามารดา หรือผู้ปกครอง เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกอบอุ่นเป็นกันเอง ขวนใจให้ลูกหลานเข้าหา ทำให้รู้สึกง่าย และสะดวกต่อการปฏิบัติสัมพันธ์ด้วยดี

(๒) ครุ : บิดามารดา หรือผู้ปกครอง มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งของลูกหลานได้ และมีความปลอดภัย สร้างความน่าเลื่อมใสได้

(๓) ภาวนิโย : บิดามารดา หรือผู้ปกครอง มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็น ผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง สิ่งใดที่ลูกหลานไม่ชอบ บิดามารดา หรือผู้ปกครองควรละการทำกรทำการพูดสิ่งนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความบาดหมางใจกัน

(๔) วัตตา : บิดามารดา หรือผู้ปกครองรู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนลูกหลาน เป็นที่ปรึกษาที่ดีในเมื่อลูกหลานทำไม่ถูก หรือไม่จริง เพราะลูกหลานยังเด็ก ประสบการณ์ผ่านโลกนี้ยังน้อยอยู่ ย่อมมีผิดพลาดบ้างเป็นธรรมดา ดังนั้น เมื่อลูกหลานมีการกระทำที่ผิดพลาด บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ต้องพร้อมให้อภิภัยกันด้วยการพูดตามเหตุและผล

(๕) วณักขโม : บิดามารดา หรือผู้ปกครองต้องอดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาจากลูกหลาน เมื่อลูกหลานมีความทุกข์อะไรก็พร้อมที่จะรับฟัง และให้การช่วยเหลือตามความสามารถ แม้จะถูกจิก ตลอจนจะกล่าวคำล่วงเกิน หรือวิพากษ์วิจารณ์อะไรต่างๆ ก็สามารถอดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียดอารมณ์ พร้อมที่จะให้คำปรึกษาและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลา สมกับธรรมที่ว่าด้วย ธรรมทำให้งาม ๒ คือ ขันติ(ความอดทน) และ โสรัจจะ(ความสงบเสงี่ยม) เพราะเมื่อบิดามารดา หรือผู้ปกครองประพฤติธรรมนี้แล้วย่อมเป็นที่น่าเคารพยำเกรง และใครๆเห็นแล้วรู้สึกน่าคบหา โดยเฉพาะเด็กเล็กย่อมเข้าหาผู้ที่ให้ความรักความอบอุ่นปลอดภัยเสมอ

คุณธรรมข้อนี้เป็นลักษณะหนึ่งของธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย กล่าวคือ แม้ถูกเขา กล่าวด้วยคำหนัก หมายคาย กล้าแข็ง ก็ทนได้ คือ ไม่โกรธ^{๒๕} ย่อมรับคำกล่าวนั้นโดยชอบ หรือโดยแยบคาย

(๖) คัมภีริญจะ กะถัง กัตตา : บิดามารดา หรือผู้ปกครองสามารถกล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่เรารู้แต่ลูกหลานไม่รู้ พร้อมจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกัน พร้อมทั้งให้การช่วยเหลือลูกหลานที่ประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

^{๒๕} คณะกรรมการแผนตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๔, หน้า ๒๐๖.

(๓) โน จัญฐานะ นิโยชะเย : ไม่ชักชวนเพื่อนไปทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องที่ขัดต่อกฎระเบียบของสังคม สิ่งใดที่สังคมรังเกียจก็อย่าทำ เพราะจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ตนเองและส่วนรวมได้^{๒๖}

เพื่อความเจริญ และความดีสู่ครอบครัวต้องอาศัยธรรมทั้งหลายประกอบกัน ทั้งนี้ธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นย่อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีกรอบกติกา ระเบียบแบบแผนที่ดีงามต่อสถาบันครอบครัว และเป็นพื้นฐานที่ดีต่อสถาบันอื่นๆ ในสังคม

ตามหลักพระพุทธศาสนาเห็นว่าบรรยากาศของครอบครัวที่ดีประกอบด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน บุคคลในครอบครัวมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน อาศัยอยู่ด้วยกันอย่างเอื้ออาทร ความเมตตา คำสุภาพอ่อนโยน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายต่อกัน ขอมลคทัญญูมานะและความถื่อตัวลงเพื่อประสานสอดคล้องให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่อารมณ์หรือความคิดเห็นของตนฝ่ายเดียว ปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ที่วางร่วมกัน และควรมีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ หากมีบุคคลใดมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ก็สามารถกล่าวตักเตือนกันได้ ภายใต้กรอบของความถูกต้องดีงาม และผู้ถูกกล่าวหาควรตอบบุคคล และคำว่ากล่าวนั้น พร้อมน้อมรับปฏิบัติแก้ไขต่อไป หากครอบครัวไทยปัจจุบันสามารถนำพุทธธรรมดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนี้มาประยุกต์ใช้ในครอบครัว มั่นใจได้ว่าเป็นภูมิคุ้มกันสังคมที่ดีที่สุดประการหนึ่งของสังคม และเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมไทย ต่อการปรับตัวกับสังคมภายนอก(ปร โค โฆสะ) ได้ อีกด้วย อนึ่งการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในสังคมต้องนำไปบูรณาการทั้งระบบเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และสามารถแก้ไขได้อย่างถูกต้องแห่งปัญหานั้นอย่างสมบูรณ์

๔.๒.๒ ด้านการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญ เพราะเป็นรากฐานของกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญของสังคมทุกสังคม เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือมรดกของสังคมไปยังเยาวชนรุ่นต่อไปให้เกิดความรู้ แนวคิดการกระทำในกิจกรรมต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันและความเจริญก้าวหน้าของสังคม ทุกสังคมย่อมมีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคมเพื่อให้เขาได้รู้จักบรรทัดฐานของสังคม เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหาเลี้ยงชีพ และวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้ การให้การศึกษา เดิมทีเคยเป็นหน้าที่หนึ่งของสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนา แต่ต่อมาสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ความเป็นอยู่ลำบากยากเย็นมากยิ่งขึ้น ทำให้สถาบันครอบครัว

^{๒๖} อ.สตุตถ. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

และสถาบันศาสนา ต้องลดหน้าที่และบทบาททางการศึกษาลงไปและปล่อยให้สถาบันการศึกษาได้ดำเนินการในเรื่องการเรียนรู้ของเด็กและสมาชิกอื่นๆของสังคมต่อไป

ดังนั้น การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทั้งคุณภาพชีวิต สังคม และประเทศชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องชี้นำทางไปสู่จุดหมายปลายทางของสังคมและชีวิตได้อย่างสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตลอดมา ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทุกภาคส่วนนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความบกพร่องจากการศึกษา โดยพื้นฐานการศึกษาไม่ได้ให้เกิดปัญญา แต่สังคมไทยกลับนำการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุ เช่นการเรียนเศรษฐศาสตร์ ทำอย่างไรให้ต้นทุนต่ำ กำไรสูง โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม อาทิกการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นต้น เพราะฉะนั้น เราจึงต้องตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาอันมีผลต่อการพัฒนาประเทศ ระดับการศึกษาของประชากรในประเทศเป็นดัชนีชี้วัดความเจริญหรือระดับการพัฒนาของประเทศนั้นๆ ด้วย (ดัชนีชี้วัดระดับการพัฒนาในแต่ละประเทศโดยธนาคารโลก) ธนาคารโลกได้กำหนดนโยบายให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาซึ่งมีสาระดังนี้ “ปัญหาของการว่างงาน สภาพแวดล้อม ความเสมอภาคในสังคม และเหนือสิ่งอื่นใดก็คือการที่ผู้ด้อยเกียรติภูมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จะต้องนำมาผนวกเข้ากับ ความเจริญเติบโต ซึ่งบรรจุอยู่ในวัตถุประสงค์ (ซึ่งคือรูปจำลอง) ของการพัฒนาที่ผู้ร่วมงานทั้งมวลมุ่งที่จะบรรลุ”^{๒๑)}

ปัญหาเรื่องการพัฒนาสังคมมีผลต่อการจัดการศึกษาอย่างมาก การพัฒนามุ่งเน้นที่ความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้การจัดการศึกษามุ่งสนองความต้องการของเมือง ดังนั้นจึงเป็นปัญหาว่าต้องกำหนดความหมายของการพัฒนาเสียใหม่ หาวิธีการใหม่สำหรับปรับปรุงการศึกษาแบบเป็นทางการ หารูปแบบใหม่ทางการศึกษาที่จะตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นและซับซ้อนขึ้น รวมทั้งได้มีการแสวงหาคำตอบในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการศึกษากับเป้าหมายการพัฒนา ในปัจจุบันเป้าหมายเบื้องต้นทางการศึกษาของหลายประเทศจึงไม่ใช่การศึกษาเพื่อปัญญาชน(Elite education) แต่เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน(Mass education) โดยเน้นการให้การศึกษาแก่ชาวชนบทซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศโลกที่สาม ดังที่รายงาน

---

^{๒๑)} World Bank, Education sector working paper Reprinted in International Bank For Reconstruction and Development, The Assault on World Poverty : Problems of Rural Development, Education and Health, (USA : John Hopkins University Press, ๑๙๗๔), p. ๑๐.

การศึกษาขององค์กร ICED กล่าวไว้ว่า “ประเด็นสำคัญเบื้องต้นนั้นเป็นประเด็นเชิงปริมาณ ทำอย่างไรจึงจะปิดช่องว่างอันยิ่งใหญ่ระหว่างการบริการทางการศึกษาในชนบทและสิ่งที่ต้องการ”^{๒๘}

นโยบายและระบบการศึกษาเท่าที่ผ่านมา เน้นความรู้ทางด้านวิชาการ และความเป็นเลิศทางวิชาการไม่ได้ให้ความสนใจแก่พระพุทธศาสนาเท่าที่ควรทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และเยาวชน ไม่สนใจพระพุทธศาสนา ศิลปกรรม และจริยธรรม เท่าที่ควร การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้จริยศึกษาล้าหลังกว่าการศึกษาด้านอื่นๆ

การแก้ไขความมั่นคง ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ “สาเหตุจากความไม่เข้าใจและขาดความสามัคคี และความอ่อนด้อยทางการศึกษาในบางพื้นที่ที่การศึกษาเข้าถึงไม่ถึง ทำให้ถูกชักจูงในทางที่ผิด ความไม่เข้าใจกันทางศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง”^{๒๙} สาเหตุหรือปัจจัยบางส่วนนี้ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาดังกล่าว

สถาบันที่สำคัญที่สุดที่ให้การศึกษา ได้แก่ โรงเรียน หรือที่ให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคม เพราะสถาบันทางการศึกษาเหล่านี้มีใช้เพียงแค่มิหน้ำที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้เป็นเครื่องประกอบวิชาชีพให้กับเด็กหรือผู้ศึกษาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ขณะเดียวกันได้เสริม สอดแทรกหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามแก่ผู้ศึกษาด้วย เพื่อให้ผู้ศึกษามีทั้งความรู้คู่คุณธรรมในสังคม มีความเคารพอ่อนน้อม ว่านอนสอนง่าย มีธรรมเป็นที่พึ่งทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งตรงกับหลักธรรมที่ว่าด้วย หลักนาถกรณธรรม เพื่อให้สิ่งที่จะได้รับจากผู้อื่น ซึ่งจะได้ื่อน้อมนำมาพัฒนาประยุกต์ใช้กับตนเองได้ต่อไป แต่การรู้จักปรับเลือกสิ่งที่นำมาศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองนั้นต้องใช้โยนิโสมนสิการ คือการรู้จักคิดรู้จักพิจารณาโดยแยกคาย ซึ่ง“การเลือกเฟ้นหาคุณค่าส่วนดีหรือประโยชน์สำหรับตนได้เป็นอย่างดีและเป็นที่ยิ่งตนเอง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพึงธรรม”^{๓๐}

^{๒๘} P.H. Coomb, **How shall we plan non – Formal education?** In C.S. Brembeck and T.J.Thompson, (New Strategies for Educational Development : across cultural search for non – formal alternatives Lexington Books, ๑๙๗๓), p. ๒๑.

^{๒๙} กฤษณา พันธุ์วานิช, “เฝ้าระวังวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๖) : ๑๑.

^{๓๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๘/๑๖๕., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

๔.๒.๒.๑ ความจำเป็นของการศึกษากับการดำเนินชีวิต

การศึกษาถือเป็นความจำเป็นของมนุษย์ มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตของตนให้รอดและยืนยาวต่อไปได้จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ การฝึกฝน อบรม ได้รับการสั่งสอนจากผู้รู้ต่างๆ ในวัยเด็กมนุษย์ได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดา ผู้ปกครอง เด็กมีความสามารถที่จะทำตามแบบอย่างที่ได้พบเห็นและยังสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขตัวเองได้ ยิ่งชีวิตมนุษย์มีความซับซ้อนมากขึ้นเพียงไร ความจำเป็นที่จะต้องให้การอบรมสั่งสอนก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพื่อให้เด็กสามารถที่จะเผชิญต่อสังคม และกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป

ผู้ใหญ่ทุกคนย่อมจะเคยพบอุปสรรค หรือกษัตริย์ที่มีต่อชีวิต ในรูปแบบต่างๆ แล้วหาหนทางหรือวิธีการแก้ไขอุปสรรคเหล่านั้นได้สำเร็จลุล่วงไป ประสบการณ์เหล่านี้ย่อมจะสะสมไว้ และกลายเป็นความรู้ที่จะถ่ายทอดให้แก่เด็ก เพื่อจะได้ปฏิบัติตนหรือเพื่อหลีกเลี่ยงหรือต่อสู้ เพื่อให้กษัตริย์เหล่านั้นหมดไป ไม่สามารถทำอันตรายแก่เด็กได้ การอบรมสั่งสอนเหล่านั้นก่อให้เกิดความเจริญ และความสามารถที่เด็กจะได้ใช้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในโลกสืบไปได้ ดังนั้นผู้ใหญ่ หรือผู้มีประสบการณ์มากกว่าผู้น้อยย่อมมีความสำคัญในการดัดเตือน อบรมสั่งสอน หรือชี้โทษสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร นับได้ว่าเป็นการซึบออกขุมทรัพย์โดยแท้

นอกจากศึกษาเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาแล้ว ยังเกิดจากประสบการณ์ อบรม ฝึกฝน และสั่งสอนที่บุคคลหนึ่งได้รับมาตลอดชีวิต เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกด้วยความสุขนั่นเอง

การศึกษามีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต มนุษย์แต่ละคนมีวิธีการดำเนินชีวิตหรือใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน เนื่องจากการอบรมสั่งสอนหรือการศึกษาที่คนๆ นั้นได้รับ และสั่งสมมาโดยตลอด ในสมัยโบราณ ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์อยู่ในระดับต่ำ การดำเนินชีวิตของมนุษย์คงเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ซับซ้อน กิจสำคัญในการดำเนินชีวิตก็คือการหาปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่พักอาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์มีความคิด โดยเฉพาะความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์หาทางปรับปรุงพลิกแพลงวิธีการที่ได้รับมาให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพดีขึ้นเรื่อยๆ การเรียนรู้หรือการศึกษาจึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และทำให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์พัฒนาพฤติกรรมของตนได้อย่างเหมาะสมและดียิ่งขึ้น

(๒) เข้าไปคอยรับใช้ การช่วยทำกิจธุระของผู้ชี้โทษนั้น เป็นการช่วยเกี่ยวกับการเรียนการสอนหรือกิจธุระอื่นๆ อันเป็นการแบ่งเบาภารกิจของครูอาจารย์ หรือผู้ชี้โทษ หรือ ผู้บอก

(๓) เชื่อฟัง เป็นธรรมดาที่ครูอาจารย์หรือผู้ชี้โทษที่ดีนั้นท่านย่อมจะสั่งสอนผู้ศึกษาด้วยจิตเมตตา ด้วยความปรารถนาดีเสมอ ดังนั้น เมื่อท่านสั่งสอนหรือว่ากล่าวตักเตือนอะไร ต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ให้ฟังก่อนจึงเชื่อเรียกว่าเชื่อฟัง แล้วเต็มใจปฏิบัติตามคำสอนนั้นๆ ข้อนี้สำคัญมากเพราะถ้าไม่เชื่อฟังแล้ว การปฏิบัติตามหน้าที่อื่นๆ ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

(๔) คุณแลปรนินิบัติ เป็นการแสดงความกตัญญูทวาทิโดยการหาโอกาสเข้าไปช่วยเหลือบำรุงตอบแทนบุญคุณท่านตามโอกาสอันควร เป็นการแสดงความมีน้ำใจปรนินิบัติช่วยเหลือครูอาจารย์ทำกิจเล็กๆ น้อยๆ ที่ตนเห็นสมควร โดยอาสาทำเองมีต้องรอให้ครูอาจารย์หรือผู้ชี้โทษแก่ตนนั้นใช้ ก็จัดเป็นหน้าที่ของผู้ศึกษา(ศิษย์) ที่ควรแสดงออก นับได้ว่าเป็นเครื่องแสดงถึงผู้นั้นเป็นคนว่านอนสอนง่ายแท้จริงหรือไม่ เพราะการแสดงออกด้วยความกตัญญู หรือ อุปัฏฐากนั้นเป็นการเห็นชอบ และปฏิบัติชอบที่ตนถูกชี้โทษแล้วนำไปปฏิบัติตาม แสดงว่าเป็นผู้เคารพธรรมอย่างแท้จริง จนนำไปสู่ความคิดอื่นๆ ยิ่งขึ้นไป

(๕) เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพ เป็นการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตั้งใจจดจำ ถ้าจะถามหรือตอบต้องทำด้วยความเคารพ อ่อนน้อม ถ่อมตน จะนำมาซึ่งความน่ารัก น่าใคร่เอ็นดู ใครๆ เห็นแล้วมีความยินดีตั้งใจที่จะถ่ายทอดสิ่งดีๆ แก่ผู้นั้น

เพื่อความสำเร็จในการศึกษาจากผู้ศึกษาควรมีคุณธรรมที่เป็นหลักการที่เป็น ไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา เรียกว่า ปัญญาวุฑฒิสูตร ๔ ประการ

(๑) สัปปริสสังเสวะ คบหากคนดี ต้องขยันเข้าหาครูอาจารย์ บัณฑิต กัลยาณมิตร หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดคทั้งคบแต่เพื่อนที่มีความรู้ความประพฤดีดี

(๒) สัทธัมมัสสวนะ รับฟังคำสอน ต้องหมั่นเอาใจใส่ในการศึกษา และหาความรู้จากข้อ (๑)

(๓) โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย เมื่อรับคำสอนมาแล้ว ต้องน้อมนำมาพิจารณาพิเคราะห์ โดยเหตุโดยผลอย่างลึกซึ้งเพื่อความเข้าใจชัดและถูกต้อง

(๔) ชัมมานุชัมมปฏิบัติ ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง จะต้องนำสิ่งที่ได้เล่าเรียนและไตร่ตรองเห็นแล้วไปใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของสิ่งที่ได้บอกตักเตือน ชี้อโชนั้นๆ เพราะสิ่งที่ชี้อโชนั้นๆ ย่อมนำมาเพื่อความเจริญแห่งคุณธรรมความดีต่างๆ ที่สำคัญอยู่ที่การลงมือปฏิบัติหรือการนำไปประยุกต์ใช้^{๓๑} จึงจะปฏิบัติสมควรแก่ธรรมโดยแท้

๒. ครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

(๑) แนะนำให้เป็นคนดี ทั้งแนะนำแต่ในสิ่งที่ดีงามที่เป็นประโยชน์ที่เป็นเรื่องสร้างสรรค์ นอกจากแนะนำก็พร่ำสอนแล้ว ตัวผู้ชี้แนะโชนั้นเองต้องนำคือ ทำตัวเป็นแบบอย่างด้วยอย่าให้เป็นอย่างที่ว่า “จงทำอย่างที่ผมสอน อย่าทำอย่างที่ผมทำ”

กรณีถ้าครู หรือผู้สอนเห็นศิษย์ประพฤติเป็นผู้ว่าง่ายเทียม(ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนหัวอ่อน เป็นคน ไม่มีเป้าหมายถูกชักจูงได้ง่าย เป็นต้น) ก็ควรแนะนำสิ่งที่ดีงาม ให้เห็นเหตุและผลตามแบบอย่างที่ได้ชี้ชัด จนทำให้ศิษย์เข้าใจ และมั่นใจในชีวิตข้างหน้าว่า จะเลือกคบคนอย่างไรให้ชีวิตตนไม่ตกอยู่ในความเสื่อม

(๒) ให้เรียนดี ต้องชี้อโชนด้วยความตั้งใจ ไม่ชี้อโชนแบบสุกเอาเผากิน หรือด้วยอกุศลธรรม การชี้อโชนต้องแสดงให้เห็นครบถ้วนสมบูรณ์ ควรแนะนำให้ผู้ถูกชี้อโชนไปในทางเจริญคุณงามความดี ได้รู้ดี ทำการงานได้ดี หรือ “เรียนให้รู้ คุให้จำ ทำให้ดี และใช้ให้เป็น”

ครู หรือผู้สอนต้องไม่เห็นแก่ตัวเอง เพราะเมื่อเห็นศิษย์ทำอะไรไม่ดี หรือผิดศีลธรรมอันดีแล้ว ต้องตักเตือน เพื่อให้ศิษย์นั้นไม่กระทำอย่างนั้นอีก แล้วชี้แจงเหตุผลให้ทราบเพื่อความระมัดระวังในครั้งต่อไป พระอุปัชฌาย์ก็เช่นกันเมื่อเห็นสัทธวิหาริก อันเดวาลิกกระทำในสิ่งไม่ควรก็ต้องตักเตือน ไม่ใช่เห็นสิ่งอันไม่ควรแล้ว ไม่ตักเตือนว่ากล่าว หรือชี้อโชน เพราะกลัวจะไม่อุปการะตนบ้าง ไม่เคารพตนบ้าง อย่างนี้จัดได้ว่าเป็นพวกเกลี้ยหรือหยากเยื่อในพระพุทธศาสนา ไม่สมควรกระทำเช่นนั้น

(๓) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี เป็นการบอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง กล่าวคือ ผู้ชี้อโชน หรือกัลยาณมิตรควรแนะนำ พร่ำสอน ให้ครบตามแผนการสอนของเนื้อหานั้นๆ ไม่ปิดบังหรือขยี้ไว้เพราะกลัวว่าผู้ถูกชี้อโชนจะรู้ทันหรือเพราะต้องการจะ “ขาย”

^{๓๑} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๓ - ๓๖๘.

ข้อลึกลับในโอกาสต่อไปหรือไม่ใช่ในลักษณะที่ว่าแจกซีท บิคคอร์ส เพราะสอนไม่ทันเนื่องจากเวลาสอนไม่สอนแต่ไปทำธุรกิจส่วนตัวอย่างอื่น

ถ้าศิษย์เป็นผู้ว่ายากก็ต้องจัดแจงให้ชัดเจนว่า เป็นผู้ว่ายากอย่างไรบ้าง และฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่าย เพราะในสัลเลขสูตรที่ว่าด้วยความดับสนิทของผู้ว่ายาก ความตอนหนึ่งว่า “ความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นหนทางเพื่อความดับสนิทสำหรับบุคคลผู้ว่ายาก”^{๓๒} เพราะฉะนั้นเมื่อศิษย์ปฏิบัติธรรมเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายแล้ว เราก็สามารถละกรรมเพื่อความเป็นผู้ว่ายาก

(๔) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย เป็นการประกาศหรือมอบกิตติบัตรเชิดชูความรู้ความสามารถ หรือคุณงามความดีของศิษย์ตนให้เป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนฝูง หรือแก่สังคม เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ศิษย์ ในการที่จะมีฉันทะและอุตสาหะที่จะทำดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป ทั้งจะเป็นการกระตุ้นให้ศิษย์คนอื่นๆ อยากได้รับการยกย่องเช่นนั้นด้วย

(๕) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย เป็นการป้องกันของตนมิให้เสื่อมเสีย อีกทั้งป้องกันชื่อเสียง และความปลอดภัยโดยฝากฝังกับผู้หลักผู้ใหญ่ในถิ่นที่ศิษย์อาศัย หรือในถิ่นที่ศิษย์จะเดินทางไป หรือฝากฝังกับผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่ศิษย์ทำงาน ทั้งนี้ จะได้รับความไว้วางใจ การต้อนรับและความเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะเป็นศิษย์มีครูอาจารย์นั่นเอง^{๓๓}

พระพุทธองค์ทรงจัดครู หรือผู้สอน ไว้ในทิศเบื้องขวา เพราะทรงเห็นว่าครูเป็นปูชนียบุคคลที่สมควรแก่การเคารพยกย่องนับถือ และเทิดทูนไว้ในที่สูง โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา ครูจะต้องทั้งความประพฤติที่ดีงามและความรู้อย่างแท้จริง

สำหรับหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย เพื่อนำไปใช้กับการศึกษา ในที่นี้คือ ครู อาจารย์ หรือผู้ชี้โทษ ทั้งนี้เพื่อสัมฤทธิ์ผลแห่งการศึกษา โดยหลักธรรมที่ว่านั้นคือ ธรรมเทศกธรรม ๕ ได้แก่ แสดงสิ่งที่สอนไปตามลำดับ แสดงชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ แสดงคำสอนด้วยความเมตตาเอ็นดู แสดงเพื่อธรรมดีไม่มุ่งสินจ้างอาภิส หรือรางวัลเป็นค่าตอบแทน และไม่แสดงคำสอนที่กระทบต่อตนและผู้อื่น^{๓๔} เมื่อครู

^{๓๒} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๘๓/๘๐.

^{๓๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๘/๑๖๕., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

^{๓๔} อ.ป.ญก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

อาจารย์ หรือผู้ชี้โทษ ประกอบด้วยหลักธรรมที่ว่าด้วยธรรมเทศกธรรม ๕ แล้ว ทำให้จัดอุปสรรคต่อการแสดงธรรม หรือคำสั่งสอนแก่ศิษย์ได้โดยง่าย

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการศึกษาจะสำเร็จสมบูรณ์ลุล่วงไปได้ด้วยดีแล้ว ผู้ให้ และผู้รับมีคุณสมบัติพร้อมทั้งเหตุ ปัจจัย และด้วยธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเป็นคุณธรรมที่ช่วยเอื้ออำนวยความสะดวกให้การศึกษาสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี นับได้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปรากฏไว้กับผู้ศึกษา และผู้ให้การศึกษา เพื่อความบริบูรณ์แห่งการศึกษาดังกล่าว

๔.๒.๓ ด้านสังคม

สังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาท่ามกลางกระแสยุคโลกาภิวัตน์ โดยปรากฏทั่วทุกมุมของโลก ทั้งนี้เพราะสังคมมนุษย์เป็นระบบเปิด ด้วยสาเหตุที่ว่าสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะสังคมไทย และวัฒนธรรมไทย เพราะ “สังคมไทยและวัฒนธรรมไทยเป็นของคู่กันต้องไปด้วยกันไม่ว่าจะเกิดขึ้นหรือวิวัฒนาการก็ต้องไปด้วยกัน คนไทยสร้างวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมไทยก็สร้างสังคมไทย สังคมไทยไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าไม่มีวัฒนธรรม”^{๓๕} สิ่งเหล่านี้อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้หลายประการ และปัญหาสังคมดังกล่าวย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว หัวดี ไม่เคารพเชื่อฟัง สิ่งเหล่านี้เองย่อมมีสาเหตุมาจากต้องการความเป็นตัวของตัวเองสูง(อัตตา)

สังคมไทยส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา และมีธรรมะเป็นที่พึ่งทางใจ แม้ว่าการนำธรรมะมาเป็นที่พึ่งจะกระทำด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน พระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยตลอดมา แต่ดูเหมือนว่าพฤติกรรมก้าวร้าว หัวดี ไม่เคารพเชื่อฟัง ของสังคมไทยในยุคนี้จะได้รับมาจากสื่อโดยตรง เช่น

ละครต่างชาติหลายเรื่องมีเนื้อหาและการนำเสนอภาพและเนื้อหาบางตอนที่ไม่น่าสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย และอาจส่งผลต่อพฤติกรรมเลียนแบบ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก และวัยรุ่น ตัวอย่าง

ละครญี่ปุ่นเรื่อง GTO (ครูซ่าปราบบาโจ) เป็นละครตลกเรื่องราวของครูหนุ่มจอมซ่ากับนักเรียนจอมแกล ซึ่งต้องการให้เห็นความรัก ความผูกพันระหว่างครูกับลูกศิษย์ แต่บางครั้ง ก็นำเสนอภาพลักษณ์ของครูที่ไม่เหมาะสม และเด็กนักเรียนก็มีพฤติกรรม

^{๓๕} รศ.คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับสังคม และวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๑๑.

ก้าวร้าว ชอบกลั่นแกล้งครู ถึงแม้ในเรื่องจะจบลงด้วยความรักและความเข้าใจอันดีระหว่างครูกับลูกศิษย์ แต่ก็อาจทำให้ครูในประเทศไทยเลียนแบบเพื่อให้สามารถครองใจลูกศิษย์ ส่วนเยาวชนก็อาจเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เคารพเชื่อฟังครู อย่างเช่นในละครได้^{๓๖}

วารสารการพัฒนาด้านจิตวิทยา ฉบับเดือนมีนาคม ๒๕๔๖ ตีพิมพ์ผลการวิจัยของสถาบันวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยมิชิแกน ถึงผลการศึกษาคั้งใหม่ พบว่าเด็กชายและเด็กหญิงที่ได้คุณภาพความรุนแรงทางโทรทัศน์มีความเสี่ยงสูงต่อการเป็นผู้ใหญ่ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว รวมทั้งอาจเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมทำร้ายคู่สมรสและก่อคดีอาญาได้ ไม่ว่าวัยเด็กพวกเขาเหล่านั้นจะเคยมีนิสัยอย่างไร^{๓๗}

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าละครต่างชาติที่เข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยมีเนื้อหาหลากหลาย มีกลุ่มผู้ชมที่กว้างขวาง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นผู้ชมส่วนใหญ่ของละครนี้ “โดยทางหลักวิชาการหลายฝ่ายต่างยอมรับว่าสื่อโทรทัศน์ สามารถโน้มน้าวและกำหนดทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคม เนื่องจากสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ทั้งภาพและเสียง”^{๓๘} นอกจากสื่อแล้ว เหตุปัจจัยอื่น ๆ ก็มีอิทธิพลเช่นกัน เช่นการไม่เคารพสิทธิ เสรีภาพ ของผู้บริโภค ความดีร้ายของผู้ผลิต หากมีเสียงข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการผลิตภาพยนตร์เรื่องหนึ่งขึ้นมา เช่นข้อโต้แย้งของผู้ที่ขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรม และจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ โดยเห็นแก่ประโยชน์ทางธุรกิจมากกว่าผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมโดยรวม เช่น

เมื่อนอกเขาไปถึงไหนกันแล้วประเทศไทยยังมาสั่งห้าม โน่นห้ามนี้ แล้วเมื่อไรอุตสาหกรรมภาพยนตร์ของไทยจะก้าวหน้าทัดเทียมกับภาพยนตร์ต่างชาติ และฉากเลิฟซีนที่ทำออกมาก็ไม่เคยเห็นอวัยวะเพศ และก็ผ่านการตรวจพิจารณาจากเจ้าพนักงานเรียบร้อยแล้วก่อนที่จะจัดวางจำหน่าย ดังนั้นหากจะมาวิพากษ์วิจารณ์และสั่งห้าม ไม่ให้มีการผลิตภาพยนตร์แนวนี้ออกมาก็จะเป็นการคิดแทนประชาชน รวมทั้งขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย ส่วนประเด็นที่เป็นห่วงว่าจะกระทบต่อพฤติกรรมของเยาวชนนั้นก็ให้ถือว่าเป็นหน้าที่รับผิดชอบของ

^{๓๖} หมอนไม้, “ละครต่างชาติ...ผลกระทบต่อวัฒนธรรม”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑๐.

^{๓๗} มปช., “การดูภาพความรุนแรงทางโทรทัศน์มีความเสี่ยงสูงกับการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าววัยผู้ใหญ่”, *หญิงชายก้าวไกล*, (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๑๕.

^{๓๘} หมอนไม้, “ละครต่างชาติ...ผลกระทบต่อวัฒนธรรม”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑๑.

ผู้ปกครอง หากเยาวชนสามารถชี้หาไปชมและเกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสมก็ถือเป็นความบกพร่องของผู้ปกครองที่ละเลยไม่เอาใจใส่บุตรหลานเท่าที่ควร

แสดงให้เห็นถึงผู้ประกอบการธุรกิจภาพยนตร์ขาดจิตสำนึกความผิดชอบต่อสังคม และที่สำคัญเป็นคนหัวคือ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของสังคม และมานะทิฎฐิ ส่วนเหตุการณ์ความไม่สงบ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น “เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เหตุเกิดที่สถานีตำรวจตากใบ จังหวัดนราธิวาสมีคนตายหลายศพ”^{๘๕} เหตุผลที่มีคนตายหลายศพเพราะมีคนบางกลุ่มไม่เชื่อฟังทางราชการ เรื่องเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า การไม่เชื่อฟังย่อมนำความพินาศ

หลักธรรมที่ว่าด้วย ธรรมทำให้งาม ๒ เพราะคุณธรรมดังกล่าวแล้ว ผู้เห็นยอมจะเลื่อมใส จูงใจให้เข้าหา แล้วชักจูงให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เมื่อทุกคนในสังคมมีคุณธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว สังคมเกิดความสงบสุข นำอยู่ สามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมภาคส่วนอื่นได้อย่างง่ายดาย เป็นปัจจัยเกื้อหนุนไปสู่ความดีต่างๆ ในชีวิต เพราะสังคมไทย ต้องอาศัยการเคารพเชื่อฟังผู้ชี้โทษ โดยเฉพาะเชื่อฟังบิดามารดา ครู อาจารย์ บัณฑิต ผู้ทรงธรรม ฯลฯ เมื่อเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำชี้แนะแล้ว ย่อมเจริญในส่วนดี ไม่มีเสื่อมเลย อีกทั้งยังเกื้อหนุนให้ทำความดีอื่นๆ ยั่งยืนไปได้อีกด้วย นอกจากนี้ต้องมีธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายอีกด้วย เพราะเป็นธรรมที่สามารถละทิฎฐิ มานะ ความถือตัว ความดี้อัน ความโกรธ ความโทสะ ความโลภ ความหลง ความยินดีในกามอันลามก ความไม่เคารพ เป็นต้น

แนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสังคม พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักการ(ธรรม)ต่อไปนี้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้ทุกระดับทั้งในระดับบุคคล และระดับสังคม รวมทั้งความขัดแย้งภายในตัวบุคคลด้วย

หลักธรรมสำหรับแก้ปัญหาคความขัดแย้งระดับบุคคล มีหลายหมวด แต่ในที่นี้กล่าวในหมวดธรรมที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ประกอบด้วย “ปัญญาพละ วิริยพละ อนวัชพละ และสังคหพละ”^{๘๖}

(๑) ปัญญาพละ (พลังปัญญาหรือพลังความรู้) ผู้ที่มีปัญญาถูกต้องย่อมรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ จะเป็นผู้มีสติคอยกำกับตนเองอยู่ตลอดเวลา ปัญญาทำให้บุคคลมีความมั่นใจใน

^{๘๕} สุชนา ยาสุกแสง, “ไม่เชื่อฟังระวังพินาศ”, นิตยสารพุทธจักร, ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๕๘.

^{๘๖} อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๕.

ตนเอง รู้จักเลือกทำในสิ่งที่มีประโยชน์ ผู้ที่มีปัญญาจะไม่ขัดแย้งกับตนเอง รวมถึงไม่ขัดแย้งกับบุคคลอื่นด้วย คนที่มีปัญญาถือว่าเป็นบัณฑิตจะไม่คอยจับผิดบุคคลอื่น แต่จะแนะนำตักเตือนบุคคลอื่นที่ทำอะไรไม่ถูกต้องด้วยความรักและความปรารถนาดี

(๒) วิริยพละ (กำลังความเพียรพยายาม) บุคคลที่มีความเพียรพยายามจะสามารถบรรลุถึงผลสำเร็จตามที่มุ่งมั่นได้ แต่จะต้องเป็นความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง และเพียรพยายามทำในสิ่งที่ดีงามเท่านั้น ความเพียรพยายามเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐอย่างหนึ่งของมนุษย์ผู้ที่มีความเพียรพยายามจะไม่ท้อแท้หรือเบื่อหน่ายจะไม่ขัดแย้งกับตนเอง แม้บางครั้งจะมีความท้อแท้คิดกังวลใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่บ้าง แต่ก็สามารถเอาชนะความท้อแท้เหล่านั้นได้ และตั้งจิตมุ่งมั่นเพื่อเป้าหมายที่วางไว้

(๓) อนวัชชพละ (กำลังคือการกระทำที่ไม่มีโทษ) เป็นการกระทำที่ไม่มีคำหยาบ ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น ข้อนี้กล่าวโดยสรุปก็คือ การกระทำกิจกรรมต่างๆโดยสุจริต ถูกต้องตามศีลธรรมและกฎหมาย และระเบียบประเพณีอันดีงามของสังคม

(๔) สังคหพละ (กำลังการสงเคราะห์) เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่น สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลได้ดี รู้จักปฏิบัติตัวให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

พละหรือธรรมอันเป็นกำลังทั้ง ๔ อย่างนี้ ช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นไหวต่อภัยอันตรายใดๆ และช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทุกอย่างได้อย่างราบรื่น รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับสังคมด้วย

หลักธรรมสำหรับแก้ปัญหาความขัดแย้งระดับสังคม สามารถใช้หลักธรรมที่เรียกว่าสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นหลักธรรมให้ระลึกถึงกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจกันและกัน สาราณียธรรม ๖ ประการ มีดังนี้^{๔๑} เมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม เมตตามโนกรรม สาราณโภคี สีสสามัญญตา และทัญญูสามัญญตา

(๑) เมตตากายกรรม หมายถึง การตั้งเมตตากายกรรมในกลุ่มเพื่อน รวมทั้งสมาชิกของหมู่คณะและสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยมีการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพอ่อนน้อม เคารพนับถือกันไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าและอยู่ในที่ลับหลังก็ตาม

^{๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑.

(๒) เมตตาวชิกรรม หมายถึง การตั้งเมตตาวชิกรรมในกลุ่มเพื่อน รวมทั้งในสมาชิกของหมู่คณะและสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการช่วยเหลือแจ้งสิ่งที่ประ โยชน์ ช่วยแนะนำสั่งสอน และตักเตือนด้วยความปรารถนาดี และกล่าววาจาสุภาพ แสดงถึงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งเมตตามโนกรรมในกลุ่มเพื่อน รวมทั้งในสมาชิกของหมู่คณะและสังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าวคือ เป็นการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มเพื่อนและสมาชิกของหมู่คณะทั้งหลาย มองเพื่อนและสมาชิกของหมู่คณะในแง่ดี แสดงหน้าตายิ้มแย้มต่อกันและกัน รวมทั้งแสดงความชื่นชมยินดีในผลสำเร็จของเพื่อนและสมาชิกคนอื่นในหมู่คณะด้วยความจริงใจ

(๔) สาธารณ โภคิ หมายถึง การได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปันกันใช้ หรือบริโภค แต่ต้องเป็นของที่ได้มาด้วยความชอบธรรม แม้ของที่ได้มาด้วยความชอบธรรมนั้นมีจำนวนเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้แต่เพียงผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้บุคคลอื่นได้มีส่วนใช้สอยหรือบริโภคร่วมกัน

(๕) สีสสามัญญตา หมายถึง เป็นผู้มึสติลบริสุทธิเสมอกันกับกลุ่มเพื่อนในหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นผู้มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

(๖) ทิฎฐิสามัญญตา หมายถึง เป็นผู้มึทิฎฐิ หรือความเห็นที่ตรงร่วมกันกับกลุ่มเพื่อน ทั้งต่อหน้าและลับหลังก็ไม่มีความคิดเห็นเป็นอย่างอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความคิดเห็นถูกต้อง และเห็นชอบร่วมกันในประเด็นที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ความหมดสิ้นแห่งปัญหา หรือแนวทางการจัดปัญหา

สาราณียธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ “ทำให้บุคคลระลึกถึงกันและกัน เป็นที่รักของกันและกัน มีความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดความกลมกลืนสามัคคี สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันได้ ทำให้ไม่มีข้อพิพาทกันและสร้างความเป็นปึกแผ่น...เดียวกัน ได้อย่างยั่งยืน”^{๔๒}

^{๔๒} ศ.ดร.จันทรงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, “ความขัดแย้งทางสังคมและแนวทางในการแก้ไขตามแนวพุทธศาสตร์”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓. (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๗) : ๗๑.

การเริ่มต้นมีเมตตาต่อกัน สามารถละความพยาบาท หรือ โกรธ เท่ากับเป็นการสลายความเห็นแก่ตัวเป็นเบื้องต้น จากนั้นจะต้องปรับจิตใจ รู้จักการให้หรือแบ่งปันกัน และปรับพฤติกรรมรวมทั้งความคิดเห็นผุดออกจากกันและกัน และยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีร่วมกันในที่สุดสังคมก็จะเป็นปึกแผ่น ความขัดแย้งกัน ความเข้าใจผิดกัน ความไม่เชื่อฟัง ความไม่เคารพต่อกัน ความเป็นผู้ว่ายากสอนยากก็จะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป

นอกจากนี้ ก็มีหลักธรรมที่เรียกว่า วัชชือปรีหานิยธรรม ๗ ประการ หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม หากมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจะช่วยให้สังคมไทยสามารถดำเนินไปเพื่อความเจริญงอกงามฝ่ายเดียว

วัชชือปรีหานิยธรรม ๗ ประการ มีดังนี้^{๔๓}

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิศย์
๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกและพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
๓. ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติ ถือปฏิบัติมั่นคงตามวัชชีธรรม
๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง
๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายมิให้อยู่อย่างถูกข่มเหงรังแก
๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชี ทั้งภายในและภายนอก ไม่ละเลยการทำธรรมิกพลี
๗. ให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ ในที่นี้อาจหมายรวมถึงบรรพชิต อริยบุคคลที่เป็นหลักใจของประชาชน ตั้งใจให้ท่านที่ยังมิได้มาพึงมาสู่แคว้นที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุก

อปรีหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ครองรัฐ โดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้อยู่ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหย่ให้แตกสามัคคีจึงจะเอาชนะได้ และคำว่า วัชชีธรรม เป็นคำที่สามารถเปลี่ยนเป็นคำอื่นก็ได้ตามแต่ว่าจะเป็นธรรมของรัฐหรือแคว้นใด ข้อนี้ จะหมายรวมเอาขนบธรรมเนียมประเพณีและข้อปฏิบัติที่ดีงามของรัฐนั้นๆด้วย

^{๔๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑ - ๘๓., อจ.สตุดก. (ไทย) ๒๓/๒๓ - ๒๓/๓๓ - ๔๑.

อุปนิสัยธรรม เป็นหลักธรรมให้เกิดความสามัคคี ช่วยกำจัดความขัดแย้งในกลุ่มหมู่คณะ และสังคมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งในสังคม จึงสมควรใช้หลักการดังกล่าวนี้ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นวิธีการที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่รัฐทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น คำสอนในมงคลสูตร โดยเฉพาะความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างสมบูรณ์แบบที่สุด เพราะฉะนั้น สังคมไทยจะสันติสุข และเต็มไปด้วยคนว่าง่ายโดยแท้ ก็เกิดจากการปฏิบัติธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และได้รับความร่วมมือร่วมใจกันของคนในสังคม เขาคนจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่จะปั้นแต่งหรือหีบยื่นอาวุธ(ทางปัญญา)ให้ หากเรามุ่งที่จะคุ้มครองเด็กและเยาวชนไทยให้เติบโตเป็นคนดีของสังคม เป็นพลังในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองทุกๆ ฝ่ายในสังคมต้องร่วมมือกันจรจโรงสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นร่วมกันสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมการเรียนรู้ สังคมแห่งปัญญา พร้อมทั้งกระตุ้นเตือนหากสังคมกำลังก้าวไปในทิศทางที่เบี่ยงเบนไม่เหมาะสม ทั้งนี้ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

๔.๒.๔ ด้านการพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิต คือ การทำชีวิตให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนกว่าจะถึงจุดหมายแห่งความเป็นอิสระ ไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ ไม่มีเหตุที่จะต้องฝึกฝนตนเอง ในที่นี้จะกล่าวถึงการพัฒนาคูณภาพชีวิตกับความเป็นคนว่าง่ายซึ่งเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับทุกชนชั้น ทั้งผู้น้อย ผู้ใหญ่ และผู้เสมอกัน คนว่าง่ายเป็นเป็นที่รักนับถือของชนทุกระดับ สังคมไม่ชอบคนดื้อรั้นหยาบกระด้าง ถือตัว ทะนงตน คนว่าง่ายเป็นคนที่มีความเคารพรับรู้คำแนะนำสั่งสอนด้วยดี รับรู้ทำตามคำแนะนำสั่งสอนด้วยจิตที่ไม่มีกิเลส และมีความสำนึกในพระคุณของผู้แนะนำสั่งสอน ด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อ คนว่าง่ายเป็นเหตุปัจจัย ทำให้เป็นผู้ใหญ่ ผู้เสมอกัน ผู้น้อยเกิดความรักใคร่เมตตา เอ็นดูสงสาร ถือเอาเป็นธุระ สอดส่องดูแล สนับสนุนให้เกิดความก้าวหน้าในหน้าที่การงานต่อไปด้วย

การจะบรรลุความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายได้นั้นจำเป็นต้องมีแบบแผน หรือกรอบวิธีการนำไปสู่เป้าหมายนั้นได้ แบบแผน หรือกรอบวิธีการดังกล่าวคือ หลักธรรมที่ว่าด้วย จักร ๔

ประกอบด้วย ปฏิรูปเทสวาสะ(การอยู่ในถิ่นที่ดี) สัปปริสุปัสสยะ(สมาคมกับสัตบุรุษ) อุตตสัมมาปณิธิ(การตั้งตนไว้ชอบ) และปุพเพตปุญญา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว)^{๔๔}

๑.) ปฏิรูปเทสวาสะ การที่ถูกหลาน หรือศิษย์ที่ยังอ่อนต่อโลกจะพัฒนาตนไปสู่ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น จำเป็นต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย^{๔๕}

๒.) สัปปริสุปัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ ศิษย์ หรือลูกหลาน หรือผู้ว่าง่ายที่ดีควรเลือกคบผู้เป็นบัณฑิตและมีปัญญาเป็นกัลยาณมิตร เพราะคำชี้โทษเปรียบประดุจบอกขุมทรัพย์ และเป็นการจัดอุปสรรคอันเนื่องจากความไม่รู้หรือคิดไม่ถึงของผู้ว่าง่ายด้วย

๓.) อุตตสัมมาปณิธิ ผู้ว่าง่ายควรตั้งเป้าหมายทั้งทางโลก และทางธรรมให้ถูกต้องแล้ว ปรารถนาประกอบตน ให้ดำเนินชีวิตไปตามเป้าหมายนั้นด้วยความระมัดระวัง การตั้งตนไว้ชอบเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นก้าวแรกนำไปสู่การพัฒนาตนเพื่อความเป็นผู้ว่าง่าย

๔.) ปุพเพตปุญญา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้แล้ว มีพื้นเดิมดี เมื่อเป็นผู้ว่าง่ายโดยสมบูรณ์แท้แล้ว สามารถทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนได้ และนำไปสู่ความดีต่างๆ ได้อีกมากมาย

ความว่าง่ายควรนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดังต่อไปนี้^{๔๖}

- ๑.) เรียนด้วยความตั้งใจ มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนเชื่อฟังและเคารพผู้สอน
- ๒.) ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษา เช่น แต่งกายสุภาพ ไม่มาสาย รับผิดชอบต่อการเรียนและรักษาความสะอาดของห้องเรียน ปัดกวาด เช็ดถู เป็นต้น
- ๓.) ฝึกการพิจารณาตัวด้วยการมอบตัวเป็นศิษย์ ยินดีให้ครูอาจารย์ว่ากล่าวตักเตือน และน้อมรับสั่งสอนให้เป็นคนดี ไม่โกรธรับฟังคำสอนด้วยความเต็มใจ
- ๔.) สร้างความสำนึกและความรับผิดชอบต่อตนเอง
- ๕.) เลิกพฤติกรรมต่อต้าน คือด้านอวดดี ดีเสมอกับพ่อแม่ ครูอาจารย์

^{๔๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

^{๔๕} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓๓. สัปปายะ ๗ คือ ๑. อาวาส, ๒. โคจร ๓. การสนทนา ๔. บุคคล ๕. โภชนะ ๖. ฤดู ๗. อิริยาบถ แต่ในที่นี้เลือกเฉพาะบางข้อที่เกี่ยวกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายเท่านั้น.

^{๔๖} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, **มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต (มงคล ๓๘)**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : นานาสีพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๘.

- ๖.) จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ โต๊ะเก้าอี้เป็นระเบียบ ดูแลสบายตา สบายใจ
- ๗.) ไม่พูดจา หรือสอดแทรก เป็นการขัดจังหวะระหว่างการสอน ทำให้ผู้สอนขาดลำดับขั้นตอนของการสอน
- ๘.) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของเพื่อนร่วมชั้นเรียน และคอยแนะนำเพื่อนไม่ให้จู้เกียจ คือด้าน มองโลกในแง่ร้าย หลงตน เป็นต้น
- ๙.) หมั่นฝึกสมาธิระลึกถึงลักษณะของคนว่าง่าย เช่น เชื่อฟังคำสอน ทำตาม และสำนึกบุญคุณของผู้สอน
- ๑๐.) อย่าใฝ่ต่ำ ควรปรารถนาความดีงามเสมอ
- ๑๑.) อย่ายกตนเทียมนานหรือผู้สอน
- ๑๒.) อย่ามักโกรธ
- ๑๓.) อย่าผูกโกรธ
- ๑๔.) อย่ามีทรศนะไม่ดีต่อคำสอน
- ๑๕.) อย่าคิดต่อว่าต่อขานผู้สอน
- ๑๖.) อย่าคิดนอกเรื่องหรือจับผิดคำสอน
- ๑๗.) อย่าคิดลบหลู่ คิดดีเสมอผู้สอน
- ๑๘.) อย่าโอ้อวด เจ้าเล่ห์หรือมารยาสาไถย
- ๑๙.) อย่าทำใจกระด้าง หัวคือ หัวรั้น
- ๒๐.) อย่าทำตนเห็นแก่ตัวจัด^{๔๗}

บุคคลผู้มีความว่าง่ายสอนง่ายเป็นนิสัย ชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง “ย่อมสามารถตั้งตนให้มีความสุขความเจริญได้ เหตุนี้ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นปัจจัยสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป”^{๔๘}

สรุปแล้วการพัฒนาชีวิตเพื่อความเป็นผู้ว่าง่ายโดยสมบูรณ์แบบนั้น ต้องปฏิบัติตนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และเครื่องวัดว่า การพัฒนาชีวิตถูกทางหรือไม่ คือ หลักอิสรภาพ หมายความว่าเราพึ่งตนเองได้ คนที่พึ่งตนเองไม่ได้คือคนที่ไม่มีอิสรภาพ “ฉะนั้น การพัฒนาที่เดิน

^{๔๗} บุญมี แทนแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต(Moral & Life)**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสตาร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕ – ๓๖.

^{๔๘} บุญมา จิตจรัส, **มงคล ๓๘ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๗๗.

ไปสู่ความมีอิสรภาพ จะมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ ฟุ้งตนเองได้มากขึ้น”^{๔๕} และต้องอาศัย โยนิโส มนสิการ และกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ คือแนวความคิดที่ถูกต้อง เป็นองค์ข้อแรก ของมรรคหรือวิถีชีวิตที่ดีงาม หรือวิถีแห่งการพัฒนาชีวิตนั่นเอง

---

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศนะพระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๖ – ๑๓๗.

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทั้งหมด ซึ่งศึกษาค้นคว้าจากเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และรวมไปถึงเอกสาร ตำรา งานวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และทางสังคมศาสตร์ – มนุษยศาสตร์ ซึ่งทำให้ได้บทสรุป และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ บทสรุป

การศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ทราบความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่แท้จริงนั้นต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๑๔ ประการ จึงจัดได้ว่าเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายประเภทควรแก่การสรรเสริญ ซึ่งต่างกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนยากตรงที่ ผู้ว่าง่ายสอนยาก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เห็นแก่ได้ เห็นแก่อามิสไม่เข้าถึงธรรม ส่วนผู้ว่าง่ายสอนง่าย เห็นแก่พระธรรม เห็นแก่ความดี ส่วนวิธีการฝึกให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น มี ๑๖ วิธี โดยหลักพื้นฐานแล้ว ต้องเป็นผู้สามารถข่มใจตัวเองได้ มีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โกรธ และมีปัญญา เพื่อละปฏิฆะมานะอันเป็นอุปสรรคต่อธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่าย ส่วนกรณีตัวอย่างของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ที่เห็นได้ชัดเพื่อสำหรับประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบัน คือ พระราชา บวชเมื่อวัยชรา เมื่อบวชแล้วเป็นผู้ที่เคารพเชื่อฟัง แม้กล่าวสอนอยู่ ไม่เคยโกรธเลย พระราชาเถระเป็นประจักษ์พยานได้จริงว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นผู้ใกล้ชิดคุณความดีต่างๆ มากมาย จนในที่สุดท่านได้บรรลุพระอรหันต์ได้เพียงไม่กี่วันเพราะเนื่องด้วยท่านปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายสมบูรณ์โดยแท้ ส่วนกรณีตัวอย่างความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น คือ กรณีพระฉันทะ ที่สำคัญตนคิดว่าเป็นผู้ไม่ควรถูกรว่ากล่าว จนเป็นเหตุให้เกิดลิกขาบท เพราะภิกษุผู้ว่าง่าย เมื่อเพื่อนผู้ร่วมพรหมจรรย์กล่าวตักเตือนไม่ได้ ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมในพระพุทธศาสนา และสามารถ

ประยุกต์ใช้ความหมายของความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในทางโลกียธรรม คือ บุคคลที่มีความอดทน ต่อคำแนะนำ ปราศอน ตักเตือน โดยชอบธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติตามโอวาทนั้นด้วยความ เคารพ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อประโยชน์สุขอันเป็นมูลเหตุให้ถึงความเจริญก้าวหน้าตาม สมควรแห่งโอวาทโดยธรรมนั้น ส่วนนัยทางโลกุตตรธรรม หมายถึง บุคคลเป็นผู้ยินดีน้อมรับ โอวาทคำสั่งสอนของบัณฑิตด้วยดี โดยโอวาทนั้นเป็นธรรมเพื่อเกื้อหนุนต่อการปฏิบัติให้ถึง สมควรแก่ธรรมจนถึงที่สุดบรรลุมรรคผลนิพพาน เพราะธรรมนั้นเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณคือการ ละโทษได้, เป็นกุญแจไขไปสู่ความคิดต่างๆมากมาย และสามารถนำบุคคลนั้นไปสู่ความหลุดพ้นได้

การศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น จำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น และ เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายตามหลักทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ผู้บรรลุถึงธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยบริบูรณ์นั้น ต้องมีหลักธรรม ที่ว่าด้วยหลักมงคลสูตร เป็นหลักการโดยตรงที่ให้เราเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย จัดว่าเป็นมงคล และ เป็นข้อหนึ่งในมงคลสูตร แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในมงคล สูตรนี้มีความสำคัญและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นเหตุแห่งความเจริญอันนำ ประโยชน์สุขมาให้โลกทั้งปวง และเปรียบเสมือนกุญแจไขไปสู่ความคิดต่างๆมากมาย, หลักธรรม ที่ว่าด้วย นาถกรณธรรม ๑๐ ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมโดยตรงที่ทำให้ผู้ที่บรรลุความเป็นผู้ว่าง่ายสอน ง่ายสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ เป็นคุณธรรมที่พึงของมนุษย์ทั้งหลาย และสามารถน้อมนำมา ปฏิบัติได้ทุกคน นับได้ว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพราะเป็นเครื่องเกื้อหนุนในการปฏิบัติงาน ต่างๆมากมาย, หลักธรรมที่ว่าด้วย กัลยาณมิตรธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำ ให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายโดยสมบูรณ์อย่างหนึ่ง เพราะกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการเป็นเหตุเมื่อเข้าไป หาแล้วย่อมก่อให้เกิดความดีงามและความเจริญก้าวหน้าต่อชีวิต อีกทั้งกัลยาณมิตรที่แท้จริงนั้น ต้องประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๗ ประการ เพื่อให้ธรรมที่ว่าง่ายสอนง่ายบริบูรณ์, หลักธรรมที่ว่า ด้วยโสภณกรณธรรม ๒ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เพราะ ผู้ใดมีคุณธรรมที่ว่าด้วยโสภณกรณธรรมย่อมเกื้อกูลให้ผู้ถูกเตือน ได้รับประโยชน์เต็มที่จากผู้เตือน อีกทั้งผู้เตือนย่อมเห็นความสงบเสงี่ยมทางกาย และทางวาจา เป็นผู้นำยินดีให้โอวาท และย่อมเห็น ทางสะดวกในการกล่าวคำตักเตือน โดยมีพื้นฐานจากคุณธรรมคือความอดทนอันเป็นจุดเริ่มต้น ของความสงบเสงี่ยม ดังนั้นสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวตักเตือนย่อมได้รับความเมตตาจากผู้ ตักเตือน ได้รับคำสั่งสอนแนะนำที่ดี ทำให้ได้รับการถ่ายทอดสิ่งดีงามจากผู้ตักเตือนเสมอ เป็น กุญแจไขไปสู่ความดีงามอื่นๆอีกมากมาย หลักธรรมที่ว่าด้วย ธรรมเทศกธรรม ๕ เป็นหลักธรรม

สำหรับผู้ดัดเตือนหรือผู้ชี้โทษ เพราะผู้ชี้โทษ หรือผู้ดัดเตือนที่ดัดเตือนนั้นควรตั้งเอาไว้ในใจ เพราะการ แสดงโทษ หรือให้โอวาทสั่งสอนดัดเตือนคนอื่นนั้นไม่ใช่ทำได้ง่าย การจะแสดงธรรม หรือให้ โอวาทดังกล่าวนั้น ต้องตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน ถึงจะให้แสดงธรรมได้อย่างสมบูรณ์ สะดวก ง่ายต่อการแสดงธรรม และหลักธรรมสุดท้ายของบทนี้คือ หลักจักร ๔ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อ ความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะ หลักจักร ๔ เป็นหลักการสำหรับผู้ชี้แนะ ดัดเตือน สั่งสอน ได้แก่ ๑.ให้ รู้จักเลือกถิ่น(หลักสัปปายะ ๓ เช่น การพูดคุยที่เหมาะสม บุคคลที่ถูกต้องกันเหมาะสม และอิริยาบถที่ เหมาะกันมาพิจารณา) ๒.รู้จักสมาคมกับสัตบุรุษ ๓.ตั้งตนไว้ชอบ และ ๔.สร้างสมคุณความดี เตรียมพร้อมไว้แต่ต้น ธรรมทั้ง ๔ ข้อจึงถือเป็นหลักสำคัญของผู้ว่าง่าย เพราะเป็นแผนที่ชีวิตที่ดี สำหรับผู้ว่าง่ายสอนง่าย สะดวกแก่การเจริญความดีอื่นๆให้ยิ่งขึ้นไป และเป็นเครื่องขัดอุปสรรค ต่างๆต่อผู้ว่าง่ายด้วย

ความรู้ที่ได้จากการศึกษาความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายตามคัมภีร์ต่างๆทาง พระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรม ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในสังคมปัจจุบันตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

ด้านครอบครัว ศึกษาจากสังคมสงฆ์ เพราะถือเป็นสังคมแบบอย่างของวิถีชีวิตตาม ทัศนคติพุทธ โดยเฉพาะวิธีการขัดเกลาด้วยพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้นุคคล บรรลุถึงความหลุดพ้น ในที่นี้สามารถประยุกต์ใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางครอบครัวได้ ใน การศึกษาวิจัยนี้ ศึกษาถึงคุณธรรมว่าด้วย ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่สอดแทรกไว้ในพุทธวิธี สำหรับแก้ไขปัญหาในสถาบันครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ การกำราบ และการลงโทษ, การปวารณาตัวต่อกัน รวมถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว คือ การปฏิบัติ ตามหลักทศ ๖ และการสร้างสัมมาทิฐิ โดยเฉพาะ โยนิโสมนสิการ และกัลยาณมิตร

ด้านการศึกษา สถาบันการศึกษา หรือผู้ชี้โทษนั้นต้องมีคุณสมบัติ ทศ ๖ ส่วนผู้ถูกชี้ โทษ หรือผู้ศึกษาจากคำสั่งสอน(ชี้โทษ)นั้น ต้องปฏิบัติตามหลักทศ ๖ , วุฑฒิธรรม ๔ ประการ ธรรมเหล่านี้เป็นอุปการะต่อธรรมอันเป็นผู้อว่าง่ายสอนง่าย เป็นคุณธรรมที่ช่วยเอื้ออำนวยความสะดวกให้การศึกษสำเร็จลุกลงไปได้ด้วยดี นับได้ว่าเป็นคุณธรรมที่ควรปรากฏไว้กับผู้ศึกษา และ ผู้ให้การศึกษา เพื่อความบริบูรณ์แห่งการศึกษาดังกล่าว

ด้านสังคม หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาสังคม ให้สงบสันติสุข เป็นปัจจัยเกื้อหนุน ไปสู่ความดีต่างๆในชีวิต และสังคมปัจจุบัน ต้องปฏิบัติหลักธรรมที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ ซึ่ง เกี่ยวข้องกับธรรมที่ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และหลักธรรมสำหรับแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ระดับสังคม สามารถใช้หลักธรรมที่เรียกว่าสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นหลักธรรมให้ระลึกถึงกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจกันและกัน สาราณียธรรม ๖ ประการ เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม หากมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจะช่วยให้สังคมปัจจุบันสามารถดำเนินไปเพื่อความเจริญงอกงามฝ่ายเดียว

ด้านการพัฒนาชีวิต เป็นการทำให้ชีวิตให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนกว่าจะถึงจุดหมายแห่งความเป็นอิสระ ไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ ไม่มีเหตุที่จะต้องฝึกฝนตนเอง ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับความเป็นคนว่าง่ายโดยสมบูรณ์แบบนั้น ต้องปฏิบัติตนทั้ง ๑๖ ข้อ และเรื่องราวว่าการพัฒนาชีวิตถูกทางหรือไม่ คือ หลักอิสรภาพ หมายความว่าเราพึ่งตนเองได้ เพราะความเป็นผู้ว่าง่ายนั้นเป็นธรรมอันเป็นที่พึ่งแก่ตน(นาถรณธรรม) แต่ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แห่งการบรรลุสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง และไม่วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ต้องอาศัยโยนิโสมนสิการ และกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ คือแนวความคิดที่ถูกต้อง เป็นองค์ข้อแรกของมรรคหรือวิถีชีวิตที่ดีงาม หรือวิถีแห่งการพัฒนาชีวิตนั่นเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การเป็นผู้ว่าง่ายเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อตนเอง และสังคม ผู้ที่ได้ปฏิบัติธรรมอันเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายในข้อนี้ ชื่อได้ว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต และสังคม ส่งผลให้เกื้อหนุนความดีอื่นๆยิ่งขึ้นไป แต่เนื่องด้วยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ไม่เห็นรูปธรรม หรือเชิงประจักษ์ให้เห็นเป็นตัวเลข(เชิงปริมาณ) เพื่อเป็นการไม่ดูให้ยากว่าผู้นั้นเป็นผู้ว่าง่ายแท้ หรือว่าง่ายเทียม ควรจะมีการวิจัยในเชิงปริมาณ และวิธีฝึกความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะฉะนั้น แนวทางที่จะทราบได้ควรที่จะมีการศึกษาในประเด็นต่างๆเหล่านี้ คือ

๑) ควรมีการศึกษาว่า เด็กหรือเยาวชนในสังคมไทยมีเหตุแห่งความเป็นผู้ว่าง่ายหรือไม่ ถ้ามีเหตุแห่งความเป็นผู้ว่าง่ายแล้ว ผลที่ได้เป็นไปในลักษณะไหน ซึ่งการศึกษานี้ต้องศึกษาภาคสนาม เพื่อหาเหตุทั้ง ๑๖ ข้อตามที่ได้ศึกษาในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาเถรวาทว่ามีผลต่อครอบครัว สังคม การศึกษา รวมทั้งคุณภาพชีวิตอย่างไร

๒) ควรนำทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้ นำไปประยุกต์ใช้ในสังคม เช่น หลักปวารณาต่อกัน การกำราบลงโทษ หรือการใช้สาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นหลักธรรมให้ระลึกถึงกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจกันและกัน และวัชชือปริหานิยธรรม ๗ ประการ ไปใช้ในสังคม ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มการทดลอง ในกรณีตัวอย่าง เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ในสังคมทั่วไปได้

๓) วิธีฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ๑๖ วิธี โดยการนำไปประยุกต์ใช้ในครอบครัว ตลอดจนสถาบันต่างๆในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการตรวจสอบเป็นระบบด้วยการเทียบเคียงกับตนเอง และให้รางวัลแก่สมาชิกในสังคมที่มีลำดับพัฒนาการเป็นผู้ว่าง่าย ทั้งนี้เพื่อเป็นกำลังใจ และเป็นผลดีต่อสถาบันต่างๆในสังคมปัจจุบัน

ตามที่ได้เสนอมานี้ เพื่อให้ผู้ประสงค์จะศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และได้นำไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคมนั้นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อเกิดความเจริญก้าวหน้า และประโยชน์สุขในชีวิตตนและสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก.) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข.) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กฤษณมูรติ. อิศราภาพเกิดขึ้นเมื่อคุณไม่รู้. แปลโดย สุวรรณฯ หลังน้ำสังข์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๔๑.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕.

เกษม บุญศรี. พุทธมงคล เล่ม ๔. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณุสสภา, ๒๕๑๓.

คุณ โทจันทร์, รศ.. พุทธศาสนากับสังคม และ วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

ศีกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. .วัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,

๒๕๔๔.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. วัฒนธรรมไทย - ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

จ่านงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จำเนียร ทรงฤกษ์. **ชีวประวัติพุทธสาวก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **ครอบครัว : ๗ ข้อเสนอทางทฤษฎี ณ รอยต่อแห่งศตวรรษในไทยยุควัฒนธรรมทาส**. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิพีทัศน์, ๒๕๔๑.

ชินวุธ สุนทรสิมะ, พ.อ., **ความสำเร็จและความสุขของบัณฑิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : พรศิวการพิมพ์, ๒๕๓๕.

คณัย ไชยโยธา. **พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

ดิช นัท ฮันท์. **ปฏิจลสมุปปาท**. แปลโดย ชารา รินसानต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๘.

ทินพันธ์ ณะกะตะ. **พระพุทธกับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

เทพพร มั่งธานี. **มงคลชีวิต คู่มือพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๑.

บุญมา จิตจรัส. **มงคล ๓๘ ประการ**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๓.

บุญมี แท่นแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต(Moral & Life)**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

บรรจบ บรรณรุจิ. **อสีติมหาสาวก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ป. หลวงสมบุญรัตน์(ร.อ. ประยุทธ์ หลงสมบุญ). **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๕.

ประเวศ วะสี และคณะ. **พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณของสังคมไทย ประเด็นวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ปรีชา ช่างขวัญยืน (ร.ศ.) วิจิตร เกิดวิเศษฐ์ (ร.ศ.). **สังคมศึกษา ๓ ๐๑๑๓ พระพุทธศาสนา ม.ต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

ปิ่น มุกกันต์, พ.อ., **พุทธวิธีครองใจคน**. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๑.

_____. **มงคลชีวิต ภาค ๓**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกมฺโม(เจ้าป่าทอง). **พระพุทธศาสนา กับ ภูมิปัญญาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๕.

พระครูศิริปัญญา牟尼(อ่อน). มงคลสูตรแปลโดยพิศดาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์,

๒๕๑๑.

พระครูอดุลครณาธิการ(ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัตน์นิก, รศ.ดร., **พจนานุกรม บาลี-ไทย**

สำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๓๘.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). **กายหายไข้ใจหายทุกข์**. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มเพื่อนพัฒนา

ผลิตสื่อเพื่อสันติภาพ, ๒๕๔๖.

_____ . การศึกษากับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.

_____ . **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด,

๒๕๔๔.

_____ . **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. ๕,๐๐๐เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. กรุงเทพมหานคร

: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

_____ . **ทำอะไรจะหายโกรธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. ๑๐,๐๐๐เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ฐานปกรณ์ พับลิชชิ่ง แอนด์ คอนซัลแตนท์, ๒๕๔๑.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์สื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา,

๒๕๔๔.

_____ . **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก

จำกัด, ๒๕๔๔.

_____ . **ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.

..... **เรื่องที่คนไทยควรเข้าใจให้ถูก. พิมพ์ครั้งที่๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.**

พระธรรมธีรราชฆาต (โชคก ญาณสิทธิเถร). มงคล ๓๘ ประการ. พิมพ์ครั้งที่๘. ๒,๐๐๐เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระธรรมมหาวิธานวัตร. มงคลที่ปณี หรือ มงคลสูตร ๓๘ พิสดาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๕.

พระไพฑูริย์ ธรรมวิบุโล และคณะ. ดรรชนีธรรม ฉบับมงคลสูตร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้าน สุทธาการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๑.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี(บุญถึง). ธรรมะหลับสบาย. พิมพ์ครั้งที่๑. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๗.

..... **ธรรมะบันดาล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗.**

พระมหาวิระ ถาวโร. มงคล ๓๘ และอุทุมพริกสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๕.

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ. มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันตเถโร). มงคลกถา ๓๘. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิวัดนรนาถสุนทรวิหาร, ๒๕๔๒.

พร รัตนสุวรรณ. พุทธวิทยา. พิมพ์ครั้งที่๑. ๑,๐๐๐เล่ม. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๓๗.

พรทิพย์ โรจนสุนันท์, คุณหญิง. วัยรุ่น... วุ่นวาย... สดใสหรือแอบซ่า. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖.

พรพิมล เขียมนาครินทร์. พัฒนาการวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ดันอ้อ แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๕.

รัชนิกร เศรษฐโชติ. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

วัลลภ ปิยะมโนธรรม. คู่มือกับนักจิตวิทยา๓. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๔.

วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. ทศวรรษองค์การพัฒนาเอกชน. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๓๔.

วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. จิตวิทยาพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่๑. ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

วสิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา,

๒๕๔๕.

วสิน อินทสระ. การพึ่งตน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๔.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ ๘. ๒,๐๐๐เล่ม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สนิท ศรีสำแดง. พระพุทธศาสนา: กระบวนการทัศน์ใหม่. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมจินตนา ภักดิ์ศรีวงศ์. มารยาทในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทดันอ้อ แกรมมี จำกัด,
๒๕๓๘.

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์(พิมพ์ ธรรมโร). มงคลยодชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระสังฆราช(อุฎฐายีมหาเถระ – จวน). ธรรมเป็นที่พึ่ง. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๒๖.

สมเด็จพระสังฆราช(อุฎฐายีมหาเถระ – จวน). มงคลในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ไทย
พิมพ์, ๒๕๐๖.

สมพร เทพสิทธา. การส่งเสริมพระพุทธศาสนาในภาวะวิกฤตของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :
สภายวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.

เสถียร โปธินันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สิทธิ บุตรอินทร์. พระพุทธศาสนาในลานนาไทย. เชียงใหม่ : องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่ง
โลก, ๒๕๒๓.

สิน วิชาสุ. วิชชะความโกรธ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังเดิม, ๒๕๔๐.

สุทธีวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี. บทพระธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๑.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนการ
เปลี่ยนแปลง การปกครอง. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุวรรณา อุษुकตานนท์. อยู่อย่างมีความหมายตายอย่างมีชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ๑๐๘
ศุดยอดไอดี, ๒๕๔๓.

แสง จันทร์งาม. พุทธศาสนวิทยา. ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด,
๒๕๔๔.

_____ . พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์,
๒๕๔๔.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และมูลนิธิภูมิปัญญา. พุทธวิบัติ? วิกฤติศาสนายุคชนาธิปไตย.
กรุงเทพมหานคร : โครงการวิถีทรรศน์, ๒๕๔๒.

อนุমানราชชน, พระยา และ สารประเสริฐ(ตรี นาคะประทีป). หิโตปเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔.

อนุสร จันทพันธ์ และ บุญชัย โกศลธนากุล. จริตบ : ศาสตร์ในการอ่านใจคน. พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), ๒๕๔๗.

อ่อน บุญญพันธ์. ที่พึ่งของคน. สมุทรปราการ : บ้านกอจาก, ๒๕๑๑.

อาทร จันทวิมล. ๑๐๘ วิธีมอบน้ำใจให้แก่นัก. พิมพ์ครั้งที่ ๘. ๕,๐๐๐ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
การพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๖.

อิศริยา นุตสาระ. บันไดแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วิ อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๖.

อุทัย ไชยานนท์. บัณฑิตกับมงคลชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๓.

(๒) บทความ :

กาญจนา ปู่ยืน. “นิเทศศาสตร์ จุฬา : ถึงเว็บ...ถึงคน”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. ปีที่ ๒
ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๗.

ข้าวานปี. “ทศวรรษนี้ วัยรุ่นกินอยู่อย่างไร”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒
(เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๘ - ๙.

ข้าวานปี. “การแก้ปัญหาสังคม และการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม”, ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. ปีที่
๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๗.

จางค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ศ. ดร.. “ความขัดแย้งทางสังคมและแนวทางในการแก้ไขตามแนวพุทธ
ศาสตร์”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ ม.ป.ป. (พฤษภาคม -
สิงหาคม ๒๕๔๗) : ๖๗ – ๗๔.

ฉัตรชัย แนวพญา. “ยุคโลกาภิวัตน์”, พ.ส.ล. . ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒๔๐ (มีนาคม – เมษายน ๒๕๔๖)
: ๖๐-๖๒.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. “พุทธจริยศาสตร์สังคม”, วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์.
ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๕) : ๑๓.

ธนวัฒน์ ณีภูณินชกุล. “ความรุนแรงในสังคมต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน”, รายปักษ์ เสียงประชาชน.

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๔๒) : ๑๒.

- ม.ป.ป. “การดูภาพความรุนแรงทางโทรทัศน์มีความเสี่ยงสูงกับการเกิดพฤติกรรมก้าวร้าววัย
ผู้ใหญ่”, **หญิงชายก้าวไกล**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๔๕ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๔๖) : ๑๕.
- มณฑิรา สวัสดิ์รักษา. “อนาคตของชาติ...ฝากไว้กับใครหนอ”, **ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม**. ปีที่ ๒
ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑๐ - ๑๑.
- ระพี สาคริก, ศ.. “สังคมไทยกับความแตกแยกภายในครอบครัว”, **วารสารไทย**. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่
๘๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๕) : ๔๐.
- สุกัญญา โปธิเสถียร. “สถาบันครอบครัวกับการปลูกฝังวัฒนธรรมไทย”, **ศูนย์เฝ้าระวังทาง
วัฒนธรรม**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๖) : ๑๒ - ๑๔.
- สุชนา ขาสูกแสง. “ไม่เชื่อฟังระว่างพินาศ”, **พุทธจักร**. ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)
: ๕๗ - ๕๙.
- หมอนไม้. “ละครต่างชาติ...ผลกระทบต่อวัฒนธรรม”, **ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม**. ปีที่ ๒
ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๗) : ๑๐- ๑๑.
- อมรวิชัย นาคทรรพ. “เด็กไทย ไร้รัก-ไร้ราก”, **ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓
(กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๖) : ๑๖.
- อมรวิชัย นาคทรรพ. “ตัวตนคนไทย”, **ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓
(กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๘) : ๕ - ๗.
- อัจฉรา วงศ์ช่างหล่อ. “วัฒนธรรมไทย กับ เด็กวัยรุ่น”, **วัฒนธรรมสัมพันธ์สาร**.
ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๘๘ (สิงหาคม ๒๕๔๔) : ๑๘ - ๑๙.
- อารีลักษณ์ บุณสถาพร, ผศ.. “การศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนไทย”, **วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๘ (ม.ป.ป. ๒๕๔๗) : ๒๘ - ๒๙.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

- พระครูประสิทธิ์สรคุณ(บุรินทร์ ฐิตธมฺโม). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความไม่ประมาทใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระมหาขันทอง วิษาเดช. “การศึกษาเรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร**

มหบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
๒๕๔๕.

พระมหาจรัญ วิจารณ์เมธี(นิลาพันธุ์). “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา
เถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระมหาทองพูน สติสมฺปนฺโน (เสื่อเจียว). “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาเทวินทร์ คุรุฑแก้ว. “การศึกษาพุทธจริยศาสตร์ ศึกษาเฉพาะพุทธจริยธรรมในมังคลัตถ
ทีปนี”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๓.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงษ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบัน
ครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสุชิน สุชีโว(สมบูรณ์สุข). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุพัฒน์ ศิลาพจน์. “ศึกษาการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการ
ผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มข้าราชการครู สังกัด
โรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สาขา ๑ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๒.

พระมหาหมวด สุกุฑมฺโม(โถมศรี). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพใน
พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี. “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๓.

พระมหาอดุลย์ คนแรง. “การศึกษาวิเคราะห์มังคลัตถทีปนี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.

สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

พระมหานูพัฒน์ กองบาง. “การศึกษาวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการในพระสูตรคัมภีร์”,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.

๒. ภาษาอังกฤษ :

John Crawfurd. **Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Courts of
Siam and Cochin china** . London : Oxford University , 1967.

Nārada. **The Buddha and His Teachings**. Kuala Lumpur : Syarikat Chip Seng Trading Sdn ,
1988.

Pacific Science Congress. **Thailand : Past and Present**. 9th . Bangkok : Watana Panich ,
1957.

Rahula, W.. **What the Buddha Taught**. Bangkok : Haw Trai Foundation, 2002.

Warder, A.K. . **Indian Buddhism**. Delhi : Motilal Banarsidass, Reprint, 2000.

World Bank. **Education sector working paper Reprinted in International Bank For
Reconstruction and Development, The Assault on World Poverty : Problems of
Rural Development, Education and Health**, USA : John Hopkins University Press,
๑๙๗๔.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นายศุภกัญจน์ ชยาพัฒน์
- เกิด : ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒
- สถานที่เกิด : ๑๘๗ ถ.สาทรใต้ แขวงสาทร เขตสาทร จ.กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สาขาวิทยาศาสตร์ วิชาเอกชีววิทยา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๑๔/๑๑๘ ถ.รัตนธิเบศร์ ต.ไทรม้า อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐
- หน้าที่การงาน : อาชีพอิสระ
- สถานที่ทำงาน : ๑๑๔/๑๑๘ ถ.รัตนธิเบศร์ ต.ไทรม้า อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐